Jewel 1571 Bishop of Salisbury

APOLOGIA ECCLESIÆ ANGLICANÆ.

Auctore JOANNE JUELLO, olim Episcopo Sarisburiensi.

Cum Versione Græca *J. S.* Bacc. in Art. Coll. Mag. quondam Socii.

ROM. I.

Non enim me pudet Evangelii Christi: Potentia siquidem est Dei, ad salutem omni credenti, &c.

OXONII,
Excudebat GUILIELMUS TURNER,
Impensis GUILIELMI WEBB.

M. DC. XXXIX.

APOLOGIA
ECCLESIÆ
ANGLICANÆ.

Auctore JOANNE JUELLO,
olim Episcopo Sarisburiensi.

Cum Versione Græca S. Scr. in Art.
Coll. M[illegible]dam Socii.

Non [illegible]ngelii Christi:
Pot[illegible] Dei, ad Fidutiam
omnium credentium, &c.

OXONII,
Excudebat GULIELMUS TURNER,
Impensis GULIELMI WEBB.
CIↃ. DC. XXXIX.

D. IOANNI IVELLO EPISCOPO SARISBURIENSI.

P. MARTYR S. D.

Perà Episcopi Londinensis, ampliss: Præsul & Domine quotidie mihi etiam atque etiam observande, allatum est exemplum tuæ Apologiæ pro Anglicana Ecclesia, quæ neque à me neq; à nostris antea fuerat visa. In tuis quidem postremis illam prodituram patrum innuisti, quàm significaveris: sed tantum itineris hactenus conficere non potuit, ut prius ad nos quàm circiter Cal. Sextiles pervenerit. Hinc tu animo tuo metiaris, quantum damnum ob locorum distantiam subinde faciamus. Ea verò non tantùm mihi cui omnia tua probantur & mirificè placent, omnibus modis & numeris satisfecit, verùm etiam Bullingero ejusq; Tigurinis & generis, nec non Gualthero & Vuolphio, tam sapiens, mirabilis & eloquens

Apologia Ecclesiæ Anglicanæ.

quens visa est, ut ejus laudandæ nullum modum faciant, nec arbitrantur hoc tempore quicquam perfectius editum fuisse. Hanc ingenio tuo felicitatem, hanc ædificationem Ecclesiæ, hoc Anglia decus vehementer gratulor, teque obtestor, ut quam ingressus es viam pergas tuis vestigiis premere. Etenim bonam licet habeamus causam, tamen præ hostium numero pauci sunt, qui eam tueantur: et illi jam ita videntur experrecti, ut bonitate stili & argutis sophismatibus multùm se probent imperitæ multitudini. Loquor autem de Staphilis, Hosiis, & plerisque aliis hujus farinæ scriptoribus, qui hoc tempore mendaciorum Papæ strenuos patronos agunt, quare cum in Apologia tua illa doctissima & elegantissima tantum spei de te concitaveris, certò scias, omnes bonos & doctos jam sibi polliceri Veritatem Evangelicam te vivo non esse ab hostibus impunè lacessendam. Ego verò plurimùm lætor, quòd illum diem viderim quo factus sis parens tam illustris & elegantis filii. Largiatur Deus cœlestis pater pro sua bonitate, ut sobole non absimili frequenter augearis.

CLARISSIMO, DOCTISSIMOQUE VIRO, D. DOCTORI LANGTON, Collegii Magdalenensis *Præsidi dignissimo.*

NON equidem faciam (Ornatissime Præses) ut quando tibi scribo, Græcarum literarum cognitionem dilaudare videar. Est illa jam pervagata satis opinio, qui harum sit prorsus expers, doctum nequaquam esse perhibendum. Enimvero tantopere nostrum hoc seculum iis deditum esse videmus, ut quum apud prioris temporis homunciones proverbio increbuerit, *Græcum est non potest legi*; contrà nihil ferè nunc legatur, præterquàm aut ipsa Græ-

corum ſcripta, aut quod eorum oleat diſciplinas. Neque verò præclarum id ſibi ducunt homines noſtri, ſi quomodocunque ſic ſcripta intelligant, quin & ipſi quoque laſcivientes (ut fit) ἐκ φρενοίας Græcè ſcripturiunt. Hinc pridem illæ non tam gemmis diſtinctæ, quàm gemmeæ Budæi Epiſtolæ: quas elegantes profectò dicerem, niſi meras judicaſſem elegantias. Hinc ſuum nobis peplum, opus pulchrè Mediuſfidius variegatum, proximis iſtis diebus miſit Heinſius. Hinc etiam ante paucos annos Cottonus literas ad Camierum (pruriente nimirum ambitione Jeſuiticâ) Græcas dedit. Mitto Fulviam Olympiam Moratam, ſexu fœminam, ætate puellam, genere nobilem, hac tamen palæſtrâ vix ulli ſecundam. Vident ſcilicet quod res eſt: otioſam eſſe lectionem: doctrinæ judicium è ſcriptis faciendum; juxta vetus hemiſtichium: * ἔργα δὲ χεῖρας ἐλέγχει. Proinde quum nuper neſcio quibus auſpiciis ad hæc me ſtudia ſeriò applicuiſſem, putavi non eſſe priùs conquieſcendum, quàm illud eſſem aſſecutus, ut etiam Græco idiomate mentis meæ ſenſus utcunque proferer. Nam

* Suidas in ἐλέγχω.

eorum

eorum sanè haud probo institutum, qui seu laboris tædio, seu insitâ quadam animi levitate, seu ἀπειροκαλίᾳ * communi illo multorum adolescentium vitio laborantes, defunctoriam huic linguæ navant operam, tantúmque ponunt in eâ temporis, quantum satis fore credunt ad popularem ostentationem: solidam verò & accuratam cognitionem aiunt se minimè desiderare.

* Aristot. Rhet. 2. cap. 12.

Illud porro exercitamenti genus omnium pariter honestissimum utilissimúmque semper existimavi, quo sententiam alienam nostris verbis interpretamur, & quod priùs Latinè dictum est, Græcum facimus. Alioqui sæpe contingit præmio vocularum aucupio rem ipsam negligi: cúmque politè non possimus dicere, quæ cogitamus, ea cogitemus, quæ politè dicere valeamus.

Quippe cui jusslibet est liberè vagari, quòcúmque sequi impetum; verùm ad certos quasi modos incedere, & alterius cujusdam vestigiis inhærere, mirabor si quis unquam temere potuit. Unde neminem videmus tam esse felici ingenio, qui non operosiùs multò scribat propria, quàm intelligit aliena; vertátque aliena,

quam scribit propria. Interim quod à præceptoribus dicendi rectè observatum legimus, * *difficiliora debent esse quæ exercent, quò fit levius illud, in quod exercent; ut athletæ ponderibus plumbeis assuefaciunt manus, quibus vacuis & nudis in certamine utendum est.* Hæc ubi satis comperissem, proximum fuit, dispicere certum authorem; nullus autem priùs occurrit hoc ipso, quem nunc præ manibus habes, *Fuello*.

* Fab. 11. cap. 2.

Audacter (inquis) factum. Itáne oportuit ὁ πόθῳ ἢ χαρᾶς εἵνεκα; Equidem non habeo (Vir Optime) quod respondeam. Liber enim iste quâ divinâ ipsius argumenti sublimitate, quâ profluenti dictionis ubertate, vel exercitatissimũ quemque interpretem, Græcæque linguæ peritissimum torqueret: & verò Stephanus, Whitakerus, Sylburgius, doctissimi (probè constat) homines, non nisi minutos quosdam Catechismos aggrediebantur. Quid igitur? Ego possum, illi non potuerunt? Nequaquam, ita me ament Musæ; sed ut uno verbo expediam, volui, quod Græci in proverbio est * ἐξ ἀέρος ξύλινα ἀπαιτεῖν, ut si desperanda esset laus omnis, venia saltem foret paratior.

* *Eustat. in Iliad Λ & Ρ, ubi etiã interpretatur* ἐκ φάους χὴ ὄλεσσον.

Atqui

Atqui multo fortassis habitior, multóque venustior hæc mea prodiisset interpretatio, si non quotidiana Græcorum authorum lectio, unde stilus & sanguinem, & colorem trahit; partim afflictæ corporis valetudine, partim rusticâ peregrinatione, partim aliis importunis negotiis, nimis, heu nimis diu abrupta jacuisset. Adde quòd in eas redactus sum temporis angustias, ut sanctè affirmare possim, intra spatium unius sesquimensis totum opus mihi planè confectum. Quare tametsi cum † Lucullo non dicam, ideirco me barbara quædam & solœca dispersisse, quo faciliùs hanc meam probent esse translationẽ: vereor tamen ne qua minùs Attica, dum nimiùm festino, passim irrepserint; adeoque authorem arguant vel imperitum, (qualem utique me lubens profiteor) vel à tempore saltem imparatum. Cæterum inprimis hic tria videbis verborum monstra, quæ nec Athenis nata sunt, nec illud sapiunt cœlum, videlicet: Ἐξιλαῖα, Βέλας, Ἐνδυλχυσμός. Hæc autem propterea sunt à me posita, quòd in amplissimis Græciæ latifundiis, * nulla reperiebam vocabula, quibus illa singula propriè satis entincientur.

† Vid. ad Attic. l. 1.

* Nam ἐξιλασμοὺς σημασίας (quo utuntur οἱ LXX. Levit. 25.) haud scio, an Tubilam Papisticus ita quadraret.

Neque mirum id cuiquam videri debet. Si enim eruditissima Græcorum natio non habeat (attestante M. * Cicerone) quo ineptum exprimat; quid? has ineptiarum omnium ineptissimas, has amentias, hæc fanatica delirantium somnia, quo tandem nomine appellabit? Quin etiam illud scias velim tanto plus apud me fidelitatem esse, quàm eloquentiam, ut religiosè caverim, necubi fortè captandis phrasibus ab JULII mente vel minimùm discederem; itaque verisimile est nonnusquam Græcæ linguæ me vim intulisse, dum scilicet aciem animi aliorsum intenderim. Verùm ista quanquam defendere liceat * exemplis haud vulgaribus; tamen humanitati tuæ condonanda potiùs relinquo. Non sum profectò, non sum adeo væcors, ut meorum quicquam hac præsertim ætate sine venia placere putem: nec ita tui oblitus, ut eam à te vel petere dubitem, vel impetrare desperem. Faxis igitur (Præses Integerrime) calidum hoc meum & planè juvenile incœptum, nimirum *periculosæ plenum opus aleæ*, boni consulas; & interpretationem hanc qualem qualem, certè quidem observantiæ tesseram, candidè velis in-

* 2. De Oratore.

* *Videor enim permultos Latinissimos in Novo Test. reperisse. v. g. Luc. 12. 58. δὸς ἐργασίαν ἀπηλλάχθαι: ubi vel ex eis manifestum est Romanum illud: Dare operam.*

tus,

erpretari. Quòd ſi propitium hîc te fu-
ro expertus, alia poſthac, & alius ea
uoque generis me ſpero allaturum:

Nam tibi, quod nobis ſupereſt ignobilis otî,
Deputo, ſive legas, quæ dabo, ſive tegas.

Auſon. Epigr.

Dignitati tuæ

devinctiſſimus

JOH. SMITH.

Περὶ τῆς τῶν Ἀγγλων Ἐκκλησίας Ἀπολογία
πρὸς Ἕλληνας καὶ Ῥωμαίους ὀρθοδόξους.

Τρία τὰ ἐν ἀνθρώπῳ ὄντα· ἡ Βιβλίον
καὶ φύσις σύμπαντα γεγενημένα.
Τῶν τῶν Ἀγγλων Ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν
καὶ πολλὰς ἄλλας ἐλευθερώσαν.

APOLOGIA ECCLE-SIÆ ANGLICANÆ.

VEtus illa est quærela, a primis usque Patriarcharum & Prophetarum ductа temporibus, & omnis memoriæ literis & testimoniis confirmata, veritatem in terris peregrinam agere, & inter ignotos facilè inimicos, & calumniatores invenire. Id etsi aliis incredibile fortasse videri possit, si qui sunt, qui ista minus attentè observaverint, præsertim cùm hominum universum genus ipso naturæ ductu, sine magistro, suâ sponte sit appetens veritatis: & Christus ipse servator noster, cùm inter homines versaretur, quasi nomine ad exprimendam omnem vim divinam, aptissimè voluerit appellari veritas: nos tamen qui in sactis scripturis versati sumus, quique legimus & vidimus, quid omnibus piis, omnium fere temporum, quid Prophetis, quid Apostolis, quid sanctis martyribus, quid Christo ipsi acciderit, quibus illi probris,

Tertul. in Apologetico.

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

bris, maledictis, contumeliis, cùm viverent, veritatis unius causâ vexati fuerint: videmus id non tantùm non esse novum aut incredibile, sed etiam receptum jam & omnibus temporibus usitatum. Immò illud multò potius mirum & incredibile videri posset, si pater mendaciorum & hostis omnis veritatis diabolus, nunc tandem repentè mutaret ingenium, & speraret veritatem aliter, quàm mentiendo posse opprimi, aut aliis nunc artibus, quàm quibus ab initio semper usus est, inciperet regnum suum stabilire. Ex omni enim memoria vix ullum tempus invenire possumus, vel crescentis, vel constitutæ, vel renascentis religionis, quo non veritas atque innocentia indignis modis ab hominibus, & contumeliosissimè acciperetur. Videt, scilicet diabolus, veritate incolumi, se incolumem esse, & sua tueri non posse.

Johan. 8.

Nam, ut nequid de veteribus Patriarchis & Prophetis commemoremus, quorum, uti diximus, nulla pars ætatis fuit à contumeliis & probris libera, scimus fuisse olim quosdam qui dicerent, & publicè prædicarent, veteres Judæos, quosnon dubitamus fuisse cultores unius & veri Dei, numinis loco aut suem, aut asinum coluisse,

Cornel. Tacitus.

ὀνείδισι, καὶ κακολογίας, καὶ λοιδορείας τ' ἀληθείας
ἕνεκα μόνης φθείρεσθαι, οἰδεμιᾷ δέτο μὴ ὄν κακὸν
ἢ αἶσχος εἶναι, ἀλλ' ὕλη ἀρχαῖον καὶ διὰ παντὸς οἰδου-
μένου· Καὶ μὴν πολλαπλασίως ἀμείνω δικαιοσύ-
της ἐστὶν καὶ ἀποστέργειν ἁβρύνειν αὐτὴν ἢ διαβολὴ
ὁ πατὴρ τ' ψεύδους, καὶ τ' ἀληθείαι πολέμιος, αὐ-
τίκα μάλα δ' αὐτῆς φύσιν μεταβαλόμενος, ἐλπίζει
τιὼ ἀλήθειαν ἄλλους πως βιάσεσθαι, πλὴν ἢ τῷ
καταψεύδεσθαι αὐτῆς· εἶτα ἄλλως ναῦν πήγνυς
ἐπιχειρεῖν τιὼ αὐτῆς βασιλείαν καθαιρεῖν, ἢ
βίος ἐξ ἀρχῆς κεῖ κάρηται. Ἐπεὶ χρόνον τινὰ
λαθεῖν ἐνέστιν, ἤτοι ἐυξανομένης τ' δεισιδαιμονίας, ἢ
καθεστώσης, ἢ ἀναζωμένης, ἐν ᾗ τιὼ ἀλήθειαν οἱ
ἄνθρωποι μὴ ἐθέλουσι εἰσδέχεσθαι, καὶ ὑβριστικῶ-
τατα. Σωφίσαιτο δ' ἂν ὁ διάβολος κατορθῶ-
σθαι τ' ἀληθείας αὐτὸν κατορθῶν καὶ τὰ ἑαυτῆ σώ-
ζειν, ἐ πάνυ δυνάμενον. Ἵνα γὰρ μὴ τοὺς
Παπιστὰς λέγω, καὶ Περσίτας ἐκείνους ἐπιμνησθῶμεν, οἳ
(καθάπερ καὶ νῦν εἴρηται) ἀδέκαστοι τὸν βίον
ἐπέλιπον συνεχῶς λοιδορούμενοι, καὶ διαβαλλόμενοι
ἀγνοοῦσα μὲν ὅτι καὶ πάλαι ἐγένοντο τινες διαῤῥήδην
κατηγοροῦντες τ' Ἰουδαίων τῶν παλαιῶν οἷς ἔφη αὐτὸς
ὁ θεὸς ἢ ὠδ, ἢ ὅτον ὑστερόπνους, καὶ οἷς ἡ ἐκείνων

Tertul. Apologet. c. 7. C. Plinius.

coluisse, & omnem illam religionem nihil aliud fuisse, quàm sacrilegium, & contemptum omnium numinum. Scimus filium Dei & servatorem nostrum Jesum Christum, cùm doceret veritatem, habitum fuisse pro præstigiatore, pro maleſico, pro Samaritano, pro Beelzebub, pro seductore populi, pro homine bibulo & voracc. Et quis nescit, quæ dicta olim fuerint in acerrimum præconem, atque assertorem veritatis, divum Paulum: illum modò hominem seditiosum esse, militem conscribere, secessionem facere: modò esse hæreticum, modò insanire, modò contentionis atque animi causâ in legem Dei blasphemum esse, & patrum instituta contemnere? Quis nescit divum Stephanum statim, cùm penitus intimis animi sensibus veritatẽ accepisset, & eam cœpisset liberè, sicut debuit, & fortiter prædicare, & prę se ferre, statim vocatum esse in judicium capitis, quasi qui contumelias nefariè dixisset *in* legem, in Mosen, in Templum, in Deum? Aut quis nescit fuisse olim, qui sacras Scripturas arguerent vanitatis, quod in illis dicerent contraria & planè pugnantia continerì: & Apostolos Christi singulos inter se, Paulum verè ab omnibus dissensisse.

Joan. 7, 8, 9, 10. Mat. 11.

Act. 16. Epiphan.

Marcion ex Tertulliano. Ælmuè Lactantio.

σημεῖα μηδὲν ἀνθ' ἑαυτῆς ἔχουσα, ἢ ἐναντία τῇ θεῷ· καὶ τὰ ζωύφια τῷ αὐτῆς ἓν καὶ ἀληθῶς θεὸν εἰλικρινῶς σεβομένοις. Οἶδα γὰρ ὅτι καὶ ἡ θεία γραφὴ τὸν σωτῆρα ἡμῶν Ἰησοῦν χριστὸν, ὅτε ἐν ἀληθείᾳ ἐδίδασκε, γόητα, καὶ ποιοῦντα, ἀπατεῶνα τὸν λαὸν, Βεελζεβοὺλ, Σαμαρείτην, οἰνοπότην, καὶ τελώνων ἑταιρῆσαι. Καὶ τίς ἀγνοεῖ, τὰ κατὰ τὸν δεινοπάθειαν ἀληθῶς ἄνδρα καὶ ἀποστολικὸν ἀγῶνα τοῦ ἁγίου Παύλου, ποτὲ μὲν ὡς ταπεινόφρονα, καὶ ἐρασπάστας συλλέγοντος, καὶ ἐπισκήνου παρὰ ὃ, ὡς ἀρετικοῦ ὄντος, καὶ διδασκάλου νέων, καὶ παρὰ πολὺ φιλανθρωπίαν τὸ θεῖον νόμου βλασφημοῦντος, καὶ πολλῶν ἐθνῶν ἀλιεύοντος; τίς ἀγνοεῖ δὲ ἅγιον Στέφανον, ὃν ἐπειδὴ παρὰ πολὺ ἀληθείαν ὁλοκλήρως εἰσηγέγκατο εἰς τὸ μέσον, καὶ ἀπεφαίνετο (ὡς δὴ φάσκουσι) καὶ μετὰ παῤῥησίας κηρύττοντα τὸν αὐτὸν, καὶ ἐξομολογεῖσθαι ἐπέβαλεν, ἐνθὲν γε τὸν τοῦ θανάτου λίθου ἔφυγεν, ὡς φεῦ τὸν νόμον καὶ τῶν Μωϋσέως, καὶ Προφητῶν, καὶ τοῦ θεοῦ ἀνθίστασθαι βλασφημοῦντα; Ἢ τίς ἀγνοεῖ γεγένθαι πολλοὺς μὲν, πολλοὺς δὲ ἀφθόνως ὑπὸ ἱερέων γραφὴν καταγνόντας, φάσκοντες ἐναντία, καὶ ἀσύμφορα πεπαιδεῦσθαι ἡμᾶς; ἐπειδὴ δὲ τῇ χειρὶ ἁπτόμενος καὶ ἕνα ἕκαστον ἑαυτῶν, τὸν τε Παῦλον συμπαίσαν ἀνεπο-

Eusebius lib. 5. cap. 1. dissensisse. Et ne longum sit omnia colligere, id enim esset infinitum, quis nescit, quæ olim convitia jacta fuerint in patres nostros, qui primi cœperunt agnoscere & profiteri nomen Christi, illos inter se conspirare, & occulta consilia inire contra Rempub. & eâ causâ antelucanis horis inter se in tenebris convenire, occidere pueros infantes: explere se humanis carnibus, & ferali ritu bibere humanum sanguinem: postremò extinctis luminibus, adulterium inter se, & incestum promiscuè perpetrare, & fratres cum sororibus, filios cum matribus, sine reverentia sanguinis, sine pudore, sine discrimine concumbere, homines impios, sine religione ulla, sine Deo, hostes humani generis, indignos luce, indignos vitâ?

Tertul. 3. Apologet. 1, 2, 3 & 7, 8, 9.

Ista tum omnia dicebantur in populum Dei, in Christum Jesum, in Paulum, in Stephanum, in eos omnes, quicunque primis temporibus amplexi sunt veritatem Evangelii, & se passi sunt odioso tum in vulgus nomine, appellari Christianos. Et quamvis ea non essent vera, id tamen Diabolus satis putabat sibi fore, si effeciset saltem, ut crederentur esse vera, utque Christiani publico omnium odio

Tertul. in Apolog. c. 3.

νοχέναι; ἵπως ἢ μὴ μακρολογῶμεν, ἐκεῖ τὰ καθ' ὕβριν διελπλυθότες, (καὶ γὰρ ἀμήχανον εἰς ἀληθῶς ἂν εἴη,) τίς ἡμῶν τοὺς πατέρας ἡμῶν τοὺς ἀρχαίους τὸ τῆς χειρὸς ὄνομα ἐπηγόρευσε καὶ ὁμολογήσομεν, ὃν τρόπον ἐλαβλήθησαν, εἰς σωφρονίστας καὶ ἐπὶ τὸν κοινὸν λαὸν συμβουλεύοντες, καὶ διὰ παύνυχος ἕως τοῦ ἕω, νυκτὸς ἤδη οὔσης, τοὺς νηπιάζοντας τῶν παίδων ἀναιρεῖν τὰς τῶν σαρκικῶν ἀνδρογύνων ἐμφορηθέντες, καὶ τὸ ἀνδρώπινον αἷμα δηλονότι καταπίοντες· τελευταῖον δὲ τὴν λύσσαν ἐπαφεννυμένων, μοιχεύοντες τὰς σφῶν αὐτῶν, καὶ μεμιγμένοις δὴ, οἱ μὲν ἀδελφοὶ ταῖς ἀδελφαῖς, οἱ δὲ υἱοὶ ταῖς μητράσι σμιγνύντες, καὶ μηδ' ὁπωσοῦν τὴν αἰδῶ ἢ συγγενείας μέλον αὐτοῖς, ἀδιαλείπτως δὲ λαγνεύοντες βδελυκτοὶ, ἀσεβεῖς, ἄθεοι, τῷ τῶν ἀνδρώπων γένει πολέμιοι, ζωῆς ἀπεξαπλῶς ἀνάξιοι;

Ταῦτα μὲν δὴ πάντα εἰς τὸν θεῦ λαὸν τότ' ἐλέγετο, εἰς χριστὸν Ἰησοῦν, εἰς Παῦλον, εἰς Στέφανον, εἰς πάντας τὸ ἔπος εἰπεῖν ὅσπινες ἀρχὰ τῆς ἀληθείας τῆς εὐαγγελίου τῆς ἀρχῆς ἐπαράζοντο, καὶ τε ἐπαχθέσεσιν τοῖς πολλοῖς ὄνομα χριστιανοὶ χρηματίζοντες ἐνείχοντο· εἰ δὲ καὶ πάντ' ἀληθῆ μὲ οὐκ ἦν, ὁ Διάβολος μέντοι ἱκανὸν ἔσεσθ' ἐνόμιζεν, εἰ πως διαπεφεύξαιτο καὶ δοκεῖν ἀληθῆ, καὶ τοῦ χριστιανὸς κοινὴ κατὰ πάντων μισηθῆναι, καπὶ θανά-

odio laborarent, & ab omnibus ad exitium quærerentur. Itaque reges & principes hujusmodi tum persuasionibus inducti, occidêre Prophetas Dei ad unum omnes: Esaiam ad serram: Hieremiam ad lapides: Danielem ad leones: Amos ad vectem: Paulum ad gladium: Christum ad crucem: Christianos omnes ad carceres, ad equuleos, ad furcas, ad rupes, ad præcipitia, ad bestias, ad ignes condemnare: & rogos ingentes ex illorum vivis corporibus, tantùm ad usum nocturni luminis, & ad ludibrium inflammare: eosque non alio loco numerare, quàm quo sordes vilissimas, & catharmata ac ludibria totius mundi. Sic videlicet semper accepti sunt auctores & professores veritatis.

Suetonius Tranquil. in Nerone.

Quo nos animo æquiore ferre debemus, quicunque professionem Evangelii Jesu Christi suscepimus, si in eadem causa ad eundem tractamur modum, utque olim patres nostri, ita nos quoque hodiè, nullo nostro merito, tantùm quia docemus & profitemur veritatem, convitiis, contumeliis, mendaciis exagitamur.

2 *Tim.* 4.

Clamant hodiè passim nos omnes esse hæreticos, discessisse à fide, & novis persuasionibus atque impiis dogmatibus

Ecclesiæ

σεως ἐξαλειφθῆς. Τοιαῦτοι βασιλεῖς καὶ ὑπῆρχον τοιοῦτοι τινες προφῆται διαβολαῖς ἅπαντας τὸν θεὸν σεσοφίτας διεπεράζοντο. καὶ τὸν μὲν Ἡσαΐαν τῷ πρίονι, τὸν δὲ Ἱερεμίαν τῇ καταβολίᾳ, τὸν δὲ Δανιὴλ τοῖς λέουσι, τὸν δ' Ἀμὼς τῷ μάχλῳ, τὸν δὲ Παῦλον τῇ μαχαίρᾳ, τὸν δὲ χριστὸν τῷ σταυρῷ, τοὺς δὲ χριστιανοὺς ἅπαντας τοῖς δεσμωτηρίοις, ταῖς βασάνοις, τοῖς ξύλοις, ταῖς πέτραις, τοῖς χρημνοῖς, τοῖς θηρσὶ, τῷ πυρὶ κατέκαιον. καὶ πυρὰς λαμπρὰς ἀναπτόμενοι ἐκεῖνοι ἐπὶ ζῶντας ἀπὸ φωτὸς νυκτεινοῦ μεταξὺ χλευάζοντες ἀνέφλεγον, καὶ ἄλλο τι αὐτοὺς λοιδοροῦντες, ὅτι μὴ ῥύπον φαυλότατον, καὶ καθάρματα, καὶ τῶν κόσμου παίγνια. Τοιοῦτοι μὲν οὖν ἐγένοντο πάντα τὸν χρόνον οἱ ἀνθρωποι φεῦ τῆς ἀληθείας εἰσηγηταὶ καὶ συμπράκτορες. Ὥστε μᾶλλον ἐυχαριστοῦντες ὀφείλομεν ἡμῖν, καὶ ἡμεῖς τὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εὐαγγέλιον ἐξομολογούμενοι φρονίμων ἀπ' αὐτῶν ἕνεκα διαπεφωμεν, καὶ καθάπερ ἐν ταῖς ἄνω καμάραις οἱ πρόγονοι ἡμέτεροι, ὅπου νῦν ἡμεῖς ναοί, ἀναξίως μόνον ἐφ' ὅτε τὴν ἀλήθειαν ἐπαγγελλόμεθα καὶ διδάσκομεν, συνεχῶς λοιδορούμενοι καὶ βλασφημούμενοι, καὶ συκοφαντούμενοι διαζελόσωμεν.

Λέγεσι τοίνυν καὶ σήμερον ἐκεῖνα καὶ μᾶλλα σφόδρα γεγωνότες, πάντας ἡμᾶς αἱρετικοὺς εἶναι, καὶ πίστεως ἐξεστηκέναι, καινοῖς τισι πνεύμασι, καὶ δόγμασιν

Ecclesiæ consensum dissipavisse: nos veteres & jam olim damnatas hæreses ab inferis redivivas restituere, & novas sectas, atque inauditos furores disseminare: jam etiam in contrarias factiones & sententias distractos esse, nec ullo pacto potuisse unquam inter nos ipsos convenire: esse homines impios, & Gigantum more, Deo ipsi bellum facere, & prorsus sine omni numinis cura, cultuque vivere: nos omnia rectè facta despicere: non virtutis disciplinâ uti ullâ, non legibus, non moribus, non fas, non jus, non æquum, non rectum colere: ad omnia flagitia laxare fræna, & populum ad omne genus licentiæ atque libidinis provocare; nos id agere, & quærere, ut monarchiæ & regnorum status evertantur, & omnia ad popularem temeritatem & imperitæ multitudinis dominationem redigantur: nos ab Ecclesia Catholicâ tumultuosè, defeciisse, & nefario schismate orbem terrarum concussisse, & pacem communem, atque otium Ecclesiæ publicum conturbâsse: utque olim Dathan & Abiron ab Aarone & Mose, ita nos hodiè à Rom. Pontifice sine ullâ satis justâ causâ secessionem feciisse: priscorum patrum & veterum conciliorum

μασιν ἀνοσίοις τὴν ὁμοδοξίαν τῆς ἐκκλησίας ἀνυ-
ρρικέναι· ἡμᾶς παὶ ἀπεκαλεῖς καὶ παὶ ἐν παλλῷ ἤδη
κατεγνωσμένας αἱρέσεις ἐξ ἀδῆς παλαιμβίους τρόπον
τιν' ἀποκεκαθῆσθαι· κυρίας τε δόξας καὶ φλυαρίας
ξένας διαπεπεῖχθαι. καὶ ὅτι καὶ νῦν ἤδη εἰς ἐναντίας
αἱρέσεις καὶ γνώμας διεστάναι, μηδ' ὅτως τ' εἶναι
πέφυτε συνάδειν καὶ ὁμονοεῖν ἀλλήλοις· ἀσεβεῖν
δὲ καὶ κατὰ τοῦ χαίροντας διαμαχεῖν, καὶ τῆ θεῖα τῆς
τῆ αὐτῆ θεοσεβείας σπουδῆ παρεῖν ἀμελοῦντας τυγ-
χάνειν· τὰ καταδώματα πάντα ἐρημοῦν, μηδε-
μιᾶ χρῆσθαι τῆς ἱερᾶς διδασκαλίας, μηδὲ νόμοις
μηδ' ἤθεσιν· ἐ τὰ δίκαια, ἐ δικαιοσύνην, ἐκ
ὁσιότητα, ἐκ ἀγαθόν τι ὁπτπεύειν. ἔστεως δὲ
καὶ ἀπλῶς ὅτι πᾶσαν μοχθηρίαν διαφέρειν, καὶ
τὸν λαὸν εἰς πᾶν εἶδος ἀκολασίας καὶ ἀσελγείας
ἐκτρέπειν. ἡμᾶς πιεῖσθαι καὶ ἀφανιστεύεσθαι
ὅπως μοναρχῶν διαλελυμένων πάντα γένηται
ὅλη τῆ τε πλήθους ἀκαταστασία, καὶ τῆ ἀναρχία τῆ
τῶν πολλῶν· ἡμᾶς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀπο-
σχίσαι, καὶ σῶμα τι ἐξωλέστατον τὸν κόσμον πε-
ριβεβλῆσθαι, καὶ πεπαρέχθαι τ' κοινῆ εἰρήνην καὶ
τῆ παιδημον τῆς ἐκκλησίας ἡσυχίαν· καὶ ἐπ ὃν
τρόπον Δαθὰν καὶ Ἀβειρὼν τὸ Ἀαρὼν καὶ Μωυσέως,
τ' αὐτὴν ἡμᾶς τὸ Ῥωμαϊκὸ Ἀρχιερέως δωρεὰν
ἀφεῖσθαι, τ' πάλαι πατέρων καὶ συνόδων τ' αὐ-
θεντίαν

rum auctoritatem pro nihilo putare: cæremonias antiquas à patribus & proavis nostris multis jam seculis, bonis moribus, & melioribus temporibus approbatas, temerè & insolenter abrogâsse: & nostrâ tantùm privatâ auctoritate, injussu sacri & Oecumenici Concilii, novos in Ecclesiam ritus invexisse: atque ista nos omnia non religionis causâ, sed contentionis tantùm studio fecisse: se autem nihil prorsus immutâsse, omnia verò ut ab Apostolis tradita, & ab antiquissimis patribus approbata fuerint, ad hunc usque diem per tot secula retinuisse.

Néve res caluniniis tantùm agi, & ad invidiam nostram in angulis solùm jactari videretur, subornati sunt à Romanis Pontificibus homines quidam satis diserti; & non indocti, qui ad causam desperatam accederent, & eam libris & longis orationibus exornarent; ut cum eleganter & copiosè ageretur, homines imperiti possent in ea aliquid esse suspicari. Videbant scilicet, ubique terrarum causam suam inclinare, artes suas jam videri, & minoris putari, & præsidia sua in singulos dies labefactari: & omnino causam magnopere egere patrocinio

ζοντῶν παρ' ἐδὲν ποιῆσαι, ταὶς τελεταὶς ἀρχαίαις,
ταὶ τῆς πατρίδος χὴ σωτηρίοις ἡμῖν συγχὸν
χρόνον ὅδε καιρῶν βελτίονων, καὶ ἀσφαλεστέρων
ἡδέως ἀναμένοντες εἰκῆ δ' χὴ ἀσεβῶλως ἀκυρῶσαι,
χὴ ἐκ τῆς ἐδίας ἐαυτῶν ἐξουσίας ἄνευ συνόδου πάσης
οἰκουμενικῆς ἔδη χαμαὶ ἐπανορθώσεται τὴν ἐκκλησίαν, χὴ
ταῦθ' ἁπαντα παιζειν μὲν θρησκείας ἕνεκεν, ἀλλὰ
φιλονεικίας ἐπαρθέντας. Σφᾶς δ' μᾶλλον τὸ δίκαι-
ον καὶ κοινωφελὲς, ἀλλὰ παρ' ὁμοίους ἀεὶ τοὺς πρὸ
ὅδων μὴ ἐν ἀπόρῳ ὄντας, ἐν δ' ἐφηδόμενον τοῖς πα-
τέρων ἐθισμοῖσιν, κ' χρεὼ χὴ τῆς τιμιωτέρας ἡμέρας,
τῆς ἐπὶ τῷ τελευταίῳ τοῦ ἐνιαυτοῦ διαφυ-
λάξαι. Ὅπως δ' τὸ πρᾶγμα μὴ χρεὼ συχνοὺς
πόνους σῆναι, κὴ χαίρομεν ὅτι τῶν μὲν διστάντων
ἡμᾶς εἰς μίαν ἑορτὴν συνιέναι μὴ δοκοῦσι, πα-
ρεσκεύασεν ὁ Ῥωμαῖος ἀρχιερεὺς μὴ θρύπτειν τι-
νὰς πατρίους ἐθισμοὺς τοῦ λέγειν δοκοῦντας, ὡς τὴν ἀπο-
στολικὴν ὑπόθεσιν εἰσκομίσαντας, βίβλοις δ'
μαχηταῖς λόγοις καταπλουτίσαντας, ὅτι μὴ μᾶλλον ζη-
μιοῦσι κὴ διὰ πλειόνων ἐξεταζομένη τοῖς
ἀπείροις τῆς ἀληθείας τῶν ἐναντίων φανῆ. Καὶ
ὁρᾶν, εἴπερ ὀλιγότη τὰ ἀφετέρου σπουδάζον-
τες ἀγειν θεὸς τὸ κρεῖττον, κὴ τὰς πλάνας ἡμῶν ἐκ-
καθάρας χαρεῖς, κὴ σφᾶς ἐλαττον ἀποδεῖσθαι, τὰ
τε φρονεῖν καθ' ἑκάστην μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀνθρώ-
πους, κὴ σωτῆρος φάναι, τὴν δίκην μᾶλα σφόδρα
ἐκφεύξ σωτηρίας.

Ὡς

nio. Eorum autem, quæ ab illis in nos dicuntur, partim manifestè falsa sunt, & ipsorum à quibus dicuntur, judicio condemnata: partim, etsi falsa sunt illa quoque, tamen speciem veri aliquam & similitudinem præ se ferunt, ut in illis incautus lector, maxime verò, si accedat illorum composita & elegans oratio, facilè circumveniri, & errare possit: partim verò sunt ejusmodi, ut ea nos non tanquam crimina refugere, sed tanquam rectè atque optimâ ratione facta, agnoscere, & profiteri debeamus. Nam ut uno verbo quod res est dicamus, isti omnia nostra, etiam ea, quæ ne ipsi quidem negare possunt recte, atque ordine esse facta, calumniantur, & quasi nihil à nobis aut fieri, aut dici rectè possit, ita dicta nostra, factaque omnia malitiosè depravant. Simpliciùs quidem & candidiùs agendum erat, si verè agere voluissent. Nunc autem nec verè, nec Christiano more, modóque, sed obscurè & veteratoriè, mendaciis nos oppugnant: & cœcitate populi & insciti, atque ignorantiâ principum, ad odium nostri, & ad opprimendam veritatem abutuntur. Est hæc potestas tenebrarum, & hominum stupore magis imperitæ multitudinis &

tenebris,

Ὧν δὲ λέγουσιν εἰς ἡμᾶς, τὰ μὲ φανερῶς ψευδῆ ὄζι, καὶ αὐτοῖς ἐκείνοις κατεγνωσμένα, τὰ δὲ καὶ αὐτῶ ψευδῆ μὲν ὄντα, πιθανότητα μέντοι, καὶ τῆς ἀληθείας ὁμοίωσιν τὴν ἀμυδρότερος ἐμφαίνει, ὥστε τὸν ἀφελῶς ἀναγινώσκοντα, μάλιστα δ' ἂν χαλεπῶς γεγραμμένα τυγχάνῃ, ῥᾳδίως φρεναπατᾶσθαι καὶ διαμαρτεῖν· τὰ δ', πιθανὰ, οἷα ἡμᾶς ἐκ ὄπως ἐξ. ἀρνες γενέσθαι δεῖ ὡς πλημμελήματα, ἀλλ' ὡς ἐυ. καὶ τρόπον ἔχοντα ἀναδέχεσθαι καὶ φερεπονείσθαι. Ὡς γὰρ ἑνὶ λόγῳ τὸ κεφάλαιον ἐκλαβεῖν, ἔστιν καταβάλλουσιν ἡμέτερα πάντα, καὶ ταχέως δὴ ἃ αὐτοὶ ἐξαρνεῖσθαι οἵοίτ' εἰσὶ, μὴ καλῶς αὐτὰ ὀρθῶς πεποιῆσθαι. καὶ φανερᾶνει μηδὲν παρεῖναι ἢ λέγειν, ἢ φέρειν δυναμένῳ ἂν φρεπόντως, ὅπως σαφῶς τὰς τε λόγους ἡμῶν καὶ τὰς φερούσας παρερμηνεύσι. Καίτοι ἔχειν αὐτὰς ἀφελέστερον φερσφερεῖς ἡμῖν καὶ ξυγγνωμονέστερον, εἴγε ἡ ἀληθείας ἔμελλον σοφίζεσθαι. Πλὴν ὅτ' ἀληθῶς τε χρισιανικῶς τὰ νῦν εἶναι, καθαίρεσις ἢ καὶ ἐνέργως ἡμῖν ἐπιδεικνῦται, κατεχόμενοι δήπε ὑπὸ πολλῶν τυφλότητι, καὶ ἀπαιδευσία, καὶ τῇ ἀνοίᾳ τῶν ἀρχόντων ἐφ' ᾧ μισοῦνται μὲν ἡμῶς, καὶ ἀληθείαν βιάζεσθαι. Τοσαύτη μὲν δὴ τὰ ἀνθρωπίνη δύναμις καὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῇ τῶν ἀνοήτων πλήθους ἀνωφελεία καὶ τῷ σκότει μᾶλλον, ἢ τῷ

tenebris, quam veritate aut luce fidentium, utque Hieronimus ait, clausis oculis veritati perspicue contradicentium. Nos verò Deo optimo maximo gratias agimus, eam esse causam nostram, in quam isti cùm cuperent, nullam contumeliam possent dicere, quæ non eadem in sanctos patres, in Prophetas, in Apostolos, in Petrum, in Paulum, in Christum ipsum torqueri posset.

Jam verò si istis ad maledicendum disertis & eloquentibus esse licet, nos in optima nostra causa ad vere respondendum, haud sanè convenit esse mutos. Negligere enim quid de se, suâque causâ, quamvis falsè, & calumniosè, dicatur, præsertim cùm id ejusmodi sit, ut in eo Dei majestas & religionis negotium violetur, hominum est dissolutorum, & ad injurias divini nominis, securè atque impiè conniventium. Etsi enim aliæ injuriæ sæpe magnæ ab homine modesto, & Christiano ferri ac dissimulari possint, tamen hæreseos notam qui dissimulet, cum Ruffinus negare solebat esse Christianum. Faciemus ergo nunc id, quod omnes leges, quod vox naturæ ipsa jubet fieri, quódque Christus ipse in simili causâ contumeliis appetitus fecit, ut

istorum

τῇ ἀληθείᾳ καὶ τῷ φωτὶ πιστεύοντων, καὶ τῷ ποιεῖ-
των δι', οἱ (καθάπερ φησὶν ὁ Ἱερώνυμος) τὴν ἀλη-
θείαν μόνον τῇ φανερῶς ἀνταλέγουσιν. Ἡμεῖς δ'
τοῖς τῷ σωτηρίαθ χάριν ὁμολογοῦμεν, ὅτι τοιοῦ-
τα ἡμῖν χαρίζεται λόγια, ἐφ' οἷς τελοῦντ' ὁ ἀγῶνα, ἐπὶ
τῶν αὐτοῖς μάλα βλεπομένοις ἢ ὅμως οὐκ ἔχουσι
καβάλλειν εἰς ὕλην, ἢ, τῷ μὴ χ' τοῖς ἀγίοις πα-
τράσι, καὶ τοῖς Προφήταις, χ' τοῖς ἀποστόλοις, καὶ
τῷ Πέτρῳ, καὶ τῷ Παύλῳ, καὶ τῷ Χριστῷ αὐτῷ
ἀμύσειαν ἄν, ὅτε τοίνυν αὐτοῖς ἔξεστιν ἐν τῷ
κληρολογεῖν δεσπαῖς τ' εἶναι καὶ ῥητορικοῖς. ὅτε
τοῦτ' αἰσχρὸν ἡμῖν ἐστὶ τῷ δημιουργῶν ἀπολο-
γουμένοις. Τὸ γὰρ ἀμελεῖν ἢ πρὸς αὐτῶν λεγ-
ῶν, χ' τῆς σφετέρας διδασκαλίας, καὶ εἰ ἀληθὴς ἦν
τῷ, μᾶλλον δ' ἐπειδὴ εἰς τὸν τῶν ὅλων μεγαλεῖον
τα, χ' τὰν ἀλήθειαν ἀνήκει, τότε δηλαδὴ μᾶλ-
κῶν δεῖ, χ' τ' ἀλύπως τε χ' ἀσκόπως τ' ἄλλων ὑπερ-
μενον παιδόντων. εἰ μὲ γὰρ τὰλλ' ἀδικήματα, χ'
μεγάλα δὴ φέρεθαι· δίκαιον ἦν ἐκ' ἀνδρὸς
σμιν καὶ χειμαυῆ, πλὰν ἀλλ' ὅστις τῆς αἰρέσεως
καλέμεν Θ' ἀνέχεθ', τότον ὁ Ῥωμῖν Θ' χειμα-
ν εἶ μὴ φησεῖς. Ποιητέον ἄρα γὰρ ἡμῖν, ὁ
τες οἱ νόμοι, ὅθεν φύσις ἡμῖν μικρὰ φωνὴν
ρίεται ποιεῖν χελιδὼν, ὁ χ' χριστὸς ἐποίησεν· ὅτι
τοῖς ὁμοίοις συκοφαντοῦμεν Θ', πρῶτον πειρατέον

istorum criminationes propulsemus, ut causam innocentiamque nostram modestè & verè tueamur. Nam Christus quidem cùm à Pharisæis accusaretur veneficii, quasi consuetudinem haberet cum dæmonibus, & illorum ope multa faceret: Ego (inquit) Dæmonium non habeo, sed glorifico patrem meum: vos autem afficistis me ignominia. Et Paulus cùm à Festo proconsule contemneretur, ut insanus, Ego, inquit, optime Feste, non insanio, ut tu putas, sed veritatis & sobrietatis verba loquor. Et Christiani veteres cùm pro homicidis, adulteris, incestis, rerumpublicarum perturbatoribus ad populum traducerentur, & viderent hujusmodi criminationibus in dubium vocari posse religionem quam profitebantur, maxime verò, si tacere viderentur, & quodammodo crimen agnoscere, ne ea res Evangelii cursum impediret, habuerunt orationes, scripserunt libros supplices, apud imperatores & principes verba fecerunt, ut sese suosque publicè defenderent.

Joan. 8.

Act. 26.

Quadratus. Justinus. Melito. Tertul. aliique.

Nos verò, cùm proximis istis viginti annis, tot millia nostrorum fratrum inter exquisitissimos cruciatus testimonium dixerint veritati, & principes, cùm frenare

τας μ ἐκείνων διαβολας διαλύσασθαι, τ δ' ἀκακίαν ἡμῶν ἀληθῶς χ εὐτείαν παριστάναι. Ο Χριστὸς γὰ αἰτιασθεὶς ὑπὸ τῶν φαρισαίων τ ζωτείας εἰς δαιμόνιον ἔχειν πολλὰ διαφέξαιτο τῇ παρ' ἐκείνου βοηθείᾳ, ἐγὼ δαιμόνιον, φησὶν, οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τ πατέρα μου, χ ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με. Καὶ Παῦλος καταφρονηθεὶς ὑπὸ φησὶ τῶν ἀνθρώπων, ὡς περικαθάρματα, ὡς περίψημα, φησὶ, κρατίστε φῆστε, οὐχ ἀληθείας χ σωφροσύνης ῥήματα ἀποφθέγγομαι. Καὶ οἱ παλαιοὶ χριστιανοὶ ὅτε διεβάλλοντο πρὸς τῶν πολλῶν ὡς ἀνθρωπόφαγοι, μοιχοὶ, πόρνοι, σπερμολόγοι ὄντες, χ ἔθη τοιαῦτα τῶν ἐγκλημάτων ἔπαθον χ ὑπὲρ τ θρησκείας, ἧς ἐπηγγέλλοντο, μέλλειν διαπορηθήσεσθαι, μᾶλλον δ' ἐφαίνοντο σιωπῶντες, χ τὰ αἰτιώματα ὁμολογοῦντες, μήπως ἄρα ἡ τ εὐαγγελίου ἐπίδοσις ἐμποδισθῇ λόγους ἐποίηντο, χ συγγράφειν ἱκετείας, χ πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας χ βασιλεῖς διελέγοντο, χ παρρησίᾳ σφίσιν αὐτοῖς ἐπέμενον.

Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπειδὴ τοσαῦτα χιλιάδες τῶν ἀδελφῶν ἡμετέρων εἰκὸς ἐνίοις τοῖς ἄρτι παρελθοῦσι διὰ βασάνων χαλεπωτάτων τὴν ἀληθείαν ἐμαρτύρησαν, χ οἱ Ἄρχοντες οἱ ἀνακάθεν βα-

frænare cuperent Evangelium, multa moliendo nihil egerint, & totus jam propè terrarum orbis ad aspiciendam lucem oculos incipiat aperire, satis jam dictam & defensam putamus esse causam nostram: cùmque res ipsa satis pro se loquatur, non multum opus esse verbis. Nam si Pontifices ipsi vellent, aut etiam si possent, rem ipsam secum, & initia progressusque religionis nostræ cogitare, quemadmodum, sua penè omnia nullo impellente, sine ulla humana ope ceciderint: nostra verò invitis ab initio imperatoribus, invitis tot regibus, invitis Pontificibus, invitis propè omnibus, incrementa ceperint, & paulatim in omnes terras propagatæ fuerint, atq; etiam postremò in regum jam aulas & palatia pervenerint, vel hæc ipsa satis illis magna indicia esse possent, Deum ipsũ pro nobis propugnare, & ipsorum conatus de cœlo ridere, & eam esse vim veritatis, quam nec humanæ vires, nec inferorum portæ possunt convellere. Non enim insaniunt hodie tot civitates liberæ, tot reges, tot principes, qui à sede Romana defecerunt, & se potius ad Christi Evangelium adjunxerunt.

Neque tamen si Pontificibus otium hactenus

λόμενοι τὸ εὐαγγέλιον μεταξὺ αὐξανόμενον πολλὰ σπαργάνωμενοι τὸ τέλος ἀπρόσκοπον ἀπολάξαντο· καὶ πᾶς ὁ κόσμος ἀνεσχημένων ἤδη ποτὲ τῶν ὀφθαλμῶν τὸ φῶς ἐλέπειν ἐπήρξατο· τὰ μὲ ἡμέτερα ἱκανῶς ὁμολογημένα, καὶ ἀποδεδεῖχθαι νομίζομεν, τὸ δὲ λόγων ἐδ' ὅλως δεῖσθαι, τὸ γε σεσιγμάτων αὐτῶν ἀπολογησαμένων. Καὶ γὰρ εἰ βέλοιντο οἱ ἀρχιερεῖς, ἢ καὶ δύναιντ' ἂν τὰ ἐγγράμματα, καὶ τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς ὁπαδόσεις τῆς θρησκείας ἡμετέρας ἐνδυμεῖσθαι, ὡς τὰ μὲν ἑαυτῶν ἅπαντα σφόδρα ἀπὸ τούτου μὴ δὲ ἀνθρωπίνου βοήθειαν κατερρύπωσαν, τὰ δ' ἡμέτερα κατηρχὰς ἀκόντων μὲ τῶν βασιλέων, ἀκόντων δὲ τῶν αὐτοκρατόρων, ἀκόντων ἀρχιερέων, ἀκόντων ὁλίγου δεῖν ἁπάντων ἠνέχθη, καὶ κατ' μικρὸν εἰς πάντα τὰ οἰκουμένης χωρία διῆλθε, καὶ τελείταιον εἰς τὰς βασιλικὰς αὐλάς τε καὶ ἀνακτόρια ἐπεισήλθε· ῥᾳδίως ἂν τις καὶ ἐκ τούτων σημείων διαγνοίη τὸ θεῖον ἡμῖν μὲ συμμαχοῦν· τὴν δὲ σφετέραν ὀχυρωμάτων ἐξ ἐρημῶν καταγελῶντα, καὶ πασάντων ὕβριν τ' ἀληθείας τὸ ἰσχὺν, ὅσῳ ἀνθρώπινα δυνάμεως ἀνθρωπίνης, ὑπ' αὐταὶ τὸ ἅδε πύλαι κατακρατεῖν δύναιτ' ὤσιν. Οὐ γὰρ μείζονα τινα σημεῖα πασῶν τῶν πόλεων ἐλάβομεν, τοσοῦτοι βασιλεῖς, τοσοῦτοι ἄρχοντες, ὅσοι τὸ Ῥωμαϊκῆς καθέδρας ἀρεσθέντες ἀφιερώσειαν τῷ τὸ Χριστοῦ εὐαγγελίῳ σεσπολεῖν τε. Καίτοι εἰκὸς εἰ τοῖς ἀρχιερεῦσι συμβαίνει

hactenus nunquam fuit de istis rebus attentè & seriò cogitandi, aut si nunc aliæ illos curæ impediunt, & diversè distrahunt, aut si illa studia vulgaria & levia esse putant, & nihil ad dignitatem Pontificiam pertinere, idcirco causa nostra debet videri deterior; aut si illi quod vident, videre fortè nolunt, & veritatem agnitam potius oppugnant, idcircò nos habendi statim sumus pro hæreticis, qui illorum voluntati non obsequimur? *Pius 4.* Quòd si Pius Pontifex is esset, non dicimus, quem se tantopere dici cupit, sed si is omnino esset, qui nos vel fratres suos, vel omnino homines esse duceret, rationes prius nostras, & quid à nobis, quid contra nos dici posset, diligenter expendisset: ac non ita temerè cœcis tantum præjudiciis, bonam partem orbis terrarum, tot doctos & pios viros, tot resp. tot reges, tot principes in Bulla sua, qua nuper simulabat concilium, inauditos, indicta causa, condemnâsset.

Verùm, ne, quia ad hunc modum publicè ab illo notati sumus, tacendo videamur crimen confiteri, & præsertim quia in publico concilio, in quo ille nemini mortalium jus esse vult ferendi suffragii, sententiæque dicendæ, nisi jurato addicto

μέχρι τῆς δε συμβάσης σχολῆς, τούτοις ὑπισχνοῦμαι, καὶ τὸν νοῦν προσέχειν· ὑδ' εἰ δεῖ πυκνοτέρας ἐν τῷ παρόντι ποιεῖσθαι τὰς ὁμιλίας τῶν πολὺ τούτων ἀπηρτημένας· ὑδ' εἰ τοιαύτας μὴ τῷ σχολῶν φαύλας, καὶ τῶν τυχόντων εἶναι, τῷ καὶ τῷ ἀρχιερέων ἀξιώματι καὶ πρέπειν ἡγοῦνται· ἃ διὰ τοῦτ' οὐδὲν πλὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν κακίαν φαίνεσθαι χρὴ· ὑδ' εἰ βλέπειν μὲ ἃ βλέπουσιν, ἴσως ἀπαξιοῦσι, τῇ δ' ἀληθείᾳ γνωσζομένῃ μᾶλλον ἀνθησάναι προσήκοντο· διὰ ταῦτα ἡμᾶς αὐτοὺς μὴ πειθαρχοῦντας αἱρετικὺς νομιστέον εἶναι. Πῶς τοίνυν ὁ Ἀρχιερεὺς εἰ ταῦτ' ὢν ἐπύγχανεν ἐκ προσδοκίας, ὅτι περὶ ἑαυτὸν προσαγορεύεσθαι φιλοτιμεῖται, ἀλλ' εἰ τοιοῦτ' ἦν ὑπῆρχεν, οἷ' ἡμᾶς ἢ τοὺς ἀδελφοὺς ἑαυτοῦ, ἢ καὶ πάμπαν ἀνθρώπους οἰηθῆναι, προτέρως ἂν ὀπισθοτόνως ἐξήπτατε τὰς διαμολογίας ἡμετέρας, καὶ τί μὲ ὑφ' ἡμῶν, τί δ' εἰς ἡμᾶς λέλεκται, κατεμανθάνειν ἂν, καὶ δ' ἐξ ἀλόγου τινὸς δυσποτίας ὁρμώμενον πλησμονὴν μέρος τ' ὀκνηρίας, τοσούτους ἄνδρας εὐσεβεῖς καὶ πεπαιδευμένους, τοσαύτας πολιτείας, τοσούτους βασιλεῖς, τοσούτους ἄρχοντας ἐν τῷ ἑαυτοῦ διαβάλλατε, δι' ἣν οὐνοῦν ἀδικεῖν ἔναγχος προσεποιεῖτο, ἕτω προπετῶς ἔφθητεν αὐτίτας καὶ ἀπίστου προσκατηγορήσοντες. Μὴ γὰρ ἐμοῦ ἡμεῖς οἱ τοσοῦτοι τῷ ὄντων ἐν αὐτῷ φανερῶς ἀπιστοῦντες, ἀλλὰ τὴν σιγὴν τὴν ἡγεμονίαν δοκοῦσιν ὁμολογῆσαι, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ ἐπὶ συνόδου κοινῆς ἐν ἡ μηδενὶ χρεὶζ ἦν ἀντιφθέγγεσθαι φέρειν ἐξουσίαν, καὶ τῶν γνώμην ἀποφήνασθαι,

πλὴν

dictoque potestati suæ, audiri nullo modo possumus (id enim proximis comitiis Tridentinis nimiùm experti sumus, cùm principum Germaniæ, & liberarum civitatum legati & theologi prorsus ab omni conventu excluderentur: neque adhuc oblivisci possumus Julium tertium ante decem annos diligenter caviſſe rescripto suo, ne quis nostrorum hominum in concilio audiretur, nisi si quis forte esset, qui vellet palinodiam canere, & mutare sententiam) vel eâ maximè causâ visum est nobis rationem fidei nostræ scripto reddere, & ad ea, quæ nobis publicè objecta sunt, verè & publicè respondere; ut orbis terrarum videre possit, partes & fundamenta ejus doctrinæ cui tot boni viri postposuerunt vitam suam, utque omnes intelligant cujusmodi tandem homines illi sint, quidque de Deo & religione sentiant, quos Romanus Episcopus, antequam vocarentur ad dicendam causam, non satis consideratè, nullo exemplo, nullo jure, tantùm quòd illos audiret à se suisque in aliqua parte religionis discrepare, condemnavit pro hæreticis.

Et quamvis D. Hieronymus in suspicione hæreseos neminem velit esse patientem,

πλὴν εἴ τις ὁμόσας αὐτὸν ἀντιβλέψειεν, λόγῳ μισθαμοῦ τύχοιμι (τοῦτο γὰρ καὶ πεπονθέναι λέγειν ἀκειβῶς ἐν τῇ φωνῇ Τευθαντίνῃ συλλέγω, ὑπίκα δὲ οἱ ἀπ' Ἰερμανίας ἄρχοντες, ὅτε πόλεων ἐλευθέρων ἀφίσβεις καὶ ἀπολόμοι παντελῶς ἡ συμβολὴ ἐξειέργοντο· καὶ μικὸ ἔπου γε δυναμίδι αὖ ὑπλαθίδας τὲ τὸν Ἰύλιον τρίτον ἀφ' δικαστὰς τοῖς χαμαιπίτοις ἀπεστῆν μισθένας τὴν ἡμετέρων λόγῳ τυχεῖν ἐν τῇ συμβολῇ, πλὴν ἔιτις παλιναρδίαν ἔτνις τὴν γνώμην μεταβαλεῖν) δὲ μάλιστα ἔδοξεν ἡμῖν διὰ χραμμάτων τῆς πίστεως ὑμετέρας λόγῳ δηλῶναι, καὶ σφᾶς τὰ φανερᾶς ἡμῖν πεφιλημένα φανερᾶς τ' καὶ ἀληθῶς ἀπολογεῖσθαι· ἵνα πᾶς ὑπόσαμος μισθὸν, τά τ' μέρη καὶ πᾶς ὑπαδέκτης ἐκείνης τῆς διδαχῆς ἧς τοσαύτας τὴν ἀγαθῶν ἀνθρώπων τὸν ἑαυτῶν βίαν ὕστερον ἔδωκεν· καὶ δυνᾷ ὅπως ἂν εἰσι γνησίως παῖδοί τινες ὑπάρχεσι, καὶ πῶς ἀφ' τὰ δικ' καὶ τῆς θρησκείας φερούσης, ἐς δὲ ὁ Ῥώμαῖ ὑπόσμος πρὸ ἀεὶ ἂν ἐς τὸ δικαστήριον ἐσπήρχοντο, ἀβλαβῶς, ἀνδρίως, ἀδόλως τῆς αἱρέσεως κρατέκειν· τοῦτο μόνον πυθόμενος, ὅτι ἀφ' θρησκείας διαφέρονται ταῖς δόξαις πρὸς πὰ ἀμφ' ἑαυτόν. Εἰ δὲ καὶ ἄλλος ἱερώνυμος μισθὸν ὕστερον ἐπὶ τῇ αἱρέσει γνόμενον ἀξιοῖ μεῖζον

entem, nos tamen nec acerbè, aut dicaciter agemus, nec efferemur iracundia, quanquam nec acerbus, nec dicax videri debet, qui vera dicit. Istam eloquentiam libentiùs relinquimus adversariis nostris, qui quidquid in nos dicunt, quantumvis id acerbè aut contumeliosè dictum sit, tamen satis modestè & appositè dictum putant: verène an falsò, nihil curant. Nobis his artibus opus non est, qui veritatem defendimus.

Quòd si docemus sacrosanctum Dei Evangelium, & veteres Episcopos, atque Ecclesiam primitivam nobiscum facere, nósque non sine justa causa, & ab istis discessisse, & ad Apostolos, veterésque catholicos patres rediisse, idque non obscurè, aut vafrè, sed bona fide coram Deo, verè, ingenuè, dilucidè, & perspicuè facimus: si illi ipsi qui nostram doctrinam fugiunt, & sese catholicos dici volunt, apertè videbunt omnes illos titulos antiquitatis, de quibus tantopere gloriantur, sibi excuti de manibus, & in nostra causa plus nervorum fuisse quàm putarint, speramus, neminem illorum ita negligentem fore salutis suæ, quin ut velit aliquando cogitationem suscipere, ad utros potiùs se adjungat. Certè quidem,

φρόνον ἔδ). ἐ μὴν ἀλλ' ἡμεῖς γε οὐδὲν ὅτε πικρῶς, οὔτε φιλοσκώμμόνως ἐρροῦμεν, οὐδ' ὀργῆ λίαν ἐπαρθησόμεθα· καίτοι τοὺς ἀληθεύοντας ἀδαμῶς ἢ πικρὸς ἢ φιλοσκώμμονας χρὴ δοκεῖν. Ἀλλ' ὅμως ταύτης τῆς δηριότητος παραχωρεῖμεν ἥδιστα τοῖς ἡμῶν ἀντιδίκοις, ὅτις πᾶν ὅ, τι ἂν λέγωσι, κἀνεὶ πικρῶς καὶ ὑβριστικῶς εἰρημένον τυγχάνῃ, δεξιῶς μέντοι καὶ φρονίμως ἔχειν νενόμικεν· πότερον δ' ἀληθῶς ἢ ψευδῶς, αὐτοῖς ὧδε χρὴ διαφέρει. Πλὴν ἡμῖν τρίτον τὸν ἀλήθειαν ἐφαπτίζουσιν, ἤκιστα φρονδὲν τοιούτων πεπραγμάτων.

Ἐκὼν τοίνυν ἀποδείξομεν τὸ πρωτεῖον τε θεῖον εὐαγγέλιον, καὶ τοὺς παλαιοὺς ἐπισκόπους, καὶ τὴν ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν μᾶλλον εἶ· καὶ ἡμᾶς οὐκ ἀπικῶς αὐτοῖς ἐκείνοις μὲ ἀποταξαμένους, τοῖς τοὺς ἀποστόλους ὄν καὶ τοὺς παλαιοὺς καθολικοὺς πατέρας ἐπιμελουμένους· καὶ παῦτ' οὐκ ἀμαυρῶς ἢ παρέργως, ἀλλὰ μετ' ἀγαθῆς ἐνώπιον θεοῦ συνειδήσεως, ἀληθῶς τε καὶ ἀδόλως φανερὰ ποιήσωμεν ἐὰν ἐκείνοις αὐτοῖς, οἱ τὸν μὲ ἡμετέραν διδαχὴν ἀποκυοφάντον ἦ, καθολικοὶ ὄν λεγόμενοι χαίρουσι, καταδηλον γένηται, πάσας ἐφ' αἷς ὅτω κεκρίκασι ἦ ἀρχαιότητος θεσπιφείας, ὅτε μεῖζον, ὅτ' ἔλαττον αὐτοῖς θεσσάκιν, καὶ τὰ ἡμέτερα κατὰ πολὺ τὴν ὑπαρχούσης δόξης βεβαιότερα τυγχάνειν, ἐλπίζομεν ἐδένα τὴν σωτηρίας ὅτως ἀμελῶς ἔξειν, ὅστις ἂ διασκέψηται θεὸς ἑαυτῷ μὴ τῆς γεγονυίας ἀκριβείας, ὁποτέρων χρὴ μᾶλλον γενέσθαι. Ἀμέ-

dem, nisi quis planè animo obdurauerit, & audire nolit, cum non pœnitebit animum ad defensionem nostram adverte-re, & quid à nobis, quamque ad religionem Christianam convenienter, apteque dicatur, attendere.

Nam quod nos appellant hæreticos, est illud crimen ita grave, ut nisi videatur, nisi palpetur, nisi manibus digitisque teneatur, credi facilè de homine Christiano non debeat. Est enim hæresis destitutio salutis, abjectio gratiæ Dei, discessio à corpore & Spiritu Christi. Sed fuit hoc semper istis, & illorum partibus familiare ac solenne, ut si qui essent, qui de illorum erroribus quærerentur, & religionem cuperent restitutam, eos statim quasi novatores rerum & homines factiosos, condemnarent pro hæreticis. Christus enim non alia causa dictus est Samaritanus, quam quòd ad novam quandam religionem, & ad hæresim defeciisse putaretur. Et Paulus Apostolus Christi vocatus est in judicium, ut causam dice-
Act. 24. ret de hæresi. Ego quidem (inquit) juxta hanc viam, quam isti vocant hæresim, colo patrium Deum, credens omnibus quæ scripta sunt in Lege, & in Prophetis.

Breviter,

λειν χρεὼν τὸν μή τις λίαν ἐμμελογούμων ἢ, καὶ τὰν-
τα πᾶσιν ἀνήκοος, ἢ ἐκ ἂν μεταμελήσειεν αὐτῷ,
τὴν ἡμῶν ἀπολογίαν νοεῖν ἀκριβῶς ἔχειν, καὶ σκοπεῖν,
ἅττα ποθ' ἡμῶν λέγεται, ὡς ἀπειλεῖ καὶ καὶ αἱρε-
φωνάτη τῆς χριστιανῶν θρησκείας.

Ἐπειδὴ γὰρ αἱρετικὸς φασιν ἡμᾶς εἶναι, τοῦτο δὴ
τὸ ἔγκλημα ἔστω χαλεπὸν ὄντι, ὥστε καὶ δεῖ πι-
στεύεσθαι ἀεὶ ἀνδρὸς χριστιανοῦ πρὶν ἂν ἐπαφῶς
ἐξεταθῇ καὶ ἀφθῇ, καὶ τοῖς ἐπὶ χειρῶν ἁλισκόμοις ἀδ
ἀμλαφηθῆ. ἔστι γὰρ ἡ αἵρεσις τῆς σωτηρίας ἐχθρία,
καὶ ἡ θείας χάριτος ἀποβολὴ, καὶ ἀπόκοπος ἀπὸ
τοῦ σώματος, καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ Χριστοῦ. Καὶ
καὶ τούτοις δεῖ πιστεύειν ὄντι καὶ γενομένοις, εἴπερ
τις τοὺς αὐτῶν κλοιοδεσίας ἐλέγχειν, καὶ τὴν εὐσέ-
βειαν ὑπερασπίζειν πεφυκὼς, τοῦτον εὐθὺς καὶ κα-
τοτομοῦντα, καὶ σπαράττοντα ἡ αἵρεσις παραλυ-
σεῖ. Χριστὸς δὲ ἄλλην ἄλλο Σαμαρείτης ἐρρήθη,
πλὴν ὅτι ἀφεστήκασι τοῖς αἱρεσιν πᾶσι καὶ ξένοι
θρησκείας ἐδόκει. Παῦλος ὁ τοῦ χριστοῦ ἀπόστολος
ἐπειδὴ κατηγορεῖτο ὑπ' αἱρέσεως, ἠναγκάζετο λόγον
διδόναι, φάσκων, ὁμολογῶ τοῦτό σοι, ὅτι κατὰ τὴν
ὁδὸν, ἣν λέγουσιν αἵρεσιν οὕτω λατρεύω τῷ πατρῴῳ
θεῷ· πιστεύων πᾶσι τοῖς κατὰ τὸν νόμον, καὶ τοῖς
προφήταις γεγραμμένοις. Ἐν κεφαλαίῳ δ' οὖν,

Breviter, universa ista religio, quam hodie profitentur homines Christiani, primis temporibus ab ethnicis hominibus secta dicta est, hæresis. His isti vo- *Tertul. in Apologet.* cibus semper impleverunt aures principum, ut cùm illi opinione præjudicata nos odissent, & quidquid à nobis diceretur, haberent pro factione & hæresi, à re ipsa & à cognitione causæ abducerentur. Sed quantò crimen illud gravius est & atrocius, tantò argumentis majoribus, & clarioribus probari debuit, hoc præsertim tempore, postquam homines cœperunt minus istorum oraculis habere fidei, & in illorum doctrinam diligentius inquirere, quàm solebant. Aliter enim nunc institutus est populus Dei, atque olim fuit, cùm omnia Pontificum Romanorum dictata haberentur pro Evangelio, & omnis religio ab illorum tantùm auctoritate penderet. Extant hodie *2 Tim. 3.* sacræ literæ, extant scripta Apostolorum & Prophetarum, ex quibus & omnis veritas, & doctrina Catholica probari possit, & omnis hæresis refutari.

Cùm nihil horum ab istis proferatur, tamen nos hæreticos appellari, qui nec à Christo, nec ab Apostolis, nec à Prophetis defecerimus, injuriosum est, & peracerbum.

ῶν, ωὖτη θρησκεία πᾶσα, ἣν τοῦτο ἐχον ἐπαγγελ-
ονται οἱ χειτιανοί, τὴν ἀρχὴν ἐσὸ τῆ ἐθνῶν
ἅρεσις ωεφοιτικύῖαν. Τοιαύταις ἡμῖν φωναῖς ἀεὶ
ὶ τῆ ἀρχόντων ὧτα διατεθρύλλη), ὅπως ὀκ-
ξῃς ωεχαπειλημμένης μισῆντες ἡμᾶς, ϗ πάν-
α, ὅσα ὑφ' ἡμῶν λέγοιντ' ἂν, αἱρετικὰ ϗ τασι-
τικὰ νομίζοντες, τὴν τῶ ωεφγματο ϗ τῆς
μφισβητήσεως γνῶσιν ἀποτρέψωσ).

Ἀλλ' ὥσωερ τὸ ἔγκλημα τόδε χαλεωώτερον
ὶ δεινότερον ωαγχάνει ὄν, τοσύτῳ ϗ πλείοσι, ϗ
ωερωτέροις ἀποδεικτέον ἐλέγχοις· ἄλλως τε
ὴν τοῖς δὲ τοῖς καιροῖς, ὁωνίκ' ἄνθρωποι τοῖς
ωᾶσι χρησμοῖς ἦθος ωαρέχειν ἤρξαντο, ϗ τὰ
ράγματα ωολὺ ἀκριβέσερον ἐξετάζειν· ἑτέρως
ὸν τῷ ωαρόντι ωιστεύε) ὁ τῶ θεῶ λαὸς ἢ τὸ
ρὶν ἀλαόν, ὅτε τὰς τῆ ἀρχιερέων Ῥωμαϊκῶν ἀπο-
άσεις ἐν μέρει τὰ εὐαγγέλια ωάντες ἐπίδευτο· ϗ
ᾶσα θρησκεία τ' ἐκείνων ἐξουσίας γυμνῆς ἠρτᾶτο.
ῦν ὑπωολαΐζουσιν αἱ ἱεραὶ χραφαὶ, τάτε τῆ
ωοστόλων ϗ Πεφήτῶ συγγράμματα, δ' ὧν
ἀλήθεια μὲ ἅπασα ϗ διδασκαλία καθολικὴ βε-
αιωθῆναι δύναιτ' ἄν, ἅπασα δ' αἵρεσις ἐξε-
λεγχθῆναι. Ἐπειδὴ δῶν ταῦτα μὴ ωεφέρον-
ες, ὅμως αἱρετικὸς ἡμᾶς ἀποκαλέσι τῶ ὅτε τ'
χειςῶ, ὅτε τ' ἀποστόλων, ὅτε τ' ωεφητῶν ἀφε-
τῶτας, ἀδήλου δήπε ϗ μᾶλλ' ὑβρίζουσιν ἡμᾶς.

peracerbum. Hoc gladio Christus rejecit Diabolum, cùm ab illo tentaretur: his armis evertenda & profligandæ est omnis altitudo, quæ sese attollit adversus Deum. Omnis enim scriptura, inquit Paulus, divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad refutandum, ad instituendum; ad arguendum, ut vir Dei perfectus sit, & ad omne opus bonum instructus. Sic semper pii patres contra hæreticos non aliunde, quàm è sacris scripturis pugnaverunt. Augustinus cùm disputaret adversus Petilianum hæreticum Donatistam, Ne, inquit, audiantur inter nos hæc verba, Ego dico, aut Tu dicis: Sic potiùs dicamus, Hæc dicit Dominus: ibi quæramus Ecclesiam: ibi discutiamus causam nostram. Et Hieronymus: Omnia, inquit, ea quæ absque testimonio scriptorum quasi tradita ab Apostolis asseruntur, percutiuntur gladio Dei. Ambrosius etiam ad Gratianum Imperatorem, Interrogentur, inquit, scripturæ: interrogentur Apostoli: interrogentur Prophetæ: interrogetur Christus. Non dubitabant, videlicet, tum temporis catholici patres & Episcopi, religionem nostram satis è divinis scripturis probari posse: nec unquam illi quenquam habere ausi

2 Cor. 10. 2 Tim. 3.

De unitate Eccles. c. 3.

Eadem sententia habetur contra Maximum Arrianorum Episcopum lib. 3. cap. 14. In primum cap. Aggæi.

αὐτὴ μαχαίρᾳ χριστὸς ἀπάλασε τὸν Διάβολον
ὁ ἐκείνε πυρπολοῦμος τύποις ἄλλοις καθαιρεῖ-
σθαι πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ θεοῦ· Πᾶσα γὰρ
φησιν ὁ Παῦλος) γραφὴ θεόπνευστος ὠφέλιμος ἐστ
πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθω-
σιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα ἄρτιος ᾖ
ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρτυ-
μένος. Οὕτως οἱ ἅγιοι πατέρες ἀεὶ καθ' αἱρετικῶν
ἐλέμησαν, ἐκ ἄλλοθεν, ἢ ἐκ τῶν ἱερῶν γραφῶν.
Ἀθανάσιος τῷ Πελαγιανῷ τῷ κατὰ Δονάτων αἱρε-
τικῷ διαλεγόμενος, καί φησιν ἀκουσῇ παρ' ἡμῶν
κατὰ τὰ ῥήματα. Ἐγὼ φημι, ἢ Σὺ φὴς, μᾶλλον
φησὶν ὁ Κύριος· ἐπεὶ τὴν ἐκκλησίαν ζητοῦμεν
ἐκ τὴν ἀμφισβήτησιν ἀνακείνωμεν· Ὁ δὲ Ἰε-
ρεμιος· ἔστω χωρὶς τῆς τῶν γραφῶν μαρτυρίας
παρὰ τῶν ἀποστόλων παραδοθέντα μυστήρια,
φησὶ, πάντα διακόπτεται τῇ τοῦ διαβόλου μα-
χαίρᾳ. Πρὸς τούτοις, ὁ Ἀμβρόσιος τῷ Γρα-
τιανῷ τῷ Αὐτοκράτορι διαλεγόμενος, ἐρωτᾷ-
σθαι δι Ἀπόστολοι, φησὶν, ἐρωτάσθωσαν οἱ
Προφῆται, ἐρωτάσθω Χ' ὁ Χριστός. Οὐκ ἀπο-
κρύπτα δῆτα οἱ τότε καθολικοὶ πατέρες τὴν ὄντως
τῶν ἡμῶν διδασκαλίαν ἐκ τῶν θείων γρα-
φῶν δείκνυσθαι ἀποδεχθῶσι· μηδέ τινα πώποθ'

ausi sunt pro hæretico, cujus errorem non possent ex iisdem illis scripturis perspicuè, & liquidò coarguere. Nos quidem, ut cum D. Paulo respondeamus, juxta hanc viam, quam isti appellant hæresim, colimus Deum, & patrem Domini nostri Jesu Christi, & recipimus omnia, quæ aut in lege, aut in prophetis, aut in Apostolorum libris, scripta sunt. *Act. 24.*

Quare si nos sumus hæretici, si isti sunt (quod appellari volunt) catholici, cur non faciunt id, quod vident patres catholicos viros semper feciſſe? Cur nos è sacris scripturis non convincunt? Cur nos ad illarum examen non revocant? Cur nos non ostendunt à Christo, à Prophetis, ab Apostolis, à sanctis patribus discessisse? Quid hærent? Quid fugiunt? Est Dei causa. Cur eum dubitant permittere verbo Dei? Quòd si nos sumus hæretici, qui omnes nostras controversias referimus ad sacras literas, quique ad illas ipsas voces, quas scimus à Deo ipso consignatas esse, provocamus, & illis alia omnia, quæcunque possunt ab hominibus excogitari, postponimus: quid istos quos tandem homines aut quales convenit appellari, qui sacrarum scripturarum, hoc est, Dei ipsius judicium reformidant,

& sua

αἱρετικὸν ἐτόλμων ἀποφαίνεσθαι μὴ ὄντες
τας αὐτῶ ἀλλοδοξίας ἐκ τουτωνὶ τῶν γεγραφῶν ἐξ-
ελέγχειν. ἡμεῖς γοῦν τὸ τ Παύλου, καὶ τὴν ὁδὸν,
ὴν λέγουσιν αἵρεσιν, ὕτω λατρεύομεν τῷ θεῷ τῶ
πατρὶ τῶ κυρίε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, πιστεύοντες πᾶ-
σι τοῖς κατ νόμον, καὶ τοῖς προφήταις, καὶ τοῖς
ἀποστόλοις γεγραμμένοις. Ὥστε ἂν ἡμεῖς μὲ αἱρε-
τικοὶ, αὐτοὶ δε καθολικοὶ, καθάπερ δὴ ὀνομάζε-
σθαι ἀξιοῦσι, πῶς ἐ ποιοῦσιν, ὁ τὸν πατέρας
καθολικὰς ὁρῶσι πεποιηκότας; πῶς οὐκ ἐλέγ-
χουσιν ἡμᾶς ἐκ τῶν ἱερῶν γεγραφῶν; πῶς ἐ κα-
λοῦσιν ἐπὶ τὰ τέτων κειμήλια; πῶς οὐκ ἐπιδεικ-
νύουσιν ἀφεζῶτας Χριστὸν καὶ προφήτων καὶ τῶν ἀποστόλων
πατέρων; τί ὀκνοῦσι; τί φεύγουσι; καὶ γὰ ἡ ἀμ-
φισβήτησις φεὶ θεόν ὄζι· διὰ τί δῶν αὐτοὶ
ἐ θέλουσι τῶ ἐκείνε ῥήματι ἐπιτρέπειν; Εἰ τοί-
νυν ἡμεῖς αἱρετικοὶ ἐσμὲν, οἱ πᾶσας τὰς ἀμ-
φισβητήσεις ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς ἐπιτρέποντες,
καὶ προφὴς φωνὰς τὰς αὐτὰς, ἃς οἴδαμεν ὑπὸ
τῶ θεῶ σφραγισθείσας, προκαλοῦντες, καὶ τέτων
ἄλλα πάντα, ὅσαπερ ἀνθρώπις δυνατὸν ἐπι-
στῆσαι, ὑστερῆ πάντες. πίνας δὴ αὐτῶν ἢ
πατᾶσθαι εἰκὸς ἦν, οἱ τῶν ἱερῶν γραφῶν,
τέτων, αὐτῶ τῶ θεῶ, τὴν κρίσιν παρεῖνται;

& sua illis somnia & frigidissima commenta anteponunt, & traditionum suarum causâ, Christi atque Apostolorum instituta aliquot jam secula violarunt? Aiunt Sophoclem poëtam tragicum, cùm jam senex esset, & accusaretur apud judices à filiis suis pro deliro, & fatuo, quasi qui rem suam familiarem temerè profunderet, & opus jam videretur curatore habere; ut se purgaret eo crimine, venisse in judicium, & cùm pronunciâsset Oedipum Coloneum tragediam, à se illis ipsis diebus, cùm accusaretur, valde elaboratè & pereleganter scriptam, ultro interrogasse judices, num illud carmen videretur esse hominis delirantis.

Ita nos quoque, quoniam istis furere videmur, & ab illis traducimur pro hæreticis, quasi quibus nihil jam re sit nec cum Christo, nec cum Ecclesia Dei, non alienum, aut inutile fore existimavimus, si apertè & liberè proponamus fidem nostram in qua stamus, & omnem illam spem, quam habemus in Christo Jesu: ut omnes videre possint, quid nos de quaq; parte religionis Christianæ sentiamus, & statuere secum ipsi possint, an ea fides, quam videbunt & verbis Christi & Apostolorum

ἡ τὰ ἑαυτῶν ἐνύπνια καὶ ψυχρότατα πλάσματα ἐκείνων θεοπνεύστοις, καὶ τοῖς ὑστέροις ἁγιωτάτοις ἔνεκα τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ Ἀποστόλου ἐντολὰς πολλὰς ἤδη αἰῶνας ἐφυλαττούσης; Σοφοκλέα δὲ Τραγικὸν πρεσβύτερον γενόμενον κατηγορεῖσθαί φασιν ὑπὸ τῶν υἱῶν ὡς παραφρονοῦντα, καὶ ἀνόητον, καὶ τὰ ἑαυτοῦ χρήματα εἰκῆ καὶ ἀφρόντιστως διοικοῦντα, καὶ δὴ καὶ ἐπιτρόπου δεόμενον· ὅπως ἂρα ταύτῃ διαλύσειε τὴν κατηγορίαν, λέγεται τοῖς δικασταῖς, αὐτὸν παρασκήνιον, καὶ τραγῳδίαν Οἰδίποδα Κολωναῖον, ἢ μετασχεῖν ὅτε κατηγορεῖτο ἐτύγχανεν, ὡς αὐτὸς θεσπρεπῶς καὶ μάλα χαριέντως γεγραμμένην, ἐκείνοις δεξιὸν ἐπέρεισαι θεοδίνητος· εἶπως δοκεῖ παραφρονεῖν ὅδε ἢ; Τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡμεῖς ἐπειδὴ τέτοιος μαίνεσθαι δοκοῦμεν, καὶ πρὸς ἑαυτοὺς εἰς αἵρεσιν διαβαλλόμεθα, ὡς ἐκλιπόντες μετὰ ἡμῶν τὸ χρηστὸν καὶ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας, ἡγούμεθα πάρεργον ἂν ἔσοιτο ἔτ' ἀναφελὲς τὴν παῤῥησίαν, καὶ φανερῶς ἐξαγορεύειν τινὰ τε πίστιν ἣν πεδιόμεθα, καὶ τὴν ἐλπίδα πᾶσαν, ἣν ἔχομεν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, ἵνα πάντες δῆτα ἅμα μὲ ἴδωσι ποῖα φρονοῦμεν περὶ ἑκάστου μέρους τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἅμα τῇ διαλογυώσειν ἔχωσιν, εἰ ἄρα ἡ πίστις ἡμῶν τοῖς τοῦ Χριστοῦ ῥήμασι καὶ τοῖς ἀπο-

storum scriptis, & catholicorum patrum testimoniis, & multorum seculorum exemplis confirmatam, tantùm sit rabies quædam hominum furentium, & conspiratio hæreticorum.

Credimus ergo, unam quandam naturam esse, & vim divinam, quam appellamus Deum, eamque in tres personas æquales distinctam esse, in Patrem, in Filium, & Spiritum sanctum, ejusdem omnes potestatis, ejusdem majestatis, ejusdem æternitatis, ejusdem divinitatis, ejusdem substantiæ. Et quamvis tres illæ personæ ita distinctæ sint, ut nec Pater sit Filius, nec Filius sit Spiritus sanctus, aut Pater: Deum tamen esse unum, & illum unum creâsse cœlum, & terram, & omnia quæ cœli complexu continentur.

Credimus Jesum Christum filium unicum æterni patris, quemadmodum jam olim ante omnia initia decretum fuerat, cùm venisset plenitudo temporis, suscepisse carnem, & omnem naturam humanam, ex beata illa & pura virgine, ut indicaret hominibus arcanam, & reconditam voluntatem Patris sui, quæ abdita fuerat à seculis & generationibus, utque in humano corpore perageret mysterium

redemptionis

σόλων συγγράμμασι, καὶ τῶν καθολικῶν πατέρων μαρτυρίαις, καὶ τῶν παλαιῶν γραφῶν φθεγγόμασιν ὁμολογουμένας βεβαιωθεῖσαν, εἴπερ ἄρα ἡ πίστις ἥδε μισθὸν ὅτι μὴ λύσα τις ὀφείλουσαν, καὶ αἰρετικῶν σύστασις.

Πιστεύομεν δὴ μίαν τὴν φύσιν καὶ ὑπόστασιν θεότητος, ἣν πατέρα θεὸν ὀνομάζομεν καὶ ταύτην εἶναι ζωὴν καὶ σοφίαν, δύναμιν εἶναι, τὸν τε πατέρα, καὶ τὸν υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα· πάντα ὑποδυναμένης, ἐνεργούσης, συναϊδίους τε ἀλλήλοις καὶ ὁμοουσίους· ἓν μὲν κατὰ τὴν θεότητα καὶ οὐσίαν· δύο δὲ καὶ ζωὴν εἶναι καὶ σοφίαν ἕνα τὸν πατέρα τοῦ υἱοῦ γεννήτορα, καὶ τὸν υἱὸν τοῦ πατρὸς γέννημα· ἕνα τὸν πατέρα πλουτοῦντα ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἔργα ποιεῖν, αὐτόν τε καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ κτίσαντα, καὶ τὸν υἱὸν, καὶ πάντα ἁπλῶς, ὅσα περ ὁ πατὴρ ἐμφανίζει.

Πιστεύομεν ὅτι Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ παρὰ θεοῦ πατρὸς ἀϊδίως, καθὼς θεωρημένος ἔτυχε τοῦ κόσμου καταβολῆς, ἵνα παραγένηται τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, τὰ σάρκα περιβεβλημένος, καὶ πᾶσαν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐν τῇ ἑαυτοῦ καὶ μακαρίᾳ παρθένῳ, πίστει μὴ, ἐπὶ τοῦ τοῖς ἀνθρώποις διαγγέλλειν τὸν ἀπόρρητον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ βάλησιν, ἣν τις ἂν πλήρωσιν τοῦ ἀπὸ τῆς αἰῶνος καὶ γενεῶν τοῦτο δὲ ἐπιτελέσαι τὸ μυστήριον

redemptionis nostræ, & peccata nostra, & syngrapham illam quæ erat scripta contra nos, affigeret ad crucem.

Eum credimus nostra causa esse mortuum, sepultum, descendisse ad inferos, tertia die vi divina rediisse ad vitam, & resurrexisse, post quadraginta dies, spectantibus discipulis, ascendisse in cœlum, ut impleret omnia, & corpus illud ipsum, in quo natus, in quo versatus, in quo lusdibrio habitus, in quo gravissimos cruciatus, & dirsi genus mortis passus fuerat, in quo resurrexerat, in quo ascéderat ad patris dexteram, supra omnem principatū, & potestatē, & virtutē, & dominationē, & omne nomen quod nominatur, non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro, in majestate & gloria collocásse: ibi eum nunc sedere, & sessurum esse, donec omnia perficiantur. Et quamvis majestas & divinitas Christi ubique diffusa sit, tamen corpus ejus, ut Augustinus ait, in uno loco esse oportere, Christum corpori suo majestatem dedisse, naturam tamen corporis non ademisse: neque ita asserendum esse Christum Deum, ut eum negemus esse hominem; utque ait Martyr Vigilius, Christum humana sua natura nos reliquisse, divinitate autem non reliquisse:

Aug. tra. 50. in Joan.

Act. 3. Aug. tra. 30. in Joan.

Ad Dardan. Contra Eutichem. lib. 3.

τῆς ἀπολυτρώσεως ἡμῶν ἐν ἀνθρωπίνῃ σαρκὶ, τὰ τε ἁμαρτήματα ἡμέτερα, καὶ τ' συγγραφὴν, τ' καθ' ἡμῶν τῷ σταυρῷ προσηλῶσαι.

Ἔτι δὲ πεδίομαι αὐτὸν ἡμῶν χάριν τεθνηκέναι, ταφῆναι, καταπεπλυθέναι εἰς ᾅδην, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ διὰ τ' θεῖ δυνάμεως αὖθις ἀπὸ ζωὴν γενόμενον ἀναστάναι, καὶ βλεπόντων μὲν ἡμέρας τεσσαράκοντα τῶν μαθητῶν εἰς οὐρανὸν ἀνελπλυθέναι, (ὅπως πάντα πληρωθῇ,) καὶ τὸ σῶμα, ὃν ᾧ ἐγήγερτο, ἐν ᾧ ἐβίωσεν, ἐν ᾧ κατεπλάθη, ἐν ᾧ δεινοπάτας μὲν βασάνες, κατάρατον δ' θάνατον ἐνέμεινεν, ἐν ᾧ ἀνῆλθεν ὅπ' τ' πατρὸς δεξιὰν, τοῦτο τίναν αὐτὸ ὑπερέχειν πάσης ἀρχῆς, καὶ ἐξουσίας, καὶ δυνάμεως, καὶ κυριότητος, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ὅπ' δόξης καὶ μεγαλειότητος καθεσπάναι. Καὶεῖ γαῦ αὐτὸν καθῆσθαι καὶ δὶ καθέδρας μέχρι τῆς τῶν ἁπάντων συντελείας· ὃ δὲ καὶ τὸ χειρὶ δόξα καὶ δεσπότης πάντῃ διακέχυται, ἀλλ' ὅμως τὸ σῶμα αὐτῷ καθ' Αὐγουστῖνον ἐν ἑνὶ τόπῳ δεῖν εἶναι. Χειρὸν γὰρ τῷ μὲ αὐτοῦ σώματι δόξαν ἐπιδεδυκέναι, ἢ καὶ σωματικὴν φύσιν ἐκ ἀφῃρηκέναι· μᾶλλ' ὅπω χειρὸν θεὸν εἶναι ῥητέον, ὥστε ἀρνεῖσθαι αὐτὸν ἐκ ἀνθρώπου ἐκδέχειν. Ἀλλὰ (καθὼς φησὶν ὁ Μάρτυς Ὀκκάμιος) ἢ χειρὸν καὶ μὲ ἢ ἀνθρωπείαν αὐτῷ φύσιν ἡμᾶς ἀπολελειφέναι, κατὰ τὴν θείαν ἐλλειψιν· καὶ διὰ αὐτὸν

Fulgentius ad Regem Thrasimundum.

reliquisse: eumque, cum absit à nobis per formam servi, tamen semper esse nobiscum per formam Dei.

Ab illo loco credimus Christum rediturum esse ad exercendum publicum illud judicium, tam de illis quos inveniet adhuc in corpore superstites, quàm de mortuis.

Credimus spiritum sanctum, qui est tertia persona in sacra Triade, illum verum esse Deum: non factum, non creatum, non genitum, sed ab utroque patre scilicet & filio, ratione quadam mortalibus incognita ac ineffabili, procedentem. Illius esse duritiem humani cordis emollire, cum aut per salutiferam prædicationem Evangelii, aut alia quacunque ratione in pectora hominum recipitur: illum eos illuminare, & in agnitionem Dei, atque in omnem viam veritatis, & in totius vitæ novitatem, & perpetuam salutis spem perducere.

Credimus unam esse Ecclesiam Dei, eamque non ut olim apud Judæos, in unum aliquem angulum, aut regnum conclusam, sed catholicam, atque universalem esse, & diffusam in totum terrarum orbem, ut nulla nunc natio sit, quæ possit verè conqueri, se exclusam esse, & non

posse

αὐτὸν ἢ μὴ ἄδλΘ, ἀπῖναι, ἢ ἧ θεὸς, διὰ παντὸς ἡμῖν παρεῖναι. Ἐντεῦθέν γε μὴν πιστεύομεν αὐτὸν μέλλειν ἔρχεσθαι ωρὸς τ' καθόλκ κρίσιν, τ' ποινῶς ωᾶσι τ' τῶν ζώντων κ) τῶν νεκρῶν.

Πιστεύομεν τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἤγουν τ' πρίτκν τ' Τριάδος ὑπόστασιν, ἐν) θεὸν ἀληθῶς, ἀποίητον, ἄκτιστον, ἀγέννητον, ἐξ ἀμφοῖν τούτοιν ωροῖὸς κ) τ' ἡμέρας βόπον πνὰ ωάμπαν ἄδηλον κ) ἀνεκδιήγητον ἡμῖν γε τοῖς δηπτοῖς, ἐκπορευόμενον. Ἐκεῖνο δ' ἔργον ἐν) τὸ μαλάττειν τὴν σκληρότητα τ' ἀνθρωπίνης καρδίας, ὁπόταν ἐπεισδύνῃ εἰς τὰ σήθη αὐτῶν, ἤτοι ωαρὰ τὸ σωτηριώδες τ' εὐαγγελίκ κήρυγμα, ἢ ἄλλως ὁπωσοῦν. Ἐκεῖνον φωτίζειν ἡμᾶς κ) ὁδηγῆσαι ἐπὶ τ' τ' θεοῦ γνῶσιν, κ) ωᾶσαν ἀλήθειαν, κ) ωαντὸς τοῦ βίκ ἀγιάζωσιν, κ) τὸ τέλΘ, ἐπὶ τ' αἰώνιον ἐλωπίδα σωτηρίας.

Πιστεύομεν μίαν ἐν) θεοῦ ἐκκλησίαν, κ) ταύτκν κ) νῦν, ὡς τὸ ωαλαιὸν ἐγένετο ωαρ' Ἰουδαίοις, εἰς ἕνα τόωον ἢ βασιλείαν καθείργεσθαι, ἀλλὰ καθολικὴν ὑωάρχουσαν ἐξήκειν εἰς ὅλκν τὴν οἰκουμένκν, ὥστε καὶ ἐν ἕθνΘ εἰκότως ἂν μεμψίμοιρῆσαι, ὅτι ἀποκλείεται, κ) μὴ δύναται ἐγκαθέδρας τῆς

Ad Euangelium.

posse ad Ecclesiam, & populum Dei pertinere. Eam Ecclesiam esse regnum, esse corpus, esse sponsam Christi: ejus regni Christum solum esse principem, ejus corporis Christum solum esse caput: ejus sponsæ Christum solum esse sponsum. Varios in Ecclesia esse ordines ministrorum: alios esse Diaconos, alios Presbyteros, alios Episcopos, quibus institutio populi & religionis cura & procuratio commissa sit: neminem tamen unum nec esse, nec esse posse, qui summæ rerum universæ præsit. Nam & Christum semper adesse Ecclesiæ suæ, & vicario homine, qui ex ase in integrum succedat, non egere, & neminem mortalem posse existere, qui universam Ecclesiam, hoc est, omnes partes orbis terrarum, vel animo complecti, nedum ordine collocare, & rectè & commodè administrare possit: Apostolos, ut Cyprianus ait, pari omnes inter se fuisse potestate: atque hoc idem fuisse alios quod Petrus fuit: omnibus ex æquo dictum fuisse, Pascite: omnibus, Ite in mundum universum: omnibus, Docete Evangelium: & ut ait Hieronymus, Omnes episcopos ubicunque tandem sint, sive Romæ, sive Eugubii, sive Constantinopoli,

De simplicitate prælatorum.

Ad Euagrium.

τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Πεισθεὶς πιστεύω τὴν ἐκκλησίαν ταύτην βασιλείαν τινὰ, καὶ σῶμα, καὶ νύμφην τοῦ Χριστοῦ εἶναι, καὶ τῆς βασιλείας μὲν Χριστὸν μόνον εἶναι τὴν βασιλέα, τοῦ σώματος δὲ καὶ Χριστὸν μόνον τὸν κεφαλὴν, τῆς δὲ νύμφης Χριστὸν μόνον καὶ τὸν νυμφίον. Τῶν δὲ ἄλλων τῶν ἐκκλησίαν λειτουργῶν πολλὰς τάξεις καταρχειν καὶ τοὺς μὲν αὐτῶν διακόνους εἶναι, τοὺς δὲ πρεσβυτέρους, τοὺς δὲ ἐπισκόπους, οἷς ἐπιτέτραπται ἥτε τῆς λαοῦ διδασκαλίας καὶ τῆς θρησκείας ἥτε μέλεται, καὶ διοίκησις πλείω ἐν ἐνδέχεται ἕνα τινὰ τούτων ἐπάξιον ἀλῶς ὑπάρξειν· τῇ μὲν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἀεὶ πάρεστι τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ μὴ δεῖται τούτου ὑπηρέτου, ὅστις ὅλον αὐτῆς κλῆρον διαδέξεται· τῇ δὲ, ὅτι τῇ θνητῇ φύσει πέφυκεν, ὥστε τὴν ἐκκλησίαν ἐπάξιον, τοσοῦτον πρὸς τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης πρὸς τὸ ἐφικνεῖσθαι, μήτε γὰρ ὁρᾶσθαι διαταθῆναι, καὶ ὡσαύτως ἔχουσαν. Τοὺς ἀποστόλους τῆς αὐτῆς πάντως ἐξουσίας γενέσθαι, καθάπερ φησὶν ὁ Κυπριανὸς καὶ τοὺς ἄλλους καὶ ταὐτὸν τῷ Πέτρῳ δεδωκέναι· πᾶσιν ἐξ ἴσης εἰρῆσθαι τὸ, ποιμαίνετε· πᾶσι τὸ, πορευθέντες εἰς ὅλον τὸν κόσμον κηρύσσειν, ὃν εὐαγγελίζεσθε· καὶ (ὥσπερ φησὶν ὁ Περάνυμος) τοὺς ἐπισκόπους ὁπουδήποτε ἂν διατελῶσιν, εἴτε ἐν Ῥώμῃ, εἴτε ἐν Εὐγυβίῳ, εἴτε ἐν Καισαρείᾳ

tinopoli, sive Rhegii, ejusdem esse meriti, ejusdem sacerdotii. Utque Cyprianus ait, Episcopatum unum esse, & ejus partem in solidum teneri à singulis. Et de sententia Niceni concilii, Romanum Episcopum nihilo plus juris in Ecclesiam Dei obtinere, quàm reliquos patriarchas Alexandrinum, & Antiochenum: Romanum verò Episcopum, qui nunc ad se unum omnia revocat, nisi officium faciat, nisi administret sacramenta, nisi instituat populum, nisi moneat, nisi doceat, ne episcopum quidem aut omnino presbyterum jure dicendum esse. Episcopum enim, ut Augustinus ait, nomen esse operis, non honoris: ut ille se intelligat non esse episcopum, qui velit præesse, & non prodesse. Caput verò Ecclesiæ totius, aut universalem episcopum, non magis aut illum, aut alium quemvis mortalem esse posse, quàm sponsum, quàm lucem, quàm salutem, quàm vitam Ecclesiæ. Hæc enim esse Christi unius privilegia, & nomina, & illi uni propriè atque unicè convenire: neque unquam quenquam Romanum Episcopum ante Phocam Imperatorem, quem scimus (interfecto Imperatore Mauritio domino suo) per nefarium scelus ad Imperium adspi-

De simplicitate prælatorum.

1 *ad Tim.* 2.

vit. Fac: Acontii lib. 3. *&* 5.

πολει, εἴτε ἐν Ῥηγίῳ, πάντας ὁμοι τιμὴν αὐτῶν
ἀξίαν τε καὶ ἱεροσυνὴν εἰληχέναι· καὶ μίαν μὲν (καθ' ἣν
Κυπριανὸν) ἐπισκοπὴν εἶδ, ταύτης δὲ μέρος τι τοῦ
καθ' ἕκαστα κληρονομεῖν ὅλως καὶ τελέως. Διότι τὸν
τε Ῥωμαῖον ἐπίσκοπον καθ' ὃν Νικαίου συνόδου μὴ
διαφέρειν τοῦ λοιποὺς Πατριάρχας, τὸν Ἀλεξαν-
δρέα, καὶ τὸν Ἀντιοχέα, τῇ ἐξουσίᾳ γε τῇ περὶ τὰ ἐκ-
κλησιαστικά. τὸν δὲ νῦν Ρωμαϊκὸν ἐπίσκοπον, οὐδὲ
ἐπίσκοπον, οὐδὲ αὖ φρονοῦντες δικαίως λέγεσθαι,
πλὴν εἰ τὰ αὐτῷ καθήκοντα φρόξη, τάττε μυσήσει
διοικήσῃ, καὶ τὸν λαὸν παιδεύσῃ, καὶ νουθετήσῃ, καὶ δι-
δάξῃ. Καὶ διὰ τὸ ἐπίσκοπος ὄνομα πένεσθαι τι-
μῆς. (καθάπερ φησὶν ὁ Αὐγουστῖνος,) ἵνα μά-
λιστα ἐπίσκοποι ὦσιν ὄντες, οὐ τῆς ἄλλων διαφέρειν
μᾶλλον φιλοτιμεῖσθαι, συμφέρειν δ' ἐπ' ὠφελείᾳ ἐθέλω-
σιν. Καὶ μηδὲ τῆς ἐκκλησίας ἁπάσης τὴν κεφαλὴν
εἶναι δὲ αὐτὸν ἑκάστου, μηδὲ ἄλλον τινὰ τῶν ἐπι-
όντα γενέσθαι, ὥσπερ δὴ, οὐδὲ τὸν νυμφίον, οὐδὲ τὸ
φῶς, οὐδὲ τὴν σωτηρίαν, οὐδὲ τὴν ζωὴν αὐτῆς ἁπάρ-
χειν· ἐπεὶ ταῦτα μόνῳ τῷ Χριστῷ ἴδια ὀνόμασ-
θαι, καὶ αὐτῷ κυρίως τε καὶ μόνως ἁρμόζειν. Τῶν
δὲ Ρωμαίων ἐπισκόπων οὐδένα ποτὲ τοῦ φωτὸς αὐτο-
κράτορες (ὅπερ ὀλιγωρῶ εἰς ἀρχὴν μιαρῶς κα-
τασάντα, γενόμενον δίπτε αὐτόχειρα τοῦ Μαυ-
ρικίου τοῦ κυρίου ἑαυτῶν) πυνθάνεσθαι ἕως τῶν ἑξηκοστοῦ

adspirâsse, hoc est ante sexcentesimum decimum tertium annum à Christo nato, unquam passum fuisse sese tam superbo nomine salutari: Concilium etiam Carthaginense diserte caviisse, ne quis Episcopus aut summus Pontifex, aut primus sacerdos diceretur: Episcopum verò Romanum, quoniam ita hodie dici vult, & alienam potestatem sibi vendicat, praterquam quòd apertè facit contra veterà concilia, contraque patres, si Gregorio suo velit credere, nomen arrogans, profanum, sacrilegum, Antichristianum, sibi imponere: esse Regem superbiæ, esse Luciferum, qui se fratribus suis anteponat: abjeciisse fidem: esse præcursorem Antichristi.

Cap 47.

Greg. lib. 4. Epist. 76. 78. 80. Et lib. 7. Epist. 69.

Ministrum legitimè vocari oportere, & rectè atq; ordine præfici Ecclesiæ Dei: neminem autem ad sacrum ministerium pro suo arbitrio, & libidine posse se intrudere. Quo major nobis ab istis sit injuria, quibus nihil sæpiùs in ore est quàm apud nos nihil ordine, nihil decenter, omnia confusè ac perturbatè fieri: omnes apud nos esse sacerdotes, omnes esse doctores, omnes esse interpretes.

Ministris à Christo datum esse dicimus ligandi, solvendi, aperiendi, claudendi potestatem.

εισκαλεῖται ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς χειρὸς γενέσεως, ὀνόματι ὕστερον λίαν ἐκφαύλῳ ἀναγκάζῃ σφραγιδούμενον. Ἀλλὰ καὶ τὴν σύνοδον Καρχηδονίαν ῥητῶς, ἀπειπεῖν, μήτις ἐπίσκοπος ἀρχιερεὺς κληθείη. ποιμαρχὸν τὸν Ρωμαϊκὸν ἐπίσκοπον, ἐπεὶ ὕστερος ἐξῆν κληθῆναι, καὶ δὴ ἀλλοτρίαν ἐξουσίαν ἑαυτῷ ἐγκατοικεῖται, ἀφ' ἧς πρὸ φανερῶς ἐναντιοῦται τοῖς παλαιαῖς συνόδοις καὶ παραδόσιν, ἔτι καὶ (εἴπερ ὁ Γρηγόριος ἀξιόπιστος) ἐπαίρειν ἑαυτῷ ὄνομα βέβηλον, πολυώνυμον, ἱερόσυλον, ἀντιχείμενον, ὑπάρχειν ἐκφανίας βασιλέα, καὶ ἐπαφρίζειν δὴ τὸν τῆς ἀδελφῶν ἑαυτὸν προκείνοντα, καὶ τὴν πίστιν ἀποβαλεῖν, καὶ τελευταῖον, τοῦ Ἀντιχείστου πρόδρομον εἶναι. Τὸν λειτουργὸν φαμεν, ἐννόμως καλεῖσθαι δεῖν, καὶ ὀρθῶς καὶ τεταγμένως ἐφίσασθαι τῇ θεᾷ ἐκκλησίᾳ· μηδέ τινα βίᾳ (εἰ) αὐτοχθόνιον καὶ αὐθαίρετον βιάζεσθαι εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ θεοῦ· διὸ καὶ ἐπὶ πλέον ἀδικοῦσιν ἡμᾶς, φάσκοντες παρ' ἡμῶν (ε) καὶ κατὰ τάξιν γίνεσθαι ὅλε ἕν, πάντα δὲ ἀτάκτως καὶ τεταραγμένως, ὥστε καὶ τοὺς τυχόντας ἱερεῖς (ει), καὶ διδασκάλους, καὶ ἐρημικοὺς· Ἔπειτα λειτουργοῖς ἐξουσίαν δεδόσθαι φαῦλοι τοῖς χειροῖ, δῆσαι, λῦσαι, ἀνοῖξαι, κλεῖσαι.

potestatem. Ac solvendi quidem munus in eo situm esse, ut minister, vel dejectis animis & verè respicientibus, per Evangelii prædicationem, merita Christi, absolutionémque offerat, & certam peccatorum condonationem ac spem salutis æternæ denunciet: aut ut eos qui gravi scandalo, & notabili publicóque aliquo delicto fratrum animos offenderint, & sese à communi societate Ecclesiæ, & à Christi corpore quodammodo abalienarint, respicientes, reconciliet, & in fidelium cœtum atque unitatem recolligat ac restituat. Ligandi verò illum claudendíque potestatem exercere dicimus, quoties vel incredulis vel contumacibus regni cœlorum januam occludit, illísque vindictam Dei, & sempiternum supplicium edicit, vel publicè excommunicatos ab Ecclesiæ gremio excludit. Sententiam autem, quamcumque ministri Dei ad hunc modum tulerint, Deus ipse ita comprobat, ut quidquid hîc illorum opera solvitur & ligatur in terris, idem ipse solvere & ligare velit, & ratum habere in cœlis. Clavis autem quibus aut claudere regnum cœlorum, aut aperire possint, ut Chrysostomus ait, dicimus esse scientiam scripturarum: ut Tertullianus,

λδσαι μὲ παρ' ὅσον ὁ λειτεργὸς, ἤτοι τοῖς ἀποπεπτώκασι καὶ γνησίως μεταμελομένοις, διὰ τῆς τοῦ Εὐαγγελίου κηρύξεως τῆν δικαιοσυνὴν τοῦ Χριστοῦ προτείνων, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ ζωὴν αἰώνιον ἐπαγγέλλεται· ἢ τοῦ ἐξομολόγησιν τινὶ παραπτώματι τοῖς ἀδελφοῖς προσφεύσαντας, τῆς κοινωνίας τῆς κατ' ἐκκλησίαν, καὶ τοῦ Χριστοῦ σώματος ἑαυτὸς ἀφορίσαντας, μετανοοῦντας διδάσκει, καὶ τοῦ πρώτου χώρου καὶ ἑνότητι πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς ἐντίθησι, καὶ ἀποκαθιστάνει· τῆ δὲ τοῦ δῆσαι καὶ λῦσαι ἐξουσίαν φαμὲν αὐτὸν τότ' ἐμφαίνειν, ὅταν ἢ τοῖς ἀπίστοις καὶ ἀπειθέσι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἀποκλείῃ, καὶ τῆ θείᾳ ἐκκλήσιαν, καὶ πιστείαν αἰώνιον ἀπειλῇ, ἢ παῤῥησίᾳ ἐκκηρύττῃ αὐτοὺς, καὶ τοῦ κόλπου τῆς ἐκκλησίας ἐκβάλλῃ. Τὴν γαμικὴν τάξιν, ἥντιν' ὁ θεὸς λειτεργὸς ὅπως ἀποφαίνεται, καὶ ὁ θεὸς αὐτὸς ἐπιφρίζει· ὥστε πᾶν ὅ, τι ἐντεῦθεν ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τούτων λύεσθαι, ἢ δεῖσθαι, τοῦτ' ἀμείνω καὶ κρείττοις λύειν, καὶ δεῖν, καὶ σωφρονεστέρων ἀξιοῖ. Τὰς δὲ κλεῖς, ἃς κλείεσθαι καὶ ἀνοίγεσθαι πέφυκεν ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία, τὴν μὲν Χρυσόστομον, ἐπιτιμῶν φαμὲν εἶδε τῆς γραφῆς· τὴν Τερτυλ-

anus, esse interpretationem Legis: ut Eusebius, esse verbum Dei. Accepisse autem discipulos Christi hanc potestatem, non ut audirent arcanas populi confessiones, aut captarent murmura, quod sacrificuli nunc omnes passim faciunt, atque ita faciant, quasi in eo solo sita sit omnis vis atque usus clavium: sed ut irent, ut docerent, ut publicarent Evangelium, ut essent credentibus odor vitæ ad vitam: ut essent incredulis atque infidelibus odor mortis ad mortem: ut piorum animi conscientia superioris vitæ & errorum consternati, postquàm adspicere cœpissent lucem Evangelii, & in Christum credere, ut fores clave, ita illi verbo Dei aperirentur: impii autem & contumaces, quique nollent credere & redire in viam, quasi obserati & clausi relinquerentur, & proficerent, ut Paulus ait, in deterius. Hanc esse rationem clavium: hoc pacto aut aperiri, aut claudi hominum conscientias: sacerdotem quidem esse judicem, nullius tamen eum potestatis, ut ait Ambrosius, jus obtinere: iccirco Christum his verbis increpuisse Scribas & Pharisæos, ut coargueret illorum in docendo negligentiam: Væ, inquit, vobis Scribæ & Pharisæi,

1 *Tim.* 3.

De pœniten. dist. 1. *cap. verbum Dei.*

Luc. 11. *Mat.* 23.

λιανὸν ἢ τὸ τοῦ νόμου ἐξήγησιν, καὶ δ' Εὐσέβιον, τὸ ῥῆμα τοῦ θεοῦ. Ταύτην μέντοι τὴν ἐξουσίαν τοὺς χειροτονηθέντας ὑπ' ἐπισκόπων λαβεῖν ἀπὸ τοῦ λαοῦ ἐξομολογήσεις, καὶ ψευδεισμοῖς θεραπεύειν, ἐκ τούτου δὴ καὶ ἐνίοτε πάντες οἱ ἱερουργοὶ ποιοῦσιν, ὁμόφωνοι δ' ὄντα ἐν τούτῳ κεῖσθαι, πᾶσαν τὴν χλευασθῆναι τε καὶ κρῖναι, καὶ τὴν ἐνέργειαν· ἀλλ' ἕνεκα τοῦ προσεύχεσθαι, τοῦ διδάσκειν, τοῦ εὐαγγελίζειν, τοῦ μὲν τοῖς μὲν πιστεύουσιν ὀσμὴν ζωῆς εἰς ζωὴν, τοῖς δ' ἀπιστοῦσιν ὀσμὴν θανάτου εἰς θάνατον, ἵνα καὶ μὴ τὴν εὐσεβῶν ψυχὰς τῷ σωρεῖσθαι τὴν βεβαιωμένων καὶ ἀδοξοδοξιῶν ἐπομένας, ἐπιμὴ τὸ φῶς τοῦ εὐαγγελίου καταδεῖν, εἰς τε τὸν χειρὸν πιστεύειν ἀρξωνται, καθὼς αἱ θύραι ταῖς κλειστὴν, ὅτε κλείεται τῷ ῥήματι τοῦ θεοῦ ἀνοίγων). ἀσεβεῖς ἢ καὶ ἀπειθεῖς οἱ μὴ θέλοντες πιστεύειν καὶ παιέναι εἰς τὴν ὁδὸν, οἱονεὶ κλειθέντες ἀφιῶν), καὶ θεραπεύσιν ὅθι τὸ χεῖρον, ὡς φησιν ὁ Παῦλος. Τοῦτον ἢ τὸν νῦν εἰς τὴν κλειθῶν ἐπὶ τὰς ἀνθρώπων συνειδήσεις ἀνοίγειν καὶ κλείειν. Τὸν ἱερέα ἢ κειτίω μὴ εἰ), καὶ δὲ τὸν Ἀμβρόσιον, ἐξουσίαν ἔχειν μυδεμίαν. καὶ ὁ χριστὸς τοίνυν ἐλέγχων τοὺς γραμματεῖς καὶ φαρισαίους ἐν τῷ διδάσκειν ἀμέλειαν, ὅτε πῶς ἐπιτιμῶσιν αὐτοῖς· Οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, ὅτι

risæi, qui abstulistis claves scientiæ, & clausistis regnum cœlorum coram hominibus. Cúmque clavis, qua aditus nobis aperitur ad regnum Dei, sit verbum Evangelii, & interpretatio Legis & scripturarum, ubi non sit verbum, ibi dicimus non esse clavem: & cùm unum omnibus datum sit verbum, unáque sit omnium clavis, unam esse ministrorum omnium, quod quidem ad aperiendum, aut claudendum attinet, potestatem: immô etiam Pontificem ipsum, quamvis illi suaviter cantillentur illa verba à pa-
Mat. 16. rasitis suis, Tibi dabo claves regni cœlorum, acsi eæ illi uni, & præterea mortalium nemini, convenirent: nisi id agat, ut hominum flectantur conscientiæ, & succumbant verbo Dei, negamus aut aperire, aut claudere, aut omnino habere claves. Et quamvis doceat, & instituat populum, (quod utinam aliquando & verè faciat & inducat aliquando in animũ, esse eam aliquam saltem partem officii sui,) tamen ejus clavem nihilo aut meliorem, aut majorem esse, quàm aliorum. Quis enim illum discrevit? Quis illum docuit doctiùs aperire, aut meliùs absolvere, quàm fratres suos?

Matrimonium in omni genere & statu hominum,

ὅτι ἦρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως, καὶ ἐκλείσατε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ δυνατὸν κλεὶς ἡ ἀνοίγουσα ἡμῖν τὴν βασιλείαν τοῦ μηδὲν ἄλλο τυγχάνει ὄσα, πλὴν ἢ τὸ ῥῆμα εὐαγγελικὸν, ἤτοι τὸν νόμον καὶ τὴν χαρὰν ἐξήγησις· διὰ ταῦτα ὅτε τὸ ῥῆμα ἦν ἔστιν, ἐκεῖ μηδὲ τὴν κλεῖδα φαμὲν ἀπαρχεῖν. Ἐπὶ δὲ, ἐπεὶ ἓν πᾶσι λόγου ῥῆμα, καὶ μία πάντων ἡ κλεὶς, μίαν ὁμοίως εἶναι τὴν ἐκκλησιαστικῶν ἁπάντων, ὅσων γε ἐστὶς τὸ ἀνοίγειν καὶ κλείειν, ἐξουσίαν. Ἀλλά καὶ τὸν Ἀρμενέα πᾶν αὐτῷ μάλα δωπυπτικῶς ἀπαδοῦσιν οἱ παρόντες· δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὡς ταύτας ἐκείνῳ μάνῳ ἀποσοκίσας, τὴν δὲ ἄλλων ἑδενὶ, ὅμως εἰ μὴ ἀποδόσῃ, ὅπως μὴ συνεδήσεις ἀνθρώπων ἐπιχειρήσωσι, καὶ τὰ ῥήματα τῆς θεᾶς καταπίπτωσιν, ἀρκήσομαι αὐτὸν μήτε κλείειν, παρέχειν τὰς κλεῖδας ἔχειν· εἰ δὲ καὶ τὸν λαὸν διδάξῃς, καὶ μαθητεύσῃ (ὅπερ ὀφελον ἤδη ποτὲ παθεῖν, καὶ τοῦτο μοίρᾳ τινὰ τὰ αὐτῷ καθήκοντος νομίσαντο) πλὴν ἀλλὰ τὴν ἐκείνης κλεῖδα τῶν λοιπῶν οὐδὲ χρείαν, οὐδὲ μείζω ὑπάρχειν. Τίς γὰρ ἐξείλετο; τίς ἐδίδαξεν ἢ τοῦ χαλεπώτερον ἀνοίγειν, ἢ βέλτιον λύειν τῶν ἀδελφῶν.

Πεφυκὸς τὸν γαλεὸν ἐν ἅπασιν ἀνθρώποις

hominum, in Patriarchis, in Prophetis, in Apostolis, in sanctis martyribus, in ministris Ecclesiarum, in Episcopis sanctum & honorificum esse dicimus: & ut Chrysostomus ait, fas & jus esse cum eo ad cathedram Episcopalem ascendere, utque Sozomenus ait de Spiridione, & Nazianzenus de patre suo, Episcopum pium, & industrium nihilo deterius ea causa, immo melius etiam & utilius versari in ministerio. Legem autem illam quæ hominibus eam libertatem per vim adimat & invitos adigat ad cælibatum, esse, ut divus Paulus ait, doctrinam dæmoniorum: & ex eo (quod Episcopus Augustinus, Faber, Abbas, Panormitanas, Latomus, opus illud Tripartitum quod adjunctum est secundo Tomo Conciliorum, aliique pontificiarum partium satellites, resque adeo ipsa, & omnes historiæ confitentur) incredibilem vitæ ac morum impunitatem in ministris Dei, & horrenda flagitia esse consecuta: & rectè dixisse Pium secundum Romanum Episcopum, videre se multas causas, cur eripiendæ fuerint uxores sacerdotibus, multò autem & plures videre, & graviores, cur sint reddendæ.

In Titum 1. *hom.* 11. *Theophyl. ad Titū* 10. *Euſ. lib.* 18. *cap.* 5°

In monodia ſua ſuper Baſilium.

1 *Tim.* 4.

Platina in Pii 2. *vita.*

Recipimus & amplectimur omnes

Canonicas

ἐπουσιῶ γένους ἢ τάξεως, ἐν Πατριάρχαις, ἐν Προφήταις, ἐν Ἀποστόλοις, ἐν ἁγίοις μάρτυσιν, ἐν λειτουργοῖς ἐκκλησιῶν, ἐν ἐπισκόποις ἱερεῦσι καὶ τίμιον ἐν φάσκομεν, καὶ κατ' ἐξοχὴν χρυσόστομον, ἐξεῖναι γαμουμένοις ἐπισκόπους γενέσθαι, κατ' ὃ Σαζόμενον φησὶ Σπαρτιανὸν ὁ καὶ Ναζιανζηνὸν φησὶ παῖδος αὐτῷ, εὐσεβῆ καὶ φιλόπονον δύνασθαι καὶ μὴ παρὰ τὸ χεῖρον, μᾶλλον δὲ πολλῷ ἄμεινον καὶ λυσιτελέστερον ἐφιστάμενα τῇ λειτουργίᾳ. Νόμον δὲ τὸ βίᾳ τοῦ ἀνθρώπους τὴν ἀλυσιτελείαν ταύτην ὑφαιρεῖσθαι, καὶ δὴ ἄκοντας ἀναγκάζοντα παρθενεύειν, τοῦτον δήπου κατὰ Παῦλον διδασκαλίαν εἶναι δαιμονίων, καὶ (ὡς Αὐγουστῖνος ὁ ἐπίσκοπος, φησὶν Ἀββᾶς, Πανορμιτανὸς, Δατίνος, τὸ γαμικὸς σύγγραμμα τῷ δευτέρῳ τόμῳ τῶν συνόδων σωσθῆναι, ἄλλοι τε πολλοὶ τῶν Ἀρχιερέων ὑπεσχημένων καὶ δὴ αὐτὸ τὸ σπέρμα, καὶ πᾶσαν ἱερέων σωφροσύνην.) ἐστιν ὅτε ἀνθρώπους τὸ χρῆμα τῆς ἀνοσιότητος καὶ πονηρίας, καὶ πάσης αἰσχρουργίας τοῖς τῆς ἀκαθαρσίας ἐπιτηδεύμασι χαλῶσι τὴν ἡνίαν τερπομένους, Ῥωμαίων ἐπίσκοπον εἰπεῖν, ὡς ἄρα πολλοὶ μὴ κατεῖδον αὐτίκα τῆς γάμου χρῆναι διατελεῖν τοὺς ἱερέας, ἐπὶ δὲ πλείους καὶ μείζους τῆς γαμοῦσαι. Πάσας ἀπολείπομαι καὶ, στέργω τὰς

Κανονικὰς

Canonicas scripturas, & Veteris & Novi testamenti: Deóque nostro gratias agimus, qui eam lucem nobis excitârit, quam semper haberemus in oculis, ne vel humana fraude, vel insidiis dæmonum, ad errores & fabulas abduceremur: eas esse cœlestes voces, per quas Deus voluntatem suam nobis patefecerit: in illis solis posse hominum animos acquiescere: in illis ea omnia, quæcunque ad nostram salutem sint necessaria, ut Origenes, Augustinus, Chrysostomus, Cyrillus docuerunt, cumulatè & plenè contineri: eas esse vim & potentiam Dei ad salutem: eas esse fundamenta Prophetarum & Apostolorum, in quibus ædificata sit Ecclesia Dei: eas esse certissimam normam, ad quam ea, si vacillet, aut erret, possit exigi; & ad quam omnis doctrina ecclesiastica debeat revocari: contra eas nec legem, nec traditionem, nec consuetudinem ullam audiendam esse: ne si Paulus quidem ipse, aut Angelus de cœlo veniat, & secus doceat.

Recipimus sacramenta Ecclesiæ, hoc est, sacra quædam signa, & ceremonias, quibus Christus nos uti voluit, ut illis, mysteria salutis nostræ, nobis ante oculos constitueret, & fidem nostram; quam

habemus

μονικὰς χαρὰς, τάς τε τῆς παλαιᾶς, καὶ τὰς τῆς καινῆς· ὡσεὶς δὲ καὶ τῷ θεῷ ἡμετέρῳ χάριν ὁμολογοῦμεν, ὅτι φῶς ἐξέλαμψεν ἡμῖν διὰ παντὸς ἔχειν ἐν τῇ ὀφθαλμῇ, ἵνα μηδὲ τῆς ἀνθρώπων σοφίσμασι, μηδὲ τοῖς δαιμονίων σκοτωσήμασιν τοῖς μύθοις καὶ ψευδοδοξίαις ἐπαιχώμεθα· ταύτας ἄνωθεν χαρὰς ἐφανίας φωνὰς ἀπαίρειν, δι' ὧν ἐμήνυσεν ἡμῖν ὁ θεὸς τὸ αὐτῆ θέλημα· ταύτας ὁδοὺς οἴονται εἶναι τὰς ἀνθρωπίνας ψυχὰς πλεονεκτῆσαι· ἐν ταύταις ἅπαντα ὅσα ὡσεὶς ἡμᾶς σωτηρίαν ἀναγκαῖα τυγχάνει ὄντα, καθάπερ Ὠριγένης, Αὐγυστῖνος, Χρυσόστομος, Κύριλλος ἐδίδαξαν, ἱκανῶς καὶ δι' ἀφθόνως ἐμπεριέχειν· ἐκείνας εἶναι δυνάμειν θεοῦ εἰς σωτηρίαν, ἐκείνας εἶναι τὰ θεμέλια τῆς ὡσφαλοῦς, ἐφ' οἷς οἰκοδομεῖται ἡ θεοῦ ἐκκλησία, ἐκείνας τὸν ἀκεραιότατον κανόνα, ὡσεὶς ὃν, εἴπερ τάχα διαμάρτη καὶ πλανηθῇ, δέον αὐτὸν ἐξετάζειν, καὶ πᾶσαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν διδασκαλίαν ῥαθμᾶσθαι· παρ' ἐκείνας ὅτε νόμῳ, ὅτε παραδόσει, ὅτε ἔθει ὁτῳοῦν ὡσεστικτέον, ἀλλ' ἦν αὐτὸς ὁ Παῦλος, ἀλλὰ κἂν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ ἐρχόμενος εὐαγγελίσηται ἡμῖν. Στέργομεν τὰ τῆς ἐκκλησίας μυστήρια, τυτέστιν ἅγιά τινα σύμβολα καὶ τελεταὶ, αἷς ἡμᾶς ὁ χριστὸς ἀξιοῖ χρῆσθαι, ὅπως διὰ τούτων, τὰ τῆς σωτηρίας ἡμετέρας μυστήρια ὡσεὶς τὴν ὀφθαλμὴν ἡμῶν καθιστῇ, καὶ τὴν πίστιν ἡμῶν, τὴν

ὁπὶ

habemus in ejus sanguine, vehementius confirmaret, & gratiam suam in cordibus nostris obsignaret. Eáque cum Tertulliano, Origene, Ambrosio, Augustino, Hieronymo, Chrysostomo, Basilio, Dionysio, aliisque catholicis patribus, figuras, signa, symbola, typos, antitypa, formas, sigilla, signacula, similitudines exemplaria, imagines, recordationes, memorias appellamus. Nec dubitamus etiam cum eisdem dicere, esse illa visibilia quædam verba, signacula justitiæ, symbola gratiæ: disertéque pronunciamus in Cœna credentibus verè exhiberi corpus & sanguinem Domini, carnem filii Dei, vivificantem animas nostras, cibum superné venientem, immortalitatis alimoniam, gratiam, veritatem, vitam: eamque communionem esse corporis & sanguinis Christi, cujus participatione vivificamur, vegetamur, & pascimur ad immortalitatem, & per quam conjungimur, unimur, & incorporamur Christo, ut nos in illo maneamus, & ille in nobis.

Duo autem Sacramenta, quæ eo nomine propriè censenda sint, agnoscimus, Baptismum, & Eucharistiam, tot enim videmus tradita esse & consecrata à Christo, & à veteribus patribus, Ambrosio, & Augustino, approbata. Et

πὸ τοῦ αὐτοῦ αἵματι μᾶλλον σπείζη, καὶ τῷ αὐ-
τῷ χάκτηρι ἐν ταῖς ἡμῶν διανοίαις, οἷς ὑποφεγγίζη-
σιν καὶ ταῦτα χ Τερτυλλιανὸν, Ὠριγένην, Ἀμ-
βρόσιον, Αὐγυστῖνον, Ἱερώνυμον, Χρυσόστομον, Βα-
σίλειον, Διονύσιον, ἄλλους τε καθολικοὺς πατέρας,
μάτα, σημεῖα, σύμβολα, τύπους, ἀντίτυπα, μορ-
φὰς, σφραγῖδας, χαρακτῆρας, ὑπογεώματα, ἀπα-
τεύγματα, εἰκόνας, ὑπομνήματα, μνημόσυνα
προσαγορεύομεν· ὧν ἐυλαβούμεθα σὺν αὐτοῖς ἐ-
κείνοις εἰπεῖν, ὅτι ταῦτά ἐστιν ὀργανά τινα ῥήματα,
κενοστομίας χαρακτῆρες, σύμβολα χάεια· καὶ
παῤῥησίᾳ ἀναγέλλομεν, ὡς ἄρα τόδε τὸ δεῖπνον
ἐλπίδως παρέχει τοῖς πιστεύσι τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ
κυρίου, τῷ σαρκὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ τῷ ζωοποιῆσαι
τὰς ψυχὰς ἡμῶν, τὸν σῖτον ἀναδιδόντα, τῷ
ἀναδιδόναι σὰρξ τροφὴν, χάριν, ἀλήθειαν, ζωήν· καὶ ὅτι
τοῦτό ἐστιν ἡ κοινωνία τοῦ σώματος, καὶ τοῦ αἵμα-
τος τοῦ κυρίου, ἃ μεταλαβόντες ζωοποιούμεθα, καὶ
εὐφραινόμεθα, καὶ δοσπόμεθα πρὸς ἀθανασίαν, καὶ
συζωογονούμεθα, καὶ ἑνούμεθα, καὶ τρόπον τινὰ ἐνσω-
ματούμεθα τῷ χριστῷ, ὥστ ἡμᾶς ἐν ἐκείνῳ, καὶ ἐκεῖνον
ἐν ἡμῖν διαμένειν. Δύο δὲ μυστήρια κυρίως μαθεῖν
ἡμᾶς προσήκειν, τὸ βαπτισμὸν, καὶ τὴν εὐχαριστίαν·
περὶ τοσαῦτα κατέγνωκεν ὑπὸ μὲ χριστοῦ παραδο-
θέντα, καὶ καθηρωθέντα, τῆς δ' ἀρχαίοις τ πατέρων
τῷ τ Ἀμβροσίῳ, καὶ τῷ Αὐγυστίνῳ δεδοκιμασμένα.

Βαπτισμὸν

Et Baptismum quidem sacramentum esse remissionis peccatorum, & ejus ablutionis quam habemus in Christi sanguine: ab eo neminem, qui velit profiteri nomen Christi, ne infantes quidem Christianorum hominum, quoniam nascuntur in peccato, & pertinent ad populum Dei, arcendos esse.

Eucharistiam esse Sacramentum, hoc est, symbolum conspicuum corporis & sanguinis Christi, in quo subjicitur quodammodo oculis nostris mors Christi, & ejus resurrectio, & quæcunque gessit in humano corpore: ut de ejus morte & nostra liberatione gratias agamus, & frequentatione sacramentorum, ejus rei memoriam assiduè renovemus, ut verò Christi corpore & sanguine alamur, in spem resurrectionis, & vitæ æternæ, utque pro certissimo habeamus, id esse animis nostris alendis corpus & sanguinem Christi, quod alendis corporibus est panis & vinum. Ad hoc epulum invitandum esse populũ, ut omnes inter se communicent, & societatem suam inter se, spemq; eam, quam habent in Christo Jesu, publicè significent, & testificentur. Si quis fuisset qui spectator tantùm esse velit, & à sacra communione abstineret,

illum

Βαπτισμὸν μὲ δὴ σημεῖον ὑπάρχειν τ τ ἁμαρτιῶν
ἀφέσεως, κ τ ἀπολυτρώσεως ἡμῶν τ διὰ τ αἵματ
τ χριστ· κ τέτ τοίνυν μηδένα ὅστις ἂν ὁμολογήσῃ
χριστιανὸς εἶναι, μηδὲ παρὰ νηπίοις τ χριστιανῶν παῖδας
εἰρχθῆναι ἐπειδήπερ ἐν ἁγιότητι φύονται, κ μέρος
ὄντες τ λαοῦ τ θεοῦ. Τὸ δ' εὐχαριστίαν μυστήριον εἶναι, τετέστι, σύμβολον ἐναρ-
γὲς τοῦ σώματ κ τοῦ αἵματ χριστ· ἐν ᾧ
δὴ παρεῖσθαι ἡμῖν, ὡς ἂν σφάγιον ὑπὲρ τ χριστ
θανάτ, κ ἀπάσσεως, κ πάντα ἅ ὅσα περ αὐ-
τοῦ ὢν ἐποίησεν, ἵνα τ ἐκείνου τελευτῆς, κ
τ ἡμετέρας ἀπολυτρώσεως χάριν ὁμολογῶμεν, καὶ
συχνῶς χρώμενοι τοῖς μυστηρίοις ὀφείλομεν τὴν αὐ-
τὴν ἀναμιμνῄσκεσθαι, καὶ πῶς ἀληθῶς τοῦ Χρι-
στοῦ σώματι καὶ αἵματι φερόμεθα τ τ ἀναστάσεως καὶ τ
αἰωνίας ζωῆς ἐλπίδα βεφώμεθα· τελευταῖον, ἵνα
τελέως πληροφορηθῶμεν, ὡς ἀναλόγον ἔχομεν ὃ, τ
βίν κ καὶ ὁ ἄρτος πρὸς τ τ σώματος ἡμετέρα τρο-
φὴν, κ τὸ τ χριστοῦ σῶμα κ αἷμα πρὸς τ τ ψυχῆς.
Πρὸς ταύτην ἄρα τ εὐωχίαν δεῖν φιλικαλέσαι τ
λαὸν, ἐν ᾧ τε πάντας ἀδρόως συμμεταλαβόντας
φανερὰν καταστῆσαι τὴν τ πρὸς ἀλλήλους κοινωνίαν,
κ τ ἐπ' Ἰησοῦ Χριστῷ ἐλπίδα. Διὸ καὶν πε ὑπῆρχεν
ἐπὶ τ τοιαύτ ἐκκλησίας, ὃς δὴ θεωρεῖς μόνον
ἐνταῦθα ἐβούλετο, μεγαλαυχεῖν κ πεμπάνυ ἀνήνετο,

illum veteres patres, & Romanos Episcopos in primitiva Ecclesia, antequam nata esset privata Missa, tanquam improbum atque Ethnicum excommunicâsse: neque ullum fuisse eo tempore hominem Christianum, qui cæteris spectantibus, communicaret solus. Ita olim decrevit Calixtus, ut peracta consecratione omnes communicarent, nisi mallent carere Ecclesiasticis liminibus. Sic enim ait Apostolos statuisse, & sanctam Romanam Ecclesiam tenere. Populo verò ad sacram communionem accedenti, utramque partem Eucharistiæ tradendam esse. Id enim & Christum jussisse, & Apostolos ubique terrarum instituisse, & omnes veteres patres, & catholicos Episcopos secutos esse: &, si quis contra faciat, cum, ut Galasius ait, committere sacrilegium; & adversarios hodie nostros qui exposa atque abdicata communione sine verbo Dei, sine veteri concilio, sine ullo catholico patre, sine exemplo primitivæ Ecclesiæ, sine etiam ratione, privatas Missas & multitudinem sacramentorum defendant, idque non tantùm contra expressum mandatum & jussum Christi, sed etiam contra omnem antiquitatem faciant, improbè facere, & esse sacrilegos.

Chrysosto. ad Ephes. ser. 3.

De cons. dist. 1. cap. omnes.

Dist. 1. cap. seculares.

De consecr. Dist. 2. cap. Peracta.

De consecr. Dist. 2 cap. Compertimus.

Panem

τῦτον οἱ παλαιοὶ πατέρες καὶ Ρωμαῖοι ὁμίσχοπι,
λογόμ σὺν ὁλίγα δόγματα τινὰ ἰδίαν μίσαν, ὡς
δικὸν καὶ παμμάταιον ἄντα ἐξεκήρυτον· ἐδέ τις τι-
κῶν τὰ χριστιανὰ ἀξίως τ' λοιπῶν φιλῶς θεορέν-
ων, αὐτὸς καθ' ἰδίαν μετιέναι. Οὐ γὰρ χάειν καὶ
πάλαι διέπεζαν ὁ Καλιξτὸς, μὴ τινὰ καθ' ἑαυτὸν
ἀπτελεσθεῖσαν, ἅπαντας μεταλαβεῖν, πλὴν εἰ τις
ἐφέλκοιτο τ' ἐκκλησίας ἀπαξαπλῶς ἀποσχηθῆ-
ναι· καὶ γὰρ (φάναι αὐτὸν) ὅτω τὰς τε ἀποστόλως
γυναῖκας, τὴν τ' Ρωμαίων ἐκκλησίαν νενομίδαι
καὶ καλῶς καὶ ἀρχαίως τοῦ δεῖνος ἀφιενρόω
μεμφότερον τ' εὐχαριστίας μέρος ἀδιαβλητέον·
τῶν γὰρ ὅ, τε χριστὸς ἐπέλαβον, ὅ τ' ἀποστόλως παρα-
δῶ τῆς ἀνερμήνως εἰσαγήσαντο, καὶ πάντες οἱ φα-
νοὶ πατέρες, καὶ ὁπόσοπερ καθολικοὶ παρηκολέ-
θησαν· εἰ δὲ μή τις ἑτέρως ποιοῖτο τῦτον (καθάπερ
ὁ Τελέσιος) ἐξεσυλεῖν ἀνάγκη, καὶ τινὰ ἄρχ
τὸ ἡμᾶς αἰτιᾶσθαι, ὅτι ἀδιαβάντες καὶ ἀκυρώσα-
μεν τὴν κοινωνίας τελετὴν, ἀνὰ τ' θεῦ ῥήσιας,
ἄνευ συνόδων παλαιᾶς, ἄνευ καθολικοῦ τινος πα-
τρὸς, ἄνευ ὁδηγείματος τ' πρεσβυτέρων ἐκκλη-
σίας, καὶ διὰ παντάπασιν ἀλόγως ἰδίαις μόναις καὶ
λίδος μυστηρίων καὶ χρεία ὁπωσδήποτε, μὴ
όνον τῆ τ' χριστοῦ παραγγέλματι καὶ ἐντολῆ, ἀλλὰ
καὶ πάσῃ, τῇ ἐκ παλαιοτάτων φανερῶς
αντιδόντες, ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἄφρα τῇ χαίρ-
ους, ἅμα βουλόμενοι ἁπάρχειν.

Panem & vinum dicimus esse sacra & cœlestia mysteria corporis & sangui nis Christi, & illis Christum ipsum, vo rum panem æternæ vitæ sic nobis pra sentem exhiberi, ut ejus corpus, sangu nemque per fidem verè sumamus: no tamen id ita dicimus, quasi putemus na turam panis & vini prorsus immutari a que abire in nihilum, quemadmodu multi proximis istis seculis somniarunt neque adhuc potuerunt unquam satis in ter se de suo somnio convenire. Neque enim id Christus egit, ut panis triticeu abjiceret naturam suam, ac novam quan dam divinitatem indueret, sed ut nos po tiùs immutaret, utque Theophylactu loquitur, transelementaret in corpu suum. Quid enim magis perspicue dic potest, quam quod Ambrosius ait, Pani & vinum sunt quæ erant, & in aliud com mutantur? aut quod Gelasius, Non desi nit esse substantia panis, vel natura vini aut quod Theodoretus, Post sanctificati onem mystica symbola naturam suam propriam non abjiciunt (manent enim i propria sua substantia, & figura, & spe cie:) aut quod Augustinus, Quod videtu panis est, & calix, quod etiam oculi re nunciant, quod autem fides vestra postu

H Grotii de Satisfact: Christi.

In Joan. cap. 6.

De sacra: lib. 4. cap. 4. In Dialogu primo et 2.

In Sermone ad infan. tes.

De consecr: dist. 2. cap. Quis man- ducant.

In Mat. 15.

lat

Τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον μυστηριά φαμὲν εἶ ἐστι-
σώματα τοῦ σώματος καὶ τῦ αἵματ Θ τοῦ χριστοῦ, καὶ
εἶναι ἡμῖν αὐτὸν τὸν χριστὸν, τ ἀληθινὸν αἰωνίκ
ωῆς ἄρτον ὕστω παρεισάγει, ὡς ἀληθῶς ἡμᾶς τῦ
σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματ Θ διὰ πίστεως μετέ-
χειν· ἃ μὴ τοι τοιουτοτρόπως, ὡς νῦν νομίζουσιν
ἀλλὰ τοῦ ἄρτ Θ καὶ οἴνου φύσιν παντελῶς μετα-
βάλλεσθαι καὶ ἐξαφανίζεσθαι, καθάπερ ἱκανοὶ τροπῆς
συνηνίκασαν, οἳ καὶ μάχεσθαι δεῖ τοῦ ἐναντίκ
τούτ Θ πρὸς σφᾶς αὐτοὺς ὁμολογεῖν ὑφ' αὑτῶν· χεί-
σθαι γὰρ τὰ τοιαῦτα μὴ ἰσχύειν, ὅπως ὁ σιλωάμ ἄρτ Θ
ἐκβαλὼν τὴν ἑαυτῦ φύσιν διότητά τινα κοινὴν
δεῖξαι τῶν μαλλον δ' ἅπασι ἡμᾶς ἀλλάξῃ, καὶ κα-
θαρώτατον εἰς εἶν, εἰς τὸ αὐτῦ σῶμα μεταχω-
νεύσῃ. Ἐπεὶ πῶς ἂν λέγοιτο σαφέστερον, ἢ φησιν ὁ
καταβάς Θ· ἄρτ Θ καὶ οἶνον Θ ἀφορίσας διαρρήσει,
μεταβάλλοντα μὲν μὴν εἰς ἄλλο, ἢ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν·
ἐπεὶ τ ἄρτον, ἢ τε οἶνον φύσις ἔτι μὴ πέπαυν-
ται; ἢ τ Θεοδώρητ Θ· ὑδὲ γὰρ μετ τ ἁγιασμὸν τὰ
μυστικὰ σύμβολα τῆς ἀνθρωπείας ἐξίσταται φύσεως· μένει
γὰρ ἔτι τ προτέρας ὑσίας, καὶ τ σχήματος, καὶ τ εἴδους ἡ
δὲ Λυτρωτὴν Θ· ἃ μὲν ὁρᾶτ, ἄρτ Θ ὄντα καὶ κύλιξ, ἃ δὲ
τοῖς ὀφθαλμοὶ ἀπαγγέλλουσι· τὰ δὲ τ πίστεως ὑμᾶς δεῖ

lat instruenda, Panis est corpus Christi, calix sanguis: aut quod Origenes, ille panis qui sanctificatur per verbum Dei, quòd quidem ad materiam attinet, in ventrem abit, & in secessum ejicitur: aut quod Christus non tantùm post consecrationem calicis, sed etiam post communionem dixit, Non bibam amplius de hac generatione vitis. Certum enim est ex vite progenerari vinum, non sanguinem. Nec tamen cùm ista dicimus, extenuamus Cœnam Domini, aut eam frigidam tantùm cæremoniam esse docemus, & in ea nihil fieri, quod multi non docere calumniantur. Christum enim asserimus, verè sese præsentem exhibere in sacramentis suis: in Baptismo, ut eum induamus: in Cœna, ut eum fide & Spiritu comedamus, & de ejus cruce ac sanguine habeamus vitam æternam: idq; dicimus non perfunctoriè, & frigidè, sed re ipsa & verè fieri. Etsi enim Christi corpus dentibus & faucibus non attingimus, eum tamen fide, mente, Spiritu tenemus & premimus. Neque verò vana ea fides est, quæ Christum complectitur, nec frigidè percipitur, quod mente, fide, & Spiritu percipitur. Ita enim nobis in illis mysteriis, Christus ipse totus, quantus

Luc. 12.

quantus

ρεσμα· ἔστι γὰρ ἄρτος τὸ σῶμα χριστοῦ, ἤτε κύλιξ τὸ αἷμα; ἢ ὅτι φησὶν Ὀριγένης· ὁ ἄρτος ὁ διὰ τοῦ σώματος θεοῦ ἁγιαζόμενος, ὅσον μὲν πρὸς τὴν αὐτοῦ ὕλην εἰς κοιλίαν χωρεῖ, καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται· ἢ ὁ χριστὸς αὐτὸς μὴ μόνον μετὰ τῆς τοῦ κυλίκος ἁγιάζεται, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ μυστήριον σπερματεῖον· κἀπὶ καὶ πρὸ ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου· οἶνον γὰρ τὴν ἄμπελον οἴδαμεν, ἀλλ' οὐκ αἷμα γεννᾶσαι. Καὶ μὴν ταῦτα λέγοντες οὐκ οἶδ' ὅπως σφαλλόμεθα τὸ κυριακὸν δεῖπνον, ἢ ψυχρόν τινα τελεῖσθαι ἢ διδάσκεσθαι, καὶ πάμπαν ἀνόητον· ἅπερ οὐ κύριος κατακεκοσμημένον ἤθελε, ἀλλὰ τὸν χριστὸν φαίνῃ ἐν τοῖς αὐτοῦ μυστηρίοις ἀληθῶς παρεῖναι· ἐν βαπτισμῷ μὲν, ἐν αὐτῷ εἰσδύνοντι· ἐν δείπνῳ δὲ ἵνα πίστει καὶ πνεύματι φανερωθῇ, καὶ διὰ τοῦτο σωτῆρι καὶ αἷμα τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐπιτυχόντες. Καὶ ταῦτα δὲ μὴ μόνον μεγάλῃ τῇ λέξει καὶ ψυχρῶς, ἀλλὰ πρόθυμα καὶ τεχνικῶς γενέσθαι. Εἰ γὰρ τοῦ χριστοῦ σώματος ὀδόντι καὶ γνάθοις οὐκ ἀπτόμεθα, ἀλλὰ πίστει καὶ διανοίᾳ καὶ πνεύματι κατεχόμεθα· τίνων ἀνωφελὴς ἡ πίστις, ἥτις ἀεὶ τὸν χριστὸν κρατεῖ, οὐδὲ ψυχρά τις ἐπίνοια τοῦ διανοίᾳ καὶ πίστει καὶ πνεύματι θεωρεῖσθαι. Διότι δὲ ὁ χριστὸς ἐν τούτοις μυστηρίοις ὁλόκληρος παρίστηται

ἡμῖν

quantus est, offertur & traditur, ut vere sciamus, esse jam nos carnem de ejus carne, & os de ossibus ejus, & Christum in nobis manere, & nos in illo.

Itaque in peragendis mysteriis antè quam ad sacram communionem veniatur, rectè admonetur populus, ut sursum habeant corda, & animos in cœlum dirigant. Ibi enim esse illum, de quo nos oporteat satiari ac vivere. Et Cyrillus in percipiendis mysteriis excludendas esse ait crassas cogitationes. Et Concilium Nicenum, ut græcè citatur à quibusdam, diserte vetat, ne humiliter intenti simus ad propositum panem & vinum. Et ut Chrysostomus rectè scribit, corpus Christi, dicimus esse cadaver, nos oportere esse aquilas, ut intelligamus in altum subvolandum esse, si velimus ad Christi corpus accedere. Hanc enim aquilarum esse mensam, non graculorum. Et Cyprianus, Hic, inquit, panis, cibus mentis est, non cibus ventris. Et Augustinus, Quomodo, inquit, tenebo absentem? Quomodo in cœlum mittam manum, ut ibi sedentem teneam? Fidem, inquit, mitte, & tenuisti.

De consecr. Dist. 1. cap. Quando.

De cœna Domini.

In Joan. tract. 5.

Nundinationes verò & auctiones Missarum, & circumgestationes, atque adorationes

ἡμῶν καὶ ἐνοικήσωμεν, καὶ ἡμεῖς σαρκὸς ἐσμεν σάρξ ὄντες ἐκ τῆς ἀνεκθέτου σαρκὸς, καὶ ὀστᾶ ἐκ τῶν ἀφράστων ὀστῶν, καὶ τὸν χριστὸν μένειν ἐν ἡμῖν, καὶ ἡμᾶς ἐν αὐτῷ. διὰ τοῦτο τοίνυν ἐν τῇ ἀποτελεῖται τὰ μυστήρια τὰς ἡμᾶς πρὸς τὸν ἡμέτερον δεσπότην μετοχὰς, ὁ λόγος ἐν ἡμῖν τὸν ἀναμφίβολον τῆς πίστεως ἐμποιήσῃ τοῖς καρδίαις ἔχειν, καὶ τὰς διανοίας εὐθυβόλους εἰς θεωρίαν τοῦ ἐκείνου ἔχειν αὐτὸν ὑποφαίνοντα, ὃν ἡμᾶς ἐμπίπλασθαι χρὴ, καὶ εὐωχεῖσθαι. Καὶ ὁ Κύριλλος, ἐπιβλητέον, φησὶ, τῇ ἀπλότητι ἐνδυμένους κατὰ τὰ μυστήρια γενομένους. ἴστε γὰρ ὅτι ὁ Νίνευς (καθά τινες ἑλληνιστὶ μεταβεβλήκασι) ἀπορρίπτει διαρρήδην τὸ ἐσθίειν ἡμᾶς τὸν ἄνθρωπον τοῖς ἀφράστοις ἐκείνου μέλεσι, μηδὲ τῷ ἄρτῳ, καὶ τῷ οἴνῳ. Πλὴν ὅμως κἀκεῖνος ἐρεῖ ὁ χρυσόστομος, τὸ μὲν χριστοῦ σῶμα πανταχοῦ φανερὸν εἶναι, καὶ ἡμᾶς αὐτοῦ μεταδίδοσθαι, ὥστε μηδὲν, ὅτε ἀνίπτοις ἐσθίειν χρὴ, εἰ μὴ ἄρα μεταλαμβάνοντος τοῦ χριστοῦ σώματος φοβεῖσθαι ἡμᾶς, μὴ καὶ δεινὸν τι πάθωμεν· καὶ Κυρίλλος ὁ ἄρτος τῆς διανοίας ἡμῶν ἐστὶν, ἀλλὰ μὴ τῆς κοιλίας· καὶ Αὐγουστῖνος, πῶς ἐσθίομαι τοῦτο; πῶς ἐσθίεται τοῦτο; πῶς ἐσθίεται τοῦτο; πῶς ἐσθίεται

rationes panis, & alias idololatricas & blasphemas ineptias, quas nemo istorum affirmare potest Christum & Apostolos tradidisse, in Ecclesiis nostris non ferimus: & Episcopos Romanos recte reprehendimus, qui sine verbo Dei, sine auctoritate sanctorum patrum, sine exemplo, novo more, non tantùm proponunt populo panem Eucharisticum divino cultu adorandum, sed etiam illum in equo gradario, quocunque ipsi iter faciunt, ut olim ignem Persicum, aut Isidis sacra, circumferunt, & Christi sacramenta ad scenam jam & pompam traduxerunt, ut in ea re, in qua mors Christi inculcanda & celebranda erat, & in qua mysteria redemptionis nostræ sanctè ac reverenter erant agitanda, hominum oculi nihil aliud quàm insanis spectaculis, & indictâ levitate pascerentur. Quòd autem dicunt, & interdum etiam stultis persuadent, sese Missis suis posse distribuere atque applicare hominibus (sæpe etiam nihil de ea re cogitantibus, nec quid agatur intelligentibus) omnia merita mortis Christi, & ridiculum, & Ethnicum, & ineptum est. Fides enim nostra mortem & crucem Christi nobis applicat, non actio sacrificuli: Fides (inquit Augustinus

Libro de caremoniis Ecclesiæ Rom.

Ad Rom. ca. 3. lib. 3.

ποθαυμάστεως, ἄλλων τε εἰδωλολατρειῶν καὶ βλασφήμων φλυαρειῶν, ὧν ἡδὺς ἂν ἐπιδείξειε τὸν λόγον καὶ τοῦ δικτύλου αὐτοῖς εἰσηγήσασθαι. ἃ τοιαῦτα ἐν ᾗ ἡμετέρᾳ ἐκκλησίᾳ μηδαμῶς ἀναχώρειδα· δηλαδὴ δι' ὀπτικῶν τοῖς Ρωμαίοις ἐπισκόποις, ὅτι χρεὼν τῶν δεινῶ ῥήματος χρεὼν τῶν ἀλόγων παθῶν γνώμης, χρεὼν τοῦ δείγματος καὶ, ἃ μόνον κανονίμως ἢ Εὐαγγελικὸν αἱρετὸν, ὡς δεῖν ὄντα τοῦ λαοῦ ἀφορμὴν τοῦ δεδιέναι πάθεσιν, ἀλλ' ὡς πάλαι τὸ Παρθικὸν πῦρ, ἢ πᾶσι τῆς Ἰσιδος ὄργια, δεδιπλησίως καὶ μᾶλλον, ἐφ' ἑπτὰ τισὶν εὐλεπέσι, ὁποῖ ἀπατοῦσι πορεύονται, συμφερόντως καὶ πάσιν, καὶ τοῖς χρεὼν μυστηρίοις ἀκριβῶς ἢ τοῖς ἐξιδεῖν καὶ πομπεύειν, τοῦ νόμου κατακεχωκότος· ὧν ἐγὼ ἔσχατον ἐκλιμὶ ἢ τὸ χρεὼν θανάτου ἀναγγέλλεσθαι καὶ διαμνημονεύεσθαι καὶ τὰ μυστήρια τῆς πρώτης ἀπολυτρώσεως ἀγίως τε καὶ ἐυλαβῶς ὁπτεύεσθαι, ἐκπώματα δὴ κἀκεῖ ἃ τὰ μὴ ἀνοήτοις ποτὲ θαύματα καὶ πομπικῶδες φλυαρίας ἀμελήσαντα τοῦ θεορῶντας. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπὶ λήγοντι καὶ δὴ καὶ πέθοσιν ἐδ' ὅτι τὸς βελτέρους, δυνάσθαι σφᾶς διὰ τῶν μοχθῶν σφετέρων ἀπολαμβάνειν καὶ σωσαμένην τοῖς ἀνθρώποις, (πολλάκις νὴ Δία, μηδ' ἐνθυμουμένοις, μηδ' ὅλως τὸ γιγνόμενον εἰδόσι) πάντα τὰ θανάτου χρεὼν εὐεργετήματα, τοῦτο δηλονοτὶ γελοῖόν τε, καὶ ἐμπαθὲς, καὶ πάνυ ἀτοπον τυγχάνει. Πίστις γὰρ ἡμετέρᾳ τὸ χρεὼν θάνατον καὶ σωτῆρον ἡμῶν σωσαμένην ἔοικεν, ἐκεῖθ' ὁ ἱερεύς. Ἡ πίστις ἢ ὅδε τοῖς μυστηρίοις, ἐκ αὐτὰ τὰ μυστήρια δηλοῖ καὶ δὴ φησὶν

Ἀνγόστ-

nius) sacramentorum, justificat, non sacramentum. Et Origenes, Ille, inquit, est sacerdos, & propitiatio, & hostia, quæ propitiatio ad unumquemque venit per viam fidei. Atque ad hunc modum, sine fide ne vivis quidem prodesse dicimus sacramenta Christi: mortuis verò multò minus. Nam quòd de Purgatorio isti suo jactare solent, etsi illud scimus non ita novum esse, tamen non aliud quàm fatuum & anile commentum est. Augustinus quidem modò hujusmodi quendam locum esse ait, modò posse esse non negat, modò dubitat, modò prorsus pernegat, & in eo homines humana quadam benevolentia putat falli. Tamen ab hoc errore uno, tanta crevit seges sacrificulorum, ut cùm in omnibus angulis Missæ palàm & publicè venderentur, templa Dei facta fuerint tabernæ meritoriæ, & miseris mortalibus persuasum fuerit, nihil prorsus esse vendibilius: istis quidem certè nihil erat utilius.

Vid. Jac. Acontii lib. 4.

Aug. in Psal. 85. in enchiridio. cap. 6. 7. De civitate Dei lib. 21. cap. 26. contra pelagianos li. hypognosti. con. 5.

De multitudine otiosarum cæremoniarum, scimus Augustinum graviter suo tempore conquestum esse. Itaque nos magnum earum numerum resecavimus, quòd illis sciremus affligi conscientias hominum, & gravari Ecclesiam Dei.

Ad Joan. Epist. 119.

Retinemus

Αὐγουστῖνος· ἔστι δὲ καὶ τοῦτο ἀληθὲς, τὸ τῶν Ῥωμαίων. Εἶτα Θεόδωρος, καὶ Ἰλάσμους καὶ θυσίαι δοκοῦν, ὅσπερ ἱλασμὸς διὰ τῆς πίστεως ἐνίοις προσγίνεται. Οὕτως οὖν οὐκ ἔστιν ἀμνησίαν μὴ ἄπο τοῦ τεθνεῶτας, ἀλλ' ἐκ τοῦ ζῶντας χρεὼν ἐκ πίστεως ἀπολαβεῖν τὴν δικαίωσιν.

Ὅσον δὲ σοὶ τὸ πολυθρύλλητον ἐκεῖνο καθαρτήριον, τοῦτ' εἰ καθῶς ἐπισκέψασθε, ὡς ἔοικεν οὐκ ἐπῆξατο φανεῖσθαι, πάλιν ἀλλ' ἐμπόδιόν τε καὶ ἀπαράδεκτον ὄντι πλάσμα. Ὁ Αὐγουστῖνος ποτὲ μὲν φησιν εἶναι τόπον τινὰ τοιοῦτον, ποτὲ δὲ μὴ ἀργεῖν, ὅπου ἐνδέχοιτ' ἂν εἶναι· ποτὲ δ' ἀμφιβάλλει· ποτὲ δ' οὐ παντάπασιν ἔξαρνος γίνεται. Καὶ νομίζεις τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ τῆς ἄγαν φιλανθρωπίας ἀπατᾶσθαι. Καίτοι τοσοῦτον ἐξέφυ πλῆθος ἱερουργῶν ἐκ μιᾶς ταύτης ψευδοδοξίας, ὥστε μυρίων ἕκαστα χεῖρα φανερῶς πεφευγότων, τὰ θεῖα τιμένη καταλείπειν τινὰ καὶ χρηματισμοὺς ἐλέγετο, καὶ ὡς λαὸς ἐπίσταται μηδὲν τοῦ παρόντος φροντίζειν ὑπάρχειν, ἀμέλει τούτοις ἐδεῖν ἦν λυσιτελέστερον. Εἰδότες δὲ τὸν Αὐγουστῖνον τὸ πλῆθος τῶν ματαίων τελετῶν δεινῶς καταμεμφόμενον, πολλοὺς μὲν ἐκείνων θεραπεύοντας ὁρῶντες ὑπ' αὐτῶν τῆς τε τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας ἀπολαυόμενος, καὶ τιμὴν τῇ θεῷ ἐκκλησίαν βαρυνομένην.

Εὖγε

Retinemus tamen & colimus, non tantùm ea, quæ scimus tradita fuisse ab Apostolis, sed etiam alia quædam, quæ nobis videbantur sine Ecclesiæ incommodo ferri posse: quòd omnia cuperemus in sacro cœtu, ut Paulus jubet, decenter, atque ordine administrari. Ea verò omnia, quæ aut valdè superstitiosa, aut frigida, aut spurca, aut ridicula, aut cum sacris literis pugnantia, aut etiam sobriis hominibus indigna esse videbamus, qualia infinita sunt hodie in papatu, prorsus sine ulla exceptione repudiavimus: quod nollemus Dei cultum ejusmodi ineptiis longiùs contaminari.

Precamur ea lingua, quam nostri, ut par est, omnes intelligant: ut populus, quemadmodum Paulus monet, è communibus votis utilitatem communem capiat: quemadmodum omnes pii patres, & catholici Episcopi, non tantùm in Veteri, verumetiam in Novo Testamento & precati sunt ipsi, & populum precari docuerunt, ne, ut Augustinus ait, tanquam psittaci, & merulæ, videamur sonare quod nescimus.

Mediatorem & precatorem, per quem accedendum sit ad Deum patrem, non alium habemus quàm Jesum Christum, cujus

Βούλομαι δὲ καὶ διαφυλάξαι μὲν, καὶ τιμῶμαι, τὸν
αὐτὸν ὡς ὑποτάσσεσθαι τοῖς ἐμοὶ δικαίοις κατηγο-
ρεῖσθαι, ἀλλὰ τοῖς τούτοις καὶ πᾶσι ἄλλοις, ὧν
μὴ ἐπὶ ἀρχαῖον μυστῶν, ἢ ἐκκλησίαν κινδύ-
νου ζημιωθήσεσθαι. ἔστι γὰρ βουλομένοις ἡμῖν (ὡς
Παῦλος λαλεῖ) πρὸς τὸ δεῖν τὴν ἀρχαίαν
πώλεξιν ἔλεος καὶ πίστιν διοικῆσαι, ὅταν μὲν-
τοι συμφοραῖσιν ἔτι λίαν δεισιδαίμοσιν, ἢ ψυ-
χαῖς καὶ ἀνωφελεῖς ὄσαις, ἢ αἰσχραῖς, ἢ γελοίοις,
ἢ σαῖς ἱεραῖς γραφαῖς ἐναντιουμέναις, ἢ καὶ ἀνδρά-
σιν κακοφρονοῦσιν ἀναξίαις, ὅταις δὴ μυείαις φθά-
νοῖς Παπιστικοῖς εὑρεῖν ὄξι, ταύτας συμπίσσας
ἀδιαλείπτως τε καὶ ἀφόβως ἐπιτιθεμεν, ἀ δεῖ-
σθητες ἀλλογόν τ' ἐν θεῷ λατρείαν τοιούτοις λή-
ψεσθαι ὅτι πλέον μεμιασμένῳ. Περαιτέρω δὲ ἐ-
γχειρῆσαι τῷ διαλέκτῳ, ἵν' ὡς εἰκὸς, πάντες ἡμᾶς
σωτὴρ σωιάσειν, ἵνα κατὰ τὸ Παύλου παράγγελμα,
κοινῷ στόμ κοινῶν ἐυχῶν ὁ λαὸς ἀπολαύσῃ, (κα-
θάπερ καὶ πάντες οἱ πατέρες ἐυσεβεῖς, καὶ ὀρθοδο-
ξοι καθολικοὶ, μὴ μόνον ὅτι τῆς παλαιᾶς, ἀλλὰ
καὶ τῆς καινῆς διαθήκης κυρίε τε καὶ κατ' ἰδίαν ἐ-
ξηγηται, καὶ τὸν λαὸν ἐυχαῖς φρουρήσαι,) μὴ πρὸ-
ως φησὶν ὁ Αὐγουστῖνος ἄδηλα φθεγγεῖς δοκῶ-
μεν θεοῖσι τοῖς Παπαίοις, καὶ κουφοις. Μό-
σιτιμι δ' ἐγὼ καὶ παραιτοῦμαι εἴ τις θεὸς τὸ θεὸν ἐπιτρέ-
μηδὲν ἔχομεν ἄλλον, πλὴν ἢ χριστὸν Ἰησοῦν,
ὃ μόνε

cujus unius nomine, omnia à patre impetrantur. Turpe autem & planè ethnicum est, quod in istorum Ecclesiis videmus passim fieri, non tantùm quòd infinitum numerum habere volunt precatorum, idque prorsus sine auctoritate verbi Dei, ut quemadmodum Hieremias ait, Divorum numerus æquet nunc, vel potius superet numerum civitatum, & miseri mortales nesciant, ad quem se potissimùm debeant vertere: quódque cùm tot sint, ut numerari non possint, illis tamen singulis suum cuique ab illis munus, & officium, quid impetrare, quid dare, quid efficere debeant, descriptum est: sed etiam quòd ita non tantùm impiè, sed etiam impudenter appellant virginem matrem, ut se matrem esse meminerit, ut imperet filio, ut in illum utatur jure suo.

Hier. 2, & 11.

Bernardum.

Dicimus, Hominem natum esse in peccato, & in peccato vitam agere, neminem posse verè dicere, mundum esse cor suum: justissimum quemque servum esse inutilem: Legem Dei perfectam esse, & à nobis requirere perfectam & plenam obedientiam: illi à nobis in hac vita satisfieri non posse ullo modo: neque esse mortalium quenquam, qui possit

in

μὴν τὸ ὀνόμα τοῦτο ὑπουσσεῖν τυχεῖν δεῖ
παρὰ τῆς παρόδου. Διαφέρει δ' καὶ πάνυ ἐθνικὸν τὸ ἐν
ταῖς ἐκείνων ἐκκλησίαις γινόμενον· τῷ μὲν, ὅτι
τῷ παρατυχόντι ἀπειρόν τι πλῆθος ἀξιόχρεων ἔχειν,
τοῦτο δὲ παρὰ τὴν ῥήματος αὐθεντίαν, ὥστε
(καθά φησιν Ἱερεμίας) τὸν τῶν θεῶν ἀριθμὸν ἐξ-
ισοῦσθαι νυνὶ, μᾶλλον δ' ὑπερέχειν τὸν τῶν πόλεων,
καὶ τοὺς ἀγελαίους ἀνθρώπους ἀπορεῖν, ποτὲ ὃν δεῖ
μᾶλιστα τρέπεσθαι. τῷ δ', ὅτι αὐτοῖς καὶ ἀφ' ἑστέ-
τοις ἐσιν, ἑνὶ ἑκάστῳ ἴδιόν τι ἔρχον καὶ καθῆκον ἀπο-
νέμουσι, τί διαφέρεσθαι χρή· μᾶλιστα μέντοι, ὅτι
ἐπὶ τοῖς λοιποῖς ἅπασιν, ἀνοσίως τε καὶ ἀναισχύν-
τως ὥδέ πως ἐπιτυγχάνουσι τῇ παρθενομητεί, ὡ-
στε ἀναμνησθῆναι δύπιθεν μήτηρ ὑπάρχουσα, καὶ τῷ
υἱῷ προσάξη, καὶ χρήσηται τῇ εἰς αὐτὸν ἐξουσία. Τὰς
ἀπίτου ἐπφυλίναι τε φαμὲν ἐν ἁμαρτίαις, καὶ ἐ-
λέγχειν δεῖ ἁλίσκειν, δεῖ τινα ἔχειν ἀληθεύεσθαι,
ἐπὶ καθαρᾷ ὄντι τῇ καρδίᾳ τὸν ἓν πάντων δίκαι-
ον εἶναι δῆλον ὑπάρχειν ἀνωφελὲς· τέλειον μὲ γὰρ
εἶναι τὸν νόμον θεοῦ, διὸ τελείαν τε καὶ ὁλόκληρον ἐπει-
σάρχειν παράπτωσιν ἀπαιτῆσαι, ἡμᾶς δὲ κατὰ τὸν ἐν-
αὐθα βίον ἐκ ὄντας· εἰ τὸ ἐναγὲς αἰτῷ ποιεῖν μη-
δὲ ἁπλῶς τινα γένεσθαι, ὅσις δύναται ἂν παρ' ἑαυτῶν

in conspectu Dei propriis viribus justificari. Itaque unicum receptum nostrum & perfugium esse ad misericordiam patris nostri per Jesum Christum, ut certo animis nostris persuadeamus illum esse propitiationem pro peccatis nostris: ejus sanguine omnes labes nostras deletas esse: illum pacificasse omnia sanguine crucis suæ, illum unica illa hostia, quam semel obtulit in cruce, omnia perfeciisse, & ea causa cùm animam ageret, dixisse, Consummatum est: quasi significare vellet, persolutum jam esse precium pro peccato humani generis.

Hoc sacrificium si qui sunt qui non putant esse satis, eant sanè & quærant aliud: melius. Nos quidem & quia illud unicum esse scimus, uno contenti sumus, nec expectamus aliud: & quia semel tantùm offerendum erat, nonbemus repetit: & quia plenum & omnibus numeris & partibus perfectum erat, non sustinuimus continentes hostiarum successiones.

Quamvis autem dicamus nihil nobis esse præsidii in operibus & factis nostris, & omnem salutis nostræ rationem constituamus in solo Christo, non tamen ea causa dicimus, laxè & solutè vivendum esse, quasi tingi tantùm & credere,

ὑπόπτον τῇ θεᾷ δηλωθῆναι. Πᾶσαν γοῦν ἀνάγκην
φεύγειν τὸν ἡμέτερον παρρησιάζεσθαι καταφρόνειν
τοῦ Κ. Ἰησοῦ Χριστοῦ, τάς τε ἐλπίδας ἡμῶν βεβαίους
καταστήσειν, ὡς ἐκεῖνος ὅστις ὁ ἱλασμὸς ὑπὲρ ἡ-
μῶν γέγονε προμήνυσε, ὡς ἐκεῖνο αἷμα κηλῖδος
ἡμῶν ἀπορρύπτοντος, ὡς ἐκεῖνο πρὸ ἑαυτοῦ αἷμα
τοῦ ὀπὶ σταυροῦ ἐκχυθέντος τοῦτο κατασκευάζει
τὰς μιᾶς θυσίας τῆς ἐφαπαξ
γενομένης ἀπαντα τὰ ἐνιαυσίως
γενόμενα ἤδη μέλλοντα, τετέλεσται εἶναι,
ἐπιδημοῦντος ἐν ἀνθρωπίναις ἡμῶν
τιμαῖς ἀλλοτρίως διατεθείσας. Πανταχοῦ δεῖ
θυσίαν εἶναι ἢ χ ἱκανὴν ἡγεῖται, πρὸς δὲ μηδὲ
ζητεῖσθαι αὐτοῖς βελτίω. Τοῦτο δ' ὑμεῖς
παραιτεῖσθε, ἀφ' ὅτου μὲν ἐκεῖνος ἔδοξεν ἡ
θυσία, ἀφ' ἧς καὶ αὐτὴ καίπερ μὴ οὖσα
τοιαύτη, ἀφ' ἧς παραδεδόσθαι ἐχρῆν, οὐκ
ἔστιν αὐτὰ δὴ γενέσθαι τὰ ἀγίασματα, ὅτι πολλὰ
καὶ πάντα ταῦτα αὐτοῖς ἐκ τῆς ἀρχῆς συνεχῶς
θυσιῶν διαδοχὴ καὶ ἐνιδρύσεις ἀφ' ὧν βουλόμεθ'
ἂν ἀφεῖναι ἀδικίαν εἰ μὴ ἀναγκαῖον, ὅταν ἐπὶ τοῦτ'
ἄγῃ καὶ πρόφασις, ἀλλ' ἐπὶ μὴ δεόντως ἡμῖν
ἔστι, ὁμοίως δὲ καὶ ἀνθρώπους τοὺς πλάνητας προσ-
ανέδην βαπτίζομεν παραπλησίως, ἀπαρεγκλήτως
τοὺς φιλοῦς βαπτίζεσθαι καὶ τὸ πιστεύειν ἱκανὸν

satis sit homini Christiano, & nihil ab eo aliud expectetur. Vera fides viva est, nec potest esse otiosa.

Sic ergo docemus populum, Deum vocasse nos, non ad luxum & libidinem, sed, ut Paulus ait ad opera bona ut in illis ambulemus: Deum eripuisse nos à potestate tenebrarum, ut serviamus Deo viventi: ut rescindamus omnes reliquias peccati: ut in timore & tremore operemur salutem nostram: ut appareat Spiritum sanctificationis esse in membris nostris, & Christum ipsum per fidem in cordibus nostris habitare.

Postremò credimus hanc ipsam carnem nostram, in qua vivimus, quamvis mortua abierit in pulverem, tamen ultimo die redituram esse ad vitam, propter Spiritum Christi qui habitat in nobis. Tum verò quidquid hic interim patimur ejus causa, Christum abstersurum esse omnem lachrymam ab oculis nostris: & nos propter illum fruituros esse æterna vita, & semper futuros cum illo in gloria. Amen.

Istæ sunt horribiles illæ hæreses, quarum nomine bona pars orbis terrarum hodie à Pontifice inaudita condemnatur. In Christum potius, in potius, in Apostolos,

φὴν, εἴη τοῖς Χειστιανοῖς, ἐδὲ φεγοπκον τλέον τι παρ' αὐτῶν φεγσδοκᾶσδ· πῶς ; πολλῆ γὰ χ δεῖ· ζῆ γὰ ἡ ἀληδινὴ πίστις, μηδὲ παύπαλ' ἐγχωρεῖ αὐτῇ ἀργεῖν. Ἆρ' οὖν ταῦτα διδάσκομεν τ λαὸν, φεγ-τον μὲν, ὅτι ὁ Θεὸς ἡ κέκληκεν ἡμᾶς εἰς ἀσωτίαν χ τρυφὴν, ἀλλὰ (καθάπερ ὁ Παῦλός φησιν) εἰς κα-λὰ ἔργα, τῦ ἀπεκπατεῖν ἐν αὐτοῖς· ἔπειτα ὅτι, ὅτι ἐρρύσατο ἡμᾶς ἀπὸ τῆς τῦ φιότητος ἐξουσίας, ἵνα τῷ ὄντι ζῶντι λατρεύωμεν, ἵνα παύτα τὰς ἁμαρτίας λείψανα θανατῶμεν, ἵνα ἐν φόβῳ χ τρόμῳ τὴν σω-τηρίαν ἡμῶν ἐργαζώμεθα, ἵνα φανερὸν γένοιτο, τὸ σνεδύκα τῆς ἀγιωσύνης ἦ ἐν μέλεσιν ἡμετέροις, χ τ Χειςὸν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ πίστεως κατοι-κῆσαι.

Τελευπῶν τε χ πιεύομεν τὴν ἡμετέραν σάρκα τὴν αὐτὴν ταύτην, ἐν ᾗ νῦν ζῶμεν, εἰ χ νεκρω-θεῖσα εἰς χόνιν μεταβάλλοιτ' ἄν, ὅμως τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ ἐπανέρχεσθαι μέλλειν εἰς τ ζωὴν, διὰ τὸ Χειςῦ πνεῦμα τὸ ἐνοικοῦν ἡμῖν. Ὥςε κἂν ὁτιοῦν ἐνταῦ-θα μεταξὺ παθόντες ἐκεῖνα χάειν, πενικαῦτα μὲν τοι τ χειςὸν ἐξαλείφειν παῖ δάκρυον ἀπ' ὀφθαλμῶν ἡμετέρων, χ δι' αὐτὸν ἡμᾶς τῆς αἰωνίε ζωῆς ἀπολαύσειν, χ μεῖ' αὐτῦ παύτα τ χρόνον ἐπ' δόξης διατελέσειν Ἀμὴν.

Αὗται μὲν δὴ αἱ βελτιόπαι ἐκεῖναι αἱρέ-σεις, ὥσπερ ὁ Ἀρχιερεὺς ἐκ τῶν μέσης τῆς οἰ-κουμένης ἅπαντα κατέγνωκεν· ἐχρῆν δὲ μᾶλ-λον τὸ χειςῷ δίκην λαγχάνειν, χ τοῖς ἀποςό-

los, in sanctos patres lis intendenda fuit. Nam ab illis ista non tantùm profecta, sed etiam constituta sunt, nisi isti fortè velint dicere, quod etiam fortasse dicent, Christum non instituisse sacram communionem, ut inter fideles distribueretur: aut Apostolos Christi, veteresque patres dixisse privatas Missas in omnibus angulis templorum, modò denas, modò vicenas, uno die: aut Christum & Apostolos abegisse omnem plebem à sacramento sanguinis: aut id, quod ab ipsis hodie ubique fit, atque ita fit, ut eum condemnent pro hæretico, qui secus faciat, à Galasio suo non appellari sacrilegium: aut non esse ista verba Ambrosii, Augustini, Gelasii, Theodoreti, Chrysostomi, Origenis, panem & vinum in sacramentis manere eadem quæ fuerant: illud, quod videtur *in* sacra mensa, esse panem: non desinere esse substantiam panis, & naturam vini: panis substantiam & naturam non mutari: aut illum ipsum panem, quod quidem ad materiam attinet, abire in ventrem, & in secessum ejici: aut Christum, Apostolos, & sanctos patres, non precatos esse ea lingua, quæ à populo intelligeretur: aut Christum unica illa hostia, quã semel obtulit, non omnia perfeciſſe:

aut

λοις, καὶ τοῖς ἁγίοις παιδράσιν. Οὐ μόνον γὰρ ἀπ' ἐκείνων ταῦτα συμέβη, ἀλλὰ καὶ ἀπ' ἐμαυτῶν συμέσυμεν Πλὴν εἰ μὴ τόλμα λέγειν, ἃ καὶ ἔρρεθην ἠγώμαι, ἢ χρεὼν ἂν διαπεταχέναι ἀφ' τῆς ἱερᾶς κοινωνίας, ἀφ' ἧς δεῖ αὐτὴν τοῖς ποσοῖς διανέμειν, ἢ τοῦ χριστοῦ ἀποστόλους, καὶ τοὺς ἀρχαίους πατέρας ἀνδήμερον, ποτὲ μὲ δέκα, ποτὲ δ' εἴκοσιν ἐδίας μίσσας εἰρηκέναι καθ' ἑκάστας τὴν ναῶν χωρίας· ἢ χρεὼν καὶ τοὺς ἀποστόλους κωλύσαι τὸ λαὸν τῆ συμβόλου τῆ αἵματος μεταχεῖν· ἢ ὅπερ αὐτοὶ νῦν ἑκάστοτε ποιοῦσι, καὶ ὕτω ἢ ποιοῦσιν, ὡσὰν αἱρέσεως καταχρίνοντες τὸν ἑτέρως ποιοῦντα, τῶν ἀπὸ Γελασίου σοφίστερα, μὴ ἐκ ἱερουσιλίαν ὀνομαδόναι· ἢ Ἀμβρόσιον, Αὐγουστῖνον, Γελάσιον, Θεοδώρητον, Χρυσόστομον, καὶ φάναι τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον τὰ ὑπὸ μένειν ἐν τοῖς μυστηρίοις, ἃ καὶ πρόσθεν ἦσαν· τὸ βλεπόμενον ἐπὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης ἄρτον εἶ· ἢ οὐσίαν τῆ ἄρτου, καὶ τὴν τοῦ οἴνου φύσιν μὴ διαφθείρεδ· ἢ ἄρτου ἢ οὐσίαν καὶ φύσιν ἐ μεταβάλλεδαι, ἀλλ' ὅσον μὲ πρὸς τὴν ὕλην, εἰς καλίαν χωρεῖν, καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐμβάλλεδαι· ἢ τὸν χριστὸν, τοὺς τοῦ ἀποστόλους, καὶ τοὺς ἁγίους πατέρας ἀυχὰς μὴ ποιεῖν δαι ἐν τοιαύτῃ διαλέκτῳ, ἣν κατανόησιν ὁ λαός· ἢ τὸν χριστὸν διὰ τῆς θυσίας τῆς ἐφάπαξ τελεσθείσης καὶ πάντα τετελεκέναι ἢ

aut illud sacrificium fuisse imperfectum, ut nunc nobis opus sit alio.

Hæc illis omnia dicenda sunt, nisi fortè malint hoc dicere, omne jus & fas esse Conclusũ in scrinio pectoris pontificii: quodque olim quidam ex ejus asseclis, & parasitis non dubitavit direre, illum posse dispensare contra Apostolum, contra concilium, contra canones Apostolorum: istis exemplisatque institutis & legibus Christi non teneri.

Dist. 36. Lector in Glossa. Dist. 82. presbyter.

Ista nos didicimus, à Christo, ab Apostolis, & sanctis patribus, & eadem bona fide docemus populum Dei: atque ea causa hodie ab antistite scilicet religionis, appellamur hæretici.

O Deum immortalem, ergo Christus ipse, & Apostoli, & tot patres unà omnes erraverunt? Ergo Origenes, Ambrosius, Augustinus, Chrysostomus, Gelasius, Theodoretus erant desertores fidei Catholicæ? Ergò tot Episcoporum & doctorum virorum tanta consensio nihil aliud erat quàm conspiratio hæreticorum? aut quod tum laudabatur in illis, id nunc damnatur in nobis? Quodque in illis erat catholicum, id nunc mutatis tantùm hominum voluntatibus, repentè factum est schismaticum? aut quod olim

erat

ἡτιῶ ἐκείνῳ θυσίαν ἐνδεᾶ γινέσθαι, ὥστε δεῖσθαι ἡμᾶς ἄλλης τινὸς ἐν τῇ παρούσῃ.

Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα ῥητέον αὐτοῖς, ἢν μὴ ἴσως προέλοιντ' εἰπεῖν, ὡς πᾶσα μὲν ἐξουσία, πᾶσα δὲ δόμις εἰς τὸ σῶμα τοῦ Ἀρχιερέως, οἷον εἰς δίκλινῆ τινὰ κατακόλεισιν, καὶ (ὅπερ πάλαι τις ἦν αὐτῷ καλάνων καὶ ῥοδοσίτων ἐν ξυλαβεῖ τὸ φάσκειν,) ὡς ἐξουσάζει τὴν τεσσαρολαν, καὶ τὴν συνόδων, καὶ δὴ καὶ τὴν κανόνων τὴν ἀποστολικῶν, ἀνυποδύτου κατάρχων τῆς ἔδεσι, καὶ παραδείγματος, καὶ νόμου κειτοῦ.

Ταῦτα μὲν ἡμεῖς ἔξωθεν τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς ἀποστόλων, καὶ τῆς ἁγίων πατέρων μεμαθήκαμεν· ταῦτα καὶ τοῦ θεοῦ λαὸν διδάσκομεν· ἀφ' ὧν αἱρετικοὶ ἀποστερούμεθα ὑπὸ τῆς θρησκείας οἱ μὲν βεβαίως. Ἡράκλεις· μὴ ἄρα χριστὸς αὐτὸς, οἱ τε ἀπόστολοι, καὶ πατέρες ἅπαντες ἐπλανήθησαν; Ἆρ' οὖν Ὠριγένης, Ἀμβρόσιος, Αὐγουστῖνος, Χρυσόστομος, Γελάσιος, Θεοδώρητος τῆς πίστεως καθολικῆς ἀπέστησαν; ἆρ' οὖν τοσούτων ὑποπόντων καὶ πεπαιδευμένων ἀνδρῶν ὁμολογία ἐμοὶ μὲν ὅλως ἐστὶν ἀναίσθητος τῆς αἱρετικῶν ὄζειν; ἢ τότ' ἐπανῆστο ἐν ἐκείνοις, ὃ νῦν κατηγορεῖται ἐν ἡμῖν; κἀκεῖτο ἐν ἐκείνοις καθολικὸν ἦσαν, τοῦτο μεταπεσόντων μόνον ἀνθρώπων ἐξαίφνης γέγονε σχισματικόν; ἢ ὅπερ ἀληθές

erat verum, nunc statim, quia istis non placet, erit falsum? Proferant ergo aliud Evangelium: aut causas ostendant, cur ista quæ tam diu in Ecclesia Dei publicè observata, & approbata fuerint, nunc demum oportuerit revocari. Nos quidem illud verbum quod à Christo patefactum & ab Apostolis propagatum est, scimus & ad salutem nostram, & ad omnem veritatem propugnandam, & ad omnem hæresin convincendam esse satis. Ex illo nos solo omne genus veterum hæreticorum, quos isti nos aiunt ab inferis revocasse, condemnamus: & Arianos, Eutychianos, Marcionitas, Ebionæos, Valentinianos, Carpocratianos, Tatianos, Novatianos, eósque uno verbo omnes, qui vel de Deo patre, vel de sancto Spiritu, vel de ulla alia parte religionis Christianæ impiè senserunt, quia ab Evangelio Christi coarguuntur, impios & perditos pronuntiamus, & usque ad inferorum portas detestamur: nec id solùm, sed etiam, si fortè erumpant uspiam, & sese prodant, eos legitimis & civilibus suppliciis severè & serió coercemus.

Fatemur quidem novas quasdam, & antea non auditas sectas, Anabaptistas,

Libertinos,

ῳ τὸ πέλαι, τοῦθ' ὅπ αὐτοῖς ἀπαρέσκει, ὡς ψευδῶς γεγένηται; Τοιγαροῦν ἄλλο παρὰ ταῦτα εὐαγγέλιον, ἢ τὰς αἰτίας γε λεγόντων, δι' ἃς τὰ τοσοῦτον ἤδη χρόνου τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ σωτήρια τε ὄντα καὶ δεδοκιμασμένα ὑμῖν ἄρτι καταλελῦσθαι χρεών. Ἡμεῖς δὲ δὴ ἐκεῖνο τὸ ῥῆμα, ὃ ὡς ἐφ' ἡμᾶς τὰς χεῖρας ἐξεφάνθη, παρὰ δὲ τῶν ἀποστόλων διεδόθη, γιγνώσκομεν αὖταρκες ὂν πρός τε τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, καὶ πρὸς τὸ πᾶσαν τὴν μὲν ἀλήθειαν καταστήσασθαι, τὴν δ' αἵρεσιν ἐκπλέξαι. Ἐκ τούτου δὴ μόνου καταιρόνομεν καὶ παλαιῶν αἱρετικῶν, (ὃς ψευδολογοῦσιν ἡμᾶς ἐξ ὑμῶν ἐπαναχωρῆσαι) καὶ τοὺς Ἀρειανούς, Εὐτυχιανούς, Μαρκιωνίτας, Ἐβιωναίους, Ὀυαλεντινιανούς, Καρποκρατιανούς, Νοουατιανούς, καὶ πάντας τὸ ἔπος εἰπεῖν, τοὺ ἤτοι περὶ τὸ Θεῖον πάθος, ἢ περὶ τὸ χρεὼν, ἢ περὶ τὸ ἁγίου πνεύματος, ἢ περὶ πνεῦμα ἄλλα μέρη τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἄτοπόν τι καὶ ἀνόσιον φανταζομένους, ἐπιδήπερ ἐλέγχου ἐστὶ τοῦ τῆς Εὐαγγελίου, παμμιάρους τε καὶ ἐξωλεστάτους ἀποφαινόμενα μυσαττόμενοι δῆθεν ὡς ἀπὸ πύλας· ἃ μόνον ἂν ἄλλα καὶ ἴσως ἀλίσκοιντό τε φανεροὶ γεγονότες, τῆς νομικῆς καὶ πολιτικῆς παιδείας ἀφειδῶς καὶ ἀστόμως κολάζομεν. Πλὴν ὁμολογῶμεν γε πῶς αἱρέσεις τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις ἀγνῶτες οὖσαι μὴ τὸ εὐαγγέλιον ἐκπεφυκέναι, ὃ, Ἀναβαπτισταὶ, Λιβερτῖνοι,

Libertinos, Mennonios, Zuenkfeldianos statim ad exortum Evangelii extitisse. Verùm agimus Deo nostro gratias, satis jam orbis terrarum videt, nos nec peperisse, nec docuisse, nec aluisse ista monstra. Lege fodes, quisquis es, libros nostros: prostant ubique venales. Quid unquam scriptum est à quoquam nostrorum hominum, quod posset apertè istorum favere insaniæ? Immò nulla hodie regio ita libera est ab istis pestibus, atque illæ sunt, in quibus liberè & publicè docetur Evangelium. Quod si rem ipsam attentè & rectè putare velint, magnum hoc argumentum est, esse hanc Evangelii veritatem, quam nos docemus. Nam nec lolium facilè sine frumento nasci solet, nec palea sine grano. Statim ab Apostolorum ipsorum temporibus, cùm primùm propagaretur Evangelium, quis nescit quot hæreses unâ exortæ fuerint? Quis unquam antea audierat Simonem, Menandrum, Saturninum, Basilidem, Carpocratem, Corinthum, Ebionem, Valentinum, Secundum, Marcosium, Colorbasium, Heracleonem, Lucianum, Severum? Et quid istos commemoramus? Epiphanius numerat octoginta, Augustinus plures etiam distinctas hæreses, quæ

Διβερτίνες, Μεττωνίους, Ζυγκφελδιανὸς· ἐ μὴν ἀλλὰ τῷ θεῷ ἡμετέρῳ χάριν ὄφειλομεν, ὅτι πᾶσι νῦν δῆλον γεγόνη), τότων σφῶν τε ἐξεστίων ἡμᾶς ἐξ-ευρετὰς, ἐδὲ ἰδιοσκάλους, ἐδὲ σωτῆρας ὑπάρχειν. Φέρε δὴ ὦ ἑταῖρε, ἀναγνῶθι ταὶς βίβλοις ἡμῶν, (ἵνα καὶ πάντα χῦ ὁπτιολάζωμαι) τί ποτε γέγραπται τοῖς ἡμετέροις ὃ φανερῶς ἂν τῇ τότων μανίᾳ συμφέροιτο; μᾶλλον δ' μηδαμοῦ χώρεσε τὸ φάσμα ὅτω καθαρθέντι τοτωνὶ τῷ λοιμῷ, ὅσπερ ἐγαίη τὸ ἐναγγέλιον εἰλικρινῶς καὶ παῤῥησίᾳ διδάσκει). Καίτοι ἂν ἐπισκόπους ὀρθῶς περὶ τότων διασκέπτεσθαι βουληθεῖεν, σημεῖον ἂν εἴη τὸ πιθὸν δοκοῦν παύτῃσι εἶ) τῶν τῆς Εὐαγγελίκ ἀληθείαν, ἣς ἀντεχόμεθα νῦν ἡμεῖς. Ἀνὸν δὲ ταῦτα τὰ ζιζάνια φύεσθαι μὴ φιλεῖ, μηδὲ κάρπεσε χωρὶς πυρός. Διὸ καὶ μετὰ τοὺς ἀποστόλους, ἐπειδὴ τάχιστα διεδόθη τὸ ἐναγγέλιον, πῆς ἐκ δίδε τὸ πλῆθος σχίσεων καὶ ὅτι τὸ αὐτὸ ἀναπέλλοντων; πῆς φεύτερον ἦκεν τὸ Σίμωνος, Μενάνδε, Σατορνίνε, Βασλίδε, Καρποκράτες, Κηρίνθε, Ἐβίωνος, Ὀυαλεντίνε, Σεκόνδε, Μαρκοσίε, Κολορβασίε, Ἡρακλέωνος, Λευκιανὲ, Σηβήρε; καὶ τότες δηγόμεθα; Ἐπιφανίου ὀγδοήκοντα μόν, Αὐγυστίνου δὲ πλείες ἐπ αἱρέσεις καταλέγονται, πάσας μὲ ἀλλήλων ἀπορημένας, ἅμα

quæ unà creverint cum Evangelio. Quid ergo? An Evangelium, quòd unà cum illo hæreses nascerentur, non erat Evangelium? aut Christus ea causa non erat Christus?

Neque tamen apud nos, uti diximus, pullulat ista seges, qui publicè & libere docemus Evangelium. Apud adversarios nostros, in cœcitate ac tenebris istæ pestes exoriuntur, & incrementa ac vires capiunt, ubi veritas tyrannide, sævitiâque opprimitur, nec nisi in angulis & occultis congressionibus audiri potest. Faciant sanè periculum: dent cursum liberum Evangelio: luceat veritas Jesu Christi, & radios in omnes partes porrigat, statim videbunt ut nocturnam caliginem ad aspectum solis, ita istas umbras ad lucem Evangelii protinus evanuisse. Nam nos quidem omnes illas hæreses, quas isti nos alere, & fovere calumniantur, illis interim sedentibus atque aliud agentibus, quotidie repellimus & propulsamus.

Quòd autem dicunt nos in varias sectas abiisse, & velle alios Lutheranos, alios Zuinglianos appellari, neque adhuc potuisse satis inter nos ipsos de summa doctrinæ convenire, quid illi dixissent, si

primis

ἅμα τῇ τοῦ εὐαγγελίου συναναδοθείσας. Εἶτα τὸ εὐαγγέλιον ἐκ ἦν εὐαγγέλιον, διότι σωὶ αὐτῷ ἐξέφυσαν αἱρέσεις; ἢ παρὰ ταῦτα Χριστὸς ἐκ ἦν ὁ Χριστός; Καὶ μὴν ὡς εἴρηται τόδε τὸ λῆϊον ἐκ ἐν ἡμῖν βρύει, ὅσπερ ἀντικεῖς καὶ παῤῥησία διδάσκομεν τὸ εὐαγγέλιον· ἀλλ' ἐν αὐτοῖς ἐκείνοις, ἐν πυθμένι καὶ σώτῳ, οἱ τοιοῦτοι ἀφ' λοιμῶν ἄρχεσθαί τε καὶ φεῦς τὸ πλέον ὀπτάζεσθαι πεφύκασιν, ἢ ὅπου ἡ ἀλήθεια, ἐκεῖ τὸ φανερὸν καὶ ὠμότητα βιάζεται, καὶ λόγῳ τὸ χεῖν ἐκ ἔχει, πλὴν ἢ λάθρα κἀν συλλήψεις ποὶ κρυπτοῖς. Ἐπεὶ λαμβανέτωσαν πεῖραν, αἱρέσεσιν πάντα τὰ ἐμποδὼν τῷ εὐαγγελίῳ, λαμπρὸν ἡ ἀλήθεια τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ, καὶ πάντ' αὐτὸν ἑαυτῆς φερόμενον, αὐτίκα δὴ μάλ' ἅλωντα ταύταις ταῖς σκιαῖς σφαῖρον τῷ εὐαγγελικῷ φωτὸς, καὶ ἄλλως ἢ τὸ σκότος νυκτεινὸν φεῦς τῇ ἡλίᾳ, ἀφανιζόμενος. Ἡμεῖς γὰρ πάσας ἐκείνας αἱρέσεις, ὡς συκοφαντοῦντες ἡμᾶς πρέφειν λέγουσι καὶ ὑφαπατᾶζειν, καθ' ἑκάστην σπουδάζοντες ἀπελαύνομεν, μηδὲν μεταξὺ ἀνειμένως τε καὶ παντάπασιν ὀλιγώρως ἐχόντων· ὅπερ τοίνυν φασκόντων ἡμᾶς εἰς παντοδαπὰς ζάσεις διεσπάσθαι, καὶ τοὺ μὲν Λουθηρανὸς, τοὺ δὲ Ζωιγγλιανὸς φιλοπιεῖσθαι φορσαγρόμενους, μηδὲ διὰ παντὸς ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας φεῖ ἀφ' τῆς διδαχῆς κεφαλαίων φεῦς ἀλλήλους ὁμοδοξεῖν· τί δ' ἂν ποτ' ἔλεγον ἂν οἱ συγ-

χοροι

primis illis temporibus Apostolorum, & sanctorum patrum extitissent? cùm alius diceret Ego sum Pauli: alius, Ego sum Cephæ: alius, ego sum Apollo: cùm Paulus Petrum reprehenderet: cum simultatis causâ Barnabas à Paulo discederet: cùm, ut auctor est Origenes, Christiani in tot jam factiones distracti essent, ut nomen tantùm Christianorum commune, aliud autem præterea nihil Christianorum simile retinerent: utque Socrates ait, dissensionum & sectarum causa in theatris à populo publicè riderentur: cúmque, ut ait Imperator Constantinus, tot essent dissensiones & rixæ in Ecclesia, ut ea calamitas videri possit omnem aliam superiorem calamitatem superasse: cùm Theophilus, Epiphanius, Chrysostomus, Augustinus, Ruffinus, Hieronymus, omnes Christiani, omnes patres, omnes catholici, acerbissimis atque etiam implacabilibus inter se contentionibus conflictarentur: cum ut Nazianzenus ait, ejusdem corporis membra inter se consumerentur: cùm Oriens ab Occidente de fermentato, & de Paschate, non ita magnis de rebus scinderetur: cùm in omnibus conciliis nova subinde symbola, & nova decreta cuderentur?

Quid

χονοι τῆς τε Ἀποστόλοις καὶ τοῖς παρεδίζειν ἐγενήσαν; ὅτε ὁ μὲν ἔφη, Παύλου εἰμὶ, ὁ δὲ Κηφᾶ, ὁ δ' Ἀπολλῶ; ὅτε Παῦλος αὐτὸν τὸν Πέτρον κατέκλατο, Βαρναβᾶς δὲ τὸν Παῦλον ἐπὶ διαφορᾷ τινὶ ἀπεχώρησεν; ὅτε (κατὰ τὸν φησιν Θεοφύλακτον) οἱ Χριστιανοὶ κατ' ἐσαυτὸν ἐζήτουν τοὺς ἀλλήλους, ὥστε τὸ μὲν ὄνομα Χριστιανοὶ κοινὸν διαμένειν, κατ' ἄλλο δὲ μηδὲν τοῖς Χριστιανοῖς αὐτοὺς προσοικειοῦσθαι; (ὡς ὁ λέγει Σωκράτης) καὶ διαφορῶν καὶ στάσεων ἕνεκα δημόσια κατὰ τῶν πολλῶν ἐδικάζοντο; ὅτε (κατὰ φησιν ὁ Κωνσταντῖνος Αὐτοκράτωρ) τοσαῦται τε πλήθος αἱρέσεις καὶ ἀμφισβητήσεις ἐπήγοσαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὥστε ταυτῶν συμφορᾶν ἀπασῶν τοὺς πρότερον γεγενημένους βαρυτάτων δοκεῖν; ὅτε Θεόφιλος, Ἐπιφάνιος, Χρυσόστομος, Λυζέντιος, Ῥοῦφινος, Ἱερώνυμος, πάντες Χριστιανοὶ ὄντες, πάντες πατέρες, πάντες καὶ δολιχοὶ, ὅμως πικρῶς καὶ παντάπασιν ἀδιαλλάκτως πρὸς ἀλλήλους ἐφιλονείκουν; ὅτε (κατὰ φησιν ὁ Ναζιανζηνὸς) τὰ μέλη τοῦ αὐτοῦ σώματος κατ' ἀλλήλων διεφθείροντο; οὐ Ἐμὰ διεφθάρη τῆς Ἐκκλησίας φῶς τὸ ζωοποιὸν καὶ πανάγιον, μηδαμῶς δηλαδὴ ἀξιολόγων αἰτίων; ὅτε ἀνὰ ἐκάστην σχεδὸν καινά τινα σύμβολα, καινά τε δόγματα συνεχῶς ἐφηρίθμη-

G

το

Quid isti tam dixissent? Ad quos se potissimùm applicuissent? Quos fugissent? Cui Evangelio credidissent? Quos pro hæreticis, quos pro catholicis habuissent? Nunc duo tantùm nomina Lutherus & Zuinglius, quas istis tragœdias excitant! Ut quoniam illi duo de re aliqua non dum consentiunt, idcirco utrunq; errasse, neutrum habuisse Evangelium, neutrum verè ac rectè docuisse arbitremur!

Verùm, ô Deus bone, quinam isti tandè sunt, qui dissentiones in nobis reprehendunt? An verò omnes isti inter se consentiunt? An singuli satis habent constitutum quid sequantur? An inter illos nullæ unquam dissentiones, nullæ lites extiterunt? Cur ergo Scotistæ & Thomistæ de merito congrui & condigni: de peccato originis in beata Virgine: de Voto solenni & simplici, non melius inter se conveniunt? Cur Canonistæ auricularē confessionem de jure humano, & positivo esse aiunt Scholastici contra de jure divino? Cur Albertus Pighius à Cajetano, Thomas à Lombardo, Scotus à Thoma, Occamus à Scoto, Allienſis ab Occamo, Nominales à Realibus dissentiunt? Utq; taceam tot dissentiones fraterculorum, & monachorū, quòd alii in piscibus, alii in oleribus

alii

τί ἂν ὄντοι τότ' ἕλεγον; τίσι μάλιστα συγγενολλῶντο; τίνας ἐφιλοῦν; τίνι εὐαγγελίῳ ἐπίστευον; τίνας αἱρετικὰς, τίνας δὲ καθολικὰς ἐνόμιζον; τὸ δὲ νῦν ὑπ) δυωκαίδεκα ὀνόματα, Λυθήρου καὶ Ζβίγγλιον, δαιμόσιον πλῆθος ἐκφαγωθῆσαι, ἵνα ἐπιδηλῶσι ἕτοι δύο καθ' ἑκάστα σφίσιν αὐτοῖς ἀνωμοδήξωσι, διὰ τοῦτο δὴ ἐκολάζωμεν, ἀμφω μὲ ἀποπλανᾶσθαι, καθ' ἑκατέρου τῶν εὐαγγελίων ἐπιτυχεῖν, ἐπ' ἀκριβοδίλως καὶ γνησίως διδάσκειν.

Ἀλλὰ ποῖς τῶν παραλάβω ἀπὸ ποίοι τινες εἰσιν, οἱ τῶν ἀπὸ ὑπολιπόντες δηλοσαίαις; ἢ ἅπαξ πάντες αὐτοὶ ποῖς ἀλλήλοις ὁμογνωμονοῦσιν; ἢ σαφῶς ἀδὲν ἔις ἑκάτερος ποῖ δεῖ τετρῆσθαι; ἢ παρ' αὐτοῖς ἀδεμία πώποτε μαχὴ δόξων, ἀδεμία γέγονε διαφορά; διὰ τί ἂν οἱ Σκωτῖσαι καὶ Θωμιῆσαι ἀπὸ τῶν πάλαι, τῶν τοῦ καθ' ἀκριβοδίκαιον καὶ τοῦ καθ' ἑπιείκειαν, ὡσεὶ τῆς ἐμφύτου ἀμαρτίας τῶν ἐν τῇ μακαρίᾳ παρθένῳ, ὡσεὶ τῶν εὐχῶν, τῶν τοῦ κοινῇ καὶ τοῦ ἰδίᾳ γινομένων ἀλλήλοις ἐχ ὁμονοοῦσι; διὰ τί τὰς ἀπορρήτους ἐξομολογήσεις οἱ μὲν Καλβινικοὶ φασὶν ἀπ' ἀνθρώπων μόνον γενομισμένας, οἱ δὲ Σχολαστικοὶ τοὐναντίον καὶ θεῖς; διὰ τί Λυθήρου καὶ Πίγιου Καπιτανὸς, Θωμᾶς Λομβάρδος, Σκῶτος Θωμᾶς, Ὀκκάμου Σκώτου, Αὐτοκρήσιος Ὀκκάμου, τῶν Πεζγμαπαδῶν οἱ Ὀνομαπάδεις διαφέρονται; Ὡς δὲ πιστεύω κἀμοὶ λέξαι τὰς διαφορὰς τῶν Αὐγουστίνων, καὶ τῶν Μοναχῶν, ὧν οἱ μὲν ἰχθύσιν, οἱ δὲ λαχάνοις,

Ste. Gardinerus in Sophistica Diaboli Richard: Faber.

alii in calceis, alii in crepidis: alii in linea veste, alii in lanea, sanctitatem constituunt: alii albati, alii pullati: alii latiùs, alii angustiùs rasi: alii soleati, alii nudipedes: alii cincti, alii discincti ambulant: meminisse debent esse aliquos ex suis qui

Recantatio Berengarii Scholia, & Glossa.

dicant, Christi corpus adesse in Coena naturaliter: contra ex iisdem illis suis esse alios, qui negent: esse alios qui dicant,

Guimundus de consecr. dist. 2. Ego. Beren.

corpus Christi in sacra communione dentibus nostris lacerari & atteri, rursus esse alios, qui negent: esse alios qui scribant corpus Christi in Eucharistia esse Quantum, esse alios contra qui negent: esse alios qui Christum divina quadam potentia: alios qui benedicendo: alios qui quinque conceptis verbis: alios qui eadem illa quinque verba repetendo, dicant consecrasse. Esse alios qui in illis quinque verbis, Hoc, pronomine demonstrativo putent panem triticeum: alios qui malint vagum quoddam individuum indicari. Esse alios qui dicant canes & mures posse verè & reipsa comedere corpus Christi: esse alios qui id constanter pernegent: esse alios qui dicant, accidentia ipsa panis vinique nutrire posse: esse alios, qui dicant redire substantiam. Quid plura? Prolixum & permolestum esset

Thomas.

Gardinerum.

De consecr. dist. 2. Species, Glossa.

omnia

ει Ν᾽ ωσὶ πιάσιν, οἱ ἢ σαμδαλίοις, οἱ ἢ λαναῖς ἐσθῆ-
σιν, οἱ δ᾽ ἐπιώδεσι μετζοῦσι τὸν ἀγιωτωλιν· ἢ οὐκ-
ωτὸν δὸν μὴ λδικᾶς, οἱ ἢ φελαίνεις, οἱ ἢ πλατύ-
τερον κεκαρμένοι, οἱ ἢ στενώτερον, οἱ ἢ ὅπι κρηπῖδι,
εἰ ἢ γυμνοὶ τὸν πόδας, οἱ δ᾽ ἀζωστοὶ δ᾽ ἐζωσμέ-
νοι· τότων ὃν ἀφεδέντων· μεμνῆδαι χρὴ αὐτοῦ,
πνὰς μὴ σφετέρων φάναι τὸ χρισοδοῦλα φυ-
λᾶς ἐν τῇ σωνάξει παρεῖναι, πνὰς ἢ πάλιν ἀρνεῖ-
δαι, πνὰς ὠὴ θρύπτεδαι αὐτὸ, καὶ ζωπρί-
ζεδαι τοῖς ὀδ ἔστιν ἰκθύι, πνὰς ἢ καὶ τῦτ᾽ ἀρνεῖ-
δαι, πνὰς μὴ, τὸ σῶμα τῦ χρισῦ ἐν Εὐχαρι-
στία ποτὲ εἶ), πνὰς ἢ πάλιν δὶ ἢ τῦτ᾽ ἀρνεῖδαι,
πνὰς μὴ φάναι δείᾳ δυνάμει τ χρισὸν καδιερῶσαι,
πνὰς ἢ τῇ εὐλογία, πνὰς ἢ ταῖς πέντε φωναῖς ὠ-
σαμένας, πνὰς ἢ τῇ τότων ἐπαναπολήσει· ἔτι
τοίνυν, ἐνίους μὲ ἀξιῦν τὸν ἀντιτυπίαν ΤΟΥΤΟ
μίαν ἔσαι τῷ πέντε, σημαίνειν τὸν ἄρτον ζωτῶδη,
ἐνίους ἢ μᾶλλον ἄτομόν τι ἀδιαιρεσμένον, ἐνίους μὲ
φέρειν, ὡς κωμικὸς ἢ μίμος ἀληδῶς ἢ ὄντως φάγοντ
ἐν τὸ σῶμα τ χρισῦ, ἐνίους ἢ τροφὸν ψυχῆς ἀποφαίνειν,
ἐνίους μὲ φάσκειν τὰ συμβεβηκότα τῷ ἄρτῳ ἢ τῷ οἴνῳ
μένειν δυνάδαι, ἐνίους ἢ τ οὐσίαν ἐπανέρχεδαι. Καὶ
τὰ δεῖ πλέονων· μακρὸν γὸ εἶη, ἢ πάνυ φορτικὸν τὸ

omnia numerare. Ita universa forma horum religionis & doctrinæ, adhuc apud illos ipsos à quibus nata & profecta est, prorsus incerta, & controversa est. Vix enim unquam inter se conveniunt, nisi fortè, ut olim Pharisæi & Sadducæi, aut Herodes & Pilatus contra Christum.

Vid Jacob Acontii lib. 6.

Eant ergo sanè, & pacem potiùs inter suos domi sanciant. Unitas quidem & consensio maximè convenit religioni: non tamen est ea certa & propria nota Ecclesiæ Dei. Sūma enim erat consensio inter eos qui adorabant aureum vitulum: & inter eos qui conjunctis vocibus in servatorem nostrum Jesum Christum clamabant, Crucifige. Neque quia Corinthii dissensionibus inter se laborabant, aut quia Paulus à Petro, aut Barnabas à à Paulo, aut Christiani statim sub ipsis initiis Evangelii aliqua de re à se mutuò dissibebant, idcirco nulla erat inter eos Ecclesia Dei? Illi quidem quos isti contumeliæ causâ appellant Zuinglianos & Lutheranos, re autem vera sunt utrique Christiani, & inter sese amici, ac fratres. Non de principiis aut fundamentis religionis nostræ, non de Deo, non de Christo, non de sancto spiritu, non de ratione justificationis, non de æterna vita:

tantum

ἔχει καταπεφρόνηκεν· ἐπεὶ σύμπασα ἡ τότε τῶν θρησκείας καὶ διδασκαλίας οἰκοδομὴ καὶ διαπόπωσις, ἀλλὰ ἔστι καὶ νῦν καὶ ἀμφισβητήσιμος καὶ συγχέει τοὺς αὐτοὺς ἐκείνους, παρ' οἷς ἔφυ τε καὶ ηὐξήθη. ὥστε χαλὸν ἀλλήλους ὁμογνωμονῆσαι πλὴν ἢ καθάπερ τὸ παλαιὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι, ἢ Πιλάτος καὶ Ἡρῴδης, φιλανθρώπως ἐπὶ τὸν Χριστὸν· διὸ παροξύνουσι τὰ σφέτερ' αὐτῶν πρὸς τὸν κοινὸν σωτῆρα. Ἐνότης γάρ τις καὶ ὁμοδοξία τῆς εὐσεβείας τοσαύτη μὲν ἐν τοῖς μάλιστα, θεῖον καὶ σημεῖον ἴδιον καὶ ἀσφαλὲς τῆς ἐκκλησίας οὐκ ἀπαρχεῖ· ἣν γὰρ ἡ παρὰ ὁμοδοξία τοῖς τὸν μόχθον χρυσοῦν τροφοκομήσασι, καὶ τοῖς παμπλησθεῖσι Σταυρωτοῦ κακραγάσι, καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν. Καὶ μὴν καὶ τὸ Κορίνθιοι πρὸς Χριστὸν αὐτοῦ ἐσπούδαζον, καὶ, εἰ Παύλου τοῦ Πέτρου, ἢ Βαρνάβας τοῦ Πέτρου, ἢ Χριστιανοὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Εὐαγγελίου τινὸς ἀλλήλων διαφέροντα, διὰ τί ἐκεῖνος ἐκκλησία;

Πάλιν δὲ ἐπηρεάζουσιν αὖθις Ζωγραφιανὸς καὶ Δωσιθεανὸς ἀποκαλοῦσιν, ἀμφίτεροι πρόσθεν Χριστιανοὶ ἦσι, καὶ πρὸς ἀλλήλους φίλοι τε καὶ ἀδελφοί. πρὸ μὲν τὰ κεφάλαια, εἶτον θεμέλια τῆς θρησκείας ἡμετέρας, πρὸ τὸν θεὸν, πρὸ τὸν Χριστὸν, πρὸ τὸ ἅγιον πνεῦμα, πρὸ τὴν ἀναστασιν τῶν νεκρῶν, πρὸ τὴν αἰώνιον ζωήν. ἀλλὰ

tantum de una, nec ea ita gravi aut magna quæstione, inter se dissentiunt. Nec desperamus, vel potius non dubitamus, brevi fore concordiam: & si qui sunt, qui aliter sentiant quàm par est, positis aliquando affectionibus, & nominibus, Deum id illis esse patefacturum, ut re meliùs animadversa atque explorata, quod olim in Chalcedonensi concilio factum est, omnes dissensionum causæ, & fibræ ab ipsis radicibus extirpentur, & ἀμνηστία sepeliantur sempiterna. Amen.

Gravissimum verò est, quòd nos dicunt esse homines impios, & omnem religionis curam abjecisse: quamquam non debet id multum nos movere, quòd illi ipsi, à quibus objicitur, sciunt contumeliosum & falsum esse. Nam Justinus Martyr auctor est, cùm primùm Evangelium cœptum esset publicari, & Christi nomen patefieri, Christianos omnes dictos fuisse ἀθέους. Cumque Polycarpus staret pro judicio, populus his vocibus incitavit Proconsulem ad cædem & internecionem eorum omnium, qui Evangelium profiterentur, αἶρε τοὺς ἀθέους, hoc est, tolle de medio istos homines impios, qui Deum non habent. Non quòd Christiani Deum revera non haberent, sed quòd

Euseb. li. 4.

saxa,

ἀδιάφορα εἶναι αὐτοῖς διαφορά. καὶ ὃν ἡ μόνον, ἀλλὰ τοσοῦτο μεγάλου ἔχον βάρους διαφωνοῦσι, Καίτοι μηδαμῶς ἀπολαμβάνοντες μᾶλλον ἢ ὅλως διαζεύξαι δυνάμενοι εἰς τὸ χωρισθῆναι, ἢ τῆς ἑτέρας. ἢ φρίττει φρονοῦσιν ἢ τὰ ἔργα χαίρειν ἐᾶσι τότε τὰ ἔθη καὶ τὰ ὀνόματα, ἢ θεὸν ἀπὸ τῶν ἔργων ἐνδείκνυσθαι, ὥστε τῆς ἀληθείας ἀκριβέστερον ἐξετάζειν ἅπασι δεῖ ἐκείνων ἀφορμὰς καὶ κατορθώσεις οὐ ζητοῦσιν (καθάπερ πάλαι ἐν τῇ χαλκηδονίᾳ συνόδῳ) καὶ εἰς αἰεὶ ἀμνηστίαν κηρύττοντας.

Τὸ δὲ πάντων δεινότατον λέγουσι καὶ ἡμᾶς ἀσεβεῖς εἶναι, καὶ οὐκέτι μέλειν ἡμῖν τῆς ὀρθοδοξίας ὅλως· καίτοι πῶς χρὴ δεινὸν δοκεῖν, ὃ καὶ αὐτοὶ ἐκεῖνοι ὁπόταν λέγωσιν σαφῶς ἴσασι διαβολὴν ἔσαν καὶ συκοφάντημα; Γέγραπται μὲν ὧν Ἰησοῦς ὁ Μάρτυς ὅτε πρῶτον ἐκηρύχθη τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ τὸ χείριστον ὄνομα γνώριμον ἐγένετο, πάντας τοὺς χειρίστους ἀθέους ὀνομάζειν ῥᾴδιον· καὶ τὸν Πολυκάρπου διωκόμενον, τὸν Ἀθεώτατον παρεξωθῆναι ὑπὸ τοῦ ὄχλου καὶ πανδημεὶ ἀθεΐαν τοῦ Εὐαγγελιζόντων ἐκ τοῦ πρὸς λαοῦ συνεχῶς ἀναβοῶντος Αἶρε τοὺς ἀθέους. Οὐχὶ δὴ ὡς τοὺς χειρίστους ὄντως ἀθέους ἐκκόψαντας, ἀλλ' ὅτε λίθοις

saxa, & stipites, quæ tum pro diis colebantur, non adorarent. Verùm orbis terrarum satis jam videt, quid nos, nostríque ab illis religionis, & unius Dei nostri causa perpessi simus. In carceres, in aquas, in ignes nos abjecerunt, & in nostro sanguine volutati sunt, non quòd aut adulteri essemus, aut latrones, aut homicidæ: sed tantùm quòd agnosceremus Evangelium Jesu Christi, & speraremus in Deum vivum, quódque nimium, ô Deus bone, justè, veréque quereremur, traditionum inanissimarum causa violari ab istis legem Dei: & adversarios nostros, qui scientes & prudentes Dei jussa ita obstinatè contemnerent, esse hostes Evangelii, & inimicos crucis Christi.

Verùm isti cùm viderent doctrinam nostram non posse rectè accusari, maluerunt in mores nostros invehere: nos omnia rectè facta damnare: ad licentiam & libidinem fores aperire: & populum ab omni studio virtutis abducere. Et certè ea est sempérque fuit hominum omnium etiam piorum & Christianorum vita, ut semper etiam in optimis, & castissimis moribus tamen aliquid posses desiderare: eáque propensio omnium ad malum,

λίθοις καὶ ξύλοις, τυπικαῦτά γε θεοῖς νομιζομένοις, θεοσκυθεῖν ἀπεξιῶσιν. Πάλαι ἱκανῶς ἅπαντες κατεῖδον, ἅπερ πρὸς τύπων ἡμῖν τε αὐτοῖς, καὶ ὅτι ἡμέτερος τῆς θρησκείας ἕνεκα μόνον, καὶ τῶν θεῶν ἡμετέρων παρόντων μόνον ἀθεμιστείοις ὕβρεσι, πυρὶ τοῖς ἡμᾶς καθήκειν, εἴτε τῷ αἵματι ἡμῶν ἐσκυλίσθησαν, ἢ διὰ μοιχείαν, ἢ λῃστείαν, ἢ ἀνδροφονίαν, ἀλλὰ μόνον διότι ἀσπαζόμεθα τὸ χριστὸν εὐαγγέλιον, καὶ ἐλπίζοντες ἐφ' ᾧ καὶ θεῷ μισηθῆναι ἐμεμφόμεθα, δικαίαν ὦ θεὲς καὶ ἀληθῆ, τίνα; ταύτην, ὅτι παρεδόσαν ἕνεκεν ἀνοήτων καὶ ἀνωφελῶν, ὁ τῶν θεῶν νόμος ἐκφωνεῖ, καὶ ὅτι οἱ ἡμῶν ἀντίδικοι πολέμιοι εἰσὶ τῷ εὐαγγελίῳ, καὶ τῷ χριστῷ ἐχθροί, ὅτε δὴ κατ' αἰτίαν καὶ ἐξεπίτηδες εἰς τὰ τῶν θεῶν ἐξαγγέλματα ὑβρίζοντες. Εὖ τοίνυν εἰδότες τὸν διδάσκαλον ἡμέτερον ἀνεπίληπτον ὄντα, γνώμῃ ἐπαίσιον τοῦ ἡμῶν γένους διαφθείρειν, λέγοντες, ὡς ἄρα φέγοιμι τὰ καλὰ πάντα, καὶ ἡ ἀκολασίας καὶ ἐπιθυμιῶν ἄνοιαν ἐλευθερίας ἀνοίγοιμι, καὶ τὸν λαὸν ἀποστρέφοιμι τῶν ἐπιτηδευμάτων τῆς ἀρετῆς ἐχομένων. Ἀμείνων δὴ ἔστω περὶ ἡμῶν οἱ ἄνθρωποι ὅστις ἄλλος, καὶ οὐ χειρίστους, ὥστε τοῦ παντὸς ἀδίκους, καὶ ἀσεβεστάτους, ἀλλ' οὐκ αἰτίαν τιν' ἀμωσγέπως χωρεῖν· καὶ πάντως καὶ ὅπως

malum, eáque omnium proclivitas ad ſuſpicandum, ut quæ nec facta, nec cogitata unquam fuerint, audiri tamen, & credi poſſint. Utque in candidiſſima veſte facilè exigua notatur labes, ita in vita candidiſſima, facilè leviſſima nota turpitudinis deprehenditur. Neque nos, aut eos omnes qui amplexi ſunt hodie doctrinam Evangelii, angelos eſſe arbitramur, & prorſus ſine macula ulla rugaque vivere: aut iſtos vel ita cæcos, ut ſi quid in nobis notari queat, non poſſint id vel per tenuiſſimam rimam animadvertere: vel ita candidos, ut quidquam velint in meliorem partem interpretari: vel ita ingenuos, ut oculos ſuos velint in ſe reflectere, & mores noſtros de ſuis moribus æſtimare. Quòd ſi rem ipſam ab initiis velimus repetere, ſcimus temporibus ipſis Apoſtolorum fuiſſe homines Chriſtianos propter quos nomen Domini blaſphemaretur, & malè audiret inter Gentes.

Queritur apud Sozomenũ Imperator Conſtantius multos poſtquam ad Chriſtianam religionem acceſſiſſent, evaſiſſe deteriores. Et Cyprianus lugubri oratione deſcribit corruptelam ſui temporis. Diſciplinam, inquit, quam Apoſtoli tradiderant,

De lapſis.

θέντων ἐπιρρεπεῖς γίνεσθαι εἰς κακοήθειαν καὶ
ἀσωτίαν ὥστε κεχαρισμένως ἂν ἔχειν, καὶ δι' ἣν
πάσχειν τοῖς ὑπὸ χαλεπῶν ἐπιτηδευμάτων ὑπὸ τοῦ εἰς
νοῦν ἐλθεῖν. Καὶ ὥσπερ ὅτι λαμπρότατος ἔσται τοῦ
ῥᾳδίως κἂν σμικρὰ κηλὶς διαγνωσθείη· ἢ αὐτὸ
τοῦτον ἐν βίῳ καθαρωτάτῳ καὶ ἀμώμῳ ἁπλῶς
καταφανὴς γίνεσθαι. Οὐκοῦν ὑπὸ ἡμεῖς ἀγγέλους ἐν
νομίζομεν, καὶ τοιούτους ἀμωμήτους πολιτεύεσθαι, ὅ-
σοι ἂν ἀντποιῶνται τῆς Εὐαγγελικῆς διδασκαλίας·
ὑπὸ δὴ αὐτοὺς ἐπὶ πρῶτον ἡ πυρὰ, ὥστε μὴ αὐ-
θαιρέτως ταχέως εἰς φθορὰν ἡμῶν κἂν ἐλαχίστης
μεμψεως ἄξιον· ἢ συμπεσεῖν, ὡς ἐπιβλέπειν εἰς
ἑαυτοὺς ἡμᾶς πρότερους πρὸς τοὺς ἑτέρους δοκιμά-
ζειν. Εἰ δὲ δεῖ ἀνωθεν ἀρξαμένους πρὸς πάντων
ἔρεξις διαλαβεῖν, εὐηθισμῷ κἂν τοῖς ἐπὶ Δεσπο-
λων χρόνοις Χειστιανὺς πᾶσι γενομένους, ὧν ἕνεκεν
βλασφημεῖτο τὸ ὄνομα θεῖον, καὶ κακῶς ἤκουε πα-
ρὰ τοῖς ἔθνεσι. Τοῦτο μὲ γὰρ Αὐτοκράτωρ Κωνστα-
τῖνος ἐν Σωζομένῳ σαφηνίζων δηλοῖ, ὅτι μὴ
εὗρισαν πολλοὶ τοὺς Χειστιανικῆς θρησκείας μεμυ-
μένους, καὶ πρὸς τὸ ζῆλον μεταπεπωκέναι. τοῦτο
δὲ ὁ Κυπριανὸς μᾶλλα θρηνωδῶν ἡμφαίνει τὰ
πονηρὰ τῆς ἐπ' αὐτοῖς ἐθῶν. φησὶ γὰρ τῶν δι-
δασκάλων τῶν πρὸς τοὺς Δεσπόλους πρεσβύτων

cum nomen rabies tyrannorum reti-
xiffet, aut gladius Chriſtianorum nomi-
nem coercitus abſtare ceſſet. Seilicet,
non eſt novum homines, cuſe homines
etiam ſi appellentur Chriſtiani.

Sed

diderant, otium jam & pax longa corruperat. Studebant augendo patrimonio singuli, & obliti quid credentes, aut sub Apostolis antè fecissent, aut semper facere deberent, insatiabili cupiditatis ardore ampliandis facultatibus incubabant.

Non in sacerdotibus religio devota, non in ministris fides integra, non in operibus misericordia, non in moribus disciplina. Corrupta barba in viris, in fœminis forma fucata. Et ante illum Tertullianus, O miseros, inquit, nos, qui Christiani dicimur hoc tempore! Gentes agimus sub nomine Christi.

Postremo ne omnes commemoremus, Gregorius Nazianzenus de miserabili statu suorum temporum ita loquitur: Vitiorum, inquit, nostrorum causa, odio jam laboramus inter Gentes. Spectaculum etiam jam facti sumus non solum angelis & hominibus, sed etiam omnibus impiis. Hoc loco erat Ecclesia Dei, cùm primùm lucere cœpisset Evangelium, cùm nondum rabies tyrannorum refrixisset, aut gladius à Christianorum hominum cervicibus ablatus esset. Scilicet, non est novum homines, esse homines, etiam si appellentur Christiani.

Sed

ὦν ἀρχὴ καὶ διηνεκὴς εἰρήνης ἐξέπιλαι γενέσθαι, πίνακας ἢ τῶν πλουσίων ζηλωτὰς γινόμενος, καὶ τῶν κεκρυμμένων κτήσεως ὀρεγόμενος ἐπιθυμίᾳ, ἂν ἐποίησαν μὲν οἱ πιστεύοντες οὐ κατὰ τοὺς Ἀποστόλους, δίκαιοι δ' εἶσιν οὐκ ἐφέστατε ποιεῖν· οὐκ ἦν ἐνοίκησεν ἐν τοῖς ἱεροῖς οἴκοις, οὐ πίστις ἐν διαλόγοις, οὐκ ἔλεος ἐν ἔργοις, οὐκ ἐγκράτεια ἐν ὕδασιν, ἀλλ' οἱ μὲν τῶν ἀγρῶν πώλωνες κτηνοτροφοῦσι, τὰ δὲ τῶν γυναικῶν στέφανα ψιμυθίοις διεφθείροντο. Καὶ μοὶ γὰρ ἐστὶ τερπνὸς αὐτὸς Τερτυλλιανὸς ὅπου φησὶν· ἐθλοποιήσεις οὐ μὴν χρίσασθαι, ἐπεὶ σαρκοφθόρῳ τὴν χρείαν ζωῇ ἐδωκῶς· τελεώτερον δὲ, ὡς φεύγειν μὴ διαπίπτειν, τὴν οἰκουμένην ἐπ' αὐτῇ καταλιπεῖν ὡς δ' πως ὀλίγοι γρηγορεῖτε· ὁ Ναζιανζηνὸς· διὰ σὰς κακίας ἡμῶν ἀπεχθούμεθα τοῖς ἔξωθεν καὶ διάκονα γεγόναμεν καὶ ὅπως τοῖς ἀγγέλοις καὶ τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς αἰῶσιν. Οὕτω τοίνυν εἰ χρὴ τὰ τῆς ἐκκλησίας, ὁπότε τὸ εὐαγγέλιον πρῶτον ὑπῆρξατο διαλάμπειν, ἢ τὰ περάτων λύσις ἐπὶ καθ' ὑποβολὴν ἀκμαζούσης, ἢ τὰ μαζόντες πῶς ἂν χείσεσθαι κεφαλαῖς ὑπεκκειμένης, ὥστε παραδόξον καὶ ἔσχατον, εἴτε ἀνθρωποι, διατελοῦσιν οἱ ἀνθρωποι, καὶ εἴτε χείσεσθαι κλησθέντες.

Ἀλλὰ

Sed isti cùm ita odiosè nos accusant, nihil ne interim de se cogitant? An illi quibus tam procul spectare, & quid in Germania, quidque in Anglia agatur videre otium est, aut obliti sunt, aut videre non possunt quid agatur Romæ? An nos ab illis accusamur, de quorum vita nemo potest satis honestè & verecundè commemorare?

Vid. Fac. Acont.

Nos quidem non sumimus id nobis hoc tempore, ut ea quæ unà cum ipsis sepulta esse oportebat, in lucem & in conspectum proferamus. Non est id religionis, non est verecundiæ, non est pudoris nostri. Ille tamen qui se Christi vicarium & Ecclesiæ caput dici jubet, qui audit ista Romæ fieri, qui videt, qui patitur, nihil enim aliud addimus, qualia ea sint, facilè potest cum animo suo cogitare. Redeat enim illi sanè in memoriam: cogitet Canonistas illos suos esse, qui populum docuerunt simplicem fornicationem non esse peccatum: quasi illam doctrinam ex Mitione comico didicissent: Non est peccatum, mihi crede, adolescentulum scortari. Cogitet suos illos esse, qui decreverunt, sacerdotem fornicationis causa non esse summovendum. Meminerit Cardinalem Cam-

3. Quæst. 7. lata. Extra. de Bigamis Quia circa.

pegium,

Ἀλλὰ μὴν, ὅτινες ὕστω φιλαπχθημόνως κα-
πφέρουσιν ἡμῖν, ἆρα μηδεμίαν μεταξὺ λαμβάνε-
ιν ἑαυτοῖς ἔννοιαν; οἷς τὰ πόρρω δεδᾶς, καὶ τὰ
ρὸ Ἀγγλίαν ἢ Γερμανίαν καταδῆσαι ἐγχωρεῖ, πέ-
τεσιν, ἢ ἀτεχνῶς ἀμπεῦσιν, ἢ βλέπειν ἀδυνα-
ῆσαι τὰ ἐν Ρώμῃ πεπραγμένα; ἆρα σοὶς τύ-
ων καταρρᾳθυμεῖν, ὧν δι' ὅτου τὸν βίον ἐκ ἔστιν ὅ-
ως ἐκ αἰσχυνθείη δεξιόν;

Ἡμεῖς γάρτοι ἐνταῦθα μὴ ἐ περιορῶμεν ἐκεῖνα
ράττοντες φανερὰ καθιστάναι, ὡς ἂν ἥ μνεία αὐτῶν
ιὰ αὐτοῖς ταφῆναι ἐχέτω· ἐκ ἔστι τοῦτο τῆς ἀπη-
ειας ἡμετέρας, ἐ σωφρονούσης, ἐκ αἰδοῦς. ὅμως
ὅσις ἑαυτὸν τῇ χειρὶ ὀπίσσοπον, καὶ τ' ἐκκλησίας
ραλὴν σφοσυρρᾳδέσθαι κελεύει, ὅσις ἀκέει ταῦ-
ην Ρώμην γενέσθαι, ὅσις ἐρᾷ, ὅσις ἐᾷ, (μὴ ῥᾳδιε-
ερεῖτέρως φήσαιμι) ῥᾳδίως ἂν ὁποῖα τυγχάνε-
ιν ἅπαντα σφὸς ἑαυτὸν ἐνδυμηθείη. Ἀναμνησθή-
ω τοίνυν καὶ ἐνδυμηθήτω δὴ, ὅτι αἱ ἀμφὶ αὐτὸν
αρονικαὶ τ' τ' ἀγαθῶν πορείαν ἔλεγον ἀμέμπτως
κ ἔχ). μανθάνειν οἶμαι σφᾶς τὸ Κωμικὸ Μισω-
ος, ἐκ ἔστιν ἁμάρτημα μὰ τ Δία τὸν νεανίσ-
ας πορνεύειν· ἐνδυμηθείτω ὅτι ποτὲ σφῶν ἀμφὶ
ὐτὴν ἐδόκει, τ ἱερέα μηδαμῶς ἕνεκα μοιχεί-
ας ἐκκειτέον εἶναι· Μηδαμῶς Καρδιναλίν Καμ-

pegium, Albertum Pighium, aliósque complures suos docuisse, sacerdotem illum multò sanctiùs & castiùs vivere, qui alat concubinam, quàm qui uxorem habeat in matrimonio. Nondum ille, spero, oblitus est, multa esse Romæ publicarum meretricum millia, & se ex illis in singulos annos, vectigalis nomine, colligere ad triginta millia ducatorum. Obliviscì non potest, se Romæ lenocinium publicè exercere, & de fœdissima mercede fœdè, ac nequiter delitiari. An omnia tum Romæ satis aut salva, aut sancta erant, cùm Johanna fœmina integræ ætatis, magis quàm vitæ, esset Papa, & sederet pro capite Ecclesiæ: & cùm sub biennium totum in illa sancta sede aliorum libidini exposuisset, postremò in lustranda Civitate, inspectantibus Cardinalibus & Episcopis, palàm pareret in publico?

Statua ejusdem fœminæ parturientis adhuc Romæ est.

Sed quid opus erat concubinas & lenones commemorare? vulgare enim jam illud Romæ & publicum, & non inutile peccatum est. Meretrices enim ibi jam sedent, non ut olim extra Civitatem, obnupto, & obvoluto capite, sed in Palatiis habitant, per forum vagantur aperta fronte, quasi id non tantùm liceat, sed etiam

Genesis 38.

In Concilio dilectorum Cardinalium. to 3.

πίνον, Ἀλβίρτην Πίνιον, ἄλλως τε παιπάλλης
ἡμῖν σοι αὐτὸν διδάξαι, ὡς δὴ οἱ ἱερεῖς οἱ ταῖς
παλλακίσι συζῶντες ὁσιώτερον καὶ ἀγαθότερον διά-
γουσι καὶ ἐνδόξως γαμοῦντων. Ἀλλὰ μὴν κἀ-
κεῖνο αὐτὸν μηδέπω ἀμνημονεῖν ἐλπίζω, ὅτι τα-
γεῖ ἐν Ρώμῃ πολλαὶ τῶν ἑταιρῶν καὶ δημοσιῶν
εἰσι χαλεπώτεραι, ὡς δὴ πεντήκοντα τῶν δεκατῶν ὀ-
λιγάδας ὑπερβαίνει ἡ γεγραμμένων πορνῶν κατ'
ἔτος εἰς ἀριθμὸν πεσοῦσα· μηδ' αὖ ἐπιλανθάνεσθαι
δυνατὸν ἂν φανερῶς μὲ αὐτὸς πεπροβουλεῦσθαι ἐν τῇ
Ρώμῃ, τῶν δ' ἐντεῦθεν κερδῶν αἰσχύνῃ τε ὄντων, καὶ
μαρωτάτῃ εἰς πυθμένα ἀπολωλότων. Ἃ δὴ πάντα τότ'
ἐπὶ Ρώμης ἀγαθῶς καὶ ὀρθῶς εἶχεν, ὁπότε ἡ Ἰωάννη
γυνὴ μᾶλλον ἐν τῇ τῆς ἡλικίας ἢ θηλυκῆ θαλίᾳ
ἀκμῇ ἦσαν, Πάπισσα ἀποδείχθη, καὶ δὴ κεφαλὴ τῆς
ἐκκλησίας ἅπαν φερσεπονείτο, καὶ θεσπίαν ὅλην τῆς ἀ-
κολάστοις τ' ἄλλων ἐρωτομανίαις ἑαυτὴν, ὁπηνίκα
ἐβούλοντο, χαίδην ἐδιδάσκουσα, πολεμοῦσα μὲν ἐξ
ἅπαντος πεπολιόρκητο τὴν πόλιν, ἑκάστου δὴ τε Κα-
θηλιαλίδων καὶ δὴ ἐπισκόπων ἀντικρὺς ἐν τῷ φανε-
ρῷ ἀπεκόπτου· Πλὴν τί λέγω τὰς παλλακίδας καὶ
πορνοβόσκες; κοινὸν μὲν γὰρ καὶ ἐπιδημικὸν κακὸν ἐν
Ρώμῃ, ἃ μέντοι ἀνόητόν ἐστι τοῦθ' ἁμάρτημα, καὶ γὰρ
ἔχει τὸ καλῶς, ὥσπερ τὸ παλαιὸν, αἱ ἑταῖραι καὶ δη-
μοσιεύουσι, ἔξω μὲν τῆς πόλεως, κεκαλυμμέναι δὲ καὶ
σκεπασμέναι τὴν κεφαλὴν· ἀλλὰ κατοικοῦσι μὲν
ἐν τοῖς παλατίοις, ἀπεσκαλισμένῳ δὲ σφῶν τὴν
τὴν ἀγορὰν ἀλύουσιν, ὡς ἃ μόνον ἔξον, ἀλλὰ καὶ

etiam laudi esse debeat. Quid plura? Illorum jam libidines terrarum orbi sunt satis notæ. D. Bernardus, de Pontificis familia, ipsôque adeò Pontifice, liberè & verè scribit: Aula, inquit, tua, bonos recipit, non facit: Mali ibi proficiunt, boni deficiunt. Et quicunque ille fuit, qui scripsit opusculum Tripartitum, quod adjunctum est ad concilium Lateranense: Tantus, inquit, hodie est luxus, non tantùm in clericis & sacerdotibus, sed etiam in Prælatis & Episcopis, ut horribile sit auditu.

De consideratione ad Eugenium.

Atque ista non tantùm usitata sunt, & ea causa consuetudinis & temporis gratia approbata, ut cætera sunt istorum ferè omnia, sed etiam antiqua jam & putida. Quis enim non audivit quid Petrus Aloisius, Pauli tertii filius designarit in Cosmum Cherium Episcopum Fanensem? quid Joannes Casa Archiepiscopus Beneventanus, Legatus Pontificis apud Venetos, scripserit de horrendo scelere, & quod ne fando quidem audiri debeat, id verbis spurcissimis & scelerata eloquentia commendârit? Quis non audivit Alphonsum Diazium Hispanum, cùm ea gratia Roma missus fuisset in Germaniam, innocentissimum & sanctissimum

σφόδρα μαλ' ἐυδοκιμοῦν τὸ παρ' ἡμῖν. Τί δεῖ πλειόνων; αἱ γὰρ ἐκείνων ἀκολασίαι πᾶζιν ὁπωσδήποτε διατελῶσι καταδηλοι γεγένηνται· ὃ, τε ἁγιος Βερνάρδος μηδὲν ὠφέλῳ ἀλλὰ βλάπτει τῆς τοῦ Ἀρχιερέως θεραπείας, καὶ δὴ καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ ἀρχιερέως φησὶ τοιαῦτα, ὑ ἀυλὴ σε ἀποδαίους δέχεσθαι μὴν, ἀ πειθῆ· καιροὶ γὰρ ἀσεβοῦσιν ἐκεῖ, κἀλοὶ δὲ καὶ ἀγαθοὶ ἐγκόπτον· κἀκεῖνος δὲ, ὁ συγγράψας τὸ περὶ τῆς βιβλίον τὸ τῆ ἐν Λατερανῷ συνόδῳ ἀποδεδειγμένον, τοιαύτην ἀσυτίαν καὶ τυφὴν φησιν ἔχειν, μὴ μόνον ἐν τοῖς κληρικοῖς καὶ ἱερεῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπισκόποις, καὶ τοῖς ἀνωτάτω τῆς ἱεραρχίας, ὥστε δεινὸν εἶναι κἂν τὸ ψιλῶς ἀκούειν. Καὶ ταῦτ' ἐκ ὄπου εἰωθότα, καὶ διὰ τὴ συνήθειαν καὶ τὸ χρόνον δεδικαιασμένα πυγχάνουσι (καθάπερ καὶ τἄλλα τούτων ἅπαντα) ἀρχῆς ὄντα καὶ πεπαλαιωμένα καὶ σαπρὰ κομιδῆ. Τίς γὰρ ἐπύθετο Πέτρον Ἀλοίσιον τὸν Παῦλε πέμπτε, οἷά φησ ἔφρασε τὸν Κόσμον Χῖτον Φακήσιον ὀπίσκοπον; Ἰωάννην τε Κασᾶν ἀρχιεπίσκοπον Βενετιανῶν, καὶ τὸ ἀρχιερέως ἀρχῆς τοῦ Ἐνετοῦ προσβάλλω, διὰ δὴν ἔχαλε περὶ μύσους τῶν παίτων μιαρώτατε; ὡς ἐκεῖνο λόγοις ἐγκωμίαχιν αἰσχίους, καὶ καλλιγραφία καταγραπτάτη, ὕπνος ἐκ ἀκριβὴς χεῖλη ἐδὲ τὸ ὄνομα; Τίς ἐκ ἐπύθετο τὸν Ἀλφῶνσον Διάζιον Ἰβηρον, ὅτι τοῦτον εἰς Γερμανίαν ἀπὸ Ρώμης ἐλήλυθα, ἐφ' ᾧτε τὸν εὐσεβέσατον καὶ χρησότατον

mum virum Joannem Diazium fratrem suum, tantùm quòd amplexus esset Evangelium Jesu Christi, & Romam redire nollet, nefariè atque impiè interfecisse? Sed ista, inquient, in Repub. optimè constituta, etiam invitis magistratibus, possunt interdum accidere: & bonis legibus vindicantur.

Esto sanè. Sed quibus bonis legibus animadversum est in istas pestes? Petrus Aloisius cùm ea flagitia, quæ diximus, designasset, semper fuit in sinu atque in deliciis apud patrem suum Paulum tertium. Diazius, interfecto fratre suo, Pontificis ope ereptus est, ne in eum animadverteretur bonis legibus. Joannes Casa Archiepiscopus Beneventanus adhuc vivit: immò etiam Romæ, & in Sanctissimi oculis & conspectu vivit. Occiderunt fratrum nostrorum infinitos numeros, tantùm quòd verè ac purè crederent in Jesum Christum. At ex illo tanto numero meretricum, scortatorum, adulterorum, quem unquam, non dico, occiderunt, sed aut excommunicaverunt, aut omnino attigerunt? An verò, libidines, adulteria, lenocinia, scortationes, paridia, incestus, & alia nequiora Romæ peccata non sunt? Aut si sunt in urbe

Roma,

ἄνδρα, τὸν Ἰωάννην Διάζιον, ἀδελφὸν ἑαυτῦ διαχειρίζεσθαι; χίλια μὲν οὖν ἐπίασεν αὐτὸν, καὶ πάντως ἀνόσια, μόνον δ' οὐ τὸ τῦ χριστῦ εὐαγγέλιον ἀπαναζόμενον, καὶ ἤθελεν ὡς Ῥωμύλου ὧδε ἐπανιέναι· Οὐ μικρὰ ἀλλ' ἐπολάβοι ἄν τις, ταῦτα καὶν πολιτείας ἄειστα χαθεστηκύιας ἐνίοτε συμβαίνειν διὰ τ' ὄχλον, ὅπως νόμοι κεῖ τοιάτων ἐθλοὶ τίθενται. φέρε δὴ, πάντα τὰ ἄγη κεῖ πόθεν ἐπολάβη νόμος; Πέτρος ὁ Ἀλοίσιος, φράσας ἄ κὴ ἀρτίως εἶρη) ἡμῖν, ἀεὶ τῷ αὐτῦ πιστεὶ, τῷ Παύλῳ πείθῳ θεσσριλέσατ· ὧν διετέλεσεν· ὁ Διάζιος καταφρόνας τὸν ἀδελφὸν ἐρρύη τῆς ὑπ' αὐτῦ νόμων κινδύνῳ θεῷ τῷ ἀρχιερέως. Ἰωάννης δ' ὁ Καισᾶς ἔπ κὴ νῦν ζῇ, κὴ πάντ' ἐν τῇ Ῥώμῃ, κὴ δὴ κὴ ἐνώπιον τῆς ἁγιωτάτε. Τῶν μὲν ἀδελφῶν ἡμετέρων κὴ μυείας ἀνείλοντο, μόνον ὅπ ἀληθῶς κὴ γνησίως ὀπίσευσαν εἰς Ἰησῦν χριστὸν, πρόσωπον ἢ πόρνων ἑταιρῶν, μοιχῶν τίνα πώποτε μὴ ὅπ ἀνείλοντο, ἀλλὰ τῆς ἱερᾶς κοινωνίας ἀπήρξαντο, ἢ τὸ παράπαν ξυνειλήφασι; τί δαὶ; μὴν ἔχα κλοπείαν, μοιχείαν, κορῶν πεδαγωγαὶ, πορνείαν, συγγενῶν φόνοι, κοπραὶ σωμασίαι, ἀρὲς δὲ κεῖ ἄλλα τόιτων ἔπ χείρονα, μὴν ἐν τῇ Ῥώμῃ ἁμαρτήματ' ἐκ εἰσὶν; εἰ δ' φὺς ἔχ πῶς οὖν ἐν

Roma, in arce sanctitatis, à vicario Christi, à successore Petri, à sanctissimo patre ita facilè & leviter, quasi peccata non sint ferri possunt?

O sancti Scribæ & Pharisæi, quibus ista sanctitas nota non fuit! O sanctitatem & fidem Catholicam! Non ista Petrus Romæ docuit: Paulus non ita Romæ vixit. Non illi lenocinium publicè exercuerunt: non illi vectigal & censum à meretricibus exegerunt: non illi adulteros & parricidas palàm & impunè tolerarunt: non eos in sinum, non in concilium, non in familiam, non in Christianorum hominum cœtum receperunt. Non debebant isti tantopere exaggerare vitam nostram. Consultius multò fuit, ut prius vel approbarent hominibus, vel certè occultiùs aliquantò tegerent vitam suam.

Nam nos quidem utimur priscis & avitis legibus, & quantū his moribus & temporibus, in tanta corruptela rerum omnium potest fieri, disciplinam Ecclesiasticam diligenter & serio administramus. Prostibula quidem meretricum & concubinarum aut scortatorum greges non habemus: nec adulteria matrimoniis anteponimus: nec lenocinium exercemus:

nec

Ρώμη τῇ τῆς ἀληθείας ἀπάσης ἀκριβολόγῳ, ὁ τῦ Χριστῦ ἀπόστολος, ἢ Πέτρυ διδάσκαλος ὄντως ὢν τὰ ῥᾳδίως καὶ ἀνεπαχθῶς οἷός τε φέρειν, ὡς ἂν ἁμαρτήματα μὴ ὄντα;

Ὦ ἄγιοι Φαρισαῖοι καὶ Γραμματεῖς ἐν παντὶ ἐκ εἰδότες ἀληθείαν· ὦ τῆς πίστεως καὶ τῆ ἀληθείας καθολικῆς· ἐν τούτῳ ὁ Πέτρος ἐν Ρώμῃ ἐδίδαξεν· ἐχ ὅτως ὁ Παῦλος ἐν Ρώμῃ ἔβλωσεν· ἐκ ἐπιτροβόσκοιμι ἐκεῖναι· ἐ παῖς ἑταίρας φόβον ἢ τέλος εἰσπράξαι· ἐ μοιχὰς, ἐν φανέρας πρεσβεῖδαν ἀπιμωρήτως· ἐ προσπίκαι εἰς φιλίαν, ἐ συμβυλίαν, ἐκ οἰκίαν, ἐδ' ὅλως εἰς τὴν τῆ χριστιανῶν σωτηρίαν. Οὐκοῦν ἐχέλω αὐτὸν τὸν ἡμῶν βίον ἐπὶ τοσῦτον ἐκτραχωδῆσαι, μᾶλλον δ' φύγοι π γένοιτο ἄν, εἰ τὸν ἑαυτῶν ἤτοι συμισταίεν τοῖς ἀνθρώποις, ἢ ἀσφαλέστερόν γε κρυπτοίντο. Καὶ γὰρ ἡμεῖς μὲ, νόμοις χρώμεθα τοῖς παλαι κειμένοις, καὶ ὅσον τὸ νῦν ἐφικτὸν, ἐπὶ τοιούτων χαιρόντες καὶ τρόπων καὶ τῆ ὅλων καταφρονᾶς, τὴν ἐκκλησιαστικὴν παιδαγωγίαν ἐξαχειρίσμεν· πορνείαν γὰρ, καὶ τὴν ἑταιρῶν, καὶ παλλακίδων, καὶ μοιχῶν ἀγέλας ἐκ ἔχομεν, ἐδὲ μοιχείαν ἢ ἐννόμε ἐπιγαμίας προπεμπόμεν, ἐδὲ χρώμεθα προαγωγείαις, ἐδὲ

nec de fornicibus stipendia colligimus: nec incesta, & flagitiosas libidines, nec Aloisios, nec Casas nec Diazios parricidia impunè ferimus. Nã si ista nobis placuissent, nihil opus erat, ut ab istorũ societate ubi ea vigent & habentur in precio, discederemus, & ea causa in odia hominũ, & in certissima pericula incurreremus. Habuit Paulus quartus ante non ita multos menses Romæ in carcere aliquot fratres Augustinianos, & complures Episcopos, & magnum numerum aliorum piorum hominum religionis causa. Habuit tormenta: exercuit in illos quæstiones: nihil reliquit intentatũ. Ad extremũ ex illis omnibus, quot potuit mœchos, quot scortatores, quot incestos invenire? Sit Deo nostro gratia: etsi illi non sumus, quos esse oportebat, quosq; profitemur, tamẽ quicunq; sumus, si cũ istis cõferamur, vel vita nostra atq; innocentia facilè has calumnias refutabit. Nos enim non tantũ libris & concionibus, sed etiã exẽplis & moribus populum ad omne genus virtutis, & rectè factorum cohortamur. Evangelium docemus non esse ostentationẽ scientiæ, sed legem vitæ: utque Tertullianus ait, Christianum hominem non loqui magnificè oportere, sed magnificè vivere, nec audi-

In Apologetico 45.

μὴ καινὰς φορτολογεῖσθαι, μὲ τὰ οἰκεῖα χῆ γένη συντηρῶντας ζωοτόκας, μὲ ἀβάναυσον λαγνείαν, μὲ Ἀλκοτόνους, μὲ Κασσᾶς, μὲ Διαζίνις ἢ συγγενῶν αὐτόχειρας ἀδόνας ἀφιεμένους, εἰ χῆ τούτοις αὖ ἱερουργοῦμεν, ἢ ἐξαπαμᾶς ἐκείνων, παρ' ὃν θεραπεύεται χῆ λίαν ἐυδαιμονεῖ τὰ τοιαῦτα, μὲ πλὴν ἀρχὴν ἀφιστάναι· ἄλλως τε χῆ ἐπειδὴ σαφῶς ἔγνωμεν ἅμα μὲ μισηθησόμενοι, ἅμα χῆ μεγάλοις κινδύνοις ὑποπεσούμενοι. Πρὸ μικροῦ ἢ παῦ πολλῶν ὁ Παῦλος τὸ πάρτος Αὐγουστιανούς τινας, χῆ συχνὰς ἑτοιμοθανεῖς, χῆ ἄλλων τῶν εὐσεβῶν ἱκανὸν πλῆθος ἐν δεσμωτηρίοις χῆ φυλακαῖς ἔχειν ἔνεκα τῆ θρησκείας, ἐβασάνισεν, ἐξέβλαστε, ζημίαν ἔλιπεν οὐδεμίαν· πολλαχῆ χῆ πόσους τότε μαχὰς, πόσους ἢ πόρους πόσους οὐ χρὴν ἄλλη τινὶ ὁποιασοῦν ἀσυλείᾳ ἐνόχους ὄντας χάριτος χῶ τῷ Θεῷ εἰ μὴ ἐσιωπῶμεν ἔτι, ὅτι ἐπ' ὀλίγοις ἐπαγγελλόμενοι ἔτι, ὅμως ἔστιν τῶν τοιούτων παραδόσεων, ὁποιασδήποτε τυγχάνομεν, ἢ τε καλοκἀγαθία χῆ τὰ ἡμῖν βεβιωμένα βραβεῖα αὖ ταῦτα δὴ βουλόμεθα ἐξελέγξειαν. Οὐ μόνον γὰρ συγγράμματι χῆ λόγοις, ἀλλὰ χῆ παραδείγμασι· χῆ ἢ ἑαυτῶν παιδεύσει ἢ πλάνη ἐπ' ἀρετὴν χῆ καλὰ πάντα ἀδιαλείπτως· τὸ εὐαγγέλιον διδάσκομεν, ὃς ἐκ ἔστιν ἐπίδειξις ὀνησίπτης, ἀλλὰ νόμος ζωῆς· χῆ ὡς φησὶ Παῦλος ὁ τῶν ἐθνῶν διδάσκαλος, τὸν χρίσταν ἀδεῖν μεγαλοφώνως φαίνεσθαι, ἔχειν πολλοῦ· οὐδὲ τοῦ ἀκροατὴς, ἀλλὰ καὶ ποιητὰς τοῦ νόμου ἀναγκαῖον παρὰ θεῷ.

auditores, sed factores legis justificari apud Deum. Ad hæc omnia hoc etiam solent addere, idque omni convitiorum genere amplificare, nos esse homines turbulentos, regibus sceptra de manibus eripere, populum armare, tribunalia evertere, leges rescindere possessiones dispare, regna ad popularem statum revocare, sursum deorsum omnia confundere: breviter in Repub. nihil integrũ esse velle. O quoties his verbis inflammaverunt animos principum, ut illi in herba extinguerent lucem Evangelii, priusque illud odisse inciperent, quã nosse possent: utq; magistratus, quoties aliquẽ videret nostrũ, totiès se putaret hostẽ videre suum!

Tertullian in Apologet. 1, 2. & 3.

Molestum quidem nobis esset ita odiosè accusari gravissimo crimine majestatis, nisi sciremus Christum ipsum aliquando, & Apostolos, & infinitos alios homines pios, & Christianos vocatos fuisse in invidiam, eodem ferè crimine. Nam Christus quidem, quamvis docuisset dandum esse Cæsari, quod esset Cæsaris, tamen accusatus est seditionis, quòd res novas moliri, & regnum appetere diceretur: itaq; occlamatum est pro tribunalibus publicè adversus eum: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris.

Et

Πρὸς δὴ τοῦτοις ἅπασι, κἀκεῖνο ὀπιδέναι εἰώθασι, καὶ παντοδαπαῖς λοιδορίαις ἐπαυξῆσαι· ὅτι ἡμεῖς ἀκατάστατοι ὄντες τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας τὰς ἀρχὰς ἀφιερώμεθα, τὸν λαὸν ἀπολίζομεν, τὰ διαφόρεια καταστρεφόμεθα, τοὺς νόμους ἀκυροῦμεν, τὰς πόλεις ἐκλὴ σεβόμεθα, τὰς μοναρχίας εἰς δημοκρατίας ἀπομίσαμεν, ἄνω καὶ κάτω πάντα ποιοῦμεν, καὶ συνελόντι φάναι, πᾶσιν ἅμα κοινῶν συνοδεῦσαι ἐθέλομεν. Οἶμαι, ὅτι κἂν τούτοις τοῖς λόγοις ἐφ' ἡμᾶς ἐξώρμησαν τὴν ἀρχὴν, ὅπως ἐκεῖνοι τὸ τοῦ ἀγγελίου μεταξὺ ἀνακύπτον πάλιν σβέσωσι, καὶ μανθάνειν φθάνωσι, πρὶν ἢ γνωρίζειν; ὅπως τε οἱ ἐν τέλει, ὅταν ἴδωσί τινα τῶν ἡμετέρων, τὸν ἑαυτῶν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον ἰδίᾳ καταλαμβάνωσι; Βαρέως τοίνυν ἡνέγκαμεν ἂν σεβόσιας αἰτιώμενοι, ἐφ' ἑνὶ κλήματι ἁπάντων ἀπάντων χαλεπώτερος, ἢν μὴ ἄξιως σωφρονίσωμεν, καὶ τῷ χριστὸν αὐτὸν ἐάσωμεν, καὶ τοὺς ἀποστόλους, καὶ ἐκκλησίας καὶ ἄλλους μυρίους εὐσεβεῖς τε καὶ χριστιανοὺς ἀνθρώπους εἰς αὐτὸ τοῦτο διαβεβλημένους. Ὁ χριστὸς γὰρ δὴ καὶ ἐκέλευσε τῷ Καίσαρι ἀποδοῦναι, ἄτοπον δὲ Καίσαρος, ὅπως αἰτίαν ἔχῃ σασιάζειν, καὶ καινοτομεῖν, καὶ τὰ βασιλέως ἐκ παντὸς μετερχόσ· ὥστε καὶ ἐπὶ τῶν δικαστηρίων παθημεῖ καθ' ἑαυτὸ ἐβόησαν, Ἐὰν τοῦτον ἀπολύσῃς, οὐκ εἶ φίλος τοῦ Καίσαρος.

Ὅτε

Et Apostoli, quamvis semper & constanter docuissent obtemperandum esse magistratibus: omnem animam superioribus potestatibus esse subditam: idque non tantùm propter iram & vindictam, sed etiam propter conscientiam: tamen dicti sunt commovere populum, & multitudinem ad rebellionem incitare. Amanus hoc maximè pacto, genus & nomen Judeorum adduxit in odium apud regem Assuerum, quòd illos diceret esse populũ rebellem & contumacem, & principum edicta & jussa contemnere. Impius Rex Achabbus, Eliæ Prophetæ Dei: Tu, inquit, conturbas Israel. Amasias sacerdos Bethel, apud Regem Hieroboam, accusat Amos Prophetam conspirationis, Ecce, inquit, Amos conjurationem fecit contra te, in medio domus Israel. Breviter Tertullianus ait, adversus omnes Christianos hanc suo tempore accusationem fuisse publicam, esse illos proditores, esse perduelles, esse hostes humani generis.

Hester.

3. Reg. 18.

Amos. 7.

In Apologet. cap. 37.

Quare si nunc quoq; veritas malè audiat, & eadem cùm sit, iisdem nunc contumeliis afficiatur, quibus affecta est olim, & id molestum & ingratum est, novum tamen aut insolens videri non potest.

Facilè

Ὅτε Ἀπόστολοι καὶ ἀεὶ διδάσκοντες δεῖν πείθεσθαι τοῖς ἐν ἀξιώματι, καὶ πᾶσαν ψυχὴν ὑποτάσσεσθαι τ ὑπερεχόντων ἐξουσίαις, ἃ μόνον διὰ τὴν ὀργὴν καὶ τιμωρίαν, ἀλλὰ καὶ συνείδησιν, ὅπως ἐλέγοντο τὸν λαὸν κυρεῖν, καὶ πρὸς τὸ ἀπιστῆσαι, καὶ ἐπανίστασθαι ἀναρριπίζειν. Ἐκ τούτου δὴ μάλιστα ὁ Ἀμὰν τό τε γένος καὶ τὸ ὄνομα τῆς Ἰουδαίων εἰς μῖσος κατέσυρε τῷ βασιλέως Ἀσσυρίᾳ, ἀλλοεθνῆ λέγων αὐτοὺς λαὸν ἀπειθῆ καὶ δυσκέλευστον εἶναι, καὶ τὰ τῶν ἀρχόντων προστάγματα ὑβρίζειν. Ὁ ἀνθ᾽ οὗ βασιλεὺς Ἀχαὰβ τῷ Ἠλίᾳ τὸν δεῦρο προφήτᾳ Σύ, φησὶν, εἶ αὐτὸς ὁ διαστρέφων τὸν Ἰσραήλ. Ἀμασίας ὁ τοῦ Βοὺλ ἱερεὺς συνωμοσίας κατηγόρησε τ Ἀμὰς προφήτου ἐπὶ τῷ βασιλέως Ἱεροβοάμ, ἰδὼν φάσκων, συστροφὰς ποιεῖται καὶ σὲ Ἀμὰς ἐν μέσῳ οἴκου Ἰσραήλ· οὐκ ἠδύνατο γῆ πᾶσα, ὁ Τερτυλλιανὸς ἅπαντά φησι τὸν ἐπ᾽ αὐτῷ χριστιανὸν λαὸν καὶ δημοσίᾳ κατηγορῆσθαι ὡς στάσεως, τοῦτο γένος ἀνθρώποις ἐχθρὸν καὶ πολεμίους ἀπάρχοντας. Τοιαῦτα ἦν καὶ τῶν ἀληθῶς καλῶς ἀκόντων, καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐν πάλαι ὄντων ὑβριῶν. Τί ἐστιν χθὲς μὴν καὶ ἀπλῶς; ἀμήτοι καινὸν ἦν ἅπασι δοκεῖν.

Πρὸ

Facilè istis fuit ante annos quadraginta, ista maledicta, & alia graviora in nos confingere, cùm in mediis illis tenebris exoriri primùm cœpisset & lucere radius aliquis ignotæ tum & inauditæ veritatis: cum Martinus Lutherus, & Huldericus Zuinglius præstantissimi viri, & ad illustrandum orbem terrarum à Deo dati, primùm accessissent ad Evangelium: cùm & res adhuc nova esset, & eventus incertus, & animi hominum suspensi atque attoniti, & aures apertæ ad calumnias, & nullum in nos tam grave flagitium fingi posset, quod non propter rei ipsius novitatem, atque insolentiam, facilè à populo crederetur. Ita enim veteres hostes Evangelii, Symmachus, Celsus, Julianus, Porphyrius, olim aggressi sunt accusare omnes Christianos seditionis, & majestatis, antequam aut princeps, aut populus, quinam illi Christiani essent, aut quid profiterentur, aut quid crederent, aut quid vellent, scire possent. Nunc verò postquam etiam hostes nostri vident & negare non possunt, nos semper omnibus dictis nostris, scriptisque diligenter admonuisse populum officii sui, ut principibus suis & magistratibus, quamvis impiis, obtemperarent, idq;

Πρὸ τετταράκοντα μὲν ὧν ἔτη ῥᾴδιον ἦν αὐτοῖς
τοιαύτας καὶ ἡλίκας σχολὰς συμπλάττειν τε καὶ
παρασκευάζεσθαι, ὅτε πρῶτον ἤρξατο οἷον φῶς τῆς
ἀγνωσίας καὶ ξένης ἀλλοδαπῆς ἐπιφαίνεσθαι, ὅτε Μαρ-
τῖνος Λουθήρος, καὶ Οὐλριχος Ζυίγγλιος δὲ
παῦσι, καὶ πρὸς τὸ φαντάζειν τὴν ὑπαυμάσιον ἐτόσδε-
τοι, πρός τι τῷ εὐαγγελίῳ ἐπεβάλλοντο ὅτε, τὸ μὲν
πρᾶγμα καινὸν ἦν, τὸ δὲ ἀποσκευάσιον ἄδηλον, ὁπό-
σην ἡ τῶν ἀνθρώπων διάνοια καὶ ἐπὶ θαυμαστὸν πρόσω
πὰ ἐμβεβηκυῖα, τὰ δὲ ὥστε πρὸς διαβολὰς
ἀπαπτόμενα, καὶ μηδὲν τολμῶντα ὅτου φθέγξασθαι
ἐπινοοῦσι ἠδύναντο ἂν, ὅστις ῥᾳδίως τῷ λαῷ πιστευ-
θεὶς διὰ τὴν καινότητα τοῦ πράγματος, καὶ τὴν
ἀπιστίαν· ὅτε γὰρ ἀρχαῖος τὸ Εὐαγγέλιον ἐχθρὸς,
Ἐπιφάνιος, Κέλσος, Ἰουλιανὸς, Πορφύριος τὸς χρι-
στιανοὺς πάλαι ἐξόσιάς τε καὶ πολιτείας ἐπειρῶντο
καταπαύειν, τοῖν τοὺς ἄρχοντας καὶ τὸν λαὸν ἢ ποῖοί
τινες ἦσαν οἱ χριστιανοὶ ἐκεῖνοι, ἢ τί ἐπηγγέλλοντο,
ἢ τί ἐπίστευον, ἢ τί ἐβούλοντο, καταγινώσκειν ὅσιος ἐξ-
ἦν δέ τοι, ἐπειδὴ ἐχθροὶ ἡμῖν συνίσασι, καὶ ὑπερ-
φανῶς ἐξαρνεῖσθαι δύνανται, μὴ ἐκ ἡμᾶς ἐν πάσι
λόγοις τ καὶ συγγράμμασιν ἡμετέροις τ λαὸν ἀεὶ τ
πολλοντο σαυμάσιον, ὅπως πείθας χρὴ τοῖς βασι-
λεῦσι, καὶ τοῖς ἐντελεῖ, καὶ νῦν ἀσεβεῖς ὄντες.

& usus ipse & experientia satis docet. [illegible] omnium hominum, quicunque, atq; ubi cunque sunt, oculi vident & contestan tur: putidum erat ista objicere, & cu nova & recentia crimina nulla essent, ob soletis tantùm mendaciis nobis invidia facere voluisse.

Agimus enim Deo nostro, cujus ha solius causa est, gratias, in omnibus re gnis, ditionibus, rebusq; quæ ad Evange lium accesserunt, nullum unquam adhu hujusmodi exemplum extitisse. Nulla enim nos regnum evertimus: nullius di tionem aut jura minuimus: Rempu nullam turbavimus. Manent adhuc su loco, & avita dignitate reges Angli nostræ, Daniæ, Suetiæ: Duces Saxo niæ: Comites Palatini: Marchiones Brandeburgici: Lantgravii Hessiæ Respubl. Helvetiorum, & Rhætorum & liberæ civitates, Argentina, Basilea Francofordia, Ulma, Augusta, Norimber ga, omnes eodem jure, eodemque sta quo fuerunt anteà: vel potiùs, qui propter Evangelium populum habem obsequentiorem, multò meliore. Eam sanè in illa loca, ubi nunc Dei beneficio auditur Evangelium, ubi plus majestatis ubi minus fastus & tyrannidis? ubi prin

cep

γκλὴ τῶν ἡμῶν προγόνων μὲ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καὶ
πίστει, ἔφασαν ὅτι κ' ἡμεῖς αὐθρωποι ὄντες σφαλ-
σεσθε ποτε ζῶντες ἱκανῶς συμμετρεῖσθαι· ἔργ-
ρτικοὶ αὖ ἦσαν ταῦτ' ὀνειδίζοντες κ' ἀπὸ τῶν
ων ἐγκλημάτων κ' πρόφασιν ἐπορεῖν, τοῖς
πρὸς ἀμείνονα τοῦσδε ἀδόκητον ἡμᾶς εἰς μῖσος κατ-
ώντες.

Τῷ γὰρ ὄντι ἡμεῖς (εἰ μάτην δεῖ ταῦτ' εἰπεῖν ἐπαίνων)
ρετὴν ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἐν ἀνάγκαις βραβεύει
, κ' ὑπηκοότητος, κ' πολιτείας, αἵτινες τῶν
αγγλίων προσηκόντως, ἀλλ' ἐν πάντοτε τιμῶσιν
γέσαι· θράσεσιν μὲν βασιλείαν ἀνάλ-
τον ἐποιήσαμεν, ἀλλ' οὐδὲν ὑπερόπτειαν ἢ ὑπεροψί-
ἐμείναμεν· ἀλλὰ μίαν πολιτείαν ἐταράξαμεν, ἀλ-
μεν ἔτι κ' ἡμῶν ἐν τῇ τῶν παρόντων τιμαῖς ἐν
ιλεῖ τ' Ἀγγλίας ἡμετέρας, ἡ Δανία, τῶν Σκο-
ων αἱ Ἄλπεις Σαξονίας, Κάμπτει Παλατῖνοι,
ρχόντες Βρανδηβυργικοὶ, Λαντγράβιοι Ἡσσίας·
πολιτείαι τῶν Ἑλουητίων, κ' Ῥαίτων, αἱ ἀλλαὶ
ρεις πόλεις Ἀργεντίνη, Βασίλεια, Φραγκο-
ρτία, Οὔλμη, Αὐγύστη, Νεμβέργη, πᾶσαι
ὶ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας καὶ καταστάσεως ἐν κ' σεμ-
ες· μᾶλλον δ' ἐν ἀμείνονι, ὅσον χρόνῳ τῶν
ρῶν διὰ τὸ εὐαγγέλιον ἀνεπιδεεστέρῳ χρῶνται. Πο-
λάκις ἂν εἶδες, ὅτε νικᾷ διὰ φιλανθρωπίαν
εὐαγγέλιον ἀκούεται· ποῦ πλῶν συμπό-
ται; ποῦ ἔλαττον πόου καὶ τυραννίδος; ποῦ

ceps magis colitur? ubi populus minus tumultuatur? ubi unquam fuit publica res, ubi Ecclesia tranquillior?

At Rustici, inquies, à principio hujus doctrinæ passim cœperunt furere, & tumultuari per Germaniam. Esto. At in illos promulgator hujus doctrinæ Martinus Lutherus vehementissimè atq; acerrimè multa scripsit, eosque ad pacem & & ad obedientiam revocavit.

Quod autem objici solet interdum ab hominibus imperitis rerum, de mutato statu Helvetiorum, & interfecto duce Austriæ Leopoldo, & patriâ in libertatem vindicatâ, factum est id, uti ex omnibus historiis satis constat, ante annos ducentos sexaginta, sub Bonifacio octavo, cùm maximè vigeret potestas Pontificum, ducentos circiter annos, antequam Huldericus Zuinglius, aut docere inciperet Evangelium, aut omnino natus esset. Ex eo verò tempore semper illi omnia pacata, & tranquilla habuerunt, non tantùm ab hoste externo, sed etiam à tumultu intestino.

Quòd si peccatum fuit patriam suam ab externa dominatione, præsertim cùm insolenter & tyrannicè opprimerentur, liberare, tamen vel nos alienis, vel illos

ἀρχοντες μᾶλλον διαφερόντως διεκρίθησαν τῶν; πῶς λαὸς ἔλαμψον ὀχλοποιεῖται; ποῦ πότε δ' ἡσυχάτερα διεγένετο ἢ τὰ κοινὰ, ἢ τὰ περὶς τὴν ἐκκλησίαν;

Αλλ' ἴσως φήσειεν ἄν τις τὴν πολλὴν ἀπαντα χῆ τῆς Γερμανίας κεκινῆσθαί τε καὶ θορυβεῖσθαι κατ' ἀρχὰς τῆς διδασκαλίας ταύτης· εἶεν· ἀλλὰ Μαρτῖνός γε Λεθῆρος ὁ ταύτην εἰσηγούμενος πολλὰ κατ' αὐτῶν ἔγραψε καὶ μάλα σφόδρα διατεινόμενος, τέλος δὲ καὶ εἰς εἰρήνην καὶ πειθαρχίαν αὐτὸς ἐτράπετο.

Ὃ δὲ λέγειν ἐνίοις ἔδοξεν οἱ ἄπειροι περὶ τὴν Ἑλληνικῶν μεταβολὴν, περὶ τὴν τοῦ Λεοπόλδου τοῦ Αὐστριακοῦ Δουκὸς ἀναιρεθέντος, καὶ τὰς παρεῖδες ἀλλοδιαφθαρείσας, τοῦτο μόνον ὡς ἐξ ἁπασῶν ἰσοτείων ἕλκον ἔχει, περὶ διακοσίων, ἐξήκοντα ἐνιαυτῶν ἐγένετο ἐπὶ τοῦ Βουνιφατίου τοῦ ὀγδόου, ὅτε μάλιστα πᾶν ἤκμαζε τὸ τῆς Ἀρχιερέως, διακόσια δὲ πρότερον ἔτη σχεδὸν πρὸ Οὐκλεφικὸν Ζοΐγγλιον ἢ διδάσκειν τὸ εὐαγγέλιον ἐπιχειρῆσαι, ἢ καὶ παύσας πειρᾶσθαι. Ἐπὶ τούτῳ δὲ χεῖρα παντὶ δὴ καὶ ἰσχὺν παρ' αὐτοῖς φέρεται, μὴ μόνον ὅσον εἰς τὰς ἔξω πολεμίας, ἀλλὰ καὶ παρ' ἐμαυτοῖς πλείστας. Καὶ μὴν ἔστις ὅδε ἐγραφὴν τῶν παρεῖδα τὴν ἔξωθεν ἐμπεσοῦσαν, ἀλλὰ τε καὶ πολεμῶς καὶ παρανομικῶς κατασκευαζομένην ἀπαλλάξαι, φημὶ ἔτ' εὐγνωμονεῖν, ἔτ' ἄμοιρον, ἢ τοι

illos avitis criminibus onerare, & iniquum, & absurdum est.

Sed ô Deum immortalem! an Romanus Episcopus accusabit nos perduellionis? An ille docebit populum obtemperare, atque obsequi magistratibus? Aut omninò rationem majestatis habet ullam? Cur ergo nunc ille, quod nullus veterum Episcoporum Romanorum unquam fecit, quasi omnes reges & principes, quicunque atque ubicunque sint, velit esse servos suos, patitur se à suis parasitis, Dominum dominantium appellari? Cur ille se jactat esse Regem regum, & habere jus regium in subditos?

Augu. Steuchus. Anton. de Rosellu.

Cur omnes Imperatores & Monarchas, jurejurando adigit in verba sua? Cur majestatem imperatoriam septuagies septies se inferiorem esse gloriatur, idque ea maximè causa, quod Deus duo lumina in cœlo fecerit: quodque cœlum & terra non in duobus principiis, sed in uno principio creata fuerint? Cur ille, ejusque sectatores, Anabaptistarum & Libertinorum more, quo licentius & securius grassarentur, jugum excusserunt, & se ab omni civili potestate exemerunt?

De Maior. & obed. solit.

De Maior. & obed. Vnam sanctam.

Cur ille legatos suos, hoc est, callidissimos exploratores, habet tanquam in insidiis

ἡμῖν τἀλλότρια, ἢ ἐκείνοις τὰ σφέτερα ἀναπ-
ῆναι τὰ λειπόμενα.

Εἶτα σοφὸς τὸ ἀδύνατον θεὸς ὁ Ῥωμαῖος ἐπί-
σκοπος ἡμῖν τίνα σοφίαν ἐγκαλύπτει; ὡς
ἐκεῖνος διδάσκει τὸν λαὸν πίστιν καὶ ἐναγκύειν
ἢ ἀρχαῖς; ὡς ὅτιοῦν ἐκείνῳ τὰ ἀρχόντων μέλει;
καὶ πῶς ὅσα ὁ μισοῦς πώποτε τὰ Ῥωμαίων ἐπι-
σκόπων ἕνος ἔτι πλέον ἔχει, ἀξιοῖ πάντας τῆς γῆς
βασιλεῖς καὶ λωβᾶσθαι ἑαυτῷ δούλους γενέσθαι, καὶ τὰ
κωλυόντων κύριος ἀνέχεται ἐπὶ σφαγίων λε-
γόμενος; διὰ τί ἀλλαζονεύεται τὰ βασιλέων βα-
σιλεὺς εἶναι, καὶ ἐπ' ἐκείνους οὐ τὴν ἀρχομένης ἐξου-
σίαν ἔχειν; διὰ τί πάντας Μοναρχας καὶ Αὐτοκρά-
τορας εἰς ἑαυτὸν ὀμνύειν ἀναγκάζει; διὰ τὴν τῶν Αὐ-
τοκρατόρων μεγαλειότητα ἑαυτῷ ἐξομοιοῦσθαι
ἐπιτάττει ἐλαττοῦσθαι καυχᾶται, καὶ τιθέναι, μάλιστα,
ὅτι λύειν φῶτα ὁ θεὸς ἐν ἑαυτῷ ἐνοίησεν, καὶ ὅτι
πάντα ἐν μιᾷ ἀρχῇ, ἀλλ' ἓν ἐν δυοῖν ἐκτίθησι; διὰ
τί ἐκεῖνος ἅμα τοῖς ἀμφὶ αὐτὸν τὰ Ἀναβαπ-
τιστῶν καὶ Λιβερτίνων δόγμα, ἐφ' ᾧτε ἐξουσιαστι-
κώτερον καὶ ἀδεέστερον πάντα ὅσα βέλεται ποιεῖν, τὸν
ζυγὸν ἀπεσείσατο, καὶ φάσκει τὰ πολιτικῆς δυνα-
στείας ἑαυτὸν ἐξελέσθαι; διὰ τί τὰς ἑαυτῷ ὀφειλὰς
ἦγον κατασκόπους παντοτάπους οἱονεὶ λοχίζει εἰς

sidiis, in aulis, in conciliis, in cubiculis regum omnium? Cur ille, ubi visum est, principes Christianos inter se committit, & pro sua libidine turbat seditionibus orbem terrarum? Cur proscribit, & pro Ethnico & Pagano haberi vult, si quis princeps Christianus ab imperio suo discesserit: & indulgentias ita liberaliter pollicetur, si quis quacunque ratione interficiat hostem suum? An ille conservat imperia & regna, aut omnino consultum cupit otio publico? Ignoscere nobis debes, pie lector, si ista videmur acriùs & vehementiùs agere quàm deceat homines theologos. Tanta enim est rei indignitas, tantaque in Pontifice, tamque impotens libido dominandi, ut aliis verbis, aut tranquilliùs proponi non possit. Ille enim in publico concilio ausus est dicere, omne jus regum omnium à se pendere. Ille ambitionis, & regnandi causa distraxit Romanum Imperium, & commovit, ac laceravit orbem Christianum. Ille Romanos atque Italos, Ieque adeò ipsum jure jurando, quo Imperatori Græco obstringebatur, perfidè liberavit, & subditos ad defectionem sollicitavit: & Carolum Magnum Martellum è Gallia in Italiam evocavit: & eum novo more Impe-

Clemens 5. in Concil. Viennensi. Leo Papa.

ratorem

ἐκ τὰς αὐλὰς καὶ τὰ βουλευτήρια, καὶ τὰ ἀκροατήρια
τῶν βασιλέων ἁπάντων; διὰ τί, δῆτα, οὐκ ἐμποιεῖ τοὺς
χριστιανοὺς ἄρχοντας ἀλλήλοις συγκρούειν καὶ πολεμεῖν
ἀλλήλους εἰς σφᾶς ἐμβάλλει; διὰ τί τῆς ἐκκλη-
σίας ἀπομυρίπτει, καὶ τοῖς ἐθνικοῖς καὶ Πατζανοῖς ἐγ-
καταλέγει τοὺς χριστιανῶν ἀρχόντων παῖδας τῆς αὐτῆς
ἐξουσίας ἀποφαίνοντας, δυνατοὺς δέ τινας ὑπὸ ἀλλοφυ-
λίας ἐπιφέρειν τοῖς ὑποδεεστέροις τὸ αὐτῆς ἐχθρὸν δυσ-
χερεμφόροις; ἆρ' ἂν ἐκεῖνος τὰς ἀρχὰς καὶ βασιλείας
σώζειν ἀφέτινας τὸ κοινῆς εἰρήνης πρόσωπον ἔχει;
Ἀνεμέσητόν ὄστιν, ὦ ἄνδρες, ἂν δικαίως ταῦτα ἐξερεύνη-
σειν καὶ συντονώτερον διελθεῖν, ἢ σοφοῖς τοῖς
ἀγελόγοις. Τοσαύτη γὰρ τοῦ πράγματος ἀσέβεια καὶ τὸ
τρόπου καὶ ἀκρατὲς ἔνεστι τῷ Ἀρχιερεῖ τῷ μεγαλόφω-
ὄρεξιν, ὥστε καὶ ἐγχωρεῖν ἄλλως πως καὶ μετόπιν
ἐφηγήσασθαι. Ἐκεῖνο δὲ ἐπὶ κοινῆς συμβά-
δου φανερῶς ἐτόλμα λέγειν, ἑαυτῷ πᾶσαν πλὴν
τῆς βασιλέων ἐξουσίαν ὑπηρέτησθαι· ἐκεῖνο δὲ καὶ
τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὸ πόθον τοῦ κυριεύειν τῆς Ῥωμαί-
ας ἀφ' ὑπερβασίας ἐξ χριστιανικὴν ἅπασαν ἐκλι-
νησέ τε καὶ ἐλυμήνατο. ἐκεῖνο δὲ τοὺς τε Ῥωμαίους,
καὶ πρὸ Ἰταλοὺς, καὶ δὴ καὶ ἑαυτὸν τῆς ὁρκωμο-
σίας τῆς πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Αὐτοκράτορα ὑπο-
πιμπλάσης ἀναισχύντως ἔφηκε, τούς τε ἀρ-
χομένους πρὸς ἀπόστασιν παρώρμησε καὶ
τὸν Καίσαρα Μάγνον Μάρτελλον ἐν Γαλλί-
ᾳ ἐᾶσαι Ἰταλίαν μεταποιεῖσθαι Αὐτοκρά-

Zacharias Papa.

ratorem fecit. Ille Gallorum Regē Chilperichum, non malum principem, tantùm quòd ipsi non placeret, de regno dejecit, & in ejus locum Pipinum surrogavit. Ille, ejecto, si id efficere potuisset, Philippo Pulchro rege, decrevit atque adjudicavit regnum Galliæ Alberto Regi Romanorum. Ille florentissimæ civitatis, & Reipublicæ Florentiæ patriæ suæ opes fregit, eámque è libero & tranquillo statu, unius libidini in manum tradidit. Ille cohortatione sua effecit, ut tota Sabaudia hinc ab Imperatore Caro-

Clemens Papa 7.

Idem Clemens.

lo quinto, inde à Gallorum Rege Francisco miserè discerperetur, & infelici Duci, vix una civitas quò se reciperet, relinqueretur.

Tædet exemplorum, & molestum esset omnia Romanorum Pontificum egregiè facta commemorare. Quarum, obsecro, partium erant illi, qui Henricum septimum Imperatorem veneno sustulerunt in Eucharistia? Qui Victorem Papam in sacro calice? Qui Joannem nostrum Regem Angliæ in mensario poculo? Quicunque illi tandem, & quarumcunque partium fuerint, Lutherani certè, aut Zuingliani non fuerunt. Quis hodie summos reges & monarchas admittit ad

oscula

τοῦ ἐξ τ' ἐμοῦ τινα ὀξύτητα ἀπολιπεῖν. Ἐκεῖνος δ' τὰ ἄλλα βασιλικὰ χαλεπώτερον ἢ χαλεπῶς ὑπομένοντα, μόνον ἢ ὅτι ἀπρεπὲς ἐδόκει, τ' βασιλείας ἐξίβαλε, καὶ τ' Πλάτωνα ἀνυπότακτον. Ἐκεῖνος τὸ φιλόσοφον Πέλοψ, ὅσον γ' ἐν αὐτῷ, τιμῶν τ' Γαλλίας βασιλείαν ἀφῆκεν ἐς Λεβύριον τὴν Ῥωμαίων βασιλέα αὐτίκα μεταπηδήσοντα. Ἐκεῖνος δ' εὐδαιμονεστάτην πόλιν τ' ἀνθ' πάντων, Φλωρεντίαν ἠφανιεῖζετο, καὶ τὸ τρίτον ἐλάδι δίεγεν ἴσον καὶ ἡσυχίαν ἄγουσαν, ἐνὶ ἀνθρώπῳ χεῖρας ὁ, τι ἐβούλετο ἐναχείσιον· ἐκεῖνος διεπεραίωσε πῶς αὐτὸν πεφυκότα, ὥστε τ' Σαβαυδίαν ὅλην τῇ μὲν ὑπὸ τ' Αὐτοκράτορος Καρόλῳ πέμπτῳ, τῇ δ' ὑπὸ τὸν Φερρυκίσιον τ' Γάλλων βασιλέως ἀπολωτίζεσθαι πορδεῖσθαι, καὶ τῷ παλαιπώρῳ Δυκὶ μηδεμίαν πόλιν εἰς καταφυγὴν ἀπολελεῖφθαι.

Τῶν αὖ δὴ παραδειγμάτων ἄλλης μᾶλλον ἐξεχόρευε, ἄρχων δ' πάντα τῶν Ῥωμαίων Ἀρχιερέων τολμήματα καταειθμήσασθαι. Φέρε γάρ τίνες καὶ ποδαποὶ ἦσαν οἱ τ' Αὐτοκράτορα τὸν Ἑρρίκου ἕβδομον ἐν συνόδοις ἀναιρέσαντες; οἱ τὸν Οὐικτῶρα Πάπαν σὺν ἀγίᾳ κυλίκι; οἱ τὸν Ἰωάννην τῆς Ἀγγλίας ἡμιτέραν ἐν Ῥαμζίτῳ ἐκπώματι; Οἵτινες ἄρα καὶ ὁποῖοί ποτ' ἦσαν, Δανδρεανοί γε καὶ Ζυιγγλιανοὶ δηλονότι κ' ἦσαν. Τῆς τιμωρίαν τοὺς πάντων βασιλεῖς καὶ Μοναρχὰς

καταφιλοῦσαι

oscula beatorum pedum? Quis Imperatorem jubet sibi altare ad frænum: & Gallorum Regem ad ferrum illud pensile quo in equum ascenditur? Quis Franciscum Dandalum, Ducem Venetiarum, Regem Cretæ ac Cypri, catenis vinctum abjecit sub mensam suam, ut ossa lingueret inter canes? Quis Imperatori Henrico Sexto, Romæ diadema non manu, sed pede imposuit: & eodem pede rursus dejecit, atque etiam addidit, habere se potestatem & creandi Imperatores, & summovendi? Quis Henricum filium armavit in Imperatorem Henricum quartum patrem suum: effecitque ut pater a filio suo caperetur, & detonsus atque ignominiosè habitus, conjiceretur in monasterium, & inedia ac mœrore contabesceret?

Sabellicus.

Cœlestinus Papa.

Hildebrandus Papa.

Alexander 3.

Quis cervices Imperatoris Frederici subjecit fœdum in modum pedibus suis: & quasi id non esset satis, addidit etiam insuper ex Psalmis Davidis, Super aspidem & basiliscum ambulabis, conculcabis leonem & draconem: quale exemplum spretæ & contemptæ majestatis, nunquam anteà ullâ memoriâ auditum fuerat: nisi fortè vel in Tamberlane Scytha, homine fero & barbaro, vel in Sapore Rege Persarum.

Omnes

χαταφιλήσαι τοῦ ἑαυτοῦ πόδας τοῦ μακαρίτου Μιχαὴλ ἀξιοῖ; πῶς παλαιὸν τὸν Αὐτοκράτορα μὲν τῆς ὀθωμανικῶν, τὸν δὲ Κελτῶν βασιλέα ὀπὶ τῆς αὐτοβολέως; πῶς φραγχίσκον Δάνδαλον Ἑνετῶν Δόγα, Κρήτης τε καὶ Κύπρου βασιλέα; ἵνα γνοίη λοιπὸν ἑαυτὸν περιπίζαν ὑπὸ φαρισαϊκῆς ὑπούλου καὶ τοῦδε ἀπολύσαι δυνάμενον; πῶς ἐν Ῥώμῃ τῷ Ἑρμίνῳ ἄκτῳ Αὐτοκράτορι χειρὶ πάλαι πρὸ τοῦ μαθεῖν ἐπίδηλα καὶ νῦν πάλιν τοῦ αὐτοῦ πρὸς καταβαλέα φάσκων δεῖν δὴ τότε καθιστάναι αὐτοκράτορας καὶ τοὺς κρατοῦντας παύειν ἢ ἀρχῆς; πῶς Ἕρμινον μὲν ὅτι τὸν Ἕρμινον Αὐτοκράτορα τὸν ἑαυτοῦ πατέρα ἐφόνευσε, καὶ ἐτύπησεν, ὡδὶ ὑπὸ τοῦ μὲν πατρὸς αἰχμαλωτίζεσθαι καὶ φρενοβλαβῆναι ὃ καὶ μυριάκις ἐγκλείεσθαι τελευταῖον εἰς Μοναστήριον καὶ τὸν βίον ἐκεῖ καλὰν δυνάμει, καὶ πῶς τὴν καθ' ἡμέραν ἐκδείαν ἀλλιῶς κατηφόρησε;

Τίς δ' Αὐτοκράτορος φρενοβλαβείαν τοσαύτην ἐπάτησε, καὶ ὅσαπερ τοῦδ' ἰσχυρὸν μὴ δοκεῖν, σεσθῆναι σκῆπτρον τοῦ Δαβὶδ Ψαλμῳδοῦ ἐσ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐμβῆσαι, καὶ λέοντα καὶ δράκοντα καταπατῆσαι; Τοιαύτην μὲν οὖν ὕβριν καὶ τοσοῦτον ἀσεβήματος μήποτε ὀφθῆναι τῶν ἀρχόντων μηδένα πώποτε ὀφείλω μηδ' ἀκηκοέναι παρ' ἡμῶν γενομένην, ἀλλ' ἢ Ταμερλάνου τοῦ Σκύθου ἄγειν καὶ βαρβάρου ὄντος, ἢ τοῦ Σαπώρεος τοῦ τῶν Περσῶν βασιλέως. Πάντες

Omnes isti fuerunt Papæ: omnes successores Petri: omnes sanctissimi, quorum singulas voces, singula nobis oporteat esse Evangelia.

Si nos rei sumus majestatis, qui principes nostros colimus, qui illis omnia, quantum quidem per verbum Dei fas est, deferimus, qui pro illis precamur, quid ergo isti sunt, qui non tantùm hæc fecerunt omnia, quæ diximus, sed etiam ea quasi optimè facta comprobarunt? An verò illi aut ad hunc modum docent populum revereri magistratũ, aut satis verecundè possunt nos, tanquã homines seditiosos, & perturbatores pacis publicæ, & majestatis contemptores accusare? Nam nos quidé nec jugũ excutimus, nec regna moveremus, nec reges aut facimus, aut dejicimus, nec imperia transferimus, nec regibus nostris venena propinamus, nec illis pedes osculandos porrigimus, nec pedibus nostris illorum cervicibus insultamus. Hæc potiùs est professio, hæc est doctrina nostra: omnem animam, quæcunque tandem ea sit, sive sit monachus, sive evangelista, sive propheta, sive apostolus, oportere regibus & magistratibus esse subditam: & pontificem adeò ipsum, nisi Evangelistis, nisi Prophetis.

Chrysostomus 13. ad Roman.

nisi

Πάντες ἅγιοι πάντως ἦσαν· πάντες δὲ πέρυσι λαϊκοὶ· πάντες ἀγράμματοι, ὧν ἦν τὰ ῥήματα χρεὼν ἡμῖν Εὐαγγέλια νομίζειν. Εἰ τοίνυν ἡμεῖς σοφοὶ ἐσμεν, οἱ τοὺς ἄρχοντας διελέγχοντες, οἱ πάντ' ἐκείνοις ὅσα χρὴ διὰ τῆς θείας χάριτος ἔξεσι, σοφιζόμενοι, οἱ δεδόμενοι ὑπὸ αὐτῶν· τί δὴ δεύτερον ἐκείνους, οἱ μὴ μόνον ἐφείξαν πάντα τὰ προειρημένα, ἀλλ' ὡς καλῶς καὶ δίκαια πράξαντα συνεπήνεσαν; ἆρ' ὅτῳ ὁ λαὸν διδάσκει τοὺς ἐν ἀξιώματι τιμᾶν; εἶτα πῶς οὐκ αἰσχυνόμεθα χάριτας, καὶ παρὰ τοῦ, καὶ δορυφόρων, καὶ προδοσίας ἡμᾶς ἐγκαλοῦντες; Οὔτε γὰρ ἀφηνιάζομεν ἡμεῖς, οὔτε βασιλείας κινοῦμεν, οὔτε βασιλεῖς ἢ τοι καθιζάνομεν, ἢ καθαιροῦμεν, οὔτε τὰς ἀρχὰς μεταπράττομεν, οὔτε τοὺς βασιλέας ἡμετέρᾳ τὰ γαμβρικὰ καὶ φαρμακῶν ποτίζομεν, οὔτε πόδας ἐχθροῖς τοῦ καταφιλεῖν ἕνεκα παρέχομεν, οὔτε τοῖς αὐτῶν πταίουσι λάξ ἐπιβαίνομεν. Μᾶλλον δὲ ταῦτα προαγγέλλομεν καὶ διδάσκομεν, πᾶσαν ψυχὴν, ὑπὸσὼ τυγχάνῃ ὅσα, καὶ Μονάχε, καὶ Εὐαγγελιστᾶ, καὶ Πρεσβύτερε, καὶ Ἐπίσκοπε, ὁμοίως τοῖς βασιλεῦσι, καὶ τοῖς ἐν τέλει δεῖν ὑποτάσσεσθαι· καὶ δὴ καὶ αὐτὸν τὸν Ἀρχιερέα, ἢν μὲν ὀρθῶς τε Πρεσβύτερον, καὶ τὸν Εὐαγγελιστὴν, καὶ

nisi Apostolis major videri velit, quod veteres Episcopi Romani melioribus temporibus semper fecerunt, oportere Imperatorem dominum suum & agnoscere, & appellare. Nos publicè docemus, ita obtemperandum esse principibus, tanquam hominibus à Deo missis: quique illis resistit, illum Dei ordinationi resistere. Hæc sunt instituta nostra: hæc in libris, hæc in concionibus nostris: hæc in moribus, & modestia populi nostri elucescunt.

Gregorius sæpe in Epist.

Illud verò, quòd nos dicunt discessisse ab unitate Ecclesiæ catholicæ, non tantùm est odiosum, sed etiam, etsi verum non est, tamen speciem aliquam & similitudinem habet veri. Apud populum verò & imperitam multitudinem, non tantùm vera, & certa fidem faciunt, sed etiam si quæ sunt, quæ videri possint verisimilia. Itaque videmus vafros homines, & callidos, quibus vera non supperterent, semper verisimilibus pugnavisse, ut qui rem ipsam penitus intueri non possent, specie saltem aliqua & probabilitate caperentur. Olim quòd veteres Christiani, patres nostri, cùm preces Deo adhiberent, ad Orientem solem converterentur, erant qui dicerent, eos

Tertull. in Apol. ca. 16.

solem

καὶ τὴν Ἀποστόλων μείζων δοκεῖν βεβαιῶσαι, καὶ Ἀντιοχέων τὸν ἐπίσκοπον ἐπὶ τοῦτο ὁμολογεῖν τε καὶ φρονεῖν λέγουσι, ὅπερ οἱ παλαιοὶ τῶν Ῥωμαίων ἐπισκόπων ἐν χερσὶν πολλῷ χρείττοσιν ἀεὶ ποιεῖν εἰώθασι· φρονεῖν διδάσκομεν ἐπὶ χεῖναι τῆς Ἀρχῆσιν ἐπακούειν, ὡς ἀνδρώποις θεοπεμπτοις· καὶ ἢ τέτοις ἀντιπαιόμενον τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ ἀνθεῖναι. Ταῦτα μὲν δὴ τὰ ἡμῶν ἔξιν ἐπιπλεύματα· ταῦτ' ἐν βίβλοις ἡμετέραις, ταῦτ' ἐν ὁμιλίαις, ταῦτα καὶ τοῖς τοῦ λαοῦ τρόποις καὶ σωφροσύνη φαντεμά.

Ἐπὶ δὲ λέγουσιν ἡμᾶς τῆς Ἐκκλησίας καθολικῆς ἐνότητα μακρὰ χαίρειν εἰρηκέναι, τοῦτο δὴ μὴ μόνον ἐπαχθὲς, ἀλλὰ καὶ ὅρα ἀληθείᾳ ἐκ ὂν τῇ ἀληθείᾳ πεφθορικὸν γε δοκεῖ. Καὶ μᾶλλον τῷ λαῷ, τοῖς τ' ἰδιώταις ὃ μόνον τὰ ὄντως ἀληθῆ πιστεύεται, ἀλλὰ καὶ τὰ ὁπωσοῦν ἀληθείαν ἐοικότα. Διὸν σοφίσας καὶ πανήργως ἀεὶ τῇ ἀληθείᾳ ἐπεροῦντας τοῖς ἐνδόξοις χρωμένους ὁρῶμεν, ἵνα τῇ πίστει νότητι καὶ τῇ τῆς ἀληθείας ὁμιλότητι ῥᾷον σφάλλοντα τοὺς καὶ κλίαν ἐξαπειλῶσιν. Οὐκοῦν πάλαι μὲν οἱ καταρχὰς Χριστιανοὶ, οἱ πατέρες ἡμῶν, ὅτι τῷ θεῷ ἐυχόμενοι πρὸς τὴν τοῦ ἡλίου ἀνατολὴν σφᾶς αὐτοὺς κατέστρεφον, ἐντεῦθεν δὴ τὸν

Tertul. in Apolog. ca. 7, 8, 9.

solem venerari, & habere pro Deo. Cúmque illi dicerent se, quod ad æternam & immortalem vitam attinet, non aliunde vivere. quàm de carne & sanguine ejus Agni, qui non haberet labem, hoc est, servatoris nostri Jesu Christi: invidi & inimici crucis Christi, quibus id tantum erat curæ, ut religio Christiana quacunque ratione malè audiret, persuaserunt populo, esse eos homines impios, mactare humanas hostias, & sanguinem humanum bibere. Cúmque illi dicerent, apud Deum nec marem esse nec fœminam, nec omnino, quod ad justitiam adipiscendam attinet, distinctionem esse ullam personarum, séque omnes inter se sorores fratrésque salutarent: non decerant, qui calumniarentur, Christianos nullum habere inter se discrimen aut ætatis, aut generis: sed omnes bestiarum ritu promiscuè inter se concumbere. Et cùm precationis & Evangelii audiendi causa sæpe inter se in crypta, & abdita quædã loca convenirent, quòd idem interdum ab hominibus conjuratis soleret fieri, rumores publicè spargebantur, eos conspirare inter se, & habere consilia, vel de occidendis magistratibus, vel de evertenda Repub. Quodque ad agitan-

Idem cap. 39.

da

εἶναι σέβεσθαί τε καὶ ἐνδείκνυσθαι ἐλέγοντο. Ἐπειδὴ δ' ἔφασαν, ὅσον εἰς τὸ ἀνώλεθρον καὶ ἀθάνατον ζωὴν ἀπαρκοῦσιν εἰς ζῆν, ἦν μόνα ἐκ τοῦ σώματος καὶ τῶν αἱμάτων τῶν ἀπὸ λόγχης ἐκρυῆ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃν φθονερῶς καὶ τὸν Χριστὸν σταυρῷ ἐκθεσθαι καὶ λόγχῃ ἀλλοφυλίμενοι, ἢ ὅπως ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία ἐκ παντὸς τρόπου κακῶς ἀκούῃ, καὶ λαὸν ἀνέπειθον, ἐκείνους ἀσεβεῖς καὶ βδελυκτοὺς εἶναι, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀντὶ θυσιῶν σφάττειν τὸ τ' ἀνθρώπειον αἷμα πίνειν· ἐπειδὴ δ' ἔλεγον περὶ θεῶν μηδὲν διενέγκειν τὸ ἄρρεν τοῦ θηλέος, μηδ' εἶναί τινα ὅσιον περὶ τὰς ἀφροδισιουργίας ἐπιτυγχάνειν, ἀνθρώπων φθείκεσθαι, ἑαυτοὺς δὲ ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφὰς περιποιεῖσθαι· ἐπειδὴ δὲ ἔνιοι μηδὲν ἐκνοσφίσασθαι τῶν χρησίμων ἑαυτοῖς ἐκέλευον ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῶν, ὅτε γένοιτο δικαίως, ἐκδιδόναι· πολλὰ τοιαῦτα ἄθεα καὶ ἀνόσια ἐκείνων ἐλέγετο καὶ ἐλέγχεσθαι· ἐπειδὴ δὲ τῆς ἀποστολῆς, καὶ τῆς τοῦ Εὐαγγελίου ἐκπεμφθέντος ἕνεκα πολλάκις ἐδόκουν ἐμοὶ καὶ σοφῶς αὐτοὺς εἰς κρυπτὰ καὶ μυχίους τινας ἐρημίας, ὅπη καὶ παρὰ συνήθειαν τὰ αὐτὰ γίνεσθαι φιλεῖ, τοιαῦτός τις λόγος διερρύη καὶ ἐν τῷ δήμῳ, αἰσχρὰ συνθήματα ἀλλήλοις, καὶ σημεῖα δαιτυμονεῖν δάτερον, ὅταν ἀναιρεῖν τινὰ ἀρχῇ, ἢ ἀνέπτην ποιεῖν τινὰ παρείδη· τὸ δὲ τέλος, ἐπειδὴ

Augustinum.

da sacra mysteria de instituto Christi adhiberent panem & vinum, putabatur à multis non Christum colere, sed Bacchum & Cererem: quod illa numina ab Ethnicis hominibus profana superstitione, simili ritu, pane & vino colerentur.

Credebantur ista à multis, non quòd vera essent (quid enim esse posset minus) sed quòd essent verisimilia, & specie aliqua veri possent fallere.

Vid. Fac. Acont. l. 7.

Ita illi nos calumniantur esse hæreticos, ab Ecclesia & Christi communione discessisse: non quòd ista vera esse credant, (neque enim id illis curæ est) sed quòd ea hominibus imperitis, possint aliqua fortè ratione videri vera. Nos enim discessimus, non ut hæretici solent, ab Ecclesia Christi, sed, quod omnes boni debent, à malorum hominum & hypocritarum contagione. Hîc tamen isti mirificè triumphant, illam esse Ecclesiam: illam esse sponsam Christi: illam esse columnam veritatis: illam esse arcam Noë, extra quam nulla salus sperari possit. Nos verò discessionem fecisse: Christi tunicam lacerâsse: à corpore Christi avulsos esse, & à fide catholica defeciisse. Cúmque nihil relinquant in-

dictum,

τὰ ἄζυμα μυστήρια ἐπιτελοῦντες ἄρτῳ καὶ οἴνῳ ἐχρῶντο κατὰ τὴν Χριστοῦ διαταγήν, πολλοὶ ὑπέλαβον ἐκείνους τὸν Χριστὸν, ἀλλὰ Διόνυσον καὶ Δήμητρα σέβεσθαι, διότι καὶ τοῖς ἐθνικοῖς κατὰ τὸν βάρβαρον αὐτῶν ἐθελοθρησκείαν ὡσαύτως ἔστιν θεοὶ τὸν τε ἄρτον καὶ τὸν οἶνον τιμῶντες. Ταῦτα τοίνυν ἐπενόουν ὑπὸ πολλῶν, οὐχ ὅτι ἀληθῆ τὰ ὄντα ὑπῆρχεν (τί γὰρ ἀδυνατώτερον;) ἀλλ' ὅτι διὰ τὸ ἔνδοξον, καὶ τὴν ἀληθείας ὁμοιότητα, ῥᾳδίως ἐλάνθανεν ἐξαπατῶντα τοὺς ἀκούοντας. Τὰν αὐτὸν τρόπον ἔστιν συκοφαντοῦντες λέγουσιν ἡμᾶς αἱρετικοὺς εἶναι, τῆς τε ἐκκλησίας, καὶ τὸν τοῦ Χριστοῦ κοινωνίας ἀφεστηκέναι, μὴ ὡς ἀληθῆ ταῦτα νομίζοντες (οὐδὲ γὰρ διαφέρει αὐτοῖς·) ἀλλ' ὑπολαμβάνοντες τοῖς ἀπίστοις, τὴν ἀνθρώπων ἀμαυρότητα ἂν ἀληθῆ φανῆσεσθαι. Ἀφεστήκαμεν μὲν γὰρ ἡμεῖς, καὶ μέντοι καλῶς αἱρετικοὶς εἶναι ὄντες, ἀπὸ τῆς Χριστοῦ ἐκκλησίας, ἀλλὰ καλῶς μετοστήκαμεν ἀπιστίας ἁπάσης, ἀπὸ τῆς τῶν φαύλων καὶ ὑποκειτῶν μολυσμοῦ. Καίτοι θαυμαστῶς ἔστιν γε σεμνύνονται, φάσκοντες ἐκείνῳ εἶναι τὴν ἐκκλησίαν, ἐκείνῳ τὸν Χριστοῦ νυμφίον, ἐκείνῳ τὸν σύλλογον τῆς ἀληθείας, ἐκείνῳ τὸν Νῶε κιβωτὸν πάντες ἔξω μηδεμίαν ὁρᾶν σωτηρίαν ἐλπίζειν· ἡμᾶς δὲ ἀποκλῄειν, τόν τε Χριστοῦ χιτῶνα διαρρῆσαι, καὶ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ παρεπαιόλης καὶ τελωνῶν τὸν πίστιν καταδολιχλεῖν προσέτι. Πλεῖα ἅπαντα λέγοντες, ὅρα

dictum, quod in nos, quamvis falsò, & calumniosè, dici possit, hoc tamen unum non possunt dicere: nos vel à verbo Dei, vel ab apostolis Christi, vel à primitiva Ecclesia desciviſſe.

Atqui nos Christi & apostolorum, & sanctorum patrum, primitivam Ecclesiam, semper judicavimus esse catholicam: nec eam dubitamus arcam Noë, sponsam Christi, columnam & firmamentum veritatis appellare: aut in ea omnem salutis nostræ rationem collocare.

Vid Jac: Acontii lib. 6.

Odiosum quidem est, à societate, cui assueveris, discedere, maximè verò illorum hominum, qui quamvis non sint, tamen videantur saltem, atque appellentur Christiani. Et certè nos istorum Ecclesiam, qualiscunque tandem ea nunc est, vel nominis ipsius causa, vel quòd in ea Evangelium Jesu Christi aliquando verè, ac purè illustratum fuerit, non ita contemnimus: nec ab ea nisi necessariò, & perinviti discessionem feciſſemus. Sed quid si in Ecclesia Dei idolum excitetur, & desolatio illa, quam Christus futuram prædixit, stet palam in loco sancti? Quid si arcam Noë prædo aliquis, aut pirata occupet? Certè isti, quoties Ecclesiam nobis

ὅτι καθ' ἡμῶν ἔνι λέγειν, ἢ ψευδῶς ἢ συκοφαντικῶς, τοῦτο λέγειν ἐκ ἔχουσιν, ἡμᾶς ἤτοι τὸ ῥῆμα θεῦ, ἢ τοὺ Χειςοῦ ἀποστόλους, ἢ τὴν πρωτίστυπον ἐκκλησίαν καταλελειφέναι. Καὶ μὴν δὴ τὴν τοῦ Χειςοῦ, καὶ τῶν Ἀποστόλων, καὶ τῶν ἁγίων πατέρων τὴν καταςᾶσαν ἐκκλησίαν ἀεὶ καθολικὴν ἡγούμεθα, καὶ ταύτην ἐκ ἐυλαβούμεθα τοῦ Νῶε κιβωτὸν, τοῦ Χειςοῦ νύμφην, τῆς ἀληθείας σύλον καὶ ςερέωμα συναγορεύειν, καὶ αὐτῇ πάσας τὰς ἡμῶν σωτηρίας ἐλπίδας ἔχειν. Εσι μὲ οὖν ὑπόφθονον τὸ ἐξίσασθαι τῆς συμπλοΐας, ἄλλως τε καὶ τῆς τοιούτων, οἵτινες ἂν μὴ ἀτενῶς ὦσιν, ἀλλά γε δοκοῦσιν εἶναι, καὶ λέγονται χριςιανοί. Καὶ ἡμεῖς δῆτα τούτων ἐκκλησίαν ὁπωσδήποτε νῦν διακειμένην, ἐπὶ σωτηρίως ὀνομάζεται. καὶ τὸ Ἰησοῦ Χειςοῦ εὐαγγέλιον ἀληθῶς ἐν αὐτῇ καὶ γνησίως σεσῴζθαι, σφόδρα μὴ ἐκ ἀποφλαυρίζομεν, οὐδ' αὐτῆς ἐν ἀπίσει μὴ ἄκοντες καὶ πολλαῖς συνωθούμενοι ἀνάγκαις. Τί γὰρ παθεῖν τις ἂν ὑπομένων ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ εἴδωλον ἀνασταθῇ, καὶ ἡ ἐρήμωσις ἣν ὁ Χειςὸς ἐσομένην ἀπέδειξε, φανερῶς ἐν τῷ ἁγίῳ τόπῳ ἑσήκῃ; ὑπομένων τὴν τοῦ Νῶε κιβωτὸν λιπεῖν τινες καὶ καταπονηθεῖν φθάσειαν ἀλίσκοντες; Οὕτω γὰρ τὴν ἐκκλησίαν

nobis prædicant, se ipsos solos eam faciunt: & omnes illos titulos sibi ipsis adscribunt: atque ita triumphant, ut olim illi qui clamabant, Templum Domini,
Joan. 8. Templum Domini: aut ut Pharisæi & Scribæ, cùm jactarent se esse filios Abrahami.

Ita inani splendore imponunt simplicibus, nósque nomine ipso Ecclesiæ quærunt obruere: ut si latro, occupata domo aliqua aliena, & vel vi exturbato, vel interfecto domino, eam postea adscribat sibi, & herilem filium de possessione dejiciat: aut si Antichristus, postquam occupabit templum Dei, dicat postea illud jam esse suum, & nihil ad Christum pertinere. Nam isti quidem cùm in Ecclesia Dei nihil Ecclesiæ simile reliquerint, Ecclesiæ tamen patroni & propugnatores videri volunt: prorsus ut Gracchus olim defendebat ærarium, cum largitionibus faciendis, & insanis sumptibus ærarium funditus effudisset. Nihil autem unquam tam impium aut absurdum fuit, quin Ecclesiæ nomine facilè tegi & defendi posset. Faciunt enim etiam Vespæ favos: & impii cœtus habent similes Ecclesiæ Dei.

At non, quicunque dicuntur populus Dei,

ἡμῖν λέγοντες ἑαυτοὺς μόνους ἐνοῦσι, καὶ πάσας τὰς ἐκείνης προσηγορίας ἐξιδιοποιῶν σφίσιν αὐτοῖς, καὶ ἀλαζονεύονται δὴ κατ' τοῦ πάλαι κεκραγότας, Ναὸς τοῦ Κυρίου, Ναὸς τοῦ Κυρίου· ἢ κατ' τοῦ φαρισαίους, καὶ γραμματεῖς, οἱ τοῦ Ἀβραὰμ ἐκαυχῶντο τέκνα εἶναι.

Ταῦτα δὴ προφασίζοντες, καὶ συμβολοροῦντες φενακίζουσι τοὺς ἁπλοῦς τῶν ἀνθρώπων, καὶ ζητοῦσιν ἡμᾶς τῷ χωμῷ τ ἐκκλησίας ὀνόματι κατατολεμεῖν. ὡσπερεὶ λῃστὴς ἀλλότριον οἶκον προκατειληφὼς, καὶ τ οἰκοδεσπότην ἤτοι ἀποκλείσας, ἢ προβίαν ἐξωσάμενος, εἶτα ἑαυτῷ τῷ ἐκείνου ἐξιδιοποιοῖτο, καὶ τ ἐξ τοῦ κυρίου τ κληρονομίας ἀποστερῶν· ἢ ὡσπερεὶ ὁ Ἀντίχρις τ προκαταλαβὼν τὸν θεὸν ναὸν εἰς ἑαυτὸν φήσαντ' εἶναι, καὶ μηδὲν τῷ Χριστῷ προσήκειν. Οὗτοι γὰρ ἐν ἐκκλησίᾳ θεοῦ μηδὲν ἐκκλησιακὸν παρεμφερὲς ἀπολιπόντες, ὅμως τ ἐκκλησίας ἐφάσκουσι, καὶ προστάται δοκεῖν ἀξιοῦσι· καθάπερ καὶ τὸ παλαιὸν ὁ Γεάκχος ἠμύετο τῷ Σαμαρεῖ μεταξὺ δωρεαῖς καὶ δαπάναις ἐφημερέσιν αὐτὸν ἐκκινῆσαι. Οὐδὲν γοῦν τὸ ὅπισθεν ὕπως ἀνόσιον ἢ ἄτοπον τυγχάνει ὄν, ὃ τ ἐκκλησίας ὀνόματι κρυπτόμενον ἐκ εὐδοκίμου γένοιτο. Καὶ γὰρ καὶ σφῆκες κηρία, καὶ οἱ ἀσεβεῖς συλλόγοις ἔχουσι τὴν θεοῦ ἐκκλησίαν προσοικοῦσι. Ἀλλὰ μὴν ἐ πάντες οἱ λέγονται τοῦ θεοῦ λαός.

καὶ δὴ

Dei, sunt statim populus Dei, nec quicunque sunt ex patre Israele, sunt omnes Israelitæ. Hæretici Ariani, se solos jactabant esse catholicos: cæteros omnes modò Ambrosianos, modò Athanasianos, modò Joannitas appellabant. Nestorius, ut ait Theodoretus, cùm esset hæreticus, tamen tegebat se τῆς ὀρθοδοξίας προσχήματι, hoc est, specie quadam, ac velo orthodoxæ fidei. Ebion quamvis sentiret cum Samaritanis, tamen, ut Epiphanius ait, appellari volebat Christianus. Mahometani hodie, quamvis eos ex omnibus historiis satis constet, idque ipsi negare non possint, ab Agarra ancilla ducere originem, tamen quasi oriundi sint à Sara muliere libera, & uxore Abrahami, nominis ipsius & stirpis causa, malunt appellari Saraceni.

Augustin. Epist. 48 ad Vincent.

Ita pseudoprophetæ omnium temporum qui sese Prophetis Dei, qui Esaiæ, qui Hieremiæ, qui Christo, qui Apostolis opponebant, nihil unquam æquè crepabant, atque nomen Ecclesiæ. Neque eos alia de causa ita acerbè lacerabant, aut perfugas & Apostatas appellabant, quàm quòd à sua societate discessissent, & instituta majorũ non observarent. Quòd si nos hominum tantùm illorum, à quibus

tum

χθὲς τοῦ θεοῦ λαὸς ὄντως ὑπάρχουσιν· ἢ δ' οἱ ὁπ. πα-
τρὸς Ἰσραὴλ πάντες εἰσὶν Ἰσραηλῖται; Λειανοὶ μὲν
ἑαυτοὺς μόνους καθολικοὺς ἔφασκον, τοὺ δ' ἄλλους ἅ-
παντας ὅτι μὲν Ἀμβρωσιανοὺς, ὅτι δὲ Ἀθανασιανοὺς,
ὅτε δ' Ἰωαννίτας ἀποκαλοῦντες. Νεστόριος δὲ καίπερ
αἱρετικὸς ὢν (καθά φησιν ὁ Θεοδώρητος) ὅμως τῆς
ὀρθοδοξίας σκηνὴν κατεκάλυψεν ἑαυτόν· Εβίω-
νι ζηλωτὴς δραμὼν τῆς Σαμαρείτιδος (ὥσπερ φησὶν
ὁ Ἐπιφάνιος) χριστιανὸς μὴ τοῦ σκοποῦ διε-
φθείρετο. Μακαριανοὶ ζηλώσειεν εἰ μὴ φανερὸν
ἐκ πασῶν ἱστορεῖται ἐκείνης εἰς πλὴν διεφάνειαν. Λαὰρ
τὸ μὴ ὄφελος ἀνενεγκεῖν, ἀλλ' αὐτοὶ τοῦ ἐξαρνεῖσθαι
διοίτ' ὄσπ ἀλλ' ἢν οὖς τῆς Σάρρας τῆς ἐλευθέρας, ἢ
τῆς τ' Ἀβραὰμ γυναικὸς ἀπόγονοι ὄντες, χάριν
μᾶλλον Σαρρακηνοὶ λεγόμενοι τοῦτ' ὀνόματος, τὸ-
τε γένους ἔνεκεν. Ὡσαύτως ἐσθ' ὅτε οἱ φιλοσοφῆ-
ται, οἱ τοῖς τ' θεοῦ Προφήταις, τῷ Ἡσαΐᾳ, τῷ Ἰερε-
μίᾳ, τῷ Ἡσαΐᾳ, τοῖς ἀποστόλοις αὐθαδιζόμενοι μηδὲν
ὅπῃ ἀφικνεῖσθαι εἰώθεσαν ἐκ τῆς ἐκκλησίας
ἔτομεν. ἀλλὰ δὲ πολλῷ τι ἐκείνης λοιδορίας ἔσλυ-
νον δραπέτας καὶ ἀποστάτας καλοῦντες, ἢ ὅτι δ' αὐτῆς
κοινωνίας ἀπῆλθον, καὶ τοῖς τ' προγόνων ἔθεσιν ἐμ-
μένειν ἐκ ἤθελον. Εἰ τοίνυν εἰς τοὺ πατέρας τῆς
ἐκκλησίας

tum Ecclesia regebatur, judicium sequi, aliud autem nihil, nec Deum, nec ejus verbum spectare volumus, negari prorsus non potest, Apostolos, quòd a pontificibus & sacerdotibus, hoc est, ab Ecclesia catholica defeciissent, & illis invitis & reclamantibus, multa in religione innovassent, rectè fuisse ab illis, & secundum leges condemnatos. Atque, ut Antæum aiunt olim ab Hercule tollendum fuisse à Terra matre, antequam ab eo posset vinci: ita adversarii nostri, ab ista matre sua, hoc est, ab ista inani specie atque umbra Ecclesiæ, quam præ se gerunt, levandi sunt: alioqui non possunt cedere verbo Dei. Itaq; Hieremias, Nolite, inquit tantopere jactare, esse apud vos templum Domini: vana ea fiducia est. Sunt enim ista, inquit, verba mendacii. Et Angelus in Apocalypsi: Dicunt, inquit, se Judæos esse, at sunt Synagoga Satanæ. Et Christus, cùm Pharisæi jactarent genus & sanguinem Abrahami: Vos, inquit, ex Diabolo patre estis: Abrahamum enim patrem non refertis. Ac si illis ita diceret: Non estis id quod tantopere dici vultis. Imponitis populo inanibus titulis, & ad evertendam Ecclesiam abutimini nomine Ecclesiæ. Quare hoc istos primùm liquidò

Joan. 8.

ἐκκλησίας ἑστῶτας ἀποβλέπωμεν μόνον, πῶς τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ αὐτοῦ ῥήματος, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων μεταξὺ ἀκολήσαντες, ἀκαμψιοβίωτον ἑλληνότητα φανεῖται. Τὸν Ἀπόστολον ὀρθῶς καὶ δικαίως κατηγορεῖσθαι μόνους τοὺς ἀνθρώπους, ἀπὸ μὲν τῶν ἱερέων, καὶ τῶν Ἀρχιερέων, τοὺς ἐπὶ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐφεστηκότας, καὶ τοῦτο ἀπὸ τοῦ ἐκείνων γνώμου πολλὰ τοὺς ἐπὶ θρησκείαν κεκμηκοτοιμικότας.

Ὥσπερ γὰρ τὸ πάλαι τὸν Ἀνταῖον ἐξαίρεθαί φησι λόγος τῆς γῆς τῆς ἀπὸ μητρὸς, ἐπεὶ καὶ τοῦ Ἡρακλέους ἰσχύσαι αὐτὸν, καὶ τοῦ ἡμετέρου ἀκαπλήκτου τοὺς ἀπὸ μητρὸς, ἤγουν τὰ τῆς ἐκκλησίας σεσηπότα, καὶ σκιᾶς, ἐφ' ἣ μέγα φρονοῦσιν ἀπορραῦμα ἀκάγκη. ἐπεὶ καὶ ἐν ἄλλοις τοῦ θεοῦ ῥήμασιν εὑρήσεις. Τοιγαροῦν ὁ Ἱερεμίας μὴ φθαίνετε τοῦτο λογιεῖσθε, ὅτι παρ' ἡμῖν ἔστιν ὁ ναὸς Κυρίου· μὴ πεποίθατε ἀπὸ τοῦ λόγου ἐκείνου τοῦ ψεύδους ὅτι ῥήματα. Καὶ ὁ Ἄγγελος ἐν ἀποκαλύψει λέγων, φησὶν, ἑαυτὸς Ἰουδαίους εἶναι, ἀλλ' εἰσὶν ἡ συναγωγὴ Σατανᾶ. Καὶ ὁ Χριστὸς τῶν φαρισαίων περὶ τῆς γένεσις καὶ πατρίματος Ἀβραὰμ ἀλαζονευομένων, ὑμεῖς, φησὶν, ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστὲ, καὶ τὰ τοῦ Ἀβραὰμ ἐποιεῖτε· ταῦτα οἶμαι τρόπον τινὰ λέγων· οὐκ ἐστὲ ὅσῳ εἶναι σπέρμα δὲ, τὸν δὲ λαὸν διὰ σεσαφάστων διαπροσώπων παραχρῶσθε, καὶ τοῦ τῆς ἐκκλησίας ὀνόματι καταχρώμενοι τῇ ὄντως ἐκκλησίᾳ λυμαίνεσθε. Διὸ χρὴ αὐτὸς τοῦτο σαφῶς

liquidò & verè probasse oportuit: Ecclesiam Romanam esse veram & orthodoxam Ecclesiam Dei, eamque ut hodie ab ipsis administratur, cum primitiva Christi, Apostolorum, & sanctorum patrum Ecclesia, quam non dubitamus fuisse Catholicam, convenire. Nos quidem, si insciti am, si errorem, si superstitionem, si cultum idolorum, si hominum inventa, eaque sæpe pugnantia cum sacris scripturis, judicâssemus, aut placere Deo, aut ad æternam salutem esse satis: aut si statuere potuissemus, verbum Dei, ad aliquot tantùm annos fuisse scriptum, postea oportuisse abrogari: aut omnino dicta & jussa Dei subjicienda esse voluntati humanæ, ut quidquid ille dicat aut jubeat, nisi Romanus Episcopus idem velit & jubeat, pro irrito & indicto habendum sit: si hæc in animum nostrum inducere potuissemus credere; fatemur nihil fuisse causæ, cur istorum societatem relinqueremus. Quòd autem nunc fecimus, ut discederemus ab illa Ecclesia, cujus errores testati ac manifesti essent, quæque jam apertè discessisset à verbo Dei, neq; tam ab ea, quàm ab ejus erroribus, idque non turbulentè aut improbè, sed tranquillè ac modestè faceremus, nihil aut à

Christo

σαφῶς καὶ ἀληθῶς ἀπὸ τοῦ ἀποδεικνύειν, ὡς ἔστιν ἡ νῦν ἐκκλησία Ρωμαϊκὴ γνήσιος καὶ ὀρθόδοξος τ θεῖ ἐκκλησία, καὶ ὅπη παθάπερ ἐν τῷ παρόντι ὑπ' αὐτῶν διοικεῖται, τῇ παλαιᾷ ἐκκλησίᾳ συμφωνεῖ, τῇ τ Χριστ, καὶ τ Ἀποστόλων, καὶ τ ἁγίων πατέρων, ἵν' ὀλίγα παραλείπω εἰδέναι, ἐν ἔστιν ἁπᾶσι δῆλος, ὅστις ἐπιθυμήσειεν ἄν.

Εἰ μὲ ἐν ἡμεῖς ἀγνοίαν, ἀπαίδευσιν, δεισιδαιμονίαν, εἰδωλολατρείαν, εἰ πᾶς ἀνθρώπων ἐρεύσας, καὶ ταύτας (ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ) τ ἁγίας ἡμέρας ἐναπτεμώσας, ἱκανὰς ἐνομίζομεν, ἢ ὅσῳ τὸ τοῦ θεοῦ ἐναρέστειν, ἢ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐφικνεῖσθαι, ἔστε πιστεύειν ὅτιοῦν εἰπεῖν τὸ ῥῆμα θεοῦ μόνον ἐπὶ χρόνον τινὰ μηχάφθαι, καὶ μετὰ ταῦτα χαίρειν ἐᾶν τέον. ἔστε τὰς ἐντολὰς θεοῦ κἀδαι ἀνθρωπίνας ζηλῆσαι, ὧδ' ὅ, τι ἂν ἐκεῖνος προσάξῃ ἄκριτον δοκῶν εἶναι, ἵν' οὐ ἀρχιερεὺς ὁ Ρωμαῖος ἐπίσκοπος πάντων ἐπιφημίζειν ἀξιώσῃ, ταῦτα τοίνυν εἰ ἐνδέχοιθ' ἡμᾶς πίθεσθαι οὐκ ἔστιν ὅπως ἔχ ὁμολογήσομεν ἀναιτίως τοὺ μετ' αὐτῶν κοινωνίαν πεφυγέναι. Ἐπειδὴ δ νῦν ἐκείνης ἀφεστήκαμεν ἐκκλησίας, ἥτις φανερὰ ὅτιν ἀποπλανηθεῖσα, καὶ τοὺ θείου ῥήματος ἀφεστηκυῖα, οὐκ ἐμοὶ ἐκείνης αὐτῆς, μᾶλλον δ τ ἐκείνης πλανῶν, καὶ ψευδοδοξιῶν, καὶ ταυτ' ἐδὲ δορυβωδῶς, οὐδ' ἀναισχύντως, οὐδ' ὡς ἐνὸν ῥῆμα, καὶ σωφρόνως, ἄλλον ὅτι μηδὲν πεποίηται ἡμῖν ἀπρεπὲς

Christo, aut ab Apostolis fecimus alienum. Neq; enim ea est Ecclesia Dei quæ infuscari labe aliquâ non possit, aut non interdum egeat instauratione: alioqui quid tot coitionibus & conciliis opus est, sine quibus, ut ait Ægidius, stare fides Christiana non potest? Quoties enim, inquit, concilia intermittuntur, toties Ecclesia à Christo derelinquitur. Aut si nihil periculi est, ne quid Ecclesia detrimenti accipiat, quid opus est, ut nunc quidem est apud istos, inanibus nominibus Episcoporum? Cur enim illi pastores appellantur, si oves nullæ sunt, quæ possint errare? Cur vigiles, si civitas nulla est, quæ possit prodi? Cur columnæ, si nihil est quod possit ruere? Statim ab initio rerum, Ecclesia Dei cœpta est propagari, atque instructa cœlesti verbo, quod Deus ipse fuderat ab ore suo: instructa sacris ceremoniis, instructa spiritu Dei, instructa patriarchis & prophetis: atque ita continuata est ad ea usq; tempora, cùm Christus sese ostenderet in carne.

In Latera. concil. sub Julio.

Sed, ô Deum immortalem, quoties ea interim, & quàm horribiliter, obscurata atque imminuta est! Ubi enim ea tum fuit, cùm omnis caro contaminâsset viam suam super terram? Ubi ea fuit, cùm ex

omni

ἐπιστολὴν τοῦ Χριστοῦ ἢ τοῖς ἀποστόλοις, ἢ ἐν τῇ θείᾳ ἐκκλησίᾳ ἐστίν, ὅτι ἀναίνεται μολυσμὸν ἐκκλύεσθαι, ἢ μιαίνεται μιαρίας ἀθέσμου ἐπενοχλούσης· εἶτα ἔλεγε ποσάκις συνόδων, ἐν αἷς ἀγνὸν τοῦτο καθολικὴν πίστιν ὁ Ἀρειανὸς φύσιν ἐσωσάναι; ποσάκις δὲ διαλείπουσι αἱ σύνοδοι, ποσωπλάκις δὲ ἡ Χριστοῦ ἐκκλησία ἐξεπιλείπουσι. εἶτ' οὐ μίαν ἔλεγε ζημιοῦσθαι τὴν ἐκκλησίαν, τί ἄρα δεῖ καθάρσιον ὕδωρ γίνεσθαι παρ' αὐτοῖς καὶ τὴν λιτὴν ὑποκρίσεως ὀνομάσαι; διὰ τί τοιμῆς αὐτοῖς χρήσιμος ἐστιν, εἰ σφάλλεσθαι οὐκ ἔστιν, ὃς ἐγχωρεῖ πλανᾶσθαι; διὰ τί φρουρεῖ ἦν ἄρα μιαρία πόλις ἀλῶναι δύναιτο; διὰ τί κίονες, εἰ μιαρὸν δίον τε καταρρεῖν; εὐθέως τοίνυν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἡ τοῦ θεοῦ ἐκκλησία ἐπήξατο, χρηγυμνὸν μὲν τὸ ῥῆμα ἐπιεσχηκὸς· ὃ δὲ διὸ θεὸς αὐτὸς ἀπὸ στόματος εἶπε· χρηγυμνὸν δὲ τοῖς αἰῶσι τελεστοῖς, χρηγυμνὸν δὲ τοῦ θεοῦ πνεύματι, χρηγυμνὸν δὲ τοῖς πατριάρχαις καὶ προφήταις, καὶ ὅτε δὴ δὴ ἔλυσεν ἕως ἡ Χριστὸς ἐπαύρωσεν ἑαυτὸν ἐπουρκωθείς. Ἀλλὰ πρὸς τοῦ ἀδυνάτου θεοῦ, ποσάκις ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ, καὶ πῶς ἔνιοι ἠμαύρωτο καὶ ἠλαττοῦντο; πῶς δὲ ἦν καὶ ἀμεῖνον χαλκὸν, ὅτε πᾶσα σὰρξ ἐμίανε τὴν αὐτῆς ὁδὸν

omni mortalium numero, octo tantùm essent homines, & ne illi quidem omnes casti, accepti, quos Deus à communi clade,
3 Reg. 19. atq; interitu vellet esse superstites? Cùm Elias Propheta ita lugubriter & acerbè quereretur, se solum ex omni terrarum orbe relictum esse, qui Deum verè, & ritè coleret: cumque Esaias diceret, Ar-
Esa. 1. gentum populi Dei, hoc est, Ecclesiæ, factum esse scoriam: & civitatem eam, quæ aliquando fidelis fuerat, factam esse meretricem: & in ea à capite usque ad calcem, in toto corpore nihil esse integrum: aut cùm Christus diceret, Domum
Matt. 21. Dei à Pharisæis & sacerdotibus factam esse spelunca latronum? Scilicet, Ecclesia ut ager frumentarius, nisi exaretur, nisi subigatur, nisi colatur, nisi curetur, pro tritico carduos, & lolium, & urticas proferet. Itaque Deus subinde mittit Prophetas & Apostolos, postremò etiam Christum suum, qui populum in viam reducerent, & Ecclesiam vacillantem in integrum instaurarent. Neve quis dicat hæc in lege tantùm, in umbra atque in infantia contigisse, cùm figuris & cæremoniis veritas tegeretur, cum nihil adhuc ad perfectum adductũ esset, cùm lex non in cordibus hominum, sed in

lapidi-

δὲν ὅπι τ γῆς; πῶς ἐφέρετο, μήνας ἐξ ἁπάντων
ὄντων ὀκτὼ μόνον ἐδὲ τούτους κατ' ἕνα ἕκαστον
ἐυσεβεῖς καὶ ἁγνὲς ὁ θεὸς ἀπεικονίσαι ἐβέλετο εἰς
τ παγκοσμίαν, καὶ τ καινὴν διαφθορὰν; πῶς ὅτε
Ἠλίας μάλα πικρῶς διεμάχετο καὶ ὀλοφυρόμενος ἔφη
μόνῳ θ' ἐξ ἁπάντων λοιπὸς εἰμί, ὅσοι ἂν ἀληθῶς καὶ
ἀγωνιστόντες τ θεῷ σέβοιτο; πῶς δὲ Ἡσαΐας τ
ἀληγύειον τὸ λαὸ τ θεοῦ ἀπελαθῆναι τ ἐκκλησίας μα-
καβεβλῆσθαί φησιν εἰς σωτηρίαν, καὶ τ πόλιν τ ἐν
οἷς ἔμελλεν χρόνοις πολὺ δικαίως χεῖρα γενέσθαι
πόρνην, καὶ ἐν αὐτῇ ὅπου τῆς κακλῆς αὐτῆς οὐδὲ
λὼ πέρναν χρὴ σῶν οὐδὲ μνήσθη ὑμᾶς εἶ; πῶς
δὲ Χριστὸς ἔφη τ ὄντων τῶ θεῶ σῶζε τὴν ἱερέων καὶ
βασιλικὸν αὐλαίων λαζῶν πανοικεσίαν; Ἡ ἐκ-
κλησία δίκαια καθάπερ ἀληθὲς, ἂν μὴ τύχη ἀξιοπρε-
πῶς θ', καὶ ἐκπονεῖσθ', καὶ ἐργάζεσθ', καὶ
ἀγαπᾶσθ', ἀντὶ σίτου, πετρόλους, καὶ ζιζάνι-
ον, καὶ κνίδας βρύει· Οὐ χρὴν ὁ θεὸς ἀποστέλλ
συνεχῶς θεραπόντας τε καὶ ἀποστόλους, καὶ τελωνεῖ-
ον τ δι' ἧς Χριστὸν, τῶ ἐπανάγειν τὸν λαὸν εἰς ὁ-
δὸν, καὶ πλὴν ἐκκλησίαν ἀνοικοδομεῖσθαι πλὴν ὅσον ἐ-
λεπτὸν ἀποσυμβάλλω· ὅπως ἢ μηδεὶς ὅπι ται, ταῦτ'
ἐν τῇ νόμῳ μόνον, καὶ τῇ σκιᾷ, καὶ τῇ, ὡς
θεῷ εἰπεῖν, παιδαγωγεῖ ἡλικίᾳ συμβέβηκε-
ναι, ὅτε ἡ ἀληθεία τύποις ποτ' ἐν πλειστοῖς κατεσκι-
ὑπετο, καὶ μηδὲν ἐπ τελέως ἐκλιπὲν, ὅτι ὁ νό-
μ ἐκ τοῖς ἀνθρώπων καρδίαις, ἀλλὰ τοῖς

lapidibus incideretur (etsi ridiculum est illud quoque) idem enim omnino erat etiam tùm Deus, idem Spiritus,
Lib. 1. ca. 1. idem Christus, eadem fides, eadem doctrina, eadem spes, eadem hæreditas, idem fœdus, eadem vis verbi Dei. Et Eusebius ait: Omnes fideles usque ab Adamo, re quidem ipsa Christianos fuisse (quamvis non ita dicerentur) nequis, inquam, ita dicat, Paulus Apostolus jam tum in Evangelio, in perfectione, in luce, similes errores & lapsus deprehendit, ut ad Galatas, quos jam antea instituerat, necesse habuerit ita scribere: Vereor ne inter vos frustra laborverim, & vos frustra audiveritis Evangelium, Filioli mei, quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis. Nam de Corinthiorum Ecclesia, quam illa fœda fuerit inquinata, nihil est necesse dicere. Jam verò an Galatarum & Corinthiorum Ecclesiæ labi potuerunt, sola Romana Ecclesia errare, & labi non potest? Cerè
Mat. 24. Christus tantò antè prædixit de Ecclesia sua, fore aliquando tempus, cùm desolatio staret in loco sancto. Et Paulus Antichristum ait, aliquando positurum esse tabernaculum suum in templo Dei: &
2 Thes. 2.
2 Tim. 4. turum ut homines sanam doctrinam non sustinerent

λίθοις ἐνεχαράξατο, (εἰ γὰρ τὸ γαλοῖον αὖ εἴη φάναι, ἐπειδὴ ὁ αὐτὸς ἦν τότε θεὸς, τὸ αὐτὸ πνεῦμα, χρισὸς ὁ αὐτὸς, ἡ αὐτὴ πίστις, ἡ αὐτὴ διδασκαλία, ἡ αὐτὴ ἐλπὶς, καὶ κληρονομία, καὶ διαθήκη, καὶ δύναμις τ῀ ῥήματος τ῀ θεοῦ· καὶ ὡς φησιν ὁ Εὐσέβιος, πάντες δὲ περὶ ἀρχαιόθυοι ἦσαν τ῀ Ἀσίας, τῷ ὄντι χριστιανοὶ ἦσαν, καίπερ οὐχ οὕτω λεγόμενοι·) πλὴν ἀλλ᾽ ὅπως μηδεὶς ταῦτα φάσκῃ· Παῦλος Ἀπόστολος ἦν ἐν εὐαγγελίῳ, ἐν συντελείᾳ, οὐ φασὶ, παρόμοια πλάσματα καὶ πλάνας κατεγίνωσκεν· ὥστε καὶ πᾶσιν αὐτῷ ἀνάγκην γενέσθαι, πρὸς τοὺς Γαλάτας καίπερ πρότερον ὑπ᾽ αὐτῶν κατηχημένους ὕστερον γράφειν· Φοβοῦμαι μήπως εἰκῇ κεκοπίακα εἰς ὑμᾶς, καὶ ὑμεῖς εἰκῇ τὸ εὐαγγέλιον ἀκηκόατε· τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω ἄχρις οὗ μορφωθῇ ὁ χρισὸς ἐν ὑμῖν. Περὶ δὲ τ῀ τ῀ Κορινθίων ἐκκλησίας, ὡς ἄρα αἰσχρῶς ἐμολύνθη τί δεῖ με καὶ λέγειν; Εἶτα τοὺς μὲ τ῀ Γαλατῶν καὶ Κορινθίων ἐκκλησίας πταίειν καὶ σφάλλεσθαι ἡμάτων, ἢ δὲ τ῀ Ῥωμαίων μόνη πανταπάσιν ἀσφαλὴς, καὶ ἀτεγκτος τ῀ διατελεῖ; Καὶ μὴν ἀχρισὸς δεῖ τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας τοσοῦτο πρόσωπα πρότερον τῶν ἐρήμων σπιλλεῖν ποδὶ ἑστάναι ἐν τῷ ἁγίῳ τόπῳ· καὶ ὁ Παῦλός φησι τὸν Ἀντίχριστον μέλλειν ποτὲ τῶν ἑαυτοῦ σαλῶν ἐν τῷ τ῀ θεοῦ ναῷ πήξειν· καὶ τὸν αὐτοφυῆ τῆς μὲν Ὀλυμπιάσιος διδασκαλίας ὀμ-

sustinerent, sed in ipsa Ecclesia ad fabu-
2 *Pet.* 2. las converterentur. Et Petrus, futuros ait
in Ecclesia Christi, magistros mendacio-
Dan. 8. rum. Et Daniel Propheta, de ultimis tem-
poribus Antichristi, Veritas inquit, eo
tempore prosternetur, & conculcabitur
Mat. 24. in terra. Et Christus, tantam ait fore ca-
lamitatem & confusionem rerum, ut etiam electi, si possit fieri, abducendi sint in errorem. Atque ista omnia futura, non apud Paganos aut Turcas, sed in loco sancto, in Templo Dei, in Ecclesia, in cœtu ac societate illorum, qui professuri sint nomen Christi.

Et, quamvis ista vel sola possint homini prudenti esse satis, ne temere patiatur imponi sibi nomine Ecclesiæ, ut ne quid in eam ex verbo Dei velit inquirere, tamen multi etiam sæpe patres, viri docti & pii, vehementer questi sunt, hæc omnia suis temporibus accidisse. Deus enim in media illa caligine tamen voluit esse aliquos qui, etsi non lucem ita conspicuam & illustrem darent, tamen quasi scintillam aliquam, quam homines in tenebris notare possent, accenderent.

Certè Hilarius, cùm res adhuc incorruptæ quodammodo, essent, & integræ, tamen,

ἀνεξομολόγους, ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτρεπομένους.
Καὶ ὁ Πέτρος ἐν τῇ χριστοῦ ἐκκλησίᾳ [illegible]
σκάλως φησὶν ἑστάναι. Ἀκούσῃ δὲ ὁ σοφώτατος τοῦ
ἐσχάτους τοῦ τοῦ Ἀντιχείσου χαρὰς δεξιὰν, ἢ
ἀλήθεια, φησὶ, βεβαιότητα, ἢ κατασκευὴ
σται ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ χριστὸς ἢ τοσαύτην γε
νήσεσθαί φησι παλαιπωρίαν ἢ σύγχυσιν ἀπίστων,
ὥστε ἢ τοὺς ἐκλεκτοὺς, εἰ δυνατὸν, πλανηθή
σεσθαι, ἢ ταῦτα πάντα μὴ πρὸς τοῖς ἑβραίοις ἢ
Τάρκοις ἀρχὰς ἐν τοῖς ἀγίοις ἐν τῷ τοῦ θεοῦ ναῷ,
ἐν ἐκκλησίᾳ, ἐν ὁμιλίᾳ ἢ χειροτονίᾳ τῶν ἐπὶ [illegible]
μόνων χρεστιανῶν εἶ). Εἰ δὲ ἢ ταῦτα μόνα θεσπί
σιος ἐξαρκέσειεν αὖ, ἐφ' ᾧ μὴ πλανᾶσθαι ἑαυτὸς
ὑπὸ πλεονεξίας ἀνθρώπων τῆς ἐκκλησίας, ὥστε οὐκ
αὐτὸς μηδὲ τὸ ὄφελος παρέξειν τῆς ἰδίας ἁγιότητος.
ἢ μὴν μεγάλη τυγχάνει τῆς τοιαύτης σοφίας, ἐὰν
ἅπαξ ἢ παιδευμένοι ἄνδρες ἀνοίας ἀπολούσωνται
τὰ παύτα τὰ ἀσεβήματα ἢ ἐπὶ αὐτῶν συμβαίνει
χίνει. Ὁ θεὸς γάρτοι καὶ μέσῳ [illegible] πάντες ἐλε
κώσοιτινας ἀναρχοῦ, ἵνα μὴ φῶς τι φανερὸν
ἢ πλανηγὲς ἀφεθήσεται, ἐπιδίεσις ἀμαύρωσίν
νας, ὅτις ἐν ἀνθρώπων ἐν σκότει καταγραίδευ
Ἰλιάδ. Ζεῦ πάτερ ἠδ' ἄνα ἢ ἀκτερέων ἔντων τῆς ὁ
λον, ἅμως κακῶς φησι πρὸς τοίχους στυλάζετε,
κακῶς

sustinerent, sed in ipsa Ecclesia ad fabu-
2 *Pet.* 2. las converterentur. Et Petrus, futuros ait,
in Ecclesia Christi, magistros mendacio-
Dan. 8. rum. Et Daniel Propheta, de ultimis tem-
poribus Antichristi, Veritas inquit, eo
tempore prosternetur, & conculcabitur
Mat. 24. in terra. Et Christus, tantam ait fore ca-
lamitatem & confusionem rerum, ut et-
am electi, si possit fieri, abducendi sint
in errorem. Atque ista omnia futura, non
apud Paganos aut Turcas, sed in loco san-
cto, in Templo Dei, in Ecclesia, in cœtu
ac societate illorum, qui professuri sint
nomen Christi.

Et, quamvis ista vel sola possint homi-
ni prudenti esse satis, ne temere patiatur
imponi sibi nomine Ecclesiæ, ut ne quid
in eam ex verbo Dei velit inquirere, ta-
men multi etiam sæpe patres, viri docti
& pii, vehementer questi sunt, hæc om-
nia suis temporibus accidisse. Deus enim
in media illa caligine tamen voluit esse
aliquos qui, etsi non lucem ita conspi-
cuam & illustrem darent, tamen qua-
si scintillam aliquam, quam homines
in tenebris notare possent, accende-
rent.

Certè Hilarius, cùm res adhuc incor-
ruptæ quodammodo, essent, & integræ,
tamen,

ἀνεξομόρους, ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτρεπομένους.
Καὶ ὁ Πέτρος ἐν τῇ χρυσοῦ ἐκκλησίᾳ διδασκαλικὰς φησὶν ἔχειν δεῖν. Δαυὶδ δὲ ὁ σοφὸς τοῦτο ἐσήμανε τοῦ τοῦ Ἀντιχείστου χαρὰς δεξιὰν, ἢ ἀλήθειαν, φησὶ, βλαστήσει τις, καὶ κατα πεσεῖται ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ χρεὼν καὶ τοσοῦτον γενήσεσθαι φησὶ παλαίπωρίαν καὶ σύγχυσιν ἁπάντων, ὥστε καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς εἰ δυνατὸν, πλανηθήσεσθαι, καὶ ταῦτα πάντα μὴ ἐπιόντος τοῖς ἐθνικοῖς καὶ Τήρκοις ἐν ἁγίοις τοῦ ἐκκλησίᾳ ἐν τῷ θεοῦ ναῷ, ἐν ἐκκλησίᾳ, ἐν ἀμύλῳ καὶ χαρωνίᾳ δηλ. ἐπὶ τῶν Γαλλομόρων χρεισταρῶν εἴη. Εἰ δὲ καὶ ταῦτα μόνα ἀρκοῦμεν ἐξαρκέσειεν αὖ, ἐφ' ᾧ μὴ πλανᾶσθαι ἑαυτὸς ἕτοι ἐκλεκτοὺς ὄντας τῆς ἐκκλησίας, ὥστε οὐδὲ αὐτὸς μηδὲ τὰ ὀφθέντα ἀνθίστασθαι ῥήμασιν. ἐκ μὲν ἁγὰ τυγχάνοι τοῦ τοιούτου κἄνα ἐνυβεῖς, ἅμα δὲ πεπαιδευμένοι ἄνδρες δυνατὸς ἀπολογοῦμενοι πάντα τὰ προφητευόμενα καὶ ἐπ' αὐτῶν συμβεβηκέναι. Ὁ θεὸς χάρτοι καὶ μέσῳ πάντες ἐκκλησίαν ἔχουσι πίστεως ἀνάρχοντι, ὅπερ ἐν μὲν ἐσχάτοις τοῖς καιροῖς ἀποστασίαν καὶ πλανᾶσθαι ἀποδέδεκται, σπανίως δὲ μέν τινας, οἵους ἐν ἀνθρώπων ἐν σκότῳ καταγραῖδαι. Ἐπάρθω γοῦν σῶον ἐπὶ καὶ ἀκραίαν ἐν τῶν τῷ ὅλῳ, ὅμως κακῶς φησι τοὺς τοίχους στυλάζειν, κακῶς

Videtur impuit, jam cellule pectoris
cunio: jumo jam, incipit pectoris ab
illis, qui in Ecclesia prima obtinent. A-
mici ut. & proximi ut, adversus te ap-
propinquant & fictum: à planta
pedis

tamen, Malè, inquit, vos parietum amor cepit: malè Ecclesiam Dei in rectis ædificiisque veneramini: malè sub iis, pacis nomen ingeritis. Anne ambiguum est, in iis Antichristum esse sessurum? Montes mihi, & sylvæ, & lacus, & carceres, & voragines sunt tutiores: in illis enim Prophetæ, aut manentes, aut demersi Dei spiritu prophetabant.

Contra Auxentium.

Gregorius, quasi videret, atque animo prospiceret ruinam rerum, ad Joannem Episcopum Constantinopolitanum, qui primus omnium se novo nomine salutari jusserat, universalem Episcopum totius Ecclesiæ Christi, ita scripsit: Si Ecclesia pendebit ab uno, tota corruet. Et quis est, qui non hoc jam olim factum viderit? Jam olim Episcopus Romanus Ecclesiam totam à se uno pendere voluit: quare mirum non est, si ea jam olim tota corruerit. Bernardus Abbas, ante annos quadringentos, nihil inquit, jam integrum est in clero: supereſt ut reveletur homo peccati. Idem in conversione D. Pauli. Videtur, inquit, jam cessasse persecutio: immò jam incipit persecutio ab illis, qui in Ecclesia primas obtinent. Amici tui, & proximi tui, adversus te appropinquarunt & steterunt: à planta pedis

In regiſtro Epiſtolæ ad Mauritium. Lib. 4. Epiſt. 32.

καλῶς ἐν οἰκοδομαῖς καὶ στέγαις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν τιμᾶτε· καλῶς ἐπὶ τούτων τὸ ὄνομα τῆς εἰρήνης ὀνομάζετε· ἆρ' οὐκ ἀνανδρίας ὄν ἐστι τὴν ἀντίχρισιν αὐτοῖς καθεδεῖσθαι; ἔμοιγε τὰ ὄρη καὶ ὕλαι, καὶ λίμναι, καὶ φυλακαὶ, καὶ βάραθρα μᾶλλον ἀκινδυνότερα, παρ' ὅσον ἐν ἐκείνοις οἱ Περσῶται ἢ μένοντες ἐθέλουσι, ἢ κατὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ καταβυθιζόντες ἀσεμνύτονται. Γρηγόριος ὁ θεσσαλονικεὺς, καὶ τὴν διανοίαν προσηγνωσκὼν τοῦ ἐπωνύμου συμφορεῖν πρὸς Ἰωάννην τὸν Καντακουζηνὸν πόλεως ἐπίσκοπον, ὃς δὴ καθεστὼς ἐκ βάθρων καινὴν ὁρμᾶται, ἢ ὅλης χριστοῦ ἐκκλησίας ἐπόχου καθεσταμένου δ' ἐκεῖ, ὕστερος ἀπέστειλεν· Ἐὰν δὲ ἐνὸς ἢ ἐκκλησία κρημνοῦται, ὅλη καταπίπτει, καὶ πῶς ἐκ δύο τούτων καθόπλαι γινόμενον; τοῦ γὰρ ἐπισκόπου Ῥωμαίων καθοπλισθέντος ἐκκλησίαν ὅλην ἐξ αὐτοῦ κρέμασθαι φιλοτιμοῦνται, καὶ χρὴ θαυμάζειν εἰ καθόπλαι κατέπεσον.

Βερνάρδος δὲ ὁ τοῦ Πλάβα τε καὶ Σαξονίας ἐπίσκοπος ἤδη ἔτος ὅδε γέγραφεν· ἐκ τέσσαρα ἔθνη ὑμᾶς ἐν τῷ κλήρῳ· λοιπὸν ἄρα ἀνδρῶν ἀνδρεῖον ἀποκαλυφθῆναι· καὶ ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Παύλου ἐπιστροφῆς ἀπὸ τοῦ, φησὶν, ὁ δεσμώτης ἤδη παύεται, ἀλλὰ νῦν ἀρχὴν λαμβάνει ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας καταστρέφοντας· οἱ φίλοι καὶ μᾶλλον οὐ προσῆκαν τοῦ ἁγίου καὶ ἔστιν ἀπὸ πολλῶν

33.

pedis usque ad verticem capitis, non est ulla sanitas. Egressa est iniquitas à senioribus judicibus, vicariis tuis, qui videntur regere populum tuum. Non possumus jam dicere, Ut est populus, sic et sacerdos, quoniam non ita est populus, ut sacerdos. Heu, heu, Domine Deus: ipsi sunt in persecutione tua primi, qui videntur in Ecclesia tua primatum diligere, & gerere principatum. Idem in Cantica: Omnes amici, omnes inimici, omnes necessarii, omnes adversarii, servi Christi serviunt Antichristo. Ecce in pace mea amaritudo mea est amarissima. Rogerus Bacon, magni nominis vir, cum acri oratione perstrinxisset miserabilem statum sui temporis: Isti, inquit, tot errores Antichristum requirunt.

Sermone 33.

In libello de Idiomate linguarū.

Gerson quæritur, suo tempore omnem vim sacræ Theologiæ, ad ambitiosum certamen ingeniorum, & meram Sophisticam fuisse revocatam.

Fratres Lugdunenses, homines, quod quidem ad vitæ rationem attinet, non mali, Romanam Ecclesiam, à qua tum una, oracula omnia petebantur, fidenter solebant affirmare, esse meretricem illam Babylonicam, de qua tam perspicuæ extent prædictiones in Apocalypsi, & cœtum inferorum.

Scio

πλῶν ἕως τῆς κεφαλῆς ἐκ ἔστιν ὑλοκληρία. ἐξῆλθεν ἀνομία ἐκ πρεσβυτέρων κριτῶν καὶ δήμ ⟨ut⟩ ἐπιζόπων ὃι ἐδόκουν κυβερνᾶν τὸν λαόν. Νυῦ ἐκ ἔστι λέγειν, ὡς ἔστιν ὁ λαὸς ὕπω καὶ ὁ ἱερεὺς, ἐπεὶ τοι ὁ λαὸς ἐκ ἔστιν ὡς ὁ ἱερεύς. Οἶμοι κύριε θεὸς· ἐκεῖνοι γὰρ τῇ διώκειν σε προτίνεται, ὕστερος ἀξιῶσι τῆς σῆς ἐκκλησίας ἀρχὴν καὶ προτίμια φέρεσθαι. Καὶ ὁ αὐτὸς εἰς τὸ ἅπαμα δήμ ἀπαμάτων πάντες φίλοι, πάντες ἐχθροὶ, πάντες δικαῖοι, πάντες πολέμιοι, πάντες τῷ Χριστῷ φίλοι τῷ Ἀντιχρίστῳ ἀγαλόμενοι· ἰδιὰ ἐν τῇ εἰρήνῃ μὲ ἡ πικρότης ἐμὶ ἔστι πικροτάτη. Ροῦφος ὁ Βακχὼν εἷς δήμ ἐνδόξων, ἐπειδὴ δήμ ἐφ' ἑαυτῷ συμφορᾶν σφόδρα λίαν χαθήφατο, τοσοῦτόν φησι, πλάσαι καὶ φιλοδοξίαν τὸν Ἀντίχριστον ὑφάρεσιν. Τέρατον δὲ μέμφεται τοῖς κατ' αὐτὸν χρόνοις, ὅτι πᾶσαν τὴν ἱερᾶς Θεολογίας ἐνέργειαν εἰς φιλονεικίαν πνὲς ἐυφυΐας ὀλίσθησιν, καὶ δὴ καὶ εἰς αὐτὸν αὐτὸν σοφιστείαν μεταπεσοῦσαν. Ἔτι τοίνυν οἱ ἀδελφοὶ ἀνὴρ δικαῖοι ἄνδρες ὅσονγε πρὸς τὸν Ρ βίβλον περαίνεσιν ἀνεπίληπτοι ὄντες, τὴν Ρωμαίαν ἐκκλησίαν (ἣ πάντες τότε ὡσανεὶ χρησμῷ τινι θεῖ ἐκ τῶν σωμενβουλίου) τὴν τε πόρνην Βαβυλῶνα, τὴν ὕπω φανερῶς ἐν τῇ ἀποκαλύψει προειρημένην, καὶ δὴ τὸ τῆς δαιμόνων καταγωγίου καὶ παῤῥησίᾳ ἐδὲ χειζοντο.

Ἀλλ'

Scio horum hominum auctoritatem apud illos levem esse. Quid ergo, si illos testes advoco, qui solent ab ipsis adorari.

Platina. Quid si dico Adrianum Episcopum Romanum ingenuè confessum esse, omnia ista mala à Pontificio culmine cœpisse ruere?

Pighius in eo fatetur erratum esse, quòd in Missam, quam alioqui videri vult sacrosanctam, abusus complures invecti sint. Gerson, quòd multitudine levissimarum ceremoniarum vis omnis Spiritus sancti, quam in nobis vigere oportuit, & vera pietas sit extincta: Gratia tota atque Asia, quòd Pontifices Romani Purgatoriorum suorum, & Indulgentiarum nundinis, & vim hominum conscientiis attulerint, & illorum loculos expilaverint.

De Tyrannide verò Episcoporum Romanorum & fastu Persico, ut alios taceamus, quos illi, quòd vitia sua liberè & ingenuè reprehendant, hostium fortasse suorum loco numerabunt, illi ipsi, qui Romæ, in Urbe sancta, in oculis sanctissimi patris egerunt vitam, & omnia ejus intima videre potuerunt, & nunquam à catholica fide discesserunt, Laurentius

Valla,

Ἀλλ' δίμαι τὴν τ' πάντων αὐθεντίαν παρ' ὑμῶν ἡγῆσθαι· τί δῆτα ἂν ἐκεῖνος καλὸν μάρτυρας ὑς ἔθος αὐτοῖς παρασκευῆσαι;

Τί ἂν ἀποδείξω τ' Ἀδριανὸν, ἐπίσκοπον ὄντα Ῥωμαῖον, πάντα ταῦθ' ἑκουσίως ὡμολογηκέναι, ὡς ἄρα τ' ἀρχιερέων ἕνεκα σωθῆναι;

Πίστ. μῶν ἐπὶ τοσοῦτο φησὶν ἡμᾶς πεῖσαι, ἐφ' ὅσον πολλὰ κ' ἄτοπα εἰς τὴν Μίσσαν τὴν ὅλων ὁσίων παντων ἱερώτατον αὐτῷ δοκῆσαι εἰσηγήσασθαι. Γέρσων ἦν, ὅτι διὰ τὸ πλῆθ. ψυχρῶν τελετῶν, πᾶσά τε ἰωάμις τὰ ἀγία πνεύματ. ἦν ὧν ἐνεργῆσαι ἐν ἡμῖν ἔδει. κ' πᾶσι ἐυσέβεια παντελῶς ἀπέσβησται. Πρὸς τέτοις ἦ κ' Ἑλλὰς ἅπασα, κ' Ἀσία, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι Ἀρχιερεῖς τῆ τ' καθαρτείων, κ' Ἰνδελγέντων κατηλεία τ' ἀνθρώπων τάς τε συνειδήσεις ἐβιάζοντο, κ' τὰ χρήματα ἐξεσύλων.

Τὴν ἦ τυραννίδα τ' Ῥωμαίων ἐπισκόπων, κ' τὴν Περσικὴν τρυφὴν (ἵνα τὰ ἄλλα παραλείπωμεν, ὡς τάχα ἐν μοίρᾳ τ' πολεμίων ἄγουσι, δίοτι μηδὲν ὑποστειλάμενοι παῤῥησίᾳ τοῖς αὐτῶν ἐπέπληξαν ἁμαρτήμασιν·) αὐτοὶ γοῦν ἐκεῖνοι, ὅ ἐν τῇ Ῥώμῃ τῇ ἁγίᾳ πόλει, κ' ἦ ἐνώπιον τὸ ἁγιωτάτε πατρὸς διατελέσαντες, οἱ πάντα τὰ ἀπόῤῥητ' αὐτῷ συνειδότες, μηδὲ πώποτε τῆς καθολικῆς πίστεως ἀφεστῶτες, ὁ Λαυρέντ. Οὐαλλᾶς,

Valla, Marsilius Patavinus, Franciscus Petrarcha, Hieronymus Savanarola, Abbas Joachimus, Baptista Mantuanus, & ante istos omnes, Bernardus Abbas, sæpe multúmque conquesti sunt: ipsúmque interdum Pontificem, verè ne, an falsò, nihil dicimus, certè non obscurè significabant esse Antichristum.

Neque verò est, quòd quisquam objiciat, fuisse illos Lutheri discipulos, aut Zuinglii. Extiterunt enim non tantùm annis, sed etiam sæculis aliquot, antequam illorum nomina audirentur. Videbant illi etiam tum errores irrepsisse in Ecclesiam, eósque cupiebant emendatos. Et quid mirum, si Ecclesia erroribus abducta fuerit, illo præsertim tempore, cùm nec Episcopus Romanus qui summæ rerum solus præerat, nec alius ferè quisquam aut officium suum faceret, aut omnino officium suum intelligeret? Vix enim est credibile, illis otiosis & dormientibus, Diabolum toto illo tempore, aut dormivisse perpetuò, aut fuisse otiosum. Quid enim illi interim fuerint, quáque fide curaverint domum Dei, ut nos taceamus, audiant saltem Bernardum suum.

Ad Eugenium. Episcopi, inquit, quibus nunc commissa

ουαλῶς, Μαρόλιος Πατριάρχης, Θεόφιλος Πρεσβύτερος, Ιερώνυμος Καθαγεμὼν, Ἀββᾶς Ιωαχεὶμιος, Βαπτιστὴς Μαντουανὸς, καὶ ἕτερος τούτων ἀπαντῶν, ὁ Βερνάρδος Ἀββᾶς, πολλὰ καὶ δεινὰ κατεμέμφετο, καὶ αὐτὸν τὸν Ἀρχιερέα, ἄν τ' εἰκῆ, ἄν τ' ψευδῶς (ἐῶ γὰρ τοῦτό γε ἐν τῷ παρόντι) ἀλλὰ φανερῶς τὸν Ἀντίχριστον εἶναι ἀπεφήνατο.

Καὶ μὴν ἐδ' ἔστιν ὅστις ταῦτ' ἀπαντᾷν ἀδύνατα, ὡς ἄρα ἐκεῖνοι λελήθασι, καὶ Ζωγλίτης μαθητὰς γενόμενοι· ἐκεῖνοι μὴ μόνον ἐνισχυοῖς, ἀλλὰ καί ποτε γνησιώτερος ἐπῆρξαν, καὶ τότε τὸ σύμπαν ἐπεγνῶναι. Συνέφερέν δήπου καὶ τότε πλάνης εἰς τὴν ἐκκλησίαν παρεισδύσας, κἀκείνας ἐπανορθοῦν ἐφ' ἑαυτῷ ἐμήσατο. Καὶ τί θαυμαστὸν, εἰ τυχὸν ἡ ἐκκλησία πεπλανῆτο, ἄλλως τε ὅτε μηδ' ὁ Ῥωμαίων ἐπίσκοπος ὁ σὺν ὅλων ἀπίστων, μήτε τις ἄλλο τὸ αὐτῷ καθῆκον ἔτι ἐφύλαξεν, ἢ καὶ ἐπίστατο; ἴσως γὰρ ἀπόκειται τούτων κειμένων καὶ χειλὶ ἀγόντων, ὡσαύτως καὶ τὸν Διάβολον πάντα ἐν μεταξὺ χρόνον κινεῖσθαί τε καὶ ἐγκλαίειν. Ἀλλὰ γὰρ ὅπως ἐκεῖνοι τότε ἔλεγχοντο, καὶ πῶς τῆς τοῦ θεοῦ ἀληθείας ἐπεμελοῦντο, ἵνα ἡμεῖς κατασκοπῶμεν, ἀκουσόμεθα μόνον τοῦ Βερνάρδου σφετέρου.

Οἱ ἐπίσκοποι φασὶν, οἱ τῶν τῆδε τῆς θεοῦ ἐκκλησίαν

Valla, Marsilius Patavinus, Franciscus Petrarcha, Hieronymus Savanarola, Abbas Joachimus, Baptista Mantuanus, & ante istos omnes, Bernardus Abbas, sæpe multúmque conquesti sunt: ipsúmque interdum Pontificem, verè ne, an falsò, nihil dicimus, certè non obscurè significabant esse Antichristum.

Neque verò est, quòd quisquam objiciat, fuisse illos Lutheri discipulos, aut Zuinglii. Extiterunt enim non tantùm annis, sed etiam sæculis aliquot, antequam illorum nomina audirentur. Videbant illi etiam tum errores irrepsisse in Ecclesiam, eósque cupiebant emendatos. Et quid mirum, si Ecclesia erroribus abducta fuerit, illo præsertim tempore, cùm nec Episcopus Romanus qui summæ rerum solus præerat, nec alius ferè quisquam aut officium suum faceret, aut omnino officium suum intelligeret? Vix enim est credibile, illis otiosis & dormientibus, Diabolum toto illo tempore, aut dormivisse perpetuò, aut fuisse otiosum. Quid enim illi interim fuerint, quáque fide curaverint domum Dei, ut nos taceamus, audiant saltem Bernardum suum.

Ad Eugenium. Episcopi, inquit, quibus nunc commissa

Οὐαλλᾶς, Μαρσὴλιος Πατεβίνος, Φερεγιλιος Πρεσχὴς, Ἱερώνυμος Σαβαναρωλᾶς, Ἀββᾶς Ἰωαχίμος, Βαπτιστὴς Μαντουανὸς, καὶ ἕτεροι τοιοῦτοι ἅπαντες, ὁ Βερνιέρδος Ἀββᾶς, πολλὰ καὶ δεινὰ κατεμέμφετο, καὶ αὐτὴν τὴν Ἀρχιερέα, ἂν τ' ἀληθῶς, ἂν τ' ψευδῶς (ἐγὼ γὰρ τοῦτο μὲν οὐκ οἶδα πρόκειται) ἀλλὰ φανερῶς τὸν Ἀντίχριστον εἶναι ἐβλασφήμει.

Καὶ μὴν ἐκεῖνό γε πάντ' ἀπάντων δίκαιον, ὡς ἄρα ἐκεῖνοι λυθήσε, ἢ ζυγγλίνι παθεῖν γνώμην· ἐκεῖνοι μὴ μόνον ἐναντίοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς φιλτάτοις ἐχθρὸν ἐαυτοὺς ἔδειξαν, ἢ τούτους τὸ σύμπαν παρεῖναι. Σωφρονοῦντες δὲ τότε πλάνης εἰς τὴν ἐκκλησίαν παρεισδύσας, κἀκείνας ἐπανορθοῦν ἐσπούδασαν. Καὶ τί θαυμαστὸν, εἰ τυχὸν ἡ ἐκκλησία πεπλάνηται, ἄλλως τε ὅτι μηδ' ὁ Ῥωμαίων ἐπίσκοπος ὁ σφῶν ὅλων ἁπάντων, μήτε τις ἄλλο τὸ αὐτῷ καθῆκον ἴσως ἐποιήσατο, ἢ καὶ ἐποίησατο; ἴσως γὰρ ἀποικία τύπων κοιμωμένων καὶ χαλεπῶν ἀγόντων, οὕτω καὶ τὸν Διάβολον πάντα ἐν μεταξὺ χρόνον κυριεῦσαί τε καὶ ἐχθρανῆναι. Ἀλλὰ γὰρ ὅπως ἐκεῖνοι τότε ἔλεγον, καὶ πᾶς τις τῶν θείων αἰτίας ἐπεμελοῦτο, ἵνα ἡμεῖς κατασωπῶμεν, ἀκουσάτωσαν μόνον τοῦ Βερνιέρδου σφετέρου.

Οἱ ἐπίσκοποι, φησὶν, οἱ νῦν τὴν τῶν θεῶν ἐκκλησίαν

missa est Ecclesia Dei, non doctores sunt, sed seductores: non pastores, sed impostores: non prælati, sed Pilati.

Hæc Bernardus de Pontifice, qui se summum appellabat, déque Episcopis qui tum sedebant ad gubernaculum. Non erat ille Lutheranus, non erat hæreticus, ab Ecclesia non discesserat: tamen Episcopos illos, qui tum erant, non dubitavit seductores, impostores, Pilatos appellare. Jam verò cum populus palam seduceretur, & oculis hominum Christianorum imponeretur, & Pilatus sederet pro tribunalibus, & Christum Christique membra ferro flammæque adjudicaret, O Deus bone, quo tum loco erat Ecclesia Christi! Ex tot autem tãmque crassis erroribus, quem unquam isti errorem repurgaverunt? aut quem omnino errorem agnoscere & confiteri voluerunt?

Sed quoniam isti suam esse affirmant universam possessionem Ecclesiæ catholicæ, & nos quòd cum ipsis non sentiamus, appellant hæreticos, vide sanè, Ecclesia ista, quam tandem habeat notam, aut significationem Ecclesiæ Dei. Neque verò Dei Ecclesiam, si eam velis serió & diligenter quærere, est adeò difficile deprehendere. Est enim excelso, & illustri loco,

ἐκκλησίαν ἐπιτετραμμένοι, ἃ διδάσκαλοί εἰσιν, ἀλλὰ ψευδοδιδάσκαλοι, ἃ ποιμένες ἀλλὰ φάναι, ἃ θεσπέσιοι, ἀλλὰ Πιλάται.

Ταῦτα μὲ ὁ Βερνάρδ Θ θεὲ τε ἐκείνε τε ἐπισκόπε, ὃς ἐθέλετ Θ λέγεδαι ἐφιλοτιμεῖτο, κὴ θεὲ ἄλλων δὴ τὰν τῆς ἐκκλησίας διοίκησιν τότ' ἐγκαινιζομένων· Οὐχὶ ἦ Λευϊτικὸς ἦν, ἃ χ αἱρετικὸς, ἐκ ἀφεστηκὼς τῆς ἐκκλησίας· τοιῦτον ὅμως κατεδάρρησαν, ὅσον τὸν πνευμάτ' ἐπισκόπους ψευδοδιδασκάλους, ἀποστάτας, Πιλάτες ἀπεκάλεσ. Ἐπὶ τοίνυν, ὅτι ὁ λαὸς φανερῶς ἐξεπατήθη, κὴ φρενοκιζονθ' οἱ χριστιανοί, κὴ ὁ Πιλάτ Θ δικασὴς ἐν τόντε χρισὸν, κὴ τὲ αὐτῦ μίλτι πυρὶ κὴ μαχαίρᾳ ἀπέκτεινε, πῶς ὦ θεὸς πῶς τότ' εἶχε τὰ θεῖς ἢ κλεις τὲ ἐκκλησίαν; Καί τοι τοσέτων κὴ τηλικέτων ἀμαρτημάτων τί ποθ' ἕτοι μετερρύθμισαν; ἢ ἅλως ἐπιγνῶναι κὴ ὁμολογεῖν ἐβελήθησαν;

Ἐπειδὴ μέντοι ἡ καθολικὴ ἐκκλησία ὁλοκλήρως σφετέραν ἔτι διατίνονται, κὴ ἡμᾶς ἦ ἀπὲ αὐτοῖς μὴ συμφρονοῦντας αἱρετικὰς θεσπιζοδίαν· ἴδη δὴ θεὲ ταύτης διαλάβωμεν ἡ ἐκκλησίας τὴ πόσον ἔξι τῆ ἁγίε θεῦ ἐκκλησία παρεμφερὴς, καὶ ποίας χαρακτῆρας αὐτῆ κοινὰς κέκτηται. Πλὴ μὴν οὐδ' ἁγία θεῦ ἐκκλησία ἐκ ἔστ πάνυ δυσερὲς εὑρεῖν, τοῖς γε μὴ σπουδῆς κὴ ἐπιμελῶς αὐτὴν ἀναζητῆσιν· ἐφ' ὑψηλῆ γὰρ κὴ φανερωτάτου

loco, in vertice montis posita, ædificata videlicet, in fundamentis Apostolorum, & Prophetarum. Ibi (inquit Augustinus) quæramus Ecclesiam: ibi decernamus causam nostram, utque alibi idem ait, Ecclesia ex sacris & canonicis scripturis ostendenda est: quæque ex illis ostendi non potest, non est Ecclesia.

De unitate Ecclesiæ. cap. 3.

Cap. 4.

Nescio tamen quo pacto reverentiâne, an conscientia, an desperatione victoriæ, ut latro crucem, ita isti semper horrent & fugiunt verbum Dei. Neque id sane mirum. Ut enim cantharum aiunt in opobalsamo odoratissimo alioqui unguento facillimè extingui atque emori: ita illi causam suam in verbo Dei tanquam in veneno, extingui vident, & suffocari.

Itaque sacrosanctas scripturas quas servator noster Jesus Christus non tantùm in omni sermone usurpavit, sed etiam ad extremum sanguine suo consignavit, quò populum ab illis, tanquam à re periculosa & noxia, minore negotio abigant, solent literam frigidam, incertam, inutilem, mutam, occidentem, mortuam appellare: quod nobis quidem perinde videtur esse, ac si eas omnino nullas esse dicerent. Sed addunt etiam simile quoddam non aptissimum: eas esse quodammodo

βαθμιαν, ἱδρυμένην μὲν ἐν ὄρεσι κορυφῆ, οἰκοδομουμένην δὲ τοῖς διαλείμμασι τῶν ἀποστόλων, καὶ τῷ πρωτῷ. Ἐκεῖ (φησὶν ὁ Αὐγουστῖνος) τὴν ἐκκλησίαν ζητῶμεν, ἐκεῖ τὴν ἀμφισβήτησιν διακρίνωμεν· Ἀλλαχοῦ δέ φησιν ὁ αὐτὸς· τὴν ἐκκλησίαν ἐπιδεικτέον ἐκ τῶν ἱερῶν καὶ κανονικῶν γραφῶν· ἣν δ' ἐκ ἔστιν ἐντεῦθεν ἀποδεικνύναι, ἐκκλησίαν μὴ τυγχάνει. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐκ οἶδα, πῶς ἄρα διατεθέντες, πότερον εὐλαβείας ἕνεκεν, ἢ σωφρονοῦντες ἑαυτοῖς, ἢ τὴν νίκης πάμπαν ἀπογνόντες, ἀλλ' οὖν τόγε τοῦ θεοῦ ῥῆμα, καθάπερ λιμὴν τὴν σταθμὸν, ἀεὶ φεύγουσι καὶ ὀρρωδοῦσιν· εἰκότως νὴ τὴν ἀλήθειαν. ὥσπερ γὰρ καὶ ῥᾴδιον φασι ῥᾳδίως ἁμαρτεῖν, καὶ εὐαποδίωκτον τῷ ἀποβάντι, καὶ τὸν μύρον ὄντα εὐοσμότατον. ὅπου καὶ ἡμῖν διδάσκουσι τὰ θεῖα ῥήματος ὠσεὶ δικτύου πνὸς ἀναιρεῖσθαι μέλλουσι καὶ καταπίπτοντος. Οὐκοῦν τὰς παραγγελίας γεγραφὰς, ἃς ὁ σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐ μόνον ἐνδοτέ λα ῥήματος ἔγραψεν, ἀλλὰ καὶ τελευταῖον τῷ ἰδίῳ αἵματι ἐπισφράγισεν, ἵνα μᾶλλον τὸν λαὸν ἀπρύκωσιν· αὐτῶν οἷς ἐπικινδύνως καὶ βλαβερῶν χρήματος, χρήματα ψυχρὸν, ἄδηλον, ἄχρηστον, κωφὸν, φονεδον, καὶ ἀσεβὲς καλοῦσιν· ὅσα ταὐτὸν οἴεται τυγχάνει τῷ λέγειν αὐτὰς μηδ' ὅλως εἶ). Πάλιν καὶ ὁμοίως φεύγοντες ἐ πάντα ἀριθμῆσαι ἐπεξιέασιν· ὅπου δὲ

Pighius in Hierarchia modo nasum cereum, posse fingi flecti que in omnes modos, & omnium institu to inservire. An Pontifex ista à suis di nescit? aut tales se habere patronos no intelligit?

Audiat ergo quàm sanctè, quamq piè, de hac re scribat Hosius quidam Po lonus, ut ipse de se testatur, Episcopu certè homo disertus, & non indoctus, acerrimus ac fortissimus propugnator e jus causæ. Mirabitur opinor homine pium de illis vocibus, quas sciret profe ctas ab ore Dei, vel tam impiè sentire po tuisse, vel tam contumelioſè scribere, præsertim, ut eam sententiam non sua unius propriam videri vellet, sed istorum communem omnium.

Hæc Hosius in lib. de expresso verbo Dei, sed astutè, & sub alterius personâ: quamvis et ipse aliâs eadem, in eodem etiã libro disertis verbis affirmet.

Nos, inquit, ipsas scripturas, quarum tot jam non diversas modò, sed etiam contrarias interpretationes afferri vide mus, facessere jubebimus, & Deum lo quentem potius audiemus, quàm, ut a egena ista elementa nos convertamus, & in illis salutem nostram constituamus. Non oportet legis & scripturæ peritum esse, sed à Deo doctum. Vanus est labo qui scripturis impenditur. Scriptura e nim creatura est, & egenum quoddam elementum. Hæc Hosius. Eodem pro

χτὶ ἐκ κηρῶν ῥίγα παντοίας φεύγειν αὐτὰς
ῶσι, καὶ ὅτι συλλαμβάνουσι πᾶσιν ἐκείνοις τὸ ἐπιβο-
λῆς. Μῶν ἄρα ὁ Ἀρχιερεὺς ἀγνοεῖ ταῦτα πάντα;
ἢμὶ ἀμφὶ αὐτὸν λέγειν; μὴ γὰρ τοιοῦτος ἔ-
χων συμπήγορος; ἐνωτίζοιτο γοῦν ὡς φεῦ ἡμῖν δε
ίως καὶ εὐσεβῶς Ὅσιός τις Πολωνὸς ἔγραψεν,
ήρ, χτὶ μὲ τὸ αὐτὸ μυρίκιον ἐπίσκοπος, πῆ δὲ
ληθείας δεινός τὸ λέγειν καὶ πεπαιδευμένος, καὶ
στοτονώτατος ἦ, καὶ ἐρρωμένεστατος ἡμῖν αὐτῆς
ἐφαπτῶν. Θαυμάσεις τοίνυν, ὡς δοκῶ, εἴ πως
ίοντε ἀνδρα εὐσεβῆ φεῦ τοσῆδε ῥήσεων, ἃς δὴ
αφῶς ἤκουσα τὸ θεὸν αὐτὸν φθεγξάμενον, ὅτως
ἀσεβῶς γινώσκειν, ἢ ὑβριστικῶς χρῆσθαι μᾶλιστα
ἐμοὶ, ἐπειδὴ ἐχ ἑαυτῷ μόνον κατ' ἰδίαν, ἀλλὰ
ὰ πᾶσι τοῖς αὐτῷ συνδιασώζεσθαι τὰ αὐτὰ κοινῇ δε-
όχθαι φασκουσιν. λέγει γὰρ ἡμεῖς, τὰς γραφὰς,
ὰς νεῦν ὁρῶμεν μὴ μόνον διαφόρως ἐξηγήσεις,
ἀλλὰ καὶ ἐναντίας ἀλλήλαις ἐπιδεχομένας, χαί-
ειν ἐάσαντες. αἱρέμεθα τὸν θεὸν φθεγγόμενα μᾶλ-
ον ἀκούειν, ἢ πρὸς τὰ δὲ ψυχρὰ χαίσματα τῆς ἀ-
θρωπίνης σωτηρίαν ἐκείνων ἀναρπᾶσαι. Οὐ
χρὴ τὸν νόμον καὶ τὰς ἁγιφὰς ἔμπυρον εἶναι, ἀλλὰ πυρὸς
τὸν θεὸν διδαχθῆναι. Μάταιος ὁ πόνος ὁ φεῦ τὰς γρα-
φὰς αἱ γραφαὶ δὲ κλῖσις εἰσὶ καὶ πλαγὸν συνεχεῖ-
ν. Ταῦτα μὲν Ὅσιος, τῆς αὐτῆς ἀηλονότι γνώμης καὶ

sus Spiritu atque animo, quo olim Mon-
tanus, aut Marcion, quos aiunt solitos
esse dicere, cùm sacras scripturas con-
temptim repudiarent, se multò & plura
& meliora scire, quàm aut Christus un-
quam scivisset aut Apostoli. Quid ergo
hîc dicam. O columina religionis! O
præsides Ecclesiæ Christi! An hæc ea
reverentia vestra est, quam adhibetis ver-
bo Dei? An nos sacras scripturas, quas
D. Paulus ait divinitus afflatas esse, quas
Deus tot miraculis illustrârit, in quibus
Christi ipsius certissima vestigia impressa
sint, quas omnes sancti Patres, quas A-
postoli, quas Angeli, quas Christus ipse
filius Dei, cùm opus esset, pro testimo-
nio citârit, an eas vos, quasi indignæ sint
quæ à vobis audiantur, facessere jubebi-
tis? hoc est, Deo ipsi, qui vobis in scrip-
turis clarissimè loquitur, silentium impo-
netis? aut illud verbum, quo uno, ut
Paulus ait, reconciliamur Deo, quódque
propheta David ait, sanctum, & castum
esse, & in omne tempus esse duraturum,
egenum tantùm, & mortuum elemen-
tum appellabitis? Aut in eo, quod
Christus nos diligenter scrutari, quódque in oculis assiduè habere jussit, om-
nem nostram operam dicetis frustra col-
locari!

πάθματος ἐχόμενος τῷ πάλαι Μοντάνῳ ἢ Μαρκίωνι, ὃς φασι τῷ ἁγίων γραφῶν ἐφιέντας λέγειν εἰσθέναι, πολλαπλασίαν καὶ παρὰ πολὺ κρείττω θεὸν χειστὸν καὶ τῆς ἀποστόλων γνώσεως. Τί δαὶ τοῖς τοῦτ' ἐρεῖτε; ὦ στῦλοι τῆς θρησκείας; ὦ τῆς τοῦ χειστοῦ ἐκκλησίας τοιχωτῶτες; ἆρ' ὅσον ὕπνος ἐνυσβέστη τὰ θεῖ τὸ ῥῆμα διῦ; μᾶλ' ταὶ ἱεραὶ γεγραφαὶ, ἃς ὁ Ἅγιος Παῦλος θεοπάδως λέγει, ἃς ὁ θεὸς τοσούτοις ἐπιστώσατο σημείοις καὶ ἃς ῥᾴ ἴχνη ἄπλα τοῦ χειστοῦ ἐναργέστ' ἐγχαράττει, ἃς σύμπαντες ὁι ἅγιοι πατέρες, ἃς οἱ ἀπόστολοι, ἃς οἱ ἄγγελοι, ἃς αὐτὸς ὁ χειστὸς ὁ τοῦ θεοῦ υἱὸς, εἴ πω τέλος λάβοιεν, μαίνεσθαι φαίεσθε; μᾶλ' ἄρα ταύτης διὰ τῆς νόμῳ φιλτάτοις ἀναξίνες λογίζεσθαι χαίρειν ἐάσατε; τοῦτόν μοι αὐτῷ θεῷ συγγνώμην θέσθε τῷ ἐν ᾧ γραφαῖς ἀντιρρησιν πρὸς ὑμᾶς διαλεγόμενος; ἢ τὸ ῥῆμα ἐκεῖνο, ὅτι (καθά φησιν ὁ Παῦλος) μόναν διήλλαξεν ἡμᾶς τῷ θεῷ, καὶ ἐπὶ τὸν Δαβὶδ πεφώτιλω. ὅπου καὶ ἀγνὸν ἐπάρχον ἅπαντα τὸν χρόνον διατελεῖ, μᾶλ' ἄρα μηδὲν ὅτι μὴ πνοὴν καὶ ψυχὴν τοιχεῖον ὀνομάσαντες; ἢ καὶ θεὸς ὁ χειστὸς ἐπέλαβεν ἐπιμελῶς ἐρευνᾶν, καὶ διηνεκῶς πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχειν. θεὸς τάτα μάτην ἐν τῶν ἡμῶν παιδιὰ ἅπασαν ἐρεῖτε;

locari? Et Christum, Apostolósque, cùm hortarentur populum ad sacras literas, ut ex illis abundarent in omni sapientia, & scientia, voluisse hominibus fucum facere? Non est mirum, si isti nos, nostráque omnia contemnant, qui Deum ipsum, ejúsque oracula ita parui faciant. Insulsum tamen erat, ut nos læderent, injuriam eos tam gravem facere verbo Dei.

Tamen quasi hoc parum esset, comburunt etiam sacrosanctas scripturas, ut olim impius rex Aza, aut Antiochus, aut Maximinus, eásque hæreticorum libros appellare: omnióque id videntur velle facere, quod olim Herodes, obtinendæ potentiæ suæ causa, in Judæa fecit. Is enim, cùm esset Idumæus, alienus à stirpe & sanguine Judæorum, haberi tamen cuperet pro Judæo, quo magis Regnum illorum, quod ab Augusto Cæsare impetraverat, sibi posterísque suis confirmaret, omnes genealogias, quæ apud illos in archivis ab Abrahamo usque diligenter fuerant asservatæ, & ex quibus facilè nullo errore deprehendi posset, è quo quisque genere oriundus esset, jussit incendi & aboleri, videlicet, ne quid supereſſet in posterum, quo ipse notari posset alieni sanguinis. Ita prorsus isti, cum

Eusebius.

χ τὸν Χριστὸν δι σωὶ τοῖς ἀποστόλοις, ὅτε παρεκαλοῦμεν τὸν λαὸν ὅπι τὰ ἱερὰ τ γραμμάτων, ἵνα ἐξ αὐτῶν ἐν πάσῃ σοφίᾳ χ ἐπιστήμῃ θεωτεύωσι, πῶς ἀνθρώπους φεναχίζειν βελπθῆναι; Τοιγάρτοι δαῖμα μ ἐκ ἔστιν ἐδὲν. εἰ γοῦν ἦμεν, χ παίτων τ ἡμετέρων καταφρονῆσαν, οἱ τὸν τ θεὸν, πάτε αὐτῶ διατάγματα ὥσπερ ἀπαιωνίζοντες· πλέον δ' ὅμως ὅπι τῶ ἡμετέρα βλάβη τοσαῦτα χ πλειαῦτα εἰς τὸ θεῖον ῥῆμα ὑβρίζει.

Καίτοι ἐδὲ ταῦτ' ἀπόχεν αὐτοῖς, ἀλλὰ χ τὸν πάλαι βδέλυγμον βασιλέα τ Ἀζᾶν, ἢ Ἀντίοχον, ἢ Μαξιμῖνον, τὰς ἱερωτάτας χαράττοντες γραφὰς, τ αἱρετικῶν βίβλους αὐταῖς συγκαταθέσεσιν. Ὅλως δ' εἰπεῖν, ταυτὸν ἐοίκασι πεπονθόσι τὸ πάλαιον Ἡρῳδης ἕνεκα τῶ πλεῖ αὐτῶ ἀρχῆς βεβαιῶσαι χρὴ Ἰουδαίων ἐπρίσσειν. Ἐκεῖνος γὰρ μ Ἰδουμαῖος ὤν, ἀλλόφυλος τότε γένος χ τ σπέρματος τ Ἰουδαίων, ἅμα δ βελόμενος Ἰουδαῖος νομισθῆναι, ἐφ' ᾧ μᾶλλον ἑαυτῷ χ τοῖς αὐτῶ ἀπογόνοις κατασφαλίζεσθαι τ παρὰ τῶ Αὐγούστε Καίσαρος χαρισαμένου βασιλείαν, πάσας τὰς γενεαλογίας τὰς ἀπ' ἐκείνων ἕως ἀπὸ τ Ἀβραὰμ ἐν τοῖς ἀρχείοις μ ἀνεδῆς παφυλαχθείσας ἐξ ὧν τὸ ἐνδεὲς γένος ῥᾴδιον ἦν εὑρεῖν, φλέγειδς χ πανταχόσιον ἀφανίζειδς σπουδὴν τ μηδὲν εἰς μετέπειτα χρόνον ὢ ἀλλόφυλος ὢν ἐξελέγχοιτο καταλελοιπόδς· ὁμοίως χ ἔτοι, σπουδὴ

cum omnia sua, quasi ab Apostolis, aut à Christo tradita, velint haberi in precio, nequid uspiam supersit, quod hujusce modi somnia, & mendacia possit coarguere, aut incendunt, aut populo intervertunt sacras scripturas.

Rectè sanè, & valdè in istos appositè scribit Chrysostomus: Hæretici, inquit, claudunt januas veritati, sciunt enim, si illæ pateant, Ecclesiam non fore suam. Et Theophylactus, Verbum, inquit, Dei, est lucerna, ad quam fur deprehenditur. Et Tertullianus, sacra, inquit scriptura hæreticorum fraudes & furta convincit. Cur enim celant, cur supprimunt Evangelium, quod Christus de tecto sonari voluit? Cur illud lumen abdunt sub modium, quod stare oportuit in candelabro? Cur multitudinis imperitæ excitati, atque insciticæ magis, quàm causæ bonitati confidunt? An putant, artes jam suas non videri: aut se nunc, quasi Gygis annulũ habeant, posse ambulare inconspicuos? Satis jam omnes, satis vident, quid sit in illo scrinio pectoris Pontificii: vel hoc ipsũ argumẽto esse potest, non rectè ab illis, non verè agi. Suspecta meritò videri debet ea causa, quæ examẽ & lucem fugitat. Nam qui malè facit, ut

In opere imperfecto.

Christus

ἐσειδὴ τὰ ἑαυτῶν ἅπαντα διονέμει τοῖς Ἀπο-
στόλων καὶ τοῦ Χριστοῦ παραδιδόντα διὰ πολλῆς ἀγωνί-
φιλοπονίας τοῦ μήπως τι ἐξενέγκοιτο, ὃ ἀν τὰς τοῦ
ὀνείρατα καὶ φόβον ἐξελέγχειν δυνησείωμεν, τοὺς
ἀρχαίας γεγραφὰς ἢ τὸν κατακλυσμὸν, ἢ πόντιλαδον αὐ-
τοὺς ἀφαιρῆσι. Πλεῖ δὲν δὲ ἔχει καὶ ἀριθμοῦντας τὰ
τοῦ Χρυσοστόμου γεγραμμένα· ὅτι οἱ αἱρετικοὶ τοὺς
θύρας ἀποκλείουσι τῆ ἀληθείᾳ, συνειδότες (ἐμοὶ
δοκεῖ) τούτων ἀνεγκλήτων ὄντων ἐφ' ἑτέρων τινὰ
ἐπιλήσεσθαι. Καὶ Θεοφύλακτος τὸ ῥῆμα, φησὶ, τοῦ
διὰ λύχνος ὅτι ἀφ' ὧν φωράσεται ὁ κλέπτης. Καὶ
Τερτυλλιανὸς, ἡ ἀγία γραφὴ τοὺς κλοπὰς καὶ σοφίσ-
ματα τῶν αἱρετικῶν ἐλέγχει. Τί γὰρ ἀνακρύπτουσι, τί
ἀσαφίζουσι τὸ εὐαγγέλιον, ὅπερ ὁ Χριστὸς ἐπὶ τῶν
δωμάτων κηρυχθῆναι ἐβούλετο; τί φῶς ἐκεῖνο πε-
ρίεστιν ἀπὸ μόδιον, ὃ ἐστὶν ἐκκλησία; ἢ τί πεποίθασι μᾶλλον ἐπὶ τυφλότητι καὶ ἀγνοίᾳ
τετυφλωμένοι πλήθους, ἢ παλαιᾷ τῆς διδασκαλίας;
ἐπὶ γὰρ ταῖς αὐτῶν ἐπιχειρήσεις ἂν ὀφθῶσι φράσαι; ἢ
καὶ νῦν δοκοῦσιν ὑφαγεῖς ἀπεπατεῖν ἔτοιμοι εἶναι, ἀπαντᾶν
τὸν Γύγου δακτύλιον ἔχοντες; Σαφῶς ἦλθε σαφῶς
φῶς πάντες ὁπόσοι πράττονται πονηρὰ μισοῦσι τὸ φῶς
χεροὶν· καὶ γὰρ τὸ γε αὐτὸ ἱκανὸν εἰπεῖν ὡς τὸ
καλῶς καὶ ἀγαθοποιοῦντος ἔχει τὰ ὄντα· ἐπιδιώκει δὲ
διδαχὴ κατὰ πνεῦμα δικαία τυγχάνειν ὄντα, ὅπερ
ἔστι τῶν βάσανον καὶ τὸ φῶς ἀποδείκτικόν. Πᾶς
γὰρ ὁ φαῦλα πράσσων (καθά φησιν ὁ Χριστὸς)

μισεῖ

Christus ait, quærit tenebras & odit lucem: animus benè sibi conscius ultro venit in conspectum, ut opera, quæ à Deo profecta sunt, videri possint. Illi autem non usq; adeò cæci sunt, quin ut hoc satis videant, si scripturæ semel obtineant, actum esse statim de regno suo: utq; olim aiunt idola Dæmonum, à quibus omnia tum oracula petebantur, repentè obmutuisse ad aspectum Christi, cùm ille veniſſet in terras, ita nunc omnes artes suas
2 *Thes.* 2. ad aspectum Evangelii statim esse ruituras. Antichristus enim non abjicitur, nisi claritate adventus Christi.

Nos quidem, non ut isti solent, ad flammas confugimus, sed ad scripturas, nec illos ferro obsidemus, sed verbo Dei. Ex illo, ut Tertullianus ait: Fidem alimus: ex illo spem erigimus: ex illo fiduciam firmamus. Scimus enim, Evangelium Jesu Christi esse vim Dei ad salutem, & in illo esse æternam vitam: utque Paulus monet, ne Angelum quidem Dei de cœlo venientem audimus, si nos ab aliqua parte hujus doctrinæ conetur avellere. Immò, ut vir sanctissimus Justinus Martyr de se loquitur: ne Deo quidem ipsi fidem haberemus, si aliud nos doceret Evangelium. Nam quòd isti sacras scripturas,

μισεῖ τὸ φῶς, ὁ δὲ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανερωθῇ αὐτοῦ τὰ ἔργα, ὅτι ἐν θεῷ ἐστιν εἰργασμένα. Οὕτω ἐπὶ πᾶσιν εἰσὶ τυφλοὶ, ὥστε μὴ ἰδεῖν, ἢν ἄρα κρατῶσιν αἱ γεφυραὶ τ σφετέραν βασιλείαν ἐνδὺς διαλυθήσεσθαι καὶ ὡς τὰ πάλαι τὰ εἴδωλα τ δαιμόνων δι' ὀλίγου ἄνθρωποι μόνοις σφὶ ἐκείνων ἐχρῶντο, παραχρῆμα τ χειρὸς ὀφθαλμοῦ φρῶδα ἐγένετο ὡσαύτως καὶ νῦν πρὸς τ ὄψιν τ εὐαγγελίου, τὰς αὐτῶν τέχνας αὐτίκα μάλα κακῶς ἀπολέσθαι. Καὶ γὰρ οὐκ ἄλλως τ Ἀντίχειστον καταργεῖσθαι ἐνδέχεται, πλὴν ἢ τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς τ χειρὸς παρουσίας.

Ἡμεῖς τοίνυν οὐ καταφεύγομεν ἐπὶ τὰς πυρᾶς, ἀλλὰ τὰς χεῖρας· οὐδὲ μαχαίρας πολιορκοῦμεν αὐτοὺς, ἀλλὰ τῷ τ θεοῦ ῥήματι· Ἐκ τούτου (καθάπερ φησὶν ὁ Τερτυλλιανὸς) τ πίστιν τρέφομεν, ἐκ τούτου τὰς ἐλπίδας ἀναζωπυροῦμεν, ἐκ τούτου κρατυνόμεθα τ πεποίθησιν. Τὸ γὰρ Ἰησοῦ χειρὸς εὐαγγέλιον οἰκεῖόν τ θεοῦ δύναμιν ὑπάρχειν εἰς σωτηρίαν, καὶ παντὶ τῷ τ αἰώνιον ζωήν· καὶ κατὰ τὸ Παύλου εὐαγγέλιον, οὐδ' ἂν ἄγγελος οὐρανόθεν ἐρχόμενος εὐαγγελίσαιτο ἄλλο παρ' ἃ εἰλόμεθα ἡμᾶς, οὐδ' ὡς πεισόμεθα· μᾶλλον δὲ (καθὰ καὶ αὐτὸς φησὶν ὁ ἁγιώτατος Ἰησοῦς Μάρτυς) οὐδὲ αὐτῷ τῷ θεῷ πιστεύσομεν ἂν, εἰ ἄρα διδάξειεν ἡμᾶς ἄλλο τι εὐαγγέλιον.

Ὅτι δ' ἐκεῖνοι τὰς ἱερὰς χεῖρας διὰ κεφαλὰς καὶ

pturas, quasi mutas, & inutiles, missas faciunt, & ad Deum potius ipsum in Ecclesia, & in conciliis loquentem, hoc est, suos ipsorum sensus, & sententias provocant, est ea ratio inveniendæ veritatis & admodum incerta, & valde periculosa, & quodammodo fanatica & à sanctis patribus non approbata. Chrysostomus quidem ait, multos esse sæpe, qui jactent Spiritum sanctum: at enim qui loquuntur de suo, falsò se illum habere gloriantur. Quemadmodum enim, inquit, Christus negabat se loqui à seipso, cùm loqueretur ex lege & è Prophetis: ita nunc si quid præter Evangelium nomine sancti spiritus nobis obtrudatur, non est credendum. Ut enim Christus est impletio legis & Prophetarũ: ita Spiritus est impletio Evangelii. Hęc Chrysostom.

Isti verò quamvis non habeant sacras literas, habent tamen fortasse doctores veteres, & sanctos patres. Id enim semper magnificè jactaverunt, omnem antiquitatem, & perpetuum omnium temporum consensum à se facere. Nostra verò omnia nova esse & recentia, ante paucos istos annos proximos nunquam audita.

Vid. Fac. Acontii lib. 8.

Certè in religionem Dei nihil gravius dici potest, quã si ea accusetur novitatis.

Ut

καὶ ἀνωφελεῖς χαίρειν ἐῶντες πρὸς τὴν θεὸν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τὴν συνόδους αὐτόχρημα φυσιγγιοῦσθαι, παντέχνως, πρὸς τὰς ἑαυτῶν γνώμας καὶ δοκήσεις παραγαλῶνται, ταύτην γέτοι τὴν ἀλήθειαν ἐξαιρεῖν, πρὸς τὸ σφαλερὸν εἶδος καὶ ὀπτικὴν δόξαν, ἐπὶ πολλῆς ἀβελτηρίας δοκεῖ, μηδὲ πῃ παύειν ἀρέσκει τοῖς ἁγίοις πατράσι. Φησὶ γοῦν ὁ Χρυσόστομος, ὅτι πολλοὶ μὲν κρυπτόν τι ἐπὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι· ὅσοι δὲ τὰ σφέτερ αὐτῶν λέγουσι, φανερῶς ἐκεῖνο ψευδοποιοῦντες. Καθὼς γὰρ Χριστὸς οὐκ ἐφη λαλεῖν ἐξ ἑαυτοῦ, ὁπηνίκα ἐλάλησεν ἐκ τῆς νόμου καὶ τῶν προφητῶν· ὕστερον δὲ ἐάν τι περὶ τὸ εὐαγγέλιον ὡς ἐξ ἁγίου πνεύματος ἐσφέρηται ἡμῖν, ψευδῆναι μηδαμῶς χρή· διόπερ ὥσπερ ὁ χριστὸς πλήρωσις ἦν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, οὕτως καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα τὸ εὐαγγελίου πλήρωσις τυγχάνει. Τοσαῦτα μὲν ὁ Χρυσόστομος.

Εἰ δὲ τὰς ἱερὰς γραφὰς οὐκ ἔχουσιν, ἀλλὰ μὴν ἀλλὰ ἴσως τοὺς γε πάλαι διδασκάλους, καὶ τοὺς ἁγίους ἔχουσι πατέρας. Ἀεὶ γὰρ τοῦτο ψευδοῦσι κομπάζοντες, ὡς ἅπαντες οἱ ἀρχαῖοι, καὶ ἡ διηνεκὴς πασῶν γενεῶν συμφωνία πρὸς αὐτῶν ἦν· τὰ δ' ἡμέτερα πάντα καινὰ καὶ πρόσφατα, χθὲς καὶ πρώην ἐξηυρημένα. Καὶ τοὶ τῆς τοῦ θεοῦ θρησκείας οὐκ ἔνι δεινότερόν τι καταγορεῦσαι, ἢ τὴν καινότητα· ὥσπερ

Ut enim in Deo ipso, ita in ejus cultu nihil oportet esse novum. Nescimus tamen, quo pacto ab initio rerū ita vidimus semper fieri, ut quotiescunq; Deus quasi accenderet, & hominibus patefaceret veritatem suam, quamvis ea non tantum antiquissima, sed etiam æterna esset, tamen ab impiis hominibus & hostibus, recens & nova diceretur. Impius & sanguinarius vir Aman, ut Judæos in odium adduceret, sic eos apud regem Assuerum accusavit: Habes hîc, inquit, Rex, populum novis quibusdam utentem legibus, ad omnes autem tuas leges contumacem, & rebellem. Paulus etiam Athenis cùm primùm tradere cœpisset atq; indicare Evangelium, dictus est novorum Deorum, hoc est novæ religionis annunciator. Et an non possumus, inquiunt, ex te scire, quæ sit ista nova doctrina? Et Celsus cùm ex professo scriberet adversus Christum, ut ejus Evangelium novitatis nomine per contemptum eluderet, An, inquit, post tot sæcula nunc tandem subiit Deum tam sera recordatio? Eusebius etiam auctor est, Christianam religionem ab initio contumeliæ caussa dictam fuisse νέαν καὶ ξένην, hoc est, peregrinam & novā. Ita isti, nostra omnia, ut peregrina

&

ὥστε γὰρ εἰ αὐτῷ δοῦ, ὅτω καὶ τὴν αὐτὴ θρησκείαν
συσπήκειν ἡμῖν ἐν χαιρῷ. Πλὴν ἀλλ' οὐδὲν
γητέα μὴ ἔχον, γενέσθαι δ' ἑκάστοτε πεπεῖσμένοι,
ὡς ὁποσάκις ὁ θεὸς οὐ αὐτὸς καὶ τῆς ἀνθρώπους
ἐξέρπειν ἢ ἀλύθειαν, εἰ καὶ μὴ μόνον ἀρχαιοτάτῃ,
ἀγὰ καὶ ἀληθῆ ἔστε τυγχάνει, ἅπασι τοῖς ἀσε-
βῶν καὶ ἐχθρῶν νέα καὶ πρόσφατα πάσιν. Ὁ αὐτὸ
ἐλὴς καὶ φονικὸς Ἀμαὰν, ἐφ' ὅτε εἰς μῖσος κατέστη
τοῦ Ἰουδαίους, ὡς ἐκ τοῦτο ἐπὶ τῷ βασιλέως Ἀσσυ-
ρίου κατηγόρει· λαὸν ἔχεις ὦ βασιλεῦ, κατοῖς μὲν
σοι νόμοις χρώμενον, τῷ δὲ σῶν ἁπάντων ἐχθρὰ ἔχον-
τα καὶ πολεμοῦντα. Παῦλος δὲ, ὅτε πρῶτον ἤρξατο
τὸ εὐαγγέλιον Ἀθήνησι κηρύττειν, καὶ φανερῶς ἐκήρυ-
ττεν, ξένων δαιμονίων, εἶναι δοκῶν ξένης θρησκείας ἐφίετο
καταγγελεύς· καὶ λέγοντο· δυνάμεθα γνῶναι τίς
ἡ καινὴ αὕτη ἡ ὑπὸ σοῦ λαλουμένη διδαχή; Πα-
ραπλησίως καὶ ὁ Κέλσος αὐτόθυρος καὶ τῶν Χρι-
στιανῶν ἐφαίνετο, τὸ ἐκείνου εὐαγγέλιον ὡς καινὸν
ἀποσκώπτων, ὡς ἔφη τοσούτων ἐτῶν διελθόντων
τῶν δὴ πρὸς νεῶν καταμηνύσαι θεός; Καὶ Εὐ-
σέβιος φησι τὸν χριστιανικὸν θρησκείαν χλιαε-
τῆσαν ἀπ' ἀρχῆς νέαν καὶ ξένην ὑπονοεῖσθαι. Τὸν
αὐτὸν δὴ ἔχρον ἔτοι παίτων ἡμετέρων ὡς ξένον

& nova condemnant, sua autem omni
quæcunque ea sunt, laudari volunt ut an
tiquissima, ut hodie magi, & malefici
quibus cum diis inferis res est, dicere so
lent, se habere libros suos, atque omn
sacra & recondita mysteria ab Athana
sio, à Cypriano, à Mose, ab Abelo, ab A
damo, atq; etiam ab Archangelo Raph
ële, quo ars illa excelsior & divinior ju
dicetur, quæ ab hujusmodi patronis &
inventoribus profecta sit. Ita isti, quò il
sua religio, quam ipsi sibi, idque non in
pridem peperérunt, vel stultis homini
bus, vel parum quid agant quidque ag
tur cogitantibus, facilius & magis com
mendetur, eam solent dicere ad se ab
Augustino, à Hieronymo, à Chrysosto
mo, ab Ambrosio, ab Apostolis, à Chri
sto ipso pervenisse.

Satis enim sciunt, nihil istis nomini
bus popularius esse aut in vulgus gratius.
Verùm, quid si ea, quæ isti nova viden
volunt, inveniantur esse antiquissima?
Rursus, quid si ea fere omnia, quæ isti an
tiquitatis nomine tantopere prædicant,
ubi ea probè ac diligenter excussa fue
rint, ad extremum inveniantur recentia
& nova?

Profectò Judæorũ leges, & cæremoniæ
quam-

quamvis eas Amanus accusaret novitatis
non poterant hominum cuiquam ver
& rectè cogitanti videri novæ. Era
enim antiquissimis tabulis consignatæ
Et Christus, quamvis cum multi put
rent ab Abrahamo, & priscis patrib
discessisse, & novam quandam religio
nem suo nomine invexisse, tamen ver
respondit: Si credere tis Mosi, credere
mihi quoque. Nam doctrina mea non e
ita nova. Moses enim antiquissimus a
ctor, cui vos omnia tribuistis, de me lo
cutus est. Et D. Paulus Evangelium Jes
Christi, etsi à multis novum esse judice
tur, tamen habet inquit, antiquissimum
testimonium legis & Prophetarum. No
stra verò doctrina, quam rectius possi
mus Christi catholicam doctrinam ap
pellare, ita non est nova, ut eam nob
antiquus dierum Deus & pater domi
nostri Jesu Christi, monumentis vetustis
simis in Evangelio & in Prophetarum
atque Apostolorum libris commendârit
eaque nunc nova nemini videri possi
nisi si cui aut Prophetarum fides, aut E
vangelium, aut Christus ipse videatur
novus. Istorum verò religio, si ita antiqu
& vetus est, uti eam ipsi videri volunt,
cur unam ab exemplis primitivæ Eccles
ex

Ἰουδαίων εἰ καὶ ὁ Ἄμμὼν καινότητα κατηγόρησεν, ἀλλ' οὐκ ἂν ἦν δίον τε ἦν καινὰς δοκεῖν τοῦ μὲ ὀρθῶς καὶ ἐναντίως ὑπειλήφοντος ὑπειλῆ παλαιὸν τύπους ἐπεχαράσσοντα. Καὶ ὁ Χριστὸς δὴ καινὸν νομισθεὶς ἀπὸ πολλῶν τοῦτε Ἀβραὰμ, καὶ τῶν ἀρχαίων πατέρων ἀφεστάναι, καὶ νέαν τινὰ ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ ὀνόματι θρησκείαν εἰσάγειν, ἀληθῶς μέντοι ἀπηχθήθη, εἰ ὑπεδέξατο Μωσῆ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοὶ· διδασκαλία γὰρ ἐμὴ οὐκ ἔστι πάντων τοῦ νέα· Μωσῆς γὰρ ὁ παλαιότατος ἡμῶν συγγραφέων, ὁ παρ' ὑμῖν πάντως ἄξιος πρὸς ἐμοῦ ἐγράφην. Ὁμοίως καὶ ὁ Ἅγιος Παῦλος· τὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εὐαγγέλιον, εἰ καὶ ἐκ πολλῶν καιρῶν ἐπηγγείλατο, ὅμως ἀρτίως ἐστὶν, φησὶν, ἀπὸ τῶν νόμων καὶ τῶν προφητῶν.

Ἡ μὲν οὖν πρώτερα διδασκαλία, ἣν τοῦ Χριστοῦ ἐπολιτεύσατο διὰ ἀγαπᾶν ὀρθῶς ἐν καλοῖς ἔθεσι, τοῦτο δεῖ καινὸν οὐδὲν ἔχειν, ὥστε ὁ Θεὸς ὁ ἀρχαῖος τῶν ἡμερῶν, ὁ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τε καὶ ἡμῶν πατὴρ λοιπὸν αὐτὸν ἡμῖν τοῖς παλαιοτάτοις ἐπαινέσαι, τοῖς τε προφήταις, τοῖς τ' Ἀποστόλων βιβλίοις ἐπειλημμένοις· οὐκ ἄρα δίον τε καινὸν δοκεῖν, καὶ διὰ τὰ τῶν προφητῶν συγγράμματα, τό τ' εὐαγγέλιον καὶ ὁ Χριστὸς αὐτὸς καινὸς δοκεῖ. Τὴν δὲ ἑτέραν θρησκείαν, εἰ ἀτεχνῶς ὅπως παλαιὰ πυγχάνοιεν ἂν ἐπὶ τοῖς προφήταις ἐπαινούμενα, πῶς οὐκ ἔστιν αὐτὸν καὶ ἐπὶ τοῖς τῶν Ἀποστόλων ἐπαινεθήσεται;

ex antiquis patribus & conciliis veteribus non probant? Cur tam vetus causa tam diu deserta jacet sine patrono? Forum quidem, & flammam semper habuerunt ad manum: de conciliis verò antiquis, & patribus, magnum silentium. Atqui absurdum erat ab istis ita cruentis & feris rationibus incipere, si potuissent alia argumenta leviora & mitiora inveniri. Quòd si illi ita prorsus fidunt vetustati, & nihil simulant, cur ante non ita multos annos, Ioannes Clement Anglus, aliquot folia vetustissimi partis & Graci Episcopi Theodoreti, in quibus ille perspicuè ac luculenter docebat, naturam panis in Eucharistia non aboleri, cùm putaret nullum aliud exemplar posse usquam inveniri, inspectantibus aliquot bonis viris, & fide dignis, laceravit & abjecit in focum? Cur negat Albertus Pighius veterem patrem Augustinum recte sensisse de peccato originis? aut de matrimonio, quod post votum nuncupatum sit initum, quod Augustinus asserit esse matrimonium, nec posse rescindi, illum errare, & falsum esse dicit, nec probat Dialectica? Cur nuper cùm excuderet veterem patrem Origenem in Evangelium Ioannis, sextum illud caput, ubi

Dist. 27. quidam. De bono viduitatis cap. 10. Caus. 27. q. 1. nuptiarum bonum. In controversiis. Liber hodie circumfertur mutilus.

illum

ὲα τ' ἀρχαίων πατέρων, ἐκ τῆς θείας συνόδου; πῶς ἐκόδεσεν ἡμᾶς τὰς ἀρχαίας μηδένας ἐπ συνηθείας ἔυρατο; Πεφύκεσαν μὲ δεῖ τὸ τύφος καὶ μάζεσθαι ὅλη τῶν παλαιῶν ζωνόδων καὶ πατέρων ἐδ' ὅναρ πότε τοῦ ἐμνήσθησαν. Καίτοι ἄτοπόν ἐστι τὴν Δίαν τοσαύτην τὴν χεῖρα ἡμῶν πατέρων, ἐξὸν ὑπερέχειν καὶ φρόνεσεν διαγίνεσθαι· ἐμοὶ μὲν πάνυ τοῖς ἀρχαίοις διαφέρειν μὴ μόνον τοσφάτους χάριν, ἵνα τὴ δὲ ἐκεῖνο πολλὰς ἐναυτὸν Ἰωάννης ὁ Κλήμης Ἄγγλος ἀπορασυμμάτιά τινα τῆς ἀρχαιοπρεπείας πατέρων, καὶ ὑπομόνων Ἑλληνικῶν τῶν Θεοδωρήτου, ἐν οἷς ἀποδείκνυται φανερῶς ἡ τῶν ἄρτων φύσις ἐπὶ τῆς εὐχαριστίας μὴ ἀφανίζεσθαι, ἀλλὰ ἄλλο αὐτοῖς παραμένειν ἀλλοῖον τῆς γῆς ἀνθρώπου, διόπερ ἔξω τοῦ ἐμφύτου τῆς γῆς φύσεως, ἀλλ' ἔτι καὶ εἰς πᾶν ἐκβαίνειν, ἐξιστάντων τινῶν καὶ καλῶν ἀνθρώπων τὸ γεγονὸς ἰδεῖν τῶν; ἵνα τὸ Αλβέρτου τοῦ Πίκου ἀντεῖπαν τῷ Αὐγουστίνου τῶν λεγόντων ὅτι ἀπόρρητα μὴ ἀληθῶς δεῖ τὸ ἐμφύτου ἀμυήτους ἐγνωκέναι; καὶ δεῖ τὸ χάριν τὸ μετ' ἐπαγγελίας τελεσθῆναι, ὅτι φύσιν ἐκείνους κυρίως εἶναι καὶ ἀμεταδέτους, ἵνα τὸ διαμαρτύρεσθαι τὸ ἀληθείας κατηγορεῖ αὐτῶν, καὶ ἀδιάλειπτον, καὶ ἀβδελυγμίζεσθαι; ἵνα τὸ ἀκέρεα παλαιῶν Ὠριγένους εἰς τὸ τοῦ Ἰωάννου εὐαγγέλιον ἀκριβῶς ἐκπεπονημένους, τὸ ς κεφάλαιον, ὃν ᾧ δὲ δεῖν ἐπιδεῖξαι

illum credibile, vel potiùs certum est, contra ipsos de Eucharistia multa tradidisse, integrum omiserunt: & librum mutilum potiùs quàm integrum, qui errores suos coargueret, dare maluerunt? An hoc est antiquitati confidere, antiquorum patrum scripta lacerare, supprimere, truncare, comburere? Operæprecium est videre, quàm pulchrè isti cum illis patribus, quos jactare solent esse suos, de religione conveniant. Vetus concilium Eliberitinum decrevit, ne quid, quod colitur à populo, pingeretur in templis. Vetus pater Epiphanius ait, esse horrendum nefas, & non ferendum flagitium, si quis vel pictam, quamvis Christi ipsius imaginem, excitet in templis Christianorũ. isti imaginibus & statuis, quasi sine illis religio nulla sit, omnia templa sua atque omnes angulos compleverunt. Veteres patres, Origenes & Chrysostomus, hortantur populum ad lectionem sacrarum literarum, ut libros coëmant, ut de rebus sacris inter se, uxores cum viris, parentes cum liberis domi disputent. isti scripturas condemnant tanquam mortua elementa, & ab illis quantum maximè possunt, arcent populũ. Veteres patres Cyprianus, Epiphanius, Hieronymus, si quis fortè voluerit

Cap. 3.

Origenes in Leviticum cap. 16.

Chrysost. in Mat. primum hom. 2.

In Joan. hom. 31.

Epist. 11. Lib. 1. Cont. Apharc. 61.

σπάζος ὄν, μᾶλλον ἢ φανερὸς πολλὰ τῆς ἐυχα-
ριστίας μέρη σφίσιν ἀπράδοτα διελεῖν ἠθέλησε, ὁλοτε-
λῆ καὶ ἀπαρέλειπτον ; καὶ ἁπλοῦς ἦν τὸν ξίβλον
ὅλον ἐν μέσῳ μᾶλλον ἐκδοῦναι ἢ ὁλόκληρον μὴ, τοιαύ-
την ἢ ὅλην τὰς αὐτῶν ἀδιαδοξίας ἐλέγχειν· ἢ
ἆρα τοῦτο ὅτι τοῖς ἀρχαίοις διαφέρουσι ; τὸ τῶν ἀρ-
χαίων πατέρων ζωοτάγματα ἀναιρεῖσθαι, ἀφανί-
ζειν, λοιδορεῖσθαι, καταιχεῖν ; Ἀλλὰ μὴν ἄρρυθμόν τι
γένοιτο ἄν, εἰ πειράσεσθαι ζωιδεῖν, καθ' ὅσον
τοῖς ἀρχαίοις τῶν πατέρων, ὡς δὴ ἐναντία τοῖς μὴ
ἰδίοις δόγμασι ; Ἐδόξε
τοίνυν Ἐλισβετίνη παλαιᾷ ζωνόδῳ ἐπιδεῖν ὅ, τι
ἀρεσκὲς τοῦ λαοῦ σύβετες ζωγραφεῖσθαι ἐν τοῖς να-
οῖς καὶ Ἐπιφανίου πατρὸς ὢν παλαιὸς δεινὸν καὶ
ἀπαράδεκτον ἀνομίαν εἶναι φησὶν εἴ τις κἂν γλυπ-
τὴν μόνον, κἂν τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ εἰκόνα ἐν τοῖς
ναοῖς ἢ χειρογράφων κατασήσειεν. Ἐκεῖνοι γὰρ τοὺς
ναοὺς αὐτῶν ἅπαντας ὅλους ἐμόνον καὶ ἀγαλμάτων
ἀνεροξέπλησαν, ὥσπερ ἐ λανατὴν χρείας τοιούτων
θρησκείαν τὴν ἐνάρχειν. Ἐλιγχθὶ μὴν παλαιοὶ πα-
τέρες Ὠριγένης, καὶ Χρυσόστομος, παροξυνθεὶς ὁ λα-
ὸν ὅτι ἢ ἐξ ἱερῶν γραφῶν ἀνάγνωσιν, ὅπου βίβλοι
ἀνησαλῶς αὐτοὶ θεοὶ ἀμήλει, γυναῖκες μὲ θεοὶ
τοὺς ἄνδρας, γονεῖς καὶ θεοὶ τὰ τέκνα θεοὶ θεομη-
μάτων ἱερῶν οἴκοι διαλήθωσι. Ἐκεῖνοι γὰρ τοὺς
χαρτὰς διανεχρὰ σφίσι χεῖρα καταχρίνουσι καὶ λαοὶ ὅσοι
διαλαμεῖ αὐτῶν ἀπίρχοι. Πρὸς τούτοις, οἱ μὲν πα-
λαιοὶ πατέρες Κυπριανὸς, Ἐπιφάνιος, Ἱερώνυμος,

De virginitate servanda, ad Demetriadem.

verit se velle vivere viram cælibem, & postea vivat impurè, nec possit incendia cupiditatum cohibere, satius esse dicunt ut ducat uxorem, & sese castè gerat in matrimonio, atque illud ipsum matrimonium, vetus pater Augustinus, ratum & firmum esse judicat, nec oportere revocari. isti eum, qui se voto semel obstrinxerit, quantumvis uratur postea, quantumvis scortetur, quantumvis flagitiosè & perditè contaminetur, tamen illum non sinunt uxorem ducere: aut si forte duxerit, tamen negant illud esse matrimonium: & satius multò, ac sanctius esse docent concubinam aut scortum alere, quàm ita vivere. Augustinus vetus pater querebatur de multitudine inanium ceremoniarum, quibus jam tum videbat hominum animos & conscientias opprimi. isti, quasi aliud nihil Deo curæ sit, ita ceremonias auxerunt in immensum, ut nihil jam penè aliud in illorum templis, & sacris relictum sit. Vetus pater Augustinus negat fas esse, monachum ignavum in otio degere: & specie ac simulatione sanctitatis, ex alieno vivere: & illum qui ita vivat, vetus pater Apollonius ait, latroni esse similem. isti monachorum habent armentáne dicam,

Ad Januarium.

De operè monachorum.

an gre-

τὸ σεμνοπρεπὲς ἀγόμενοι διαζῆν καὶ παρθενεύειν ἐπαγγελλόμενοι, ὕστερον δὲ ἀκολασταίνειν, καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ ὑπηκόους ὄντας, πιστοῖς αἱρετώτερον εἶναί φασι τὸ γήμαντα σωφρονεῖν δι' ὅλης συζυγίας· καὶ ταύτην δὲ συζυγίαν ὁ Αὐγουστῖνος καὶ αὐτὸς παλαιὸς ὢν πατὴρ, καλὴν τε καὶ βεβαίαν εἶναι ἀξιοῖ, μηδὲ σεσηπυίᾳ διαλύεσθαι. Ἐκεῖνοι δὲ καὶ καθ' ὁτιοῦν ἐκζέμενον, κἂν εἰ πυρέττῃ, κἂν εἰ παραφρονεῖται, κἂν εἰ παντὸς ἐρᾷζεται ἀσελγείας καὶ ἀκαθαρσίας, κἂν ὅτῳ γαμεῖν ἐῶσιν, ἐὰν δὲ πυγὴν ἐῶσιν, ὅμως ἕτῳ συζυγίαν ἐ φάσκουσιν εἶναι, ἀλλὰ πολλῷ φασι βέλτιον καὶ σωφρονέστερον διάγειν τὸν ταῖς ἑταίραις καὶ παλλακίσι συζῶντα. Καὶ Αὐγουστῖνος μὲν εἰς τὴν παλαιῶν πατέρων τὸ πλῆθος ἐμέμφετο τελεσθὴν ἐώλων τὰς ἀνθρώπων διανοίας καὶ σωφρονεστέρους τηνικαῦτ' ἤδη πεζεύειν· ἐκεῖνοι δὲ ὡντὶ μηδενὸς ἄλλου τῷ θεῷ πάλαι τέκνων ἐμέλει, ἢ τῶν τελεσθέντων ἀεὶ θαμὰ θαυμάσιον ὅσον ἐπύξουσιν, ὥστε σχεδὸν μηδὲν ἄλλο εἶναι πλὴν αἰπῶν ἱερῶν καὶ ναῶν ἔτι τοῦτο λειπόμενον. Ὁ μὲν γὰρ Αὐγουστῖνος πατὴρ ἀνεμπτον εἶναι λέγει, ἢ Μοναχὸν ἐν βαθυμίᾳ διάγειν, καὶ ψευδῶς σεφρασίζοντα πρὸ ἀληθοσύνης ἐξ ἀλλοτρίων βιοτεύειν· πρὸς δὲ ἕτῳ βιοτεύοντας ὁ σοφὸς πατὴρ Ἀπολλώνιος τοῖς λῃσταῖς ὁμοίους εἶναι φησιν· Ἐκεῖνοι δὲ Μοναχῶν ἔχεσθαι πολίμους, φεφοβημένους, ἀγγέλους;

an greges, qui cùm prorsus nihil agant, & ne simulent quidem, aut præ se gerant speciem ullam sanctitatis, tamen non tantùm vivant, sed etiam luxurientur ex
Can. 3. alieno. Vetus Concilium Romanum decrevit, ne quis interfit sacris, quæ dicantur ab illo sacerdote, quem certum sit, alere concubinam. isti & concubinas locant mercede Sacerdotibus suis, & ad illorum sacrilegia homines invitos per
Can. 8. vim adigunt. Veteres Canones Apostolorum illum Episcopum, qui simul & civilem magistratum, & Ecclesiasticam functionem obire velit, jubent ab officio summoveri. isti utrunque magistratum obeunt, & obire omninò volunt, vel potiùs alterum, quem ab illis maximè obiri oportuit, non attingunt: nemo tamen est qui illos jubeat summoveri. Vetus Concilium Gangrense jubet, ne quis ita distinguat sacerdotem cælibem à marito, ut cælibatus causa alterum putet
In novellis const. 13. & 146. altero sanctiorem. Isti eos ita distinguunt, ut à pio & probo viro qui uxorem duxerit, omnia sua sacra statim putent profanari. Vetus Imperator Justinianus, jussit in sacro ministerio omnia clara, & quàm maximè arguta & expressa voce pronuntiari, ut fructus ex ea re aliquis

ἢ ἀγγέλας; ὅτινες ὐδὲν ὅλως πεφάντες, ἀδὲ μέχρι τ' πεφάσεως; ἀλλ' ἀδὲ τὸ ἀγιαστικὸν πνεῦμα ἀνεισκόμενοι ἐπιδεύεσι; ὅθεν ἐξ ἀλλοτρίων μὴ ζῶσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐντρυφῶσι. Περιεπλὴν, ἡ μὲν παλαιὰ συνοδος Ῥωμαίοις κωλύει μηδένα πῶς ἱερεῖς παρεῖναι, τοῖς ὑφ' ἱερέως ἐπιτελεσθεῖσι μυστηρίοις, ὃς ἂν μὴ λάθῃ εἰς πολυγαμίδας πεσών· ἐκεῖνοι δὲ πῶς τὸ πολυγαμίδας τοῖς ἱερεῦσιν ἐπιμελῶς καὶ τοὺς ἀνθρώπους ὅτι τῶν τοιούτων ἱερωσυνίας βίαιος ἐστοχάζονται. Οἱ μὲν δὴ πάλαιοι κανόνες τῶν ἀποστόλων τ' ἐπίσκοπον, τ' αἷμα μὲν τ' πολιτικῆς ἀρχῆς. αἷμα δὲ τ' ἐκκλησιαστικῆς ἀνεπιτήδειόν φασιν· ἐπιχειρεῖσθαι τ' λειτουργίας καλεύουσιν· ἐκεῖνοι δὲ πῶς τ' ἀρχῆς ἀμφοτέρας ἀρχῆσι, καὶ ἀρχῆς βιάζονται· μᾶλλον δὲ τ' ἁπάσας, τ' αὐτοῖς μάλιστα προσηκούσης ἐδεμίαν ἐπιμέλειαν ποιοῦνται· ἀλλ' ὅμως ὁρᾶις ὅπῃ τ' τοιαύτης ἐκκρίνεσθαι αὐτοὺς κελεύει. Καὶ μὴν καὶ ἡ πάλαι Γαγγρησία σύνοδος ἀπαγορεύει μὴ τ' ἀγαμον ἱερέα πρὸς τ' γαμετὴν ἔτι διοικεῖν, ὡς τῆς παρθενίας ἔνεκεν ἀμείνονος παρ' ἑτέρου παρ' ἑτέρᾳ γαστὸς λαμβάνεσθαι. Ἐκεῖνοι δὲ ἔτι χωρίζουσιν αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὡς οἷόν τε πάντα τὰ ἱερὰ μὴ ἀνδρὸς γαμέτου βαβυλῶνος, κἀκεῖ σπουδαίου τε καὶ ὁσίου ᾖ. Ὁ παλαιὸς Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς προστάξε πάντα ὅσα τ' λειτουργίας, παρ' ὅσον ἐγχωρεῖ, πραέως, καὶ λιγυρῶς, καὶ φωνῇ μολις ἐξακούεσθαι μεγαλοφώνως

ἐκεῖνοι

aliquis ad populum redire posset. isti ne quid populus intelligat, omnia sua non tantùm obscura & summissa voce, sed etiam aliena, & Barbara lingua mussitant. Vetus concilium Carthaginense jubet, ne quid in sacro cœtu legatur præter scripturas Canonicas. isti ea legunt in templis suis, quæ ne ipsi quidem dubitant esse mera mendacia & inanes fabulas. Quòd si quis ista infirma putat esse, ac levia, quòd ab imperatoribus, & minutis quibusdam Episcopis, & non in plenis conciliis decreta fuerint, & Papæ magis auctoritate ac nomine delectatur, Julius Papa diserte vetat, ne sacerdos, dū peragit sacra mysteria, panem immergat in calicem. isti contra decretum Julii Papæ, panem dividunt & immergunt. Clemens Papa negat fas esse Episcopo gerere utrumq; gladiū. & si utrunque, inquit, habere vis, & teipsum decipies, & eos qui te audient. jam Papa gladiū utrunq; sibi vendicat, & utrunque gerit: quare minus mirum videri debet, si illud secutum sit, quod Clemens ait, ut ille & seipsum deceperit, & illos qui eum audierint. Leo Papa in uno templo unam tantùm ait, fas esse Missam dicere uno die. isti in uno templo quotidie, sæpe denas, sæpe vicenas,

Tertium Carth. ca. 47.

De consecr. dist. 2. Cùm enim nemo.

ἐκεῖνοι ὑ τῶ τὸν λαὸν μισθὸν ἐπιδίδοντ, ἐκ ὅπως ἀ-
μαυρῶς χὴ ἡρεμαία φωνῆ, ἀλλὰ χὴ γλίσχρα κλο-
τεία χὴ βαρβάρῳ τινὶ προφορᾷ τὰ τοιαῦτα ἐσυτρυφερί-
ζεσι. Τελευταῖον, ἡ μὴ σπλαὰ συγκλῶ ἡ Καρ-
χηδονίας μισθὸν ἐκέλευσεν ἀναγινωσκῆναι ἐν τῇ ἐκ-
κλησίᾳ, πλὴν ὑμῶν κανονικῶν γραφῶν. Ἐκεῖνοι
δὲ ἐν τῇ ἑαυτῶν ἐκκλησίαις ἀναγινώσκεσιν, ἀσὶ
ἀσὶ ἀμφιγνοοῦσιν αὐτοὶ μὴ ψευδὴ χὴ λῆρος, καὶ
μύθους εἶ. Εἰ πς ἀρα ταῦτα ὠφελεῖ χὴ φαύ-
λα ἡγεῖ, ἅτε δὴ ὄν. Αὐτοκράτορα μόνον καὶ
ἐπισκόπων ὑψ τυχόντων, χὴ συνόδων κ πάνυ τοι
πολυαρίθμων ἐντεταλμένα· τὸ ὑ Πάπα ὀνόματι
χὴ ἐξουσία μᾶλλον ἐνασμενίζεσι. πρῶτον μὲν Ἰού-
λιος ὁ Πάπας ῥητῶς ἀπαγορεύει, μὴ πς ἱερεὺς
μεταξὺ τὰ ἅγια μυστήρια ὀπτιλῶν, τ ἄρτον εἰς ἡ
χύλικα βαπτίζῃ. Ἐκεῖνοι ὑ ἀναβαίνοντες τὸ
ἐνύδριμα τῦ Ἰουλίου Πάπα, τὸν ἄρτον διελόντες
βαπτίζουσι. Δεύτερον ὑ Κλήμης ὁ Πάπας ἀρ-
νεῖται ὡς ἂκ ἔστι θέμις ὑ ὀπίσκοπον ἀμφοῖν χεῖρας
μαχαίραιν· εἰ δὲ θέλεις φησὶν ἀμφοῖν, ἅμα μὲν
σαυτὸν ξαπατήσεις, ἅμα δὲ τοὺς σὲ ἀκροωμέ-
νους. Νῦν μέντοι ὁ Πάπας σπάθαν μάχαι-
ραν σφετερίζει, καὶ χεῖρα· ὥστε ἐ δεῖ θαυ-
μάζειν εἰ τὸ ἀπὸ τῦ Κλήμεντος λεγόμενον ἀκω-
λύει, ἀλλοπότε ἐκεῖνον ἅμα ὠφ ἑαυτὸν, ἅμα
ὑ καὶ τὸν αὐτῦ ἀκροατὰς ἐξαπατᾶσθαι. Τὸ ὑ τρίτον,
Πάπας Λέων ὄ φησιν ἐξεῖναι ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ χὴ
μιᾷ ἡμέρᾳ πλείους ἢ μίαν Μίσσαν λεχθῆναι. Ἐκεῖνοι
δὲ ὁσημέραι ἐν ἑνὶ ἱερῷ, ποτὲ μὲν ἕκα, ποτὲ δὲ
εἴκοσι,

vicenas, sæpe tricenas, sæpe etiam plures Missas dicunt, ut miser spectator vix scire possit, quo se potissimum debeat vertere. Gelasius Papa, si quis dividat Eucharistiam, & cum alteram partem suscipiat, abstineat ab altera, eum ait improbè facere, & sacrilegium committere, imò contra verbum Dei, contraque Gelasium Papam, alteram tantùm partem Eucharistiæ populo dari jubent, & in ea re, sacerdotes suos alligant sacrilegio. Quod si illi hæc omnia usu jam ipso antiquata esse dicent, & mortua, & nihil ad illa tempora pertinere, tamen ut omnes intelligant, quæ fides istis hominibus habenda sit, quaque spe concilia ab iis convocentur, videamus paucis, quam probè curent ea, quæ proximis istis annis, recenti adhuc memoria, in publico concilio legitimè indicto, ipsi sanctè observanda esse decreverunt. In concilio proximo Tridentino, vix ante annos quatuordecim, sancitum est communibus suffragiis omnium ordinum, ne cui uni committerentur duo sacerdotia uno tempore. Ubi nunc est illa sanctio? An ea quoque tam citò antiquata est & mortua? Nam isti quidem non tantùm duo sacerdotia, sed etiam complura sæpe

monasteria

ὄψεσι, πρὸς ἃ πεπόνθαμεν, ἐφ' ὅτε καὶ πάντων πλείους ἐπὶ μίσους λέγουσιν, ὥστε καὶ ἀθλίως θνατὰς ὀνομάζειν, πρὶν δεῖ ζῶσας τραπῆναι. Ἐπὶ τέτοις, ὁ μὲν Γελάσιος Πάντας, ἂν τις τὴν Εὐχαριστίαν διελόμενος θατέρου μὲν αὐτῆς μέρος προσδέχηται, θατέρου δ' ἀπέχηται, τοῦτον φησὶ σωτηρίαν, καὶ οὐ καὶ αἱρεσιώτην ἐρχάζεσθαι. Ἐκεῖνοι δὲ μὴ ὅτι πω Πάντα Γελασίῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ τῆς δεῦ ῥήματι ἐναντίωμοι, θατέρου μέρους τῆς Εὐχαριστίας μόνον τῷ λαῷ μεταδιδόασιν, ὅθεν δὴ καὶ τοὺς ἱερεῖς ζωστέρας ἱερουσυλίαν ἐπεναγκάζουσιν.

Ἀλλὰ μὴν εἰ πάντα πάντα διὰ τὸ ζωὴν δεῖς ἤδη παλαιεῖσθαι φησὶ καὶ νεκέρ. γένεσις, καὶ μηδὲν εἰς τοὺς νεκροὺς κομίζειν, ὅμως τ' πάντας εἰδέναι ἐφ' ὅσον χρὴ προσέχειν ἐκείνοις, καὶ ἐφ' οἷα ἐλπίδι συγκροτοῦσι τὰς συνόδους, φέρε, πειρώμεθα διὰ βραχέων ἰδεῖν πῶς ἄρα ἐμμένουσιν οἷς καὶ πρὸ πολλῶν ἐνιαυτῶν, ἀλλὰ νεωστὶ καὶ μηδέπω πέρα τῆς μιᾶς ἡμετέρας ἐν κοινῇ συνόδῳ καλῶς καὶ χρόνον ἐπαγειρομένη, ὡς ὅπ ἀκριβέστατα περιελήφθησαν. Ἐν γὰρ τῇ ἁγιωτάτῃ Τριδεντίνῃ συνόδῳ ἐκλῃ πεντακοσιοστῇ δεκάτῃ ἕκτῃ, παραπλησίως δέομαι, μηδενὶ δεῖν σύνδυο ἐπιτρέφεσθαι ἱερωσύνας· πῶς γὰρ νῦν τοῦτο κεῖται ἐψηφισμένος ἄρ' ὅλως τοῦτο παχέως κἀκεῖνο παπαλαιῶν, καὶ νεκρὸν γένεσις ἐς ἓ δὲν μόνον ἱερωσύνας, ἀλλὰ καὶ πλείω ἐντοῦ μονασηρίου

monasteria, & episcopatus modò binos, modò ternos, modò quaternos uni tribuunt, eíque non tantùm indocto, sed etiam sæpe homini militari. In eodem concilio decretum est, oportere omnes episcopos docere Evangelium. isti neque docent, neque in pulpitum unquam ascendunt, neque id putant quidquam ad munus suum pertinere. Quæ ergo est ista pompa vetustatis? Quid de priscorum patrum, quid de conciliorum novorum veterúmque nominibus gloriantur? Quid videri volunt niti auctoritate illorum, quos cùm visum est, pro libidine contemnunt? Sed gestit animus cum Pontifice potiùs ipso agere, & hæc illi coram in os dicere: Dic ergo nobis Pie Pontifex, qui omnia antiqua crepas, & omnes tibi uni addictos esse gloriaris: ex omnibus patribus quis unquam te vel summum Pontificem, vel universalem Episcopum, vel caput Ecclesiæ appellavit? Quis tibi traditum esse dixit utrumque gladium? Quis te habere auctoritatem & jus convocandi concilia? Quis universum mundum esse diœcesim tuam? Quis de tua plenitudine Episcopos omnes accipere? Quis tibi datam esse omnem potestatem tam in cœlo, quàm in terra?

De Major. & obed. unam sanctam in extrava. Bonif. 8. Durandus. Concil. Lat. sub Iulio 2.

μαρτύρια καὶ ὑπομονὰς ὅτε μὲν νίκης, ὅτε δὲ ἥττης, ὅτε δὲ πτώσεως ἐν ἐγχειρίζεσι, καὶ κάτω πολλάκις νὺ διὰ ἐμπειρίαν ἔχομεν τῆς ἀπάτης λύτρα. Φιλοτιμεῖται δὲ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ νήσῳ ἐπισκόπους τὸ εὐαγγέλιον ἔχειν ἀποδείκνυσι· ὅπου γὰρ μήτε εὐαγγελίζονται, μήτε πιστεύουσιν ὅτι τὸ βῆμα, μηδὲν ὅλως τοῦτο ἔφασαν ἐπιβάλλειν ὄνομα.

Ποῖαν οὖν εἶπε τῆς ἐφημερότητος ἐπίδειξις; ἢ ὅτι ἡ ἀρχαία πατέρων καὶ ζωὴ ἐν τῷ ἐπὶ πολλοὺς, καὶ ἡ ἀναγκαία μετανοίας ἀλλοίωσις ἐν τῷ ἐπὶ ὀλίγον καὶ τὸ πρόσκαιρον τῆς πίστεως ἀνθεστήκασι, ἐκ τοῦ ἐπὶ τοῖς βλασφήμοις, ἐξ ἀπάτης ἐν αὐτοῖς δὴ βλαπτόμενοις, δι' ὑμᾶς πρὸς ἐχθροὺς ἔχουσι; Πλὴν ἡδέως αὐτοφωράτους τοῦ ἀρχιερέως διαλεγόμενος, παρ' αὐτῷ βραχέα πυθέσθαι. Ἴθι τοίνυν Ἀρχιερεῦ Πίε, ὁ τὰ ἀρχαῖα πάντα συγχέων, ὁ φάσκων σὺ μόνῳ πάντα συμπεπλέχθαι, πῶς ποτε ἦν πάντων πατέρων ἢ ἐπ' Ἀρχιερέα, ἢ ἐπ' ἀρχιεπίσκοπον, ἢ πάπα τῆς οἰκουμένης μεταλλάξαι σε φορτηγόν; πῶς ἔλεξεν ἀμφοτέρων σοι μαχέσασθαι δεδόσθαι; πῶς ἔξεστιν τὰ συνόδων πεπῶσαι; πῶς ὅλον τὸν κόσμον σοὶ διοίκησιν ἐπιφέρειν; πῶς ἅπασι τοῖς ἐπισκόποις καὶ τὰ ζῶ πληρώματος λαμβάνειν; πῶς σοὶ πᾶσιν ἐγχειρίζειν λυμαίνεσθαι ἅμα ὄντι τοῖς ἀρχαίοις, καὶ ὅτι ἐπ'

Dis. 9. Innocentius. De Major. & obed. solite. In extravag. Iohn. 22. cap. Cùm inter nonnullos. In glossa finali. In edit. impressâ Parisiis 1503.

terra? Quis te nec à regibus, nec à toto clero, nec ab universo populo posse judicari? Quis reges & Imperatores, de jussu & voluntate Christi, à te accipere potestatem? Quis te ita exquisita, & Mathematica ratione, septuagies septies majorem esse maximis regibus? Quis tibi potestatem ampliorem tributam esse, quam reliquis Patriarchis? Quis te Dominum Deum esse, aut non purum hominem, aut quiddam coagmentatum & concretum ex Deo & homine? Quis te unum fontem esse omnis juris? Quis te imperium habere in purgatorium? Quis te pro tuo arbitrio imperare posse Angelis Dei? Quis te esse Regem regum, & Dominum dominantium unquam dixit? Possumus alia quoque eodem modo; ex omni numero veterum Episcoporum & patrum. Quis unquam unus te docuit, vel inspectante populo, Missam privatam dicere, vel Eucharistiam supra caput attollere, qua in re omnis nunc religio tua continetur: vel Christi sacramenta truncare, & contra ejus institutum, atque expressa verba, altera parte populum fraudare? utque semel finem faciamus, ex omnibus patribus, quis unus te docuit Christi sanguinem, & sanctorum martyrum

Antonius de Rosellis.

rum merita dispensare, & indulgentias tuas, atque omnia spatia Purgatorii, ceu merces in foro vendere? Solitæ sunt illi sæpe reconditam quandam doctrinam suam, & multiplices variasque lectiones prædicare. Proferant ergo nunc aliquid si possunt, ut aliquid saltem legisse ac scire videantur. Clamárunt sæpe fortiter in omnibus circulis, omnes partes religionis suæ antiquas esse, & non tantum multitudine, sed etiam consensu & continuatione omnium nationum, & temporum approbatas.

Ostendant ergo aliquando antiquitatem istam suam: faciant, ut appareat illa, quæ tantopere prædicant esse tam latè propagata. Doceant omnes nationes Christianas in suam istam religionem concessisse. Sed fugiunt, ut jam ante diximus, à decretis ipsi suis: eaque quæ ante ita paucos annos ab ipsis in omnem æternitatem sancita erant, tam brevi tempore reciderunt. Quid ergo illis fidendum est in patribus, in veteribus conciliis, in verbis Dei. Non habent, ô Deus bone, non habent ea, quæ se habere gloriantur: non antiquitatem, non universalitatem, non locorum, non temporum omnium consensum. Idque ipsi, etsi dissimula tam

μὴν ἄρχα ταμιδύπαις διανέμειν, καὶ τὰς Ἰνδικὰς πίστας, καὶ τὸ Καθηγεῖσθαι οὗ ἐν ἀγορᾷ παρέσκευης Ἔστι μὲν δὴ καὶ ἄλλος αὐτοῖς τὸ πρεπῶν τῆς παιδείας, καὶ τὸ πανοῦργον τῶν ἀναγκαιοτάτων καταφορᾶς ἐπικομπάζειν. Τοιγάρτοι καὶ ἓν ἕκαστον ὑπὸ εἰπάτωσαν, ὅπως χρῆσθαι ἐπιχειρήσαιεν τι καὶ ἐπιτρέπεσθαι δόκησις. Ἀμέλει καὶ ἐρέσχουσι δαιμονᾶ, καὶ μάλ' εὐτόνως ἐν πᾶσι κύκλοις, καὶ ταῖς τῆς χριστίων λεγομέναις, αἷς ἄρα πάντα μέρη τῆς αὐτῶν θρησκείας πέφανται, καὶ μὴ μόνον πολλοῖς, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τῶν ἀνθρώπων φίλοις, καὶ δὴ πάντα τὸν χρόνον ὑποδεχθέντα. Οὐκοῦν δείξατωσάν ποτε ταυτηνὶ τὴν ἀρχαιότητα, φανερὰ ποιήσατωσαν, ἃ μεγαλήγορεῦντες τοσαῦτα φασι μῆκος τῆς γῆς κατειληφέναι, διλοίπωσαν τῇ αὐτῶν θρησκείᾳ πάντα τὰ χειρωνακτὰ τῶν ἐθνῶν εἰργάσατο. Ἀλλὰ γὰρ ὡς εἴρηται, τὰ σφίσιν αὐτοῖς δεδογμένα φρονοῦσι, καὶ τὰ νεωστὶ εἰς πάντ' αἰῶνα ψηφισθέντα, βραχύν τινα χρόνον διλιποῦντες ἀνορύσσι πάλιν. Τί δὴ σημείοις μεγαλαυχεῖν ἐπὶ τοῖς παροῦσι, ἢ τε παλαιὰς συνόδοις, καὶ τοῦ θεοῦ ῥήματα περιέχειν; ἐκ ἔχουσι, μᾶλλον δὲ ἀληθείαν ἄνωθεν ἔχειν ἀλαζονεύονται; ἀλλὰ τὸ ἀρχαῖον, ἀλλὰ τὸ καθολικὸν, ἀλλὰ χρόνων, ἀλλὰ ἐτῶν ἁπάντων ὁμοδοξίαν. Ἐν οἷς καὶ ταῦτα κρυ-

mulatum potiùs cuperent, tamen non ignorant: immò etiam interdum non obscurè confitentur. Itaque veterum conciliorum, & patrum sanctiones, aiunt ejusmodi esse, ut interdum mutari possint: aliis enim temporibus Ecclesiæ, alia atque alia decreta convenire. Atque ita sese abdunt sub nomine Ecclesiæ, & inani fuco miseris mortalibus illudunt. Et mirum est, aut ita cœcos esse homines, ut ista videre non possint: aut si videant, ita esse patientes, ut ea tam facilè, tamque æquo animo possint ferre.

Sed cùm illa tanquam nimium jam vetera, & obsoleta juberent esse irrita, alia quædam fortasse meliora atque utiliora reposuerunt. Solent enim dicere, ne Christum quidem ipsum, aut Apostolos, si reviviscant, melius, aut sanctiùs administrare posse Ecclesiam Dei, quàm quomodo nunc administratur ab ipsis. Reposuerunt illi quidem alia: sed quemadmodum Hieremias ait, Paleam pro tritico: eáque, ut ait Esaias, quæ Deus ab illis non requisivit. Obturarunt omnes venas aquæ vivæ, & exciderunt populo Dei cisternas ruinosas, & lutulentas, plenas limo & sordibus, quæ nec habent aquam puram, nec eam poterant continere.

Eripuerunt

βιῶναι σφᾶς παντὸς τιμήσουντο ἄν, ἀλλ' ἐκ ἐχθρῶν, μᾶλλον ἢ ἀδελφοὺς ὑμολογῆσαι αὐτά. Διὸ πάς τε παλαιὰς συνόδους τὰ ἐν τῷ πατέρων ἀφορίσματα ποιεῖσθαι φασιν ἔδει, διὰ μεταβολὴν ἐπιτηδείων· ἡμῖν δὲ ἄλλοις τ' ἐκκλησίαις χρόνοις ἄλλα κ' ἄλλα βέλτιον ἁρμόττειν. Οὕτω δὴ καὶ τῆς ἐκκλησίας ἁπάσης ἀφειλκυσθέντες δειλαίους ἡμᾶς ἅπαντ' ἂν μᾶλλον φρενακίζεσθαι θαυμάζω δὲ, εἰ τῷ ἀνθρώποι τυγχάνουσι ἢ κτῆσαι πιθανοὶ, ὥστε πιστὰ μὴ δωσαῖς καταδεῖν, ἢ κτῆσαι ἐπίθοιο, ὥστε καταδόντας ταχέως καὶ ἀνεπιφθόνως φέρειν. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ ἐκείνων ὡς λίαν πάλαι, καὶ ἀπηρχαιωμένα πυνθάνομαι, πάλιν πως ἕτερα τινα βελτίω καὶ λυσιτελέστερα νῦν ἀντικατέστησαν, φασὶ γὰρ οὐδὲ τὸν Χριστὸν, οὐδὲ τοὺς ἀποστόλους, οὐ τὰ ἀνθρώπινα ἂν, καλλίον καὶ σοφώτερον οἴεσθ' ἂν ἔτι τὴν ἐκκλησίαν διάγειν, ἢ ὡς σήμερον οἰκονομεῖται παρ' αὐτῶν.

Ἀντικατέστησαν μὲν οὖν ἄλλα πάνυ ὡς ἐκπρεπῶς· ὅποια δ' ἂν φησὶν ὁ Ἱερεμίας, ἀχρεῖον ἀντὶ σίτου· καὶ τὸν Ἡσαΐαν, ὃ παρ' αὐτῶν οὐκ ἐξεζήτησεν ὁ θεός. Τοῖς γὰρ ὕδασι τοῖς ζῶσι φλέβας ἀπέφραξαν, καὶ σαφρὰς πινὰς ὀρύξαντες, πηλώδεις, μισὰς ἰλὺς καὶ ῥύσεις ἐξεκόλαψαν, ὅθεν οὐδ' ἔχειν ὕδωρ, οὐδὲ κατέχειν δύνατ' εἰσὶν ἀπειλοῦντο

Eripuerunt populo sacram Communionem: verbum Dei, unde omnis consolatio petenda erat: verum cultum Numinis: rectum usum sacramentorum & precum: dederunt autem nobis de suo quibus nos interim oblectaremus, sales, aquas, ampullas, sputa, ramuscolos, bullas, jubilæa, indulgentias, cruces, fustitus, & infinitum numerum cæremoniarum, & ludos, ut Plautus ait, Ludificabiles. In his illi rebus, omnem religionē collocarunt: his rebus docuerunt Deum rite placari posse: his abigi Dæmones: his confirmari hominum conscientias. Hæc videlicet sunt pigmenta, & Myrothecia religionis Christianæ. Hæc Deo videnti, grata & accepta sunt: hæc oportuit in honorem venire, ut Christi & apostolorum instituta tollerentur. Atque, ut olim Rex impius Hieroboam, cùm cultum Dei sustulisset, & populum ad aureos vitulos adduxisset, ne fortè posteà mutarent voluntatem, & à se dilaberentur, & redirent Hierosolymam ad templum Dei, eos longa oratione cohortatus est ad constantiam. Hi, inquiens, Israël sunt Dii tui: Hoc pacto Deus vester jussit se à vobis coli. Grave autem vobis, & molestum erit, iter tam loginquū suscipere, & quotannis ad salutan-

salutandum & colendum Deum ascendere Hierosolymam. Ita prorsus isti, cùm semel traditionum suarum caussa irritam fecissent legem Dei, ne populus posset oculos aperiret, & alio dilaberetur, atq; aliundè peteret certiorem aliquam rationem salutis suæ. O quoties acclamarunt hunc esse illum cultum, qui Deo placeat, quemque ille à nobis exigat, quoq; iratus flecti velit! His rebus Ecclesiæ consensum contineri: his rebus omnia peccata expiari, & tranquillari conscientias: qui discesserit ab his, cum sibi nihil spei ad æternam salutem reliquisse! Grave autem ac molestum populo esse ad Christum, ad apostolos, ad veteres patres respicere, quid que illi velint aut jubeant, perpetuò attendere! Hoc, videlicet, est populum Dei ab infirmis mundi elementis à fermento Scribarum & Pharisæorum, & ab humanis traditionibus abducere à Christi, atq; apostolorum jussa loco moveri oportuit, ut ista succederent? O justam caussam, cur vetus & multis sæculis probata doctrina antiquaretur, & in Ecclesiam Dei nova forma religionis inveheretur? Tamen quidquid est, clamant isti, nihil oportere immutari: his rebus hominum animis satisfieri: Romanam

Eccleſi-

σεσαγηνεύειν καὶ σοφιστικῶς τὸ θεῖον ἀναβαίνειν.
Τὴν αὐτὴν δὴ ὄψιν καὶ καινοὶ, καὶ παλαιότεροι
ὁρατέαν ἔνεκα τῆς θεοῦ νόμου διαμαρτόντες,
μήπως ῥᾳδίως αὖ πάλιν τοῦ ὀρθοῦ ἐπιλάβωνται καὶ
αὐτῶν ἐξισάζωσι διαλάθῃ τὴν σωτήριον μυστη-
ρίου πρόνοιαν χαιρόντας ταύτῃ εἶδε καταδύμενον
τῇ θεοῦ λατρείᾳ, ἢ αὐτὸς ἡμᾶς ἐπαινεῖ καὶ ὑφ'
ἧς ἴλεως γένοιτο ἂν, εἴτε ὁρίζουσθαι σύγχει τὸν
ἐξαιρεῖσθαι καὶ ἐπιλησίδαι, τὸν ἐξιλάσκεσθαι τὰς
ἁμαρτίας, τὰς τε συνεισφόρους γαλήνους δεῖ καὶ
ἱππασίαν· ἀποζέσπερ, ὑπερμείαν εἰραυδὴν ἐλπίδα
τῆς αἰωνίου σωτηρίας ἔχειν· ἀνίασον δὲ τῷ λαῷ, καὶ
φάνη φορτικὴν εἶδε τὸν εἰς τὸ Χριστὸν, καὶ τοῦ ἀποστό-
λους, καὶ τὰς ἀρχαίας πατέρας ἀναβλάστειν, καὶ ὑπ-
νεκαῖς τὸ ἐνοίκους ἀναβλυσμένων, καὶ σωτηριωμένων
θεωρεῖζειν. Ἤαρα τοῦτο ὁ θεὸς τὸν λαὸν ἀπαί-
ρειν ἀπὸ τὰ ἀδυνάτου τοῦ κόσμου στοιχείων, ἀπὸ τῆς
τῆς γῆς χαιμαιτύπου καὶ φαρμακίας ζύμης, καὶ ἀνθρωπί-
νων φιλαρέσκων· καὶ τότε, ἐδόκησε τότε τὸ Χριστὸ
καὶ τὰ τῶν ἀποστόλων ἐπιτάλαματα ὑπακούειν. Δι-
καίως δὲ καὶ μεγάλῃ εὐλόγῳ αἰτίᾳ, ἐπ' ἐν διαμε-
ταλλαγῆς ἀναλαμβάνεσθαι τῆς πάλαι συγχρὸς αἰῶνας
δεκαμαρτύρους πατρικίους, καὶ τὴν θρησκείαν ἐδέσ-
θαι τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας ἐπιτηρεῖν πρέσβεις. Οὐ
μὴν δὲ ἀπορεῖν ἔχει τινὰ, διὰ τί αὐτοὶ διαθέσ-
θαι ὑπὲρ κυριότητος τοῖς ἐν τῇ διανοίᾳ τῶν ἀν-
θρώπων ὁρατέοις καὶ τοῦτο τὴν Ῥωμαίαν
ἐκκλη-

Ecclesiam ista decrevisse eam errare non posse: Sylvester enim Prierias ait, Ecclesiam Romanam esse normam & regulam veritatis: sacras scripturas ab illa, & auctoritatem & fidem accipere. Doctrina, inquit, Romanæ Ecclesiæ, est regula fidei infallibilis, à qua sacra scriptura robur accipit: Et indulgentiæ, inquit, auctoritate scripturæ non innotuerunt nobis, sed innotuerunt auctoritate Romanæ Ecclesiæ, Romanorumque Pontificum, quæ major est. Pighius etiam non dubitat dicere, injussu Romanæ Ecclesiæ, ne clarissimæ quidem scripturæ credendum esse. prorsus ut si quis istorum, qui latinè rectè ac purè loqui non possit, aliquid tamen in ea lingua pro forensi consuetudine celeriter & expeditè balbutiat, omnino dicat; ad eum nunc modum aliis etiam omnibus loquendum esse, quo ante multos annos Mammetrectus aut Catholicon locuti sint, quoq; adhuc ipsi utantur in foro. sic enim satis intelligi posse, quid dicatur, & hominum voluntati satisfieri: ridiculum autem esse, nunc tandem novo dicendi genere turbare orbem terrarum, & Ciceronis aut Cæsaris, veterem in dicendo puritatem atque eloquentiam, revocare.

Tantùm

ἐκκλησίαν ἐγκαινίαις τοῦ λόγου ἀναμίξαντον ὄντα. Φησὶ μὲν δὴ Σιλουανὸς Πισιδίας τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίαν τῆς ἀληθείας εἶναι, καὶ σώζεσθαι ἐν αὐτῇ χρῆναι, καὶ τοὺς ἀγίους γράφας ἐν ἐκείνῃ τοῦτο πίστιν καὶ τὸ κῦρος λαμβάνειν· ἐκ αὐτολεξεὶ γὰρ τὰ ῥήματα ἐνεγκεῖν ἐστίν· Ἡ τῆς ἐκκλησίας Ῥωμαίας ὁλοσχερῶς τῆς πίστεως ἀμετάπτωτός ἐστι σώζεσθαι, καὶ τοὺς ἁγίους γράφας βεβαιοῦν τοῦτο. Πάλιν τοὺς Ἰουδαίζοντας, φησὶν, ἢ γὰρ τὴν ἀσφάλειαν ἀνθεπόμενοι σαφῶς ἐπίστασιν ἡμῖν, ἵνα ἢ τις ἐξ ἡμῶν χρείαν, ἢ τῆς Ῥωμαίας ἐκκλησίας, ἢ τῶν Ῥωμαίων ἐπισκόπων· Ὁ δὲ Πίλιξ εἰς τοσοῦτον ἦλθε τόλμης, ὥστε λέγειν, ὅτι οὐκ ἔστι σωτηρίαν τὴν γεγραμμένην πιστεύειν χρὴ ἄνευ τοῦ γράμματος τῆς ἐκκλησίας Ῥωμαϊκῆς· Ναυτερ αὖ εἴ τις λαμπρὸς φθέγγεται καλῶς μὲν καὶ λίξεως ἕνεκα τὰ δόγματα διαλαμβάνων, μέχρι τινὸς μέντοι καθάπερ ἔνιοι τοῖς Ἰουδαίοις ἐπιτρέχοντα συμβαλεῖν καὶ γλαφυρῶς ἐρμηνεῦσαι ἐγκωμιάζειν, εἶτα διέρχεσθαι τοῦτο πάντας δεῖν ἑαυτοῦ λαλοῦντα ἔχειν, ὃν σπάνιον μὲν ὁ Μαιμάτης ἐκεῖνος καὶ Καθολικὸν, τοῦτο δὲ τοῦ ἀληθείας συμφέροντος λαλοῦσι· καὶ γὰρ τοῦτο λεγόμενα νοεῖσθαι ἂν, καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἐξαρκοῦντα, ὥστε γλοιῶδες ἔσεσθαι νῦν πατὰ λέξεις ἑλίττοντα τὰ θεῖα τοῖς λοιποῖς παρέχειν· καὶ τὸ πάλαι τοῦ Κυρίου καὶ Καινοῦ διαθήκην ἐνίστασαν.

Τοσοῦτον

Tantùm, scilicet, isti debent insciticæ ac tenebris superiorũ temporum. Multa, ut ait quidem Plinius, habentur sæpe in precio, tantũ quòd dicata aliquando fuerint Deorum templis. Ita nos videmus multa hodie probari ab istis, & magni fieri, non quòd ea tanti esse iudicent, sed tantùm quòd recepta fuerint consuetudine, & quodammodo dicata templo Dei.

Plinius.

At Ecclesia, inquiunt, nostra, errare non potest. Id opinor, ita dicunt, ut olim Lacedæmonii solebant dicere, in tota sua republ. nullũ posse inveniri adulterum: cum revera omnes potius essent adulteri, & incertis nuptiis, & uxoribus inter se communibus uterentur: autut hodie Canonistæ ventris causſa, solent de Papa dicere: Illum, cum sit Dominus omnium beneficiorum, etsi precio vendat episcopatus, monasteria, sacerdotia, & nihil à se gratis abire sinat: tamen, cùm ea omnia dicat esse sua, etiamsi maximè velit, non posse committere Simoniam: Quàm autem id firmum sit, quamq; consentaneè rationi dicatur, nos adhuc videre non possumus: nisi fortè, ut olim veteres Romani victoriæ, ita isti veritati, postquam ea semel ad illos perveniſſet, alas, quibus advolaverat, detraxerint, ne posset in posterum avolare.

Summa Anglica. Dist. Papa.

Theodoricus de Schismate.

avolare. Sed quid si illis Hieremias dicat, ut suprà commemoravimus, Hæc est verba mendacii? Quid si idem tursus dicat, illos ipsos, quos vinitores esse oportuit, dissipasse, ac perdidisse vineam Domini? Quid si Christus dicat: illos quibus maximè templum oportuit esse curæ, ex templo Domini feciisse speluncam latronum? Quòd si errare Ecclesia Romana non potest, felicitatem ejus oportet majorem esse, quàm istorum prudentiam. Ea enim est illorum vita, doctrina, diligentia, ut per eos quidem non tantùm errare Ecclesia, sed etiam funditus interire, & extingui possit. Profectò si errare Ecclesia ea potest, quæ à verbo Dei, quæ à jussis Christi, quæ ab Apostolorum institutis, quæ à primitivæ Ecclesiæ exemplis, quæ à veterum patrum & conciliorum sanctionibus, quæ à suis ipsius decretis discesserit, quæ nullis, nec veteribus, nec novis, nec suis, nec alienis, nec humanis, nec divinis legibus teneri velit: certum est Ecclesiam Romanam non tantùm potuisse errare, sed etiam flagitiosè & turpiter erravisse.

At de nostris, inquient, fuistis, nunc autem apostatæ facti estis, & à nobis discessistis. Discessimus quidem ab illis,

&

& ea de re, & Deo opt. maximo gratias agimus, & nobis magnoperè gratulamur. At à primitiva Ecclesia, ab apostolis, à Christo non discessimus. Educati quidē sumus apud istos in tenebris & ignoratione Dei, ut Moses in disciplinis, & in sapientia Ægyptiorum: De vestris fuimus, inquit Tertullianus, fateor, nec mirum: fiunt enim, inquit, non nascuntur Christiani. Sed cur ipse de suis illis septem montibus, in quibus olim Roma stetit, descenderunt, ut in planicie potius, in campo Martio habitarent? Dicent fortasse, quòd jam aquarum ductus, sine quibus non possent commodè vivere, in illis montibus defecissent. Dent isti sanè eam nobis veniam de aqua æternæ vitæ, quam volunt sibi dari de aqua puteali. Aqua jam apud istos defecerat: seniores ut Hieremias ait, mittebant parvulos suos ad aquas: at illi, cùm nihil invenirent, miseri, & siti perditi, retulerunt vasa inania. Egeni, inquit Esaias, & pauperes quærebant aquas, sed eas nullas uspiam invenerunt. Lingua illorum siti jam aruerat. Isti omnes canales, & ductus perfregerant: isti obstruxerāt omnes venas, & cœno lutoq; oppleverant fontem aquæ vivæ: utque olim Caligula occlusis omnibus horreis, publi-

ἐκείνων, αἰ δ' ὅτι αὐτὰ μὲ τοῦ θεοῦ χάριτος ὁμο-
λογοῦμεν, αὐτὰ καὶ ἡμᾶς αὐτοῦ εὐδαιμονίζουμεν.
ἐκκλησίας μᾶλλον τοίνυν τὰς ἀποστολικὰς, ἢ τὰ Ἀπο-
λλων, καὶ τὰ κείνων μηδὲ τὸ ὄνομα παρεκπεσεῖν
ηγούμεθα μὴ καὶ ἐκφέρεσθαι πρὸς τῶν παρ' ἐκείνοις, ἐν
ύτῳ καὶ τῇ τοῦ θεοῦ ἀγνοίᾳ, καθὼς ὁ Μανιχαῖος ἐν
τόλπῳ καὶ ταῖς παιδείαις τῆς Αἰγυπτίων. ἡμεῖς
δ' ὑμεῖς εἶ, φησὶ Τερτυλλιανὸς, εἰκότως χρισ-
οὶ λόγῳ φύσει τοι, ἀλλὰ μίγνυσι τοι.

Πλὴν τί αὐτοὶ ἐν τῇ ἐπιδὰ λέγων, ἐφ' ὅτι ἡ
ώμη τὸ παλαιὸν ἔσχε, μεταβαίνες, εἰς τὸ πλῆν
ὸ ἐκκλίνειν Ἀρειον κατοίκησιν; ἐρῶσι ταχὺ δὲ ὅτι
ὶ ὑδροχοεῖα ὧν ἄνθρωπος ἐστι συμπερεῖν, λειπό-
ων ἐκεῖ τοιμένειν. Ἀφ' ὅτι συγχωροῦσιν ἡμῖν
ιστεύειν ἐπὶ τῷ τῆς αἰωνίου ζωῆς ὕδατι, ὅσον ἐφ'
ρίοις αὐτοῖς ἀξίοις συγχωρεῖσθαι ἐπὶ τῷ κτηνείῳ.
ἔλειψεν ἦν παρ' ἐκείνοις τὸ ὕδωρ. οἱ πρεσβύτε-
οι χρὴ τὸν Ἱερεμίαν ἀπέστειλαν μὲ ὡς τὰ φρέατα τὰ
αυτῶν παιδεύειν· τοῦτο γὰρ ἐπειδὴ σπήλυγγας ὀρύσσου,
ύλακα καὶ ἄνω ὀλίγως ἐκκαίμενον τὰ ἀγγεῖα κα-
ὰ ἀπένεγκαν. Οἱ πλησίον (φησὶν Ἡσαΐας) καὶ πά-
ντες ἐζήτουν μὲ ὕδατα, ἀφρισμὸν δ' εὗρεν· ἡ
γλῶσσα δ' αὐτῶν ἀπὸ τῆς δίψης ἐξηράνθη. Ἐκεῖνοι
παῖτας τοὺς ὀχετοὺς καὶ ὑδροχοεῖα ἐπέρρηξαν· ἐ-
κεῖνοι τὰς φλέβας ἁπάσας ἔφραξαν· ἐκεῖνοι
λὺν τοῦ ζωοῦ ὕδατος καὶ κρουνῶν ἀνύδρους τὰς καρ-
ίας ἐπλήσθησαν· καὶ ὡς τὸ παλαι Καλιγού-
ας τῶν σιτοβολίων ἁπάντων καταλειπόντων

publicam populo inediam, & famem in illi obturatis omnibus fontibus verbi Dei sitim populo miserabilem induxerant. Illi hominibus famem, ut ait Amos Prophetæ, sitimque attulerant: non famem panis: non sitim aquæ: sed audiendi verbi Dei. Circumibant miseri quærentes scintillam aliquam divinæ lucis, aliquam exhilararent conscientias: at ea jam prorsus extincta erat: nihil potuerunt invenire. Hæc erat conditio, hæc erat miserabilis forma Ecclesiæ Dei: Miserè in ea sine Evangelio, sine luce, sine consolatione ulla vivebatur.

Quare etsi discessio illis nostra molesta est, tamen cogitare debent quam justa fuerit causa discessionis. Nam si dicent, ab ea societate in qua fueris eductus, nullo modo fas esse discedere, facile possunt in nostro capite & prophetas, & Apostolos, & Christum ipsum condemnare. Nam cur hoc etiam non queruntur, Lothum è Sodoma: Abrahamum è Chaldæa: Hebræos ex Ægypto: Christum à Judæis: Paulum à Pharisæis discessisse? Nisi enim justa aliqua possit esse causa discessionis, nihil videmus, cur non illi quoque possint eodem modo, factionis & seditionis accusari.

Quod

βλημία, καὶ στοδία, τ λαὸν ἐξέβαλεν ὡσπὶ τὸν
καχλίνοι ἀποπρεσβυμόρων τῷ τε θεῖ ῥηματ-
πτῶν, τ λαὸν οἰκτιση δ' ἐν τεταλαιπωρήκασι
ζυλημία μὲ καὶ δι-τη (καθὰ φησιν Αμως ὁ προφη-
της) τεταλαιπωρήκασιν αὐτὲς · ἐ μόνοι τὰ ἄρτε
ζυλημία, ἀλλ' τ ὕδατος δι-τη, διὰ τ τ θεῖ ῥήματος
ἐκρεάσεως. Περιεφοιτων οἱ ἄγλοι ζητῦντες καὶ
ἡμέρον τινα τοῦ θείκ φωτὸς ἀπιδηρα, τ ποῖς
αὐτὸν ἐυφεφίγειν καὶ θάλπειν τὰς ἑαυτῶν σωει-
δήσεις · ἀλλ' ἤδη παντελῶς ἀπόβη, ὡστε μὲ δύνη-
σθαι διείσχειν ὅδε ἐν, τοιαύτη δήπε ἡ κατάσασις,
καὶ τὸ ἐλεεινότατον ἦμεν τῆς θεῖ ἐκκλησίας, ἀβλίως
χωεὶς εὐαγγελίν, χωεὶς φωτὸς, χωεὶς πυρμυδίας
ἢ προσώπε φερομένης. Τοιγάρτοι ἡ ἀποχώρησις
ἡμετέρα εἰ καὶ λυπηρα ἴσως αὐτοῖς γένοιτο, ὅμως τ
ἀναγκαίαν ταύτην τ αἰτίαν ἐυδυμεῖσθαι ἐχρῆν.
ἢ καὶ φαίεν ὅτι τῆς κοινονίας τῆς πρότερον γενομέ-
νης ὅλως ἐ δεῖμας ἀποσᾶν, ἐ φθάσαμεν οἷοι, τὰς
προφήτας, καὶ τὰς ἀποστόλως, καὶ τ Χεισὸν ἐν ἡμῖν
καταγνωσκοντες. Πῶς γὰρ καὶ ταῦτ' ἐποιησάτην,
ἀπὸ μὲ Λὼτ τῆς Σοδόμης, ὁ δ' Αβραὰμ τῆς Χαλ-
δαίας, οἱ δ' Ἑβραῖοι τῆς Αἰγύπτε, ὁ δὲ Χεισὸς
τῶν Ἰυδαίων, ὁ δὲ Παῦλος τῶν Φαεισαίων
ἀποχώρησιν; εἰ γὰρ ἁπλῶς μηδεμί-
αν σχίσιν ἀποχωρήσεως δικαίαν εἶναι αἰ-
τίαν, οὐ παρὰ τοῦτο μανθάνομεν, ὅτι μὴ κα-
κοῖς τισὶν καὶ νεωτερισμοῖς ἐγκαλοῦντο,

Vid: Fac: Aconitii lib. 7.

Quòd si nos damnandi sumus pro hæreticis, qui istorum imperata omnia non facimus, quid illi? qui tandem, aut quales videri debent, qui Christi & Apostolorum imperata contemnunt? Si nos sumus Schismatici, qui discessimus ab istis, quo tandem illos nomine appellabimus, qui à Græcis, à quibus fidem acceperunt, ab Ecclesia primitiva, à Christo ipso, ab apostolis, tanquam à parentibus discesserunt? Nam Græci quidem, qui hodie profitentur religionem, & nomen Christi: etsi multa habeant contaminata, magnam tamen adhuc partem retinent eorum, quæ acceperant ab apostolis. Itaq; nec privatas habent Missas, nec truncata sacramenta, nec Purgatoria, nec indulgentias. Pontificios verò titulos, & magnifica nomina tanti faciunt, ut quicunque eos imponat sibi, seque vel universalem Episcopum, vel Ecclesiæ totius caput velit appellari, cum illi non dubitent, & superbum hominem, & in omnes alios episcopos fratres suos contumeliosum, & Hæreticum esse dicere.

Jam verò cum perspicuum sit, & negari non possit, istos ab illis à quibus Evangelium, à quibus fidem, à quibus religionem, à quibus Ecclesiam acceperunt, defeciisse,

Οὐκοῦν εἰ ἐφ' ἡμᾶς δεῖ καταχωρίζειν ὡς αἱρετικὰς, ἐπειδὴ τοῖς τούτων προσαγωγαῖς ἐ προσέχομεν, ἆρα ποδαπὰς ἢ ποίους χρὴ νομίζειν ἐκείνους, οἱ τῷ τε Χριστῷ, τῶν τε ἀποστολικῶν καταφρονοῦσιν ἐντολμάτων; εἰ ἐφ' ἡμᾶς σχισματικοὶ τοῦτοις ἀποτάξαμενοι, πῶς δὲ αὐτὸὶ καλοῦντες ὀρθῶς ἂν καλοίμθ, οἱ τῆ Ἑλλήνων πάρ ὧν τὴν πίστιν εἰλήφεισαν, οἱ τὴς ἀρχαίου ἐκκλησίας, οἱ αὐτὲ τῷ Χριστῷ, οἱ τῶν ἀποστόλων ὡσαύτως τὸν νοῦν ἀφεσπικασιν; Ὅσοι γὰρ τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ παρόντι τὴν τοῦ Χριστοῦ θρησκείαν καὶ ὁμολογοῦσι, καίπερ πολλὰ μὲ ἔχοντες κιβδηλα, ὅμως φυλάττουσι μέρος τι, ὧν παρέδοσαν αὐτοῖς οἱ Ἀπόστολοι. Τὰς γοῦν μυήσεις ἁγίας καὶ λελωβημένα μυστήρια, καὶ Καθαρτήρια, καὶ Ἰνδελγεντίας ἐκ σπάνεται, οὐδὲ πολλοῦ δεῖ. Τὰς δὲ πτλεις Ἀρχιερατικὰς, καὶ τὰ μεγαλοφωνα τῶν ὀνομάτων τοσαύτης ἀξιοῦσι τιμῆς, ὥστε εἴ τις αὐτὰ ἑαυτῷ περιποιήσαιτο, ἢ ὁ καθολικὸς ἐπίσκοπος, ἢ τῆς ἐκκλησίας ἅπασης τὰ σεμνὰ φιλοτιμοῦνται λέγειν, τοῦτον μηδὲν ὅτι ἐναλλάττωσι ἅμα τῷ ἐσθῆτα, ἅμα καὶ βύβριλλον εἰς τὸν λοιπὸν ἐνδύσασθαι τὰς ἀδελφὰς αὐτῶν, ἅμα καὶ αἱρετικὸν φάσκειν εἶναι. Ἐπειδὴ τοίνυν φανερὸν τοῦτο γέγονε, οὐκ ἐξαρνεῖσθαι δέον ἐστὶ, τούτους ἀποστῆναι, παρ' ὧν τὴν πίστιν, παρ' ὧν τὸ εὐαγγέλιον, παρ' ὧν τὴν θρησκείαν, παρ' ὧν τὴν ἐκκλησίαν εἰλήφεισαν.

defeciſſe, quid cauſſæ eſt, cur nunc ad eoſdem, tanquam ad fontes nolint revocari? Cur quaſi apoſtoli omnes, patres, nihil viderint, ita illorum temporum ſimilitudinem reformidant? An enim illi plus vident, aut Eccleſiam Dei pluris faciunt, quam illi, qui ita tradiderunt? Nam nos quidem diſceſſimus ab illa Eccleſia, in qua nec verbum Dei purè audiri potuit, nec ſacramenta adminiſtrari, nec Dei nomen, ut oportuit, invocari: quam ipſi fatentur multis in rebus eſſe vitioſam: in qua nihil erat quod quenquam poſſet prudentem hominem, & de ſua ſalute cogitantem, retinere. Poſtremò ab Eccleſia ea diſceſſimus, quæ nunc eſt, non quæ olim fuit: atque ita diſceſſimus, ut Daniel è cavea leonum, ut tres illi pueri ex incendio: nec tam diſceſſimus, quàm ab illis diris, & devotionibus ejecti ſumus.

Acceſſimus verò ad illam Eccleſiam, in qua ne ipſi quidem, ſi verè atque ex animo loqui volunt, negare poſſunt omnia caſtè ac reverenter, & quantum nos maximè aſſequi potuimus, proximè ad priſcorum temporum rationem adminiſtrari. Conferant enim Eccleſias noſtras ſuaſque inter ſe: videbunt & ſe

tur piſ-

τί ἐμποδὼν τῷ μὴ θέλειν αὐτοὺς τοὺς ἐκείνους δια-
τρίβειν τὰς πηγὰς ἐπιτελεῖσθαι; τί δ' ἂν τοῦτο φανεῖ τῷ
λαϊκῷ καὶ τῷ πατρὶ μηδὲν ἐπιστήμονι, ὅταν
πᾶσαν τοῦτο ἐκείνου ὁμοιότητα φοβούμενα; μᾶλ-
λον δ' ἴσως φορτικώτερον ἂν φαίνοιτο, ἢ τὰς τῆς
ἐκκλησίας πλέον κηδομένας τῶν παπικῶν διδα-
σκάλων; Ἡμεῖς μὲ οὖν τοιαύτης ἀπέχεσθαι ἐκ-
κλησίας, ἐν ᾗ τὸ θεῖον ῥῆμα καθ' ἑκάστην ἐπι-
σίως ἀκροᾶται, καὶ τὰ μυστήρια ἐπιτελέται, καὶ
τὸν θεὸν φοβουμένους εὐχεσθαι· ἣν αὐτοὶ ἐν πολλοῖς
ὁμολογοῦσι πλημμελεῖν, ἢ μηδὲν εἶναι, ὁ τοῦ εὐ φρο-
νοῦντα, καὶ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας φροντίζοντα παρακα-
τάσχοιτ' ἄν· τελευταῖον δ', ἀπιστῶ μὴ τις ὡς ἐν
τῷ νῦν ὑπάρχει, ἐκ ὡς τὸ πάλαι διηγίνετο· καὶ τὴν
αὐτὴν δὴ τροπὴν ἀπιστῶ, ὃν ὁ Δανιὴλ ἐξελη-
λυθέναι ἐκ τοῦ ἀπλαίου τῶν λεόντων· ἢ τοὺς τρεῖς
παῖδας ἐκ τοῦ πυρός· μᾶλλον δὲ ἐκ ὅλως ἀπιστῶ
τοῦτο, ἀλλὰ τοῖς ἐκείνων ἐπιδείξεσι καὶ λοιδορίαις
ἐξεβλήθημεν. Προσιόντων δ' ἂν ἐκεί-
νοις τὴν ἐκκλησίαν, ἣν ἐξ ἂν αὐτοὶ, εἰ μὴ
ἀνεπιλήπτως ἐλήλυθεν ἐκείνοις, φανεῖεν ἂν, ὡς
ἐκ ὀρθῶς, καὶ εὐσεβῶς, καὶ ὅσον ἐφικτὸν ἡμῖν,
ἐγγυτάτω τῶν ἄνω κειμένων καὶ πάντα ἀδιαβλήτως
Ἀμέλει, παρ' ἀλλήλοις ἐξετάσαντες πάντα ἡμῖν
καὶ τὰ σφέτερα ἐκάστοις, ἔφαμεν ἂν ἡμᾶς

tur pissimè ab apostolis, & nos ab ipsis justissimè discessisse. Nos enim cum Christo, apostolis, & sanctis patribus Eucharistiâ populo damus integram: isti, contra omnes patres, contra omnes apostolos, contra Christum ipsum cum summo, ut Gelasius ait, sacrilegio, sacramenta dividunt, & alteram partem populo eripiunt.

Nos Cœnam dominicam ad Christi institutionem revocavimus, eamq; quammaximè, quamque plurimis communem, utque appellatur, ita re ipsa communionem esse volumus: isti contra institutum Christi omnia immutarunt, & ex sacra communione privatam fecerunt Missam; atque ita nos Cœnam præbemus populo, isti inane spectaculum.

Nos cum antiquissimis patribus affirmamus, Corpus Christi non comedi nisi ab hominibus piis & fidelibus & imbutis spiritu Christi: isti docent ipsissimum Corpus Christi re ipsa, utque ipsi loquuntur realiter, & substantialiter, non tantùm ab impiis & infidelibus, sed etiam, quod horrendum dictu est, à muribus & canibus posse comedi.

2. Cor. 14. Nos ita precamur in templis, ut quemadmodum Paulus monet, populus scire possit quid precemur, & communibus votis

αἴρεσιν τὴν ἀποστόλων, ἡμᾶς τὴ δικαίοπατα ἑαυτῶν ἀφεσῶτας. Ἡμεῖς μὲ τὸ τὴν Χριστὸν, τοὺς τε Ἀποστόλους, καὶ τοὺς ἁγίους πατέρας μιμούμενοι, ὁλοπλεῶς συγχαιρομεν τῷ λαῷ μεταδιδόμεν· ἐκεῖνοι τὴ πρὸς πάντας τοὺς πατέρας, πρὸς πάντας τοὺς Ἀποστόλους, καὶ δὴ καὶ πρὸς τὸν Χριστὸν αὐτὸν ἑαυτὸν ἐκτεμνόμενοι, μὴ τῆς ἑαυτῶν ἱεροσυλίας τὰ μυστήρια διελόντες, διαιρεμένους τὸν λαὸν διαστρέφειν. Ἡμεῖς πάλιν τὸ Κυριακὸν δεῖπνον καὶ Γεωργίσιον πρὸς πᾶν τὸ Χριστοῦ διάταξιν ἐφαρμόσαντες, ὅτι πλείστοις κοινὸν, καὶ ἀληθινὸν (ὡς δὴ καὶ ἐνδον ὀνομάζεται) κοινωνίαν ἀποφαίνομεν· ἐκεῖνοι δὲ τὴς Χριστοῦ διαταγῆς πάντα πᾶσιν ὁλιγωροῦντες, αὐτὸ ἱερᾶς κοινωνίας ἰδίαν τινὰ Μίσσαν κατέχουσι· ὥσθ' ἡμᾶς μὲ τῷ λαῷ δεῖπνον παρέχειν, ἐκείνους δὲ θέατρα τ' ἀλυσιτελῆ. Ἔτι τοίνυν ἡμεῖς μὲν ζῶν τοῖς ἀρχαιοτάτοις τῶν πατέρων ἐθάμεν ἐαδιεῖς τὸ Χριστοῦ σῶμα πλὴν ἀπὸ τῶν εὐσεβῶν καὶ πιστῶν ἀνθρώπων, καὶ μὴ τῶ Χριστοῦ πνεύματος μεταλόντων· ἐκεῖνοι δὲ λέγουσιν ἐνδέχεσθαι τὸ αὐτίτατον τὸ Χριστοῦ σῶμα ἐν ἀληθείας, καὶ κατ' αὐτὸν εἶπεῖν, ὄντως καὶ ἐσιωπῶς μὴ μόνον ἀπὸ μὴ εὐσεβῶν καὶ ἀπίστων, ἀλλὰ ὃ καὶ λέγειν ἀποτρόπαιόν ἐστιν, ἀπὸ μυῶν, καὶ κυνῶν καταβεβρῶθαι. Ἡμεῖς ὅταν προσευχόμεθα ἐν τοῖς ἱεροῖς, ὅπως ὁ λαὸς τὸ τοῦ Παύλου παράγγελμα, ξυνοήσας ταῖς ἐυχαῖς ὁμοδυμαδὸν

votis respondere, Amen. isti ut æs tinniens, voces in templis ignotas, & peregrinas, sine intelligentia, sine sensu, sine mente fundunt: & omnino id agunt, ne populus quidquam possit intelligere.

Et ne omnia discrimina commemoremus, sunt enim propè infinita, nos scripturas sacras convertimus in omnes linguas: isti eas vix extare patiuntur in ulla lingua. Nos invitamus populum ad legendum, & audiendum verbum Dei: isti abigunt. Nos causſam ab omnibus cognosci volumus: isti fugiunt judicium. Nos scientia nitimur: isti inscitia. Nos luci fidimus: isti tenebris. Nos colimus, ut par est, voces apostolorum & prophetarum: isti comburunt. Postremò nos in Dei causſa Dei unius judicio stare volumus: isti stare volunt suo. Quòd si illi hæc omnia tranquillo animo, & ad audiendum, discendumque comparato spectare velint, non tantùm probabunt institutum nostrum, qui relictis erroribus Christum ejusque apostolos secuti sumus, sed ipsi etiam à se deficient, seque ultrò aggregabunt ad partes nostras.

Atqui sine sacro Oecumenico concilio, nefas, inquient, fuit ista tentare. Ibi enim

συμβάλλει ἀναπεῖσθαι τὸ ἀκριβές. Εἰσὶν γὰρ οἱ μὲν χαλκοῦς ἠχοῦν, ἀγρώστεις, ἀλλόδαπος, ἄδηλος, ἀσήμους, ἀνοήτους φαντάζ ἀλλως ἀραπεμπτέον ἀπὸ τῆς ναοῦς, καὶ πολλὰ τοιοῦτον, ὅσα τῶν πάνυ μικρῶν καταμαθεῖν ἔθος λεγομένων. Ἵνα δ' ἐμφανέστερον διαφορὰν μὴ καταβιβασώμεθα. (ἐπειδὴ γὰρ ἐκδέχονται τυγχάνουσι) ἡμεῖς μὲν τὰς χεῖρας εἰς πόσας μεταφέρομεν γλώσσας. ἐκεῖνοι δὲ μόλις αὐτὰς ἐπιπολάζει ἐν τῷ ἐν ἀπείρου. Ἡμεῖς παρακαλοῦμεν τὸν λαὸν ἐπὶ τῷ θείῳ ῥήματι ἐν πάσῃ τῇ ἀκριβείᾳ· ἐκεῖνοι δ' ἐπιτρίβουσι ἡμεῖς τ' ἀμφισβητούμενον πᾶσι γινόμεθα, ἐκεῖνοι βαλλόμεθ' ἀπ' ἐκείνοις πᾶσι κρίσιν ἀναπλάττουσιν. Ἡμεῖς τῇ γλώσσῃ διορθούμεθα, ἐκεῖνοι τῇ ἀγνοίᾳ· ἡμεῖς τὸ φωτὶ πιστεύομεν, ἐκεῖνοι τὸ σκότει. Ἡμεῖς καλῶς πάντες διὰ τιμῆς ἄγομεν τοὺς τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Προφητῶν λόγους· ἐκεῖνοι καταφλέγουσιν αὐτούς. Τελευταῖον, ἡμεῖς μόνῳ ἀεὶ τῷ θείῳ λόγῳ ἐπιτρέπομεν· ἐκεῖνοι δ' οὐδενὶ ἀλλ' ἢ σοφίσμασιν αὐτοῖς. Ἐξ ὧν καὶ δεῖ πάντως καὶ φιλομαθῶς διακεῖσθαι πρὸς ἑαυτοὺς πάντα σκοπεῖν, μὴ μόνον δοξάζειν τὰ τῶν προφητῶν, ὅτι τὰ πλάνας μακρὰ χαίρειν εἰπόντες, τῷ Χριστῷ καὶ τοῖς Ἀποστόλοις ἐπακολουθήσωμεν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἑαυτῶν διδάσκαλοι ὡς ἡμᾶς αὐτοὺς ἀναγκαῖον ἐμπλησθῆναι.

Οὐ μὴν ἀλλ' οὐ δεῖ τοῦτον εἶναι φασὶ χρεὼν ἀγῶνας πρὸς οἰκειοφυεῖς σωθῆναι τῶν ἀρχῶν τούτοις ἐπιτ-

ηναι.

enim esse omnem vim Ecclesiæ, ibi Christum pollicitum esse sese semper præsto affuturum. Atqui ipsi mandata Dei & apostolorum decreta violârunt, utque jam diximus, omnia propè, non tantum institutа, sed etiam dogmata primitivæ Ecclesiæ dissipaverunt, nihil expectato sacro concilio.

Verùm quòd aiunt, nihil cuiquam fas esse innovare sine concilio, quis tandem scripsit nobis istas leges? Aut unde illi hoc edictum habuerunt?

Ridiculè quidem fecit ille Rex qui cum oraculo certus esset de sententia, & voluntate summi Jovis, postea rem integram retulit ad Apollinem, ut sciret, an idem illi videretur, quod patri. Nos autem multò ineptiùs faceremus, si cùm Deum ipsum nobis in sacrosanctis scripturis apertè loquentem audiamus, ejusque voluntatem & mentem intelligamus, postea, quasi id nihil sit, rem integram referre velimus ad concilium, quod non aliud est, quàm quærere an idem hominibus videatur quod Deo: & an homines velint mandata Dei auctoritate sua comprobare. Quid enim? nisi concilium velit & jubeat, verum non erit verum? aut Deus non erit Deus?

Agesilaus.

εἶναι· ἐκεῖ γὰρ τὴν ἐκκλησίαν παρηγγυμένως ἀπαρ-
ειν, ἐκεῖ τ' Χριστὸν ἀπεκδέξεσθαι τὴν αὐτῆς πα-
ουσίαν ἔσεσθαι. Καίτοι ἐκεῖνοί γε μυδεμίαν πεῖ-
ραν τες ἀγίαν σύνοδον, τά τε θεῖα ἐντάλματα,
τὰ τῶν Ἀποστόλων παραγγέλματα διέλυσαν, καὶ
ὡς παρελαβὼν ἔφυν) μονονυχὶ πάντα τὰ ἔθη καὶ
όγματα τῆς παρούσης ἐκκλησίας ἀνέτρεψαν.
Ἐπειδὴ τοίνυν λέγειν ἔδεν τὸ παράπαν κωλύει
γὰρ ζωιόδε· τίς ποτε παλαιὸς ἡμῶν ἐνομοθέτη-
εν; ἢ πόθεν τετονί ἦ νόμον παρειλήφασι; Γέ-
ωτα μὲν, ὡς εἰκὸς, πολλὰ ὦφελε βασιλεὺς ἐκεῖ-
ος, ὃς χρηματωθεὶς ἐκ τοῦ Διὸς, ἐξ ἀπαρχῆς
τὸ Ἀπόλλωνι παρ' αὐτῶν ἀνεκοίνωσε. πυθόμενος
ὅπόθεν εἰ ὁ ἰὸς τὴν τῶν παρόντων γνώμην συναινέ-
ει. πολὺ μέντοι ἀποπώτερον ἔσοιτ' ἄν, εἰ δὴ ἡ-
εῖς τ' θεῖα σαφῶς ἀκηκόοτες ἐν τ' ἁγίαις γραφαῖς
ανθάνοντο, τὴν τε αὐτῆς βούλησιν, καὶ γνώμην εὖ
ειδότες, εἶτα ὡς τούτῳ μηδὲν ὄφελος, ἁπάντα
ρεῖς τὴν συνόδον ἀπενέγκαμεν ζητήσοντες πό-
τερον πνὰ, εἰ τ' αὐτὸν ἀνθρώποις δοκεῖ καὶ τῷ θεῷ;
ότερον ἀνθρωπίνα τὰ θεῖα παραγγέλματα τοῖς ἑ-
αυτῶν ῥήμασι ἐπικωμῳδεῖν ἀξιώσειαν; ἢ πῶς
ὸ λέγεις; ἂν μὴ καλῶμεν τὰ συνόδου, ἔξω
τὰ λιθὲς ἐκ ἔσαι ἁλιθὲς; ἔφη ὁ θεὸς ἐκ ἔσαι
θεός;

Deus? Si Christus ab initio ita facere voluisset, ut nihil doceret, aut diceret invitis episcopis, omnem autem doctrinam suam ad Annam & Caipham retulisset, ubi nunc esset fides Christiana? aut qui unquam audisset Evangelium? Petrus quidem, quem Pontifex sæpius, magisq; prædicare solet, quam Jesum Christum, fidenter restitit sacro concilio, & satius, inquit, est obtemperare Deo, quam hominibus. Et Paulus, cum semel animo hausisset Evangelium, idq; non ab hominibus, neq; per hominem, sed per solam voluntatem Dei, non deliberavit cum carne & sanguine, nec retulit ad cognatos aut fratres suos, sed statim abiit in Arabiam, ut divina mysteria, Deo auctore, publicaret.

Nos quidem concilia, & episcoporum, doctorumq; hominum conventus & colloquia non contemnimus. Neque ea quæ fecimus, prorsus, sine episcopis aut sine concilio fecimus. Plenis comitiis res acta est longa deliberatione, frequenti synodo. De isto verò concilio, quod nunc à Pio Pontifice simulatur, in quo homines non appellati, non auditi, non visi, ita facilè condemnantur, quid nobis expectandum aut sperandum sit, non est difficile divinare.

Nazi-

νός; Ὁ Χριστὸς μὲν οὖν οὐ πάντας μὲν ἐδίδα-
ξεν ἢ λέγειν ἐκέλευσε· διὸ καὶ τὴν τῶν ἑπτὰ ἐπισκοπὴν
ἐποιήσατο, ἢ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῖς ἐπέτρεψε. Δυνατὸς γὰρ
ἦν πάντας ἐξ ἴσου ποιῆσαι· οὐ μὴν ἐποίησεν οὐδὲ ὁ Χρι-
στὸς πίστιν ἢ τὴν ἀλήθειαν ἐπέτρεψε τοῖς Εὐαγγελισταῖς,
οὐδὲ ὁ Ἀπόστολος· ἀλλ' ἐν ἑνὶ ἑκάστῳ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν,
καὶ τὸν ἐσταυρωμένον ἐκήρυττον. Καὶ τί θαυμαστὸν, εἰ τοῦτο
ἐν τοῖς ἀνθρώποις συνέβαινε; Παῦλος δὲ καὶ τοῖς ἀγγέλοις
ἐπιτιμᾷ τὸ εὐαγγέλιον εἰσηγγελκόσι, καὶ τοῦτ' ἐν τοῖς
ἀνθρώποις· ἐξ οὐ γὰρ ἀνθρώπου, ἀλλὰ μόνον διὰ τοῦ
στόματος θεοῦ, μηδὲ συμβουλευθεὶς σαρκὶ
καὶ αἵματι, μηδὲ τοὺς μεγάλους τῶν ἀποστόλων ἢ τοὺς
ἀδελφοὺς ἐπιμένας ἐνδέως ἐσπεύδων ἔρχεται εἰς Ἀ-
ραβίαν, ἵνα τὰ θεῖα καὶ διδασκαλικὰ μυστήρια ἐκεῖ
παρὰ θεοῦ μάθῃ.

Καὶ τοὺς μὲν ἑωθινοὺς καὶ τοὺς ἐν τῷ ὀπωρινῷ καὶ
πανδημεὶ γινομένους ἀνδρῶν συναθροίσεις καὶ ἀνζητήσεις
ἡμεῖς οὐκ ἐδ' ὅπως ἐξεταστέον ἐσμέν· εἰ δὲ καὶ τι πε-
ρὶ αὐτῶν ἐφεκτὸν ἡμῖν ὅλως μηδὲ ἐπιτακτέον καὶ
ἀναγκαστέον διεγένετο. ἀκμιστέον γὰρ ἐν τῷ πλη-
θυντικῷ βουλομένοις ζωγράφοις καὶ μὴ τὰς τῆς ἀκριβείας
πρὸς ἀλλήλους ἀμφισβητοῦσιν, ὅπου μόλις πως
ἐφίκοιτο. Περὶ γὰρ μὲν τῶν ζωγράφων τὸν νοῦν ἔχει
ὁ Ἀριστοτέλης ἐπιτάττων, ἐν ᾗ ἐπράττοντο οἱ
μὴ προσκλινόντες, μηδ' ἀκινδύνως, μηδ'
ἀφελόντες ὅπου ῥᾳδίως καταφανοῦνται, καὶ ὁμοίως
ἐπὶ τῶν ἀνδριάντων εἶναι τὸ καὶ προσθετέον ἡμῖν.

Nazianzenus olim, cùm suo tempore videret homines in hujusmodi conventibus ita esse cæcos & obstinatos, ut abducerentur affectibus, & victoriam magis quærerent, quàm veritatem: discrte pronuntiavit, se nullius concilii unquam exitum vidisse bonum. Quid ille nunc, diceret, si hodie viveret, & istorum conatus intelligeret? Nam tum quidem, cùm studebatur partibus, tamen & caussæ cognoscebantur, errores manifesti omnium partium suffragiis communibus tollebantur. Isti verò nec causssam discepari liberè volunt, nec quantumcunque sit errorum, quidquam patiuntur immutari.

Id enim illi sæpe, & sine fronte jactare solent, Ecclesiam suam errare non posse: nihil esse in ea vitii: nihil esse nobis concedendum. aut, si quid sit, tamen episcoporum & abbatum esse hoc judicium: illos esse moderatores rerum: illos esse Ecclesiam Dei. Aristoteles ait, Spurios non posse facere civitatem. An autem ex istis effici possit Ecclesia Dei, ipsi viderint. Certè nec legitimi sunt abbates, nec genuini episcopi.

Sed sint sanè Ecclesia: audiantur in conciliis: soli habeant jus suffragandi. Olim tamen cùm Ecclesia Dei, si a

istorum

Ὁ Ναζιανζηνὸς μὲν οὖν χὴ πάλαι ὅτι ἐξ κατ' αὐτὴν
χρόνων σωτείς ἀγδρώτης ἐν διοικήσεις τ συνόδων
τῶν πυρλῆς χὴ ἰσχυρισώμενος ἀντὶ γὲ ἱπαμικὰς
παθῶν μᾶλλον στοχάζεδς ἢ εἰκῆς, ἢ τῆς ἀληθείας,
λαρρήδην ἀπεφήνατο, ὡμολογεῖς πώποτε συνόδε
πλεῖος ἀγαθὴν ἐωρακέναι. Τί γ' ἔλεγεν ἂν, εἰ τὴμε-
γεν ζήσας τὰς τότων νῦν εἰδ' ἐπιβολάς; ἐπεὶ γὲ
γυναῖκα μὲ κάνει σφόδρα τὰς ἑριλογοικὰς, ἀλλὰ
γε τοι τὰς ἀμφισβητήσεις ἐζήτιζον, ἢ τὰς κατα-
φανεῖς τ ἀληθείαν παμψηφεὶ κατεγίνωσκον, ὥ-
στοι γὲ νῦν ὅλως ἐκ ἐνοῖδασιν ἡμᾶς παῤῥησία διωκέ-
ζδς, σοφὸς γ' χὴ πὰς πλάνας κὰν ὀπισωμῶν πυγχάνε-
τι, διορθῶται μὴ βεβούλδη. Ἔδος γὰρ αἰ τῆς ἀ-
ναιδίας φλυαρεῖν, ὡς ἐκ ἐνδέχεται πλὴν ἐκκλησίαν
ζρετέραν ἀληθεῖν, ἢ φαύλως ἔχειν· κὰδ' ὁπόταν
αὐτὴ θεραχωρῆσαί τινος ἡμᾶς, ἐκεῖνος εἰ μὴ κῶν δό-
ξαν τῆς τ Ἀββᾶις χὴ τῆς ἐπισκόπης. Ἐκείνης
γὰρ ἐπιτρεφθῆναι τ ἁγ ὅλων διαιταν, ἐκείνης εἶ-
ναι τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ. Φησὶ τοίνυν ὁ εἰσοτέλης
ἐκ νόδων ἐ δυνάδς πόλιν συσῆναι· εἰ γ δυνατὸν ἢ
τ θεοῦ ἐκκλησία ἐκ τοιότων συνεσάναι, αὐτοὶ δια-
σκεπτώντων. Ἀμέλει γοῦν ἐκκομοὶ ἐκ εἰσὶν οἱ Ἀβ-
βᾶι, ἔθ' οἱ Ἐπίσκοποι γνήσιοι. Πλὴν ἐνεκά γ' ἐμοῦ
εἶεν ἡ ἐκκλησία, λόγε τύχοιεν ἐν τ συνόδοις, μόνοι
Ἐξουσίαν ἔχοντες τ τ ἀμφὸν φέρειν. Ὅμως μέντοι
τὸ πάλαιον, ὁπηνίκα ἦδεν ἡ θεοῦ ἐκκλησία φεῖς τὰ

ſiſtorum quidem Eccleſiam conſtarent, ſatis commodè regeretur, ut Cyprianus ait, advocabantur ad Eccleſiaſticarum cauſſarum cognitionem & presbyteri & diaconi, & nonnulla etiam pars plebis.

Sed quid ſi iſti abbates & epiſcopi nihil ſciant? Quid ſi quid ſit religio, quidque de Deo ſentiendum ſit, non intelligant? Quid ſi lex perierit à ſacerdote, & conſilium à ſenioribus? Quid ſi, ut ait Micheas, nox illis ſit pro viſione, & tenebræ pro divinatione? Quid ſi, ut Eſaias ait, omnes ſpeculatores civitatis facti ſunt cæci? Quid ſi ſal vim ſuam & ſaporem amiſerit? utque Chriſtus ait, ad nullum uſum ſit accommodus, ne ad id quidem ut abjiciatur in ſterquilinium?

Ad Papam, ſcilicet omnia deferent, qui errare non poteſt. At illud primum ineptum eſt, Spiritum ſanctum à ſacro concilio curriculo avolare Romam, ut ſi quid dubitet aut hæreat, & ſeſe explicare non poſſit, ab alio neſcio quo Spiritu doctiore conſilium capiat. Nam, ſi ita eſt, quid opus erat tot epiſcopos tantis impenſis, tam longinquis itineribus, Tridétum hoc tempore convocari? Conſultius multò erat, & ſatius certè multò, & brevius & cómodius, ut ad Papam potius

omnia

μῶν μάλ' εὐνομεῖτο, καὶ ἡ Κυπριανὸν οἱ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι, καὶ μέρος δέ τι τῶ λήμματος σημαίνει ὅτι πᾶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀμφισβητημάτων διάκρισιν.

Τί δαὶ ἐὰν οἱ Ἀββᾶι ἐκεῖνοι μηδὲν ὄφελῶν; τί ἐὰν πᾶν θρησκείαν ἀγνοῶσι, μηδὲ ποίαν χεὶ σεῖ δεῖν γράμμα ἔχειν διαγινώσκοντες; τί ἐὰν ὁ νόμος ἀπόληται ἀπὸ τῶ ἀρχιερέως, καὶ βελτὶ ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων; τί ἐὰν, ὡς φησι Μιχαῖος, ἡ νὺξ ἐκείνοις γένηται ἀνθ' ὁράματος, καὶ σκότος ἀντὶ μαντικῆς; τί ἐὰν (ὡς φησιν Ἡσαΐας) πάντες οἱ τῆς πόλεως κατάσκοποι ἐκτυφλῶνται; τί ἐὰν τὸ ἁλας μωρανθῆ, ὥστε καὶ τὸ χεῖρον λεγόμενον, εἰς ὀδὲν ἐτ' εἰς κοπρίαν εὔθετον ἦ; Πέτρος δὲ Πάπτας, θνητὸς, καὶ ἁμαρτητὸν ὄντα καταφρονητέον. Ἀλλὰ τοῦτο, φερέτω μὲν ἄτοπον δοκεῖ, τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐκ τῆς ἱερᾶς συνόδου ἀναζεύξαι εἰδὼς οὐ ἔστ' ὄχλος Ῥωμῆς ἴσταται; ὅπως εἰ τάχα διδάσκειν, ἢ καὶ διορίσειε δεῖ τὸ μὴ ἔχον ὃ, τί χρῆσις τοῖς πατράσιν; ἄλλως πνεῦμα ἐμπεσόντερον συμβαλοῦσθαι. Καὶ γὰρ τούτων ὅτως ἐχόντων τί ἐχρεὼν τοσούτους σπουδὰς ἐπὶ πλείους ἀναπάγας ὅτω μακρὰν ὁδὸν ὡς Τριδεντῖνον ἰέναι πορεύεσθαι; βέλτιον δαὶ καὶ πολὺ, καὶ λυσιτελέστερον, καὶ ξυντομώτερον, καὶ ἀφελιμώτερον, τὸ Πάπτα

τας?

omnia rejicerent, & statim ad illius sacri pectoris oraculum devenirent. Deinde etiam iniquum est, causam nostram à tot episcopis & abbatibus, ad unius hominis judicium devolvere, ejus præsertim, qui à nobis gravissimis criminibus accusetur, nec adhuc causam suam dixerit, & nos antequam vocaremur ad judicium, sine judicio condemnârit. An ergo nos ista fingimus? Aut ista hodie non est ratio conciliorũ? Aut non omnia à sacro concilio ad unum Pontificem deferuntur: ut, quasi tot sententiis, & subscriptionibus nihil sit actum, ille unus possit addere, mutare, minuere, abrogare, approbare, relaxare, restringere, quidquid velit? Quorum ergo hominum sunt hæc verba? cur episcopi & abbates, non ita pridem in proximo cõcilio Tridentino ita ad extremum decreverunt: Salva semper in omnibus sedis Apostolicæ auctoritate? Aut cur Paschalis Papa ita insolenter de se scribit: Quasi, inquit, Romanæ Ecclesiæ legem concilia ulla præfixerint: cùm omnia concilia per Romanæ Ecclesiæ auctoritatem & facta sint & robur acceperint, & in illorum statutis Romani Pontificis patienter excipiatur auctoritas? Si ista rata esse volunt, cur concilia indicuntur?

De electione & electi potestate. cap. Significa.

πάντ' ἀναπόδεικτα· κρείττονα ἔσεσθαι πυθέσθαι διονεὶ ἀκριβῶς πάντα. Ἔπειτα δὲ πῶς ἂν λόγος παρέχοιμι, εἰ μὴ τοὺς τούτων Ἀββᾶς καὶ ἐπισκόπους παραγενέσθαι, εἴτε τις ἄνθρωπος βεβαθύνηκεν ὅλως ἡμετέραν; ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ ἐφ' ἡμῖν πολλὰ καὶ τὰ μείζω ἐγκαλεῖσθαι, ἐλέσθαι μὲν ἄρχειν σιωπᾶν ἀπηνησάμην, ἡμᾶς δὲ σφῶν ἢ κρατεῖν εἰς δικαστήριον ἐκείνοις καταστῆσαι. Μῶν ἡδὺ παίζουσιν πάντες; Μῶν οἱ Συνόδου νόμοι ὑφίενται; ἐπὶ ἄλλης οὐδεμιᾶς πώποτε ἀρχιερέων εἰς Πάσχαλιν, ἵν' ἅπαντες ἀμοιβαῖοι ἐν τούτοις ἀφορισμάτων καὶ χειροτονιῶν ὧν ἑκάστῳ προσήκοντα, ἐκείνῳ καὶ τὰ αὐτοῦ δικαίως ἔχειν ἀποδιδόναι, μετεωρίζειν ἐλαττοῦν, ἀκυροῦν ἀποδοκιμάζειν, καθαιρεῖν, εἰς ἄλλους ἢ τινας δὴ τοὺς δικαστὰς ῥήματα· διὰ τοῦτ' οἱ Ἐπίσκοποι καὶ Ἀββαῖοι καθαιρεῖς ἐν τῇ ἑαυτῶν Συνόδῳ ἕκαστον ἑαυτῶν ἐποιήσαντο. Τῆς δ' Ἀποστολικῆς ἕδρας ἀξιοῦσι ἀεὶ σφῶν ἀπάντων ἀκριβείας ἔσεσθαι· διὰ τί ὁ Πάσχαλις Παφλαγὼν ἐπὶ τὴν τῶν Ἰουδαίων κῶς σφῶν ἔσωσε μεθέξει; φασὶ δὲ φιλοτιμεῖσθαι σύνοδοί τινες ἀπαιτεῖν ὅτι Ῥωμαίοις συνήθειαν καταδεστέσιαν, ἀλλ' ἡ πάσαις μᾶλλον ἐπ' αὐτῆς ἅμα μὲν ἠφροδίσιον, ἅμα δὲ καὶ ἐπιμορφώσαν, καὶ πάντων σφῶν ἑτέρων διαταγμάτων πλὴν τῆς Ἀρχιερέως δυνάστειαν ἀξιοῦσι. Εἰ γὰρ ἐν ταύτῃ κύρια βέλοντ' εἶναι, τί τὰς συνόδους ἀχειρώσαν; καὶ ἐκ-

tur? sin ea jubent esse irrita, cur in illorum libris, quasi integra relinquuntur?

Sed sit sanè Pontifex unus supra omnia concilia, hoc est, sit pars aliqua major quàm totũ: plus possit, plus sapiat, quàm omnes sui: & vel invito Hieronymo, si urbis unius auctoritas major quàm orbis terrarum. At quid si ille de his rebus nihil viderit: & nec sacras scripturas, nec veteres patres, nec concilia sua unquam legerit? Quid si ille, ut olim Papa Liberius, deficiat ad Arrianos: aut, ut non ante ita multos annos, Joannes Papa, de futura vita, & animarum immortalitate impiè & nefariè sentiat: aut ut olim Papa Zosimus concilium Nicenum, ita ille nunc potestatis suæ augendæ caussâ, alia concilia corrumpat, &, quæ ne cogitata quidem unquam fuerint, ea à sanctis patribus deliberata & constituta esse dicat: utque Camotensis ait, Pontifices solitos esse sæpe facere, vim adhibeat scripturis, ut habeat plenitudinem potestatis? quid si abjiciat fidem Christianam, & efficiatur apostata, quales Lyranus ait, multos fuisse Papas? Tamen ne Spiritus sanctus statim illi pulsabit pectus, atq; etiam nolenti, & invito accendet lumen ne possit errare? Aut ille erit fons omnis juris? & omnis thesau-

Ad Evagrium.

thesaurus sapientiæ atq; intelligentiæ in illo, tanquam in scrinio invenietur? Aut, si ista in illo non sunt, potéstne de rebus tantis rectè & commodè judicare? Aut, si judicare non potest, petit ut ista ad se unum omnia referantur? Quid si advocati pontificum, abbates, & episcopi, nihil dissimulent, sed apertè se gerant pro hostibus Evangelii, & quod vident, videre nolint, & vim faciant scripturis, & videntes ac scientes depravent atque adulterent verbum Dei: & ea quæ perspicuè ac propriè dicta sunt de Christo, nec possunt cuiquam mortalium alii convenire, impurè atque impiè ad Papam transferant? Quid si dicant Papam esse omnia & super omnia: aut illum ea posse omnia, quæ Christus potest: & Papæ Christique unum esse tribunal, & unum consistorium? aut illum esse lucem illam quæ venerit in mundum, quod Christus de se uno pronuntiavit, eumque qui malè agit odisse ac fugere illam lucem: aut alios episcopos omnes de ejus accipere plenitudine? Postremò quid si non dissimulanter, aut obscurè, sed perspicuè & apertè decernant, contra expressum verbum Dei? An quidquid isti dicunt, statim erit Evangelium? An iste erit exercitus Dei?

Hostien. ca. Quanto Abbas de Electione. ca. Venerabili. Cornelius Episcopi. in in Concilio Tridentino

Durandus.

ἀρ' ἂν ἐν ἐκείνῳ καθάρσιον πῦρ φῶς ὁ σωτὴρ τῆς σοφίας καὶ σωφίστων διδάσκαλος ἢ τέκτων ἐκλαθαρίζοντων αὐτῶν ἆρα πλεκτῶν σοφισμάτων ἐπιτάδευ καὶ ἱκανὸς εἶη κριτής; ἢ χρὴ νεκρὸν ἐκ ἐπιτάφιον καὶ ἆρα μόνον ἅπαντα διαιτᾶν ἀξιώσεις; Τί ἐὰν οἱ σωφίστριαι τῶν Ἀγγλικανῶν οἱ ἐπίσκοποι καὶ Ἀββαῖς ἐ σεφασίστως τὸ Εὐαγγέλιον ἐκθραίνωνται, μὴ θέλοντες μὲν ὁρᾶν ἃ σαφῶς ὁρῶσι, ταῖς δὲ χαφὰς βιαζόμενοι, ἐκπίπτοντες δὲ τὸ θεῖον μῆμα καὶ βδελλιόντες καὶ πορφυρόντες, τὰ δὲ τοῦ Χριστοῦ ἐναργῶς καὶ καθαρῶς λεγόμενα, ὑπ' ἄλλων πρὸ τῶν ἐπὶ τῶν σεσοφισμένα, μιαρῶς καὶ ἀνοσίως ἐς τὸν Πάπαν μεταφέροντες; τί ἐὰν λέγωσι τὸν Πάπαν ἅπαντ' εἶναι, καὶ ἕνα ἅπαντα, ἢ πάντα ἕν πάντ', ὅσπερ ὁ Χριστός; ἢ τὸν Πάπαν τοῦ Χριστοῦ τ' αὐτὸν εἶναι σῶμα καὶ διδασκαλεῖον; ἢ ἐκεῖνον εἶναι τὸ φῶς ὃ ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, (ὅπερ ὁ Χριστὸς διαλογόμενος καθ' ἑαυτὸν μόνον ἀπεφήνατο) καὶ τοὺς καλῶς σεβόμενος τὸ φῶς τοῦτο φεύγειν καὶ μισεῖν, ἢ σύμπαντας ἄλλους ἐπισκόπους ἐκ τοῦ πληρώματος ἐκείνου καμβάνειν; τί δὲ τὸ τελευταῖον ἐὰν ἃ σεσοφισμένως, ἃ δὲ αἰνιγματωδῶς, φανερῶς δὲ καὶ ἀφελκαλύπτως ἀδόμενα χάρωσι; ἢ ὅ,τι ἂν λέγωσιν, εὐαγὲς ἔσται Εὐαγγέλιον; ἆρα οὖν ἔσται ὁ φανὸς θεῦ;

Dei? An ibi Christus præsto erit? An in istorum linguis natabit Spiritus sanctus, aut illi possunt verè dicere, Visum est Spiritui sancto, & nobis? Petrus quidem à Soto, & ejus astipulator Hosius, nihil dubitant affirmare, concilium illud ipsum, in quo Christus Jesus adjucatus est morti, habuisse Spiritum propheticum, Spiritum sanctum, Spiritum veritatis: nec falsum aut vanum fuisse, quod episcopi illi dixerunt: Nos habemus Legem, & secundum legem debet mori: Illos judicasse (sic enim scribit Hosius) judicii veritatem: omninoq; justum fuisse illud decretum, quo ab illis pronunciatum est, Christum dignum esse qui moreretur. Mirum verò est, non posse istos pro se dicere, & propugnare causam suam, nisi unà etiam Annæ Caiphæq; patrocinentur. Nam qui illud ipsum concilium, in quo filius Dei ad crucem ignominiosissimè condemnatus est, legitimum dicent fuisse ac probum, quod tandem illi concilio decernent esse vitiosum? Tamen qualia sunt istorum concilia ferè omnia, necesse illis fuit, ut ista de Caiphę Anneq; concilio pronuntiarent. Verùm, an isti Ecclesiã nobis instaurabunt, iidem ipsi Judices, iidemq; rei? An isti minuent ambitionem

Hosius contra Brentium. lib. 2.

fastum-

θεὸς ἢ ἄρα Χριστὸς ἐκεῖ παρεγένοντο; ἆρα τὸ ἅγιον πνεῦμα ἢ ἐκείνων γλώσσαις ἐπεφοίτησεν; ἢ ἀληθῶς λέγεται, ὅτι πνεῦμα ἢ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἡμῶν.

Πέμπτον μὲν ἀπὸ τῶν Σοφῶν, καὶ ἀπὸ αὐτοῦ σύμφωνον ὅσα ἐχρείζοντο τὰ σώματα πλέον διατυπῶσαι, ἢ συνόδου ἐκείνων, ὅτε ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ διαφόρως κατεχρίθη, πνεῦμα σφοδρότατον ἐφάνη, πνεῦμα ἅγιον, πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ τοῦ Ἑπτακοντάετος αἱρεῖ, ἀλλ' ἀδόκητος αἵρεσις ἀνεφάνη, καὶ νόμος ἀπὸ ἀρχῆς ἐκράτει τοῦ ἀναιρεῖν. Ἐκείνους τοίνυν ἐρωτῶμεν κρίσιν (ὕστερον γὰρ ὅσοι χρόνοι) ποιεῖσθαι, καὶ τοῦ Χριστοῦ δικαίως διαφέρειν. Θαυμάζω γοῦν ὅπου ἐν ἔχουσιν ἑαυτῶν ἀπολογήσασθαι, τίνι ποτὲ σφετέραν βεβαιῶσαι διδασκαλίαν, ἢν μὴ τῷ τῶν Ἄννα καὶ Καϊάφα συνηγορεῖν γλῶσσαν; Οἱ γὰρ τοῦ συνόδου ἐκείνου δικαίαν καὶ νομίμως ἀποφανθῆσθαι, τὸν Χριστὸν αὐτῶν μὲ θελεσῶσι διαβάλλουσι, τίς γὰρ τοῦ σταυροῦ κατακρίνουσι, ποίαν ποτὲ συνόδον ὁμολογήσουσι φανῆναι καὶ ἀξιόλογον ἐπιφέρειν; Καὶ μᾶλλον τοῦτο αὐτοῖς ἐγχωρεῖ ἀπολογεῖσθαι ἐπὶ τοιούτοις τοῦ ἅπασι τὰ ἐκείνων συνόδου, ὡς ἀναγκαίως ἔχειν περὶ τῶν Καϊάφα καὶ Ἄννα συνόδου μηνύσαι.

Οὐκοῦν ἐκείνου τοῦ ἀκληρίου ἀποστρέφουσιν, τὰ αὐτοῦ δίκαια μὴ κρίναι ὄντες, δίκαια δὲ φθέγγεσθαι; ἀκούων ἰδίαν ἀνθάδιαν καὶ φιλο-

Primis

fastumq; suum? An ipsi seipsos ejicient, an contra se ferent sententiam, ne episcopi sint indocti, ne ventres pigri, nec cumulent sacerdotia, ne gerant se pro principibus, ne bella gerant? An dilecti pontificum filioli abbates decernent, monachum, qui suo sibi labore victum non quærat, latronem esse? aut fas illi non esse, nec in civitatibus, nec in turba, nec ex alieno vivere: oportere monachum humi cubare: oluscolo & ciceribus tueri vitam: incumbere literis, disputare, orare, opus facere, ad Ecclesiæ ministerium se parare? Eadem opera Pharisæi & Scribæ instaurabunt templum Dei, & ex spelunca latronum restituent nobis domum orationis.

Fuerunt ex ipsis aliqui, qui errores in Ecclesia complures deprehenderint: Adrianus Papa, Aeneas Sylvius, Polus Cardinalis, Pighius, aliique uti jam diximus. Habuerunt postea concilium Tridenti, eodem loco, quo nunc indicitur: Convenerunt episcopi complures, & abbates, & alii quos oportuit. Erant soli: quidquid ageretur, nemo erat qui obstreperet. Nostros enim homines ab omni conventu prorsus excluserant. Sederunt ibi magna expectatione sex annos.

Primis

φιλοτιμίαν καταζελῶσιν; ἐχοιμὶ ἑαυτῶν οἵ ἐκ ἐξάντες
χ' ζφῶν αὐτῶν ὄισιν τ' ψῆφον; τῶν Ἐπισκόπων μὴ
ἀπαιδεύτως ἔχ), μὴ ματέρας ἀργὰς, μὴ σαφῶν τὰς ἱ-
ερείας φεπιτιθῶς, μὴ λαμπρύνειν τ' βασιλέων δι-
κῶν, μὴ πολέμοις ἐγχειρεῖν; ἔκειν τὰ ἀγαπητὰ παι-
δεία τ' Ἀρχιερέων, οἱ Ἀββαῦ λησαῖς ἐγχάψαν τῶν
Μοναχῶν, ὅσοι μὴ αὐτοσωνται τὰ καθ' ἡμέραν πο-
εἶζονται; ἢ φήσουσιν ἐκ ἔχ) δεμιτὸν αὐτοῖς ἐν τ'
πόλεσιν, ἐν τοῖς τ' Ἰουδαίων ὄχλοις, ἀλ' ἐξ ἀλ-
λοτρίᾳ διαζῆν, τοιούτοις ἦ μᾶλλον πρέπειν τὸ χα-
μαικοιτῆσαι, πᾶ τε λάχανα ἢ πηγὴ ἐρεβίνθους φα-
γεῖν, ἀεὶ γεφύμασι συσσιτίζειν, διαλέγεσθαι, προ-
σεύχεσθαι, ἐργάζεσθαι, ἢ τοῖς τὰς ἐκκλησιαστικὰς
ὀπιμελείας ἑαυτοὺς ἐκ παντὸς τρόπου περισπουδά-
ζειν; Τό τε δὴ ἢ οἱ Γεφυραῖοι ἀλ' ἴδ' ὅτι σὺν
τοῖς φαρισαίοις ἀνοικοδομήσουσι τ' θεῦ ναὸν, ἢ
αὖθις αὖτὶ λησῶν ασυλαίαν, προσευχῆς ὄικον κατα-
σήσουσιν. Ἤκουσι μὲ ὧν αὐτῶν, οἱ ἢ πολλὰ φιλόσοφοι ἐν
ἐκκλησίᾳ κατενόησαν, Ἀβραὰμ ὁ Πάππας,
Αἰνείας ὁ Συλβίῳ, Παῦλος ὁ Καρδινάλις, Πί-
γιος, ἢ ἄλλοι δή τινες ὡς εἴρηται· εἶτα σύνοδον
ἐπὶ Τριδέντε κατέστησαν, ἔνθα ἢ νῦν κατηγωνί-
ται· σωτηλιλύθασι τῶν τ' ἐπισκόπων, ἢ τῶν Ἀβ-
βῶν, ἢ τῶν ἄλλων, ὡς εἰκὸς, ἰκανὸν πλῆθος· χω-
ρὶς ἦ γυναικῶν, ἃς τῶν ὑστέρων πάντα πάσιν ἐξε-
ιργασμένων, τὰ δόξαντα αὐτογνωμόνως, ἢ ἀναπρ-
βάτως διεπράξαντο. ἢ ἐξ μὲν ὅλως ἐναυτὸς,
ἐπὶ μεγάλῃ προσδοκίᾳ κατέστησαν, καὶ τῆς

Primis sex mensibus, quasi id magnopere opus esset, multa de sacrosancta Triade, de Patre, de Filio, de Spiritu sancto, pia quidem, sed non ita illo tempore necessaria, decreverant. Interim tamen ex tot erroribus tam perspicuis, tam confestis, tam manifestis, quem unum errorem correxerunt? A quo genere idolatriæ populum revocarunt? Quam superstitionem sustulerunt? Quam partem tyrannidis & pompæ suæ minuerunt? Quasi verò jam orbis terrarum non videat conspirationem istam esse, non concilium: & istos episcopos quos nunc sibi Pontifex advocavit, prorsus juratos & addictos esse ejus nomini: nec unquam quidquam facturos, nisi quod illi placere, & ad ejus potentiam augendam facere, & illum velle videant: aut non ibi numerari sententias potiùs quàm appendi: aut non meliorem partem sæpe à majore superari. Itaque scimus multos sæpe bonos viros, & catholicos episcopos, cùm hujusmodi concilia indicerentur, & apertè factionibus & partibus inserviretur, & scirent se tantùm lusuros esse operam, adversariorum animos prorsus esse obfirmatos, nihil posse promoveri, mansisse domi. Athanasius, cùm vocatus esset

Theodoretus Lib. 1. cap. 28.

esset ab Imperatore ad concilium Cæsarienſe, & videret ſe ad infesta adversariorum ſuorum odia venturum esse, adesse noluit. Idem postea cùm veniſſet ad concilium Syrmianum, & ex hostium ſuorum ferocia, atque odio, animo rei eventum præſagiret, ſtatim ſarcinas collegit, atque abiit. Joannes Chryſoſtomus, quamvis quaternis literis ab Imperatore Arcadio vocatus esset ad concilium Arrianorum, tamen domi ſe continuit. Cùm Hierosolymorum Epiſcopus, Maximus, ſederet in concilio Palæſtino, cum senex Paphnutius manu apprehenſum eduxit foras. Non est fas, inquiens, nobis conſultare de his rebus, cum hominibus impiis.

Tripar. li. 10. ca. 13.

Euſeb. lib. 1 cap. 17.

Ad concilium Syrmianum, à quo ſe ſubduxit Athanaſius, occidentis episcopi venire noluerunt. Cyrillus ab illorum, qui Patropaſſiani dicebantur, concilio, per literas appellavit. Ad Mediolanense concilium Episcopus Trevereſis Paulinus, aliique complures, cùm viderent conatus & potentiam Auxentii, venire recuſarunt. Fruſtra enim videbant ſe ituros eò, ubi non ratio, ſed factio audiretur: & ubi cauſſæ non judicio, ſed ſtudio diſceptarentur.

Tripar. Zozomen. li. 5. cap. 15.

Atque

ελπίδες ὅτι τὴν ἐν Καισαρείᾳ σύνοδον, εἰδὼς ὅτι
ἁπάντων ἔμελλεν ἐς τὸ χαλεπώτατον ἡ αὐτο-
ῆκων μῖσος, ἀναλύειν τέως μὲ οὐ βέλε· μὴν
ταῦτα δ' ἐλθὼν εἰς τὴν Συρμιανὴν σύνοδον,
αὐτοκράτωρ πάλιν, ὡς ἔγνω δὴ τὴν ὀρθότητα
τῆς αὐτῆς ἐχθρῶν ἦλθεν οὐδὲν γενόμε-
νον. Ἰωάννης δ' ὁ Χρυσόστομος ἡ τέταρτον ὅπλ-
τελεῖς ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου μεθοκαι-
θέντος ὅπλ τῆς Ἀρειανῶν σύνοδον, ὅτως ἐπ'
ρέσεων ἔμεινε. Μαξίμου ἡ τῶν Ἱεροσολύμων
ἐπισκόπου ἐν τῇ Παλαιστίνῃ συνόδῳ καθ' ἑαυτὸν,
νέων τις ὄνομα Παφνούτιος ἐπιλαβόμενος τῆς
χειρὸς διέρρηξεν ἐξάγειν φάσκων, ὅτι ἀθέμιτον
ἐστὶν μετ' ἀνδρῶν αἱρετῶν ἐν πανδ' βελλέ-
σθαι. Εἰσῆλθεν τὴν Συρμιανὴν σύνοδον, ὡς δὴ με-
ταχεῖν ἐκ ἤθελεν ὁ Ἀθανάσιος, ἡ ὅτι θεὸς ταῖς
ἀνθρωπίναις ἐπίνοιαι παρεμπλοίως ἐλθεῖν ἀπεξέ-
νατο. Ὁ δ Κύριλλος τῆς τ Πατροπασσιανῶν συνό-
δου σατερὸς ὢν ἡ δὴ ἡγεμονεύσων ἀπηγανακτῶς
τῇ Μελιτιανιστῶν συνόδῳ Παλλάδιος ὁ Τρεβερίν-
σιος ἐπίσκοπος, ἄλλοι τε πολλοὶ ἀδεκάγγε-
λοι ἐκ ἐβέλοντο, τοῦ Λιβερίου λίαν ἀδυ-
σωπήτου καὶ βίαιον ἀνορῶντες. Πεπεῖσθαι δὲ
ἐκείνους παρελθεῖν δέομαι, ἀλλ' ἀνικέλθειν τοῦ
λόγου τοιοῦτον ἐν δὲ τὰ ἀμφισβητούμενα
φιλονεικοῦντες, καὶ μὴ κρίνοντες ἐξετάζουσι.

Atque illi quantumvis habeant infestos & obstinatos adversarios, tamen si veniissent, audiri saltem in concilio liberè potuissent.

Nunc autem cùm nemo nostrum ne sedere quidem, aut omnino videri in istorum conspectu, ne dum liberè audiri possit, cùm pontificum legati, patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, abbates omnes conjurati, omnes eadem culpa constricti, omnes eodem sacramento obstricti, soli sedeant, & soli jus habeant ferendi suffragii: & postremò quasi ipsi nihil egerint, omnia sua judicia Papæ unius voluntati, libidinique subjiciant: videlicet, ut ille, quem oportuit potius causam dicere, de seipso pronunciet: cùm vetus illa, & Christiana libertas quam æquum erat in Christianis conciliis esse maximam, prorsus de concilio sublata sit: mirari hodie non debent homines prudentes ac pii, si nos jam nunc facimus, quod olim in simili causa à tot patribus, & catholicis episcopis factum vident: ut quoniam audiri in concilio non possumus, & principum legati habentur ludibrio, & nos omnes, quasi res jam antea confecta & constituta sit, ante judicium condemnamur, domi manere malimus, & rem omnē Deo committere,

quàm

Καίτοι ἐκείνοις μὲ εἰ κ' πάνυ χαλεπῶς εἶχον ἀγανακτοῦντες, ἀλλὰ γὰρ ἐρχομένοις ἐξεῖναι παρρησία πλεῖν γνώμην ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ἀποφαίνεσθαι. Τὸ δὲ νῦν ἔχον, τὴν μὲν ἡμετέραν οὐδεὶς οὐδὲ καταδέχεσθαι οὐδὲ ὀρέγεται, καὶ τὴν παρρησίαν λαλεῖν δυσπειθῆ· μόνοι δὲ οἱ τὴν Ἀρχιερέων φρόσβεις, οἱ Πατριάρχαι, Ἀρχιεπίσκοποι, Ἐπίσκοποι, Ἀββᾶδες, πάντες συνεστάλθοι, πάντες ἐν ταύταις οὖν τῆς αἰτίαις, πάντες συνωμόται, τὸ καθῆσθαι κ' ψῆφον φέρειν ἐξουσίαν ἔχοντι· κ' τὸ τελευταῖον ἁπάντων αὐτοὶ μόνοι ποιεῖν δυνάμενοι τὴν Πάπισσαν τ' ἄλλων κρίσιν ὑφυπαιδεύειν ἐπιχειροῦσι κ' τὴν αὐτῆς ἔκλησιν, ὅπως ἐκείνη Θ', ὃν ἔδει μᾶλλον ἑαυτὴν ὑπολογεῖσθαι, οἰονεὶ κριτὴς ἀεὶ ἑαυτῆ γνώμην ἀποφαίνηται.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἡ παλαιὰ τὴν χειροτονῶν ἐλευθερία ἦν ἄλλοθι μὲ δίκαιον ἰσχύειν, μάλιστα δ' ἐν τῶν χειροτονῶν συνόδοις, ἃς ἡ παντελῶς ἀνῄρηται, τὸ φερόμενος δίκην κ' τοὺ ἐυσεβεῖς τῶν ἀνδρῶν ἔχειν τοῦτο ἐν θαύματι ποιεῖσθαι; εἰ ἄρα νῦν ἡμεῖς ἐφ' ὁμοίᾳ φερόμενοι μιμησάμενοι τοσούτους τ' ἀρχαίων πατέρων κ' καθολικῶν ἐπισκόπων, ἐπειδὴ λόγου τυχεῖν ἐν ταῖς συνόδοις οὐκ ἔστιν, οἱ τῶν βασιλέων φρόσβεις ἐμπαίζονται, κ' συλλήβδην εἰπεῖν, ἡμεῖς ἅπαντες ἑρμηνέα ἐν Φρασκδῆς καταχρινόμενοι πρὶν ἐλθεῖν ἐς δικαστήριον, εἰ ἄρα σεσαφρόμεθα διαμφίειν ὄικοι, τ' δὲ διαπαντὸς ἀναπτίσσειν

quàm eò proficiſci, ubi nec locum habituri ſimus, nec quid quam poſſimus promovere. Verùm noſtram injuriam patienter & ſedatè ferre poſſumus. Sed cur reges Chriſtianos & pios Principes excludunt à conſeſſu ſuo? Cur eos vel ita inciviliter à ſe, vel contumelioſè dimittunt, ut quaſi homines Chriſtiani non ſint, aut judicare non poſſint, nolint eos religionis Chriſtianæ cauſſam cognoſcere, & Eccleſiarum ſuarum ſtatum intelligere? aut ſi auctoritatem ſuam interponant, & faciant, id quod poſſunt, quod jubentur, quod debent, quodq; & Davidem & Salomonem, & alios bonos principes feciſſe ſcimus, ut ipſis aut dormientibus, aut nefariè reſiſtentibus, ſacerdotum libidinem coerceant, coſq; & ad officium faciendum adigant, & in officio contineant: ut idola evertant: ut ſuperſtitiones minuant, ut Dei cultum inſtaurent: cur ſtatim clamant, illos omnia turbare, in alienum officium irrumpere, & improbè atq; immodeſtè facere. Quę ſcriptura principem Chriſtianum ab hujuſmodi cauſſarum cognitione unquam repulit? Quis præter iſtos ſolos unquam iſta jura decrevit? At civiles, inquient, principes Remp. atq; arma tractare didicerūt, religionis myſteria non

αἰδέναι μᾶλλον, ἢ προδιδόντες ἐκείνοις, τῆς εὐσεβείας μέχρι τοῦ θανάτου ἀποτυγχάνειν, εἶτα ἢ πλέον ἀδικίαν ποιήσαντες, μάτην ταλαιπωρεῖσθαι. Ἀπὸ γὰρ τῶν μὲ εἰς ἡμᾶς ἐπήρειαν πρόφασις καὶ μισεῖν φέρειν δικαίως ἄν· τοὺς δὲ χριστιανοὺς βασιλεῖς, καὶ τοὺς ἀνυπαιτίους καὶ εὐσεβεῖς ἄρχοντας ἵνα τί ἐκκλείουσι σωφρίων ὀφθέντας; ἵνα τί ἐκείνους ἀφιᾶσι τοῦτο μὲ ἀγρύπνως, τοῦτο δ' ὑβρεϊστικῶς διωκόντες; καὶ ὡς χριστιανοὺς ὄντας, ἢ κρίνειν γε μὴ δυναμένους, ἐν ἑαυτοῖς τὸν περὶ τὴν χριστιανὴν θρησκείαν ἀμφισβητήσεις γινώσκειν, ὑφ' ἑνὸς ποιοῦσι τ' τ' ὀρθοτέρων ἐκκλησιῶν καταύσασιν; εἰ δὲ πάλιν τινὰ καὶ τὴν αὐτῶν ἐξουσίαν τοῖς τ' ἢ θεομαχεύοντα, καὶ ποιοῦσι δὴ, ὅσῳ ἅμα μὴ δύνανται, ἅμα δὲ κελεύονται, ἅμα δὲ ποιεῖν δίκαιοί εἰσιν, ὅπερ τοῦτε Δαβὶδ, καὶ τ' Σολομῶντα, καὶ δὴ καὶ ἄλλους ὁπηνεῖς ἄρχοντας ἴσωμεν πεποιηκότας, τετέσιν, εἰ πολλὴν μετεξὺ ζηλὴν αὐτῶν ἀγόντων, ἢ καὶ μιαρῶς ἀνθεσαμένων, ἐκεῖνοι τὰς ἱερὰς ἀκαλάσυπτους παύσωσι καὶ ἐπαναγκάζωσι τὰ δέοντα ποιοῦντας διατελεῖν, εἰ ἀναγκάσαντες τὰ εἴδωλα, τὴν τ' ἐθνικὴν θρησκείαν ἀφανεσθῆναι, πειρῶσι τ' ἀληθινὴν τοῦ θεοῦ λατρείαν ἐπανα-δῆναι; διὰ τί οὐδὲν καταβοῶζιν αὐτῶν, ὡς ἄρα πάντα συγχύσει, καὶ τ' ἐυσέβειαν ἀφανεζόντα, καὶ πρόπτωσιν δὴ, καὶ μάλ' ἀνθαδῶς ἀλαστοῦσι; τί δήποτε μὴς Θ τ' ἀλλων χαφῶν ἀπαγορεύει τοὺς χριστιανοὺς τ' ἀρχόντων μὴ τοιαύτας ἐξεταζειν ἀμφισβητήσεις; τίς ταῦτα πλὴν ἐκείνων μόνων ἐδίδαξεν;

Τάχα τοίνυν ἐροῦσιν, ὅτι τοὺς πολιτικοὺς τ' ἀρχόντων τὰ κοινὰ μὲ καὶ τὰ στρατιωτικὰ μετα-

non intelligunt. Quid ergo Papa hodie aliud est, quam Monarcha aut Princeps? Quid Cardinales, quos nunc vix alios esse fas est, quàm principum & regum filios? Quid Patriarchæ, quid magna ex parte Archiepiscopi, quid Episcopi, quid Abbates in regno Pontificio aliud hodie sunt, quàm civiles Principes, quàm Duces, quàm Comites quocunque incedant magnificè stipati, sæpe etiam torquati, & cathenati.

Amictum quidem habent illi interdum aliquem, cruces, columnas, galeros, tiaras, pallia, quam pompâ veteres Episcopi Chrysostomus, Augustinus, Ambrosius, non habebant. Præter ista verò quid docet, quid dicunt, quid faciunt, quid vivunt, quod deceat non tantùm Episcopum, sed etiam hominem Christianum? An tanti est titulum inanè gerere, & mutata solùm veste, appellari Episcopum?

Certè illis solis, qui ista nec sciunt, nec scire omnino volunt, nec, nisi quod ad culinam & ventrem attinet, partem ullam religionis teruntii faciunt, permitti rerum omnium summam, illos solos judices fieri, & tanquam cæcos in speculâ collocari. Principem verò Christianum, rectè sentientem, stare truncum & stipitem,

non

χειρίζεσθαι καλῶς ἔχει, πρὸς δὲ τὰ τῆς θεοσεβείας μυστήρια πανταπάσιν ἔντιμος τυγχάνων. Καὶ τί δὴ νυνὶ ὁ Πάπας ἀλλ' ἢ Μοναρχός τις ἢ βασιλεύς; ἢ οἱ Καρδινάλιοι οὐκ ἐν τῷ παρόντι σχεδὸν ἐκ ἄλλης ὅτου γενέσθαι, πρὸ ἧς ἦρχόντων καὶ βασιλέων υἱῶν ἢ πάππα Παρισίοις, ἢ τῶν ἐν τῷ πολιτικῷ, οἱ Ἀρχιεπίσκοποι, ἢ οἱ ἐπίσκοποι, ἢ οἱ Ἀββαῖς; ἀλλὰ τὰ λαϊκὰ μόνον ἔχουσιν ἢ Ἀρχοντικὴ, ἢ Ἡγεμονικὴ Ὑπαρξις μεγαλοφανῶς ὑπὸ πάσης τοῦ δικαίου δημοφανέστατον, καὶ πολλάκις ἐν ἐκκλησίαις καὶ συνόδοις ἐκ τοῦ δήμου, Ἰωακείμους μὲν οὖν ἐκεῖ ἔστι χρῆσθαι πᾶσιν, οἷς τῆς συνοδικῆς λεγομένοις, ἢ χαιρέσαις, τοῖς πιστεύουσι, ἢ πάθεσι, τοῖς βιωτικοῖς· ἵνα δ' ἅπαξ παντελῶς εἰς παλαιὰ ἐμπεσόντων, Χαιρόστρατος, Λυσιστράτου, Λυσιθέου ἡγεμόνος, ἔνορκος ἢ τύπου; τί διδάσκουσι, τί λέγουσι, τί φρονοῦσι, τί ἐπιτηδεύουσι μὴ ὅτι ἐπισκόπου ἀλλὰ χριστιανοῦ ἄξιον, ἢ ἐφ' ὅσον τοιοῦτον ἴσμεν πάντα ἐκ ὀνομάτων, καὶ μάλα σεμνοτρεπῆ ἐπισκοπῶν, καὶ μεταβολῆς τῶν ἐθῶν; Ἀμέλει τοὺς ἀδέν σπουδαίους, καὶ ἐπιπλήττοντας βλασφήμους, ἀλλ' οὐδὲ τῆς θρησκείας, εἰ μὴ καθ' ὅσον ἐπιτρέπει τῶν αὐτῶν ἀκριβείας, κηδομένους, τούτοις δὲ μόνοις ἅπαν ἐγχειρίζεσθαι, τούτους χρὴ τοὺς ἄνδρας, τούτους οἴονεὶ ταφλοὺς ἐπισκόπους καθιδρύεσθαι· πολὺ δὲ χείρονας καὶ τοὺς ἐν φρουρικοῖς βασιλεῖς ἢ ἀγάλματα παρέχεσθαι, μηδ' ὄνομα ἔχειν

non suffragari, non sententiam dicere, tantùm quid illi velint aut jubeant, observare, sine auribus, sine oculis, sine animo, sine pectore: quidquid ab istis imponatur, sine exceptione recipere, & cæco judicio imperata facere, quantumvis ea blasphema sint atque impia, etiam si eos jubeant religionem universam extinguere, & Christum ipsum in crucem tollere, & superbum, & contumeliosum, & iniquum est, & à principibus Christianis, & prudentibus non ferendum. Quid enim? An Caiaphas & Annas ista videre possunt, David, & Ezechias non possunt? & an Cardinali, homini militari & sanguinem spiranti, in concilio sedere licet, Imperatori, aut Regi Christiano non licet? Nam nos quidem, nihil nostris magistratibus tribuimus aliud, quam quod illis & ex verbo Dei tributum scimus, & optimarum rerumpub. exemplo comprobatum. Præterquam enim quòd principi fideli à Deo mandata est cura utriusque tabulæ, ut intelligat, ad officium suum non civilem tantum rem, sed etiam sacram & Ecclesiasticam pertinere: præterquam quòd Deus sæpe Regem, ac disertè jubet lucos succidere, Idolorum statuas & aras evertere, librum

legis

τῦ ἥφον πδύναι, ἢ γνώμην ἐποφαίνεδαι, ἀλλὰ μόνον τοῖς παρ' ἐκείνων πεφυκόποις χαμηύπας ἐπανιέναι (ὡσπερανεὶ τῶν πτώπων, καὶ ὀφθαλμῶν, καὶ τῦ νῦ, καὶ τῶν φρενῶν ὁλοχερῶς ἀπεστερημένης) καὶ τὰ καλδόμενα περὶ τῶν μὴ ἀνενδοιάστως ἀπολύχδαι, εἶτα δὲ ἀνεμφασίστως διαπεφέχδαι, κἂν βλάσφημα πυχὸν κελδόσωσι καὶ παρανομώτατα, ὃ μὴ ἄρδιον πίνι εὐσέβειαν ἀναιρεῖν, ἢ αὐτὸν τὸν χειστὸν ἀναστολοπίζειν, τῦτο τοίνυν ἅμα μὲν ἀσέμφανον, ἅμα δ' ὑβειστικὸν, ἅμα δ' ἀγνωμον, ἅμα δ' τοῖς χεισταιοῖς καὶ τοῖς εὐφρονῦσι τῆ ἀρχόντων ὠκ ἔστι ἐδαμῶς ἀνεκτον· ἢ πῶ φήσειεν ἄν τις; ὁ μὲν Καϊάφας καὶ Ἄννας ταῦτα ζωσρᾶν δίοι τ' εἰσιν, ὁ δ' Δαβὶδ καὶ Ἐζεκίας ὠκ εἰσί; καὶ Καρδιναλίν μὲν ἄνδρα φαπώτων καὶ ἅμα ζηλοντα ἐδεὶς φδόν@ ἐν συνόδῳ καδῆχδαι, τῷ δὲ Αὐτοκεάτορει, καὶ τοῖς χεισταιοῖς βασιλεῦσιν ἐξαίρετον γενήσεται;

Ἐπὶ τοῖς μὲν ἀρχυσιν ἡμετέροις ἐδὲν πλέον ἐπονόμομεν, ἢ ὅ, τι φανερὸν ὅτι τὸ βῆμα δεῖ σφεῖσθαι αὐτοῖς, καὶ τὰ τῶν δείσων πολιτειῶν παραδείγματα συνεπαινεῖ. Πρὸς γὰρ τῷ τὸν θεὸν ἀμφοτέροις πλάκα τοῖς ἀγαθοῖς τῶν βασιλέων παρακατατεθεικέναι, ὅπως ἐπιλογόπ συνειδῶσι μὴ μόνον τὰ πολιτικὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ τῶν πραγμάτων ἐπιτραφθέντες· ἔτι δὲ, πρὸς τῷ τὸν θεὸν πολλάκις ἐντελεῦδαι τοῖς βασιλεῦσι τὰ ἄλση κατακόπειν, καὶ τῶν εἰδώλων ξόανα καὶ τοὺς βωμοὺς ἀναιρεῖπιν, φλῶ τὴ νόμιμα βίβλον

legis sibi describere, quódque illum Esaias ait, Ecclesiæ patronum, & nutritium esse oportere: Præter, inquam, hæc omnia, ex historiis, & optimorum temporum exemplis videmus, pios principes procurationem Ecclesiarum ab officio suo nunquam putasse alienam.

Exod. 32. Moses, civilis magistratus, ac ductor populi, omnem religionis, & sacrorum rationem, & accepit à Deo, & populo tradidit, & Aaronem Episcopum de aureo vitulo, & de violata religione, vehementer

Josu. 1. & graviter castigavit. Josue, & si non aliud erat, quàm magistratus civilis, tamen cùm primùm inauguraretur, & præficeretur populo, accepit mandata nominatim de religione, deque colendo Deo.

2. *Par.* 13. David Rex, cùm omnis jam religio, ab impio rege Saule prorsus esset dissipata, reduxit arcam Dei, hoc est, religionem restituit: nec tantùm adfuit ut admonitor aut hortator operis, sed etiam Psalmos & hymnos dedit, & classes disposuit, & pompam instituit, & quodammodo præfuit sacerdotibus.

2. *Par.* 6. Salomon Rex ædificavit templum Domino, quod ejus pater David animo tantùm destinaverat: & postremò orationem egregiam habuit ad populum

de

ἀπογεγράφειν, καὶ τὴν Ἑσθέρ δὲ φησὶ τὰς καὶ πάντας
τῆς ἐκκλησίας ὀνομάζειν αὐτόν· πρὸς τούτοις ἅπα-
σιν, αἱ ἱστορίαι δήπου, πάντα τὰ βελτίστων τε-
ρῶν παραδείγματα σαφῶς ἐλέγχει τὸν ἀσεβεῖς
τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὁσιότητος ἀεὶ τοὺς ἐκκλησιαστικῶν ὁσιοτήτων
ἀντιπαρατιθέντας. Μωσῆς τοίνυν ἄρχειν πολιτικῆς
ἀρχῆς, καὶ δημαγωγός τις ὢν, ὅμως τῆς θρησκείας καὶ
τῆς ἱερῶν ἁπάντων τύπον ἅμα αὐτὸς εἴληφεν ἐκ
θεοῦ, καὶ τοῖς λαοῖς παρέδωκε, καὶ τὸν Ἀαρὼν δὲ
τὸν ἐπισκόπων δεινῶς καὶ μάλ' ἀποτόμως ἔνεκα τῆς
χρυσῆς μόσχης, καὶ τῆς ἄλλων παρανομίας τῶν ἐπέ-
πληξεν. Ἰησοῦς δὲ καὶ αὐτὸς ὁμοίως ὢν πολιτικὸς, ἀλλὰ
χρῶν ὡς πάλιν εἰς τὴν ἀρχὴν κατέστη, τοσαῦτ-
ματά τινα διαρρήδην εἰς θρησκείαν καὶ θεοσέβειαν
τείνοντα παρέλαβε. Καὶ Δαβὶδ βασιλεὺς πάσης
ἤδη θρησκείας ἀπὸ τοῦ παμμιάρου Σαοὺλ ἀναστάτου
γεγενημένης, τὴν κιβωτὸν θεοῦ κατήγαγε, τετέσπ-
ἐξ ἀταξίας τὴν θρησκείαν ἀποκαθέστηκεν· οὐδὲ
παρῆν μόνον ὡς νυκτήσων ἢ θαλαμεύσομαι,
ἀλλὰ καὶ ψαλμοὺς καὶ ὕμνους ἐδίδαξε, καὶ τοὺς χόρους
διέταξε, καὶ τὴν πομπὴν διεστάλατο, καὶ πρόπομπος
τινὰ τῶν ἱερέων ἐπιστάτης γέγονε.

Σολομὼν δὲ τοῦτο μὲν τὸν νεὼν ᾠκοδόμησεν,
ὅπερ Δαβὶδ ὁ πατὴρ αὐτοῦ προὐμήσατο μόνον
ποιεῖν, καὶ τὸν λαὸν διὰ πλειόνων ἐκτελέσαι τῆς

3.*Reg.*8. de religione, & cultu Dei: & Abiathurum episcopum postea summovit, & in ejus locum Sadocum surrogavit, cumq; postea templum Dei fœdum in modum esset sacerdotum vitio & negligentiâ cō-
2.*Par.*29. taminatum, Ezechias illud Rex jussit, à ruderibus & sordibus repurgari, accendi lumina, suffitus adoleri, & veteri ritu sacra fieri: æneum etiam serpentem, quem
4.*Reg.*18. 2.*Par.*17. tum à populo impiè colebatur, tolli, & in puluerem redigi. Josaphat Rex, excelsa & lucos, quibus impediri videbat cultum Dei, & populum à communi templo, quod erat Hierosolymis, ad quod ex omni parte Regni quotannis eundum erat, privata superstitione retineri, evertit & sustulit. Josias Rex, diligenter ad-
4.*Reg.*23. monuit sacerdotes & episcopos officii
4.*Reg.*12. sui. Joas Rex, repressit luxum & insolen-
4.*Reg.*20. tiam sacerdotum. Jehu, impios prophetas neci dedit. Et, ne plura ex sacris scripturis exempla commemoremus, ac potius à Christo nato quemadmodum in Evangelio Ecclesia administrata sit, consideremus. Olim Imperatores Christiani indicebant Episcoporum concilia: Constantinus, Nicenum: Theodosius primus, Constantinopolitanum: Theodosi-

us

τῆς θρησκείας, καὶ ἐπ' αὐτῇ διὸν ἐυσεβείας· ὅθεν ἡ τὴν Ἀβιάθαρ ἐκκλείναι ὁ Σαδῶκον ἀπέδειξεν ἐπίσκοπον. Μετὰ ταῦτα ὁ τῶν ναῶν ἀνακαθαρσμὸς τῆς ἱερᾶς ὁλοκληρίαν αἴσχιστα μεμολυσμένης. Ἐζεκίας βασιλεὺς καθαρισθῆναι αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀρρητοποίας καὶ βδελυγμάτων ἐκέλευε, καὶ τοὺς λύχνους ἀναφθῆναι, καὶ τὰ θυμιάματα θυμιαθῆναι, καὶ πάντα κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος ἱερουργεῖσθαι, ὡς ἐπὶ Δαβὶδ καὶ Σολομῶντος ἦν, ὅτε ὁ λαὸς ἁγίασμα θεοπρεπὲς ἐφάνη θεωρῶν, καθαιρεῖσθαι καὶ λεπρὰ συμπείθεσθαι. Ὁ δὲ Ἰωσαφὰτ καὶ βασιλεὺς αὐτὸς ἐπάρχων τὰ Ἰουδαϊκὰ, καὶ τὰ ἄλση κατασκάψας ἠφάνιζεν, ὡς ἐμποδίζοντα ἐκείνων τιμᾶν τὸν θεὸν λατρείαν ἐμποδίζομένων, καὶ τὸν λαὸν ἀπὸ τῶν κοινῶν ναῶν ἀναθαλόμενον τῷ ἐν Ἱερουσαλὴμ ναῷ, ἐφ' ὃν ἔδει αὐτοὺς ἀνὰ ἕκαστον ἔτος πανηγυρίζειν. Ἰωσίας ὁ βασιλεὺς τοὺς ἱερέας καὶ τοὺς ἐπισκόπους τῆς αὐτοῖς καθηκόντων ἐπιμελοῦς ἀπεμίμησκεν. Ἰωαὶς ὁ τοὺς ἱερεῖς τῆς ἀσωλείας καὶ ἀκολασίας ἰσχυρῶς ἀνεκαίπτεν. Ὁ δὲ Ἰωὰκ τοὺς ἐξωλεστάτους ἐκείνους ψευδοπροφήτας ἀπεσκεύασε. Καὶ τί δεῖ πλείω καταριθμεῖσθαι ἐκ τῆς ἁγίων γραφῆς; μείζονα τὰ παλαιὰ διαλαβεῖν, ὧν χρόνον δέδοκται ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἡ θεοῦ ἐκκλησία, ἐξ οὗπερ ἦλθεν ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη.

Τὸ παλαιὸν μὲν οὖν οἱ Αὐτοκράτορες χριστιανοὶ συνόδους τοῖς ἐπισκόποις ἐπιγράλλοντο. Κωνσταντῖνος μὲν τὴν Νίκαιαν, Θεοδόσιος δ' ὁ πρῶτος τὴν ἐπὶ Κωνσταντινουπόλεως, Θεοδόσιος δ' ὁ δεύτερος ἐπὶ Ἐφεσίων

us secundus, Ephesinum: Martianus Chalcedonense, cumque Ruffinus allegâsset Synodum, quasi quæ pro se faceret, ejus adversarius Hieronymus, ut eam refutaret, Doce, inquit, quis eam Imperator jusserit convocari. Idem in Epitaphio Paulæ citat literas Imperatorum, qui episcopos Latinos Græcosque Romam accersiri jusserint.

Omnino per annos quingentos Imperator solus agebat conventus sacros & episcoporum concilia celebrabat. Quo magis nunc miramur importunitatem Episcopi Romani, qui, quod sciat integris rebus, fuisse jus Imperatoris, nunc autem postquam Reges in partem Cæsareæ majestatis devenerunt, esse jus commune omnium principum, id sibi temerè uni adscribat sibi, & satis esse putet voluntatem suam de habendo concilio cum Principe orbis terrarum velut tanquam cum famulo suo communicare.

Vt Pius 4. in Bulla sua ad Imper. Ferdinandum.

Quòd si Imperatoris Ferdinandi modestia tanta est, fortasse, quòd artes Pontificias non satis nôrit, ut hanc injuriam ferre possit, Pontifex tamen pro sua sanctitate, injuriam illi facere, & jus sibi alienum arrogare non debebat.

Ἐρεσίνλιν Μαρπανὸς δὲ τὴν Καλκηδόνιαν. Καὶ
τὸ Ῥεφίνι σύνοδόν τινα συνέφερον ἐς μὲν τύ-
πον, ὁ ἀντιδικος αὐτῷ Ἰερώνυμος ἐλέγξαν αὐτὸν
ἔφη, φησὶ, τὰς ἐπιστολὰς τῶν Αὐτοκρατόρων συνε-
γράψαι συνέταξε· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τῷ τῆς
Παύλης ὑπατείᾳ μνημονεύει χειμάτων τινῶν,
ἐν οἷς Αὐτοκράτορες ἅμα τοὺς Λατίνους καὶ τοὺς
Ἑλληνικοὺς ἐπισκόπους εἰς Ῥώμαλιν μετεπέμ-
ψαντο.

Μόνος δὲ πανταχοῦ ἐτῶν ὁ Αὐτοκράτωρ κρ-
τήσας τοὺς ἱερεῖς συνελθόντας, καὶ τοὺς τῶν ὑποσπό-
νδων συνόδους· ὥστε καὶ μᾶλλον ἔχομεν θαυμάζειν
τὸ φορτικὸν τῶν Ῥωμαίων Ἐπισκόπων, ὅτι ὁ σωτὴρ ὅλ-
ον τὸν ὅλων μὲ ἀκριβείαν ἐπ' ὄντων τῶν Αὐτοκρά-
τορα μόναν, ὃν ἡ πᾶσα κοινὴ πίστις ἔρχεται θεσπι-
ζομένη, ἐπιδὴ καὶ οἱ βασιλεῖς μέρος τι δεδίξαντο τῆ
μεγαρείας μεγαλειότητος, τοῦτο δὲ πάντων ἕνεκα
ἐγὼ τῷ μόνῳ θεσσαλογίζεσθαι, καὶ νομίζει τὸ
μὲν πεπεῖσθαι, εἰ δὲ ἄρα τίνι αὐτῶν δεῖ τὴν συ-
νόδου συλλέξεως θεραίρεσιν ὁπωσδήποτ' ἀφοσιω-
σάμενα τοῖς πάνυ βασιλεῦσιν, ὡς τοῦ περὶ αὐτῶν
θεσπόντων ἐκμηνύσειεν. Εἰ δὲ τοίνυν ὁ Αὐτο-
κράτωρ Φερδινάνδος ἔστω μέτρον καὶ σπανίως ὄζει
τῷ φύσιν, ἅτε δὴ, οἶμαι, τὰ τῆς ἀρχιερέων τε γ-
ράμματα μηδέποτ' ἡσθημένος, ὥστε καὶ ἀνεχόμαι
θεραζόμενος· τὰ ἀρχιερέα δέπας, ἄλλως τε καὶ δι'
θεσπεσίου ἀκουσμάτων ἐπιθεάζειν, καὶ τὰ ἄλ-
λα σφετερίζειν οὐκ ἐχέλω.

At convocabat quidem tum, inquit aliquis, Imperator concilia, quòd Romanus Episcopus nondum ad istam magnitudinem perveniisset, tamen ne unus quidem aut unà sedebat cum Episcopis in concilio, aut omnino in deliberationes auctoritatem suam ullam in partem interponebat, immò verò, ut Theodoretus ait, Imperator Constantinus, in concilio Niceno non solùm unà sedebat, sed etiam episcopos, quemadmodum caussa ex Apostolicis, Propheticisque literis cognoscenda esset, admonebat. In disputationibus, inquit, de rebus divinis, proposita nobis habemus, quam sequamur doctrinam Spiritus sancti. Evangelia enim & Apostolici libri, & Prophetarum oracula satis ostendunt, quid nobis de voluntate Dei sit sentiendum. Theodosius Imperator, ut ait Socrates, non solum sedit inter episcopos, sed etiam caussæ disceptationi præfuit, & Hæreticorum scripta laceravit, & Catholicorum sententiam comprobavit.

Hist. Eccle. lib. 1. cap. 5

Lib. 1. cap. 5.

Socrates 5. cap. 10.

In Chalcedonensi concilio magistratus civilis Dioscorum, Juvenalem, Thalassium, episcopos sua sententia Hæreticis condemnavit, eosque de gradu Ecclesiæ dejiciendos esse cens-

Actione 2.

Καὶ φύσεων ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ, πλὴν Αὐτοκεφάλων παρὰ Συνόδους κατέστησαν, δηλονότι τῶν Ῥωμαίων ἐπισκόπων μηδέπω τὴν ὅλων ἐγκεχειρισμένων. Καὶ ἐπὶ τηνικάδε συνεκαθέζοντο τοῖς ἐπισκόποις, ἕως ὅλως ἐν τῷ μεταξὺ βεβαιώσεσθαι ὑποτίρωσι καὶ βασιλικῇ αὐθεντικῶς ἐπιῤῥήσει. Παντὸς μᾶλλον δὲ καὶ μᾶλλον. Καὶ τοῦτο Θεοδώρητος ὁ Αὐτοκέφαλος Κωνσταντίνου μὴ ὅτι συνεκαθέζετο ἐν τῇ Νικαίᾳ Συνόδῳ, ἀλλὰ καὶ κατέδειξε τοῖς ἐπισκόποις, ὡς δεῖ τὴν ἀμφισβητήσεων διάγνωσιν ποιεῖν ἐκ τῶν ἀποστολικῶν καὶ προφητικῶν βιβλίων. Περικυκλοῦσιν αἱ τῆς ἁγίας τριάδος διδαχαὶ, ὅπως σὺν τοῖς θείοις διαλεγόμενοι ταύτην ἐπακολουθῶμεν· αἱ δὲ εὐαγγελικαὶ σὺν τοῖς ἀποστολικοῖς βίβλοις ὅτι τῶν προφητῶν χρησμοὶ διήκουσιν ἡμῖν ἰκανῶς, πῶς δεῖ προσεύχειν σὺν τῆς θεοῦ γνώμης. Καὶ Σωκράτης φησὶ τὸν Αὐτοκέφαλον Θεοδόσιον οὐ καθῆσθαι μόνον ἐν τοῖς ἐπισκόποις, ἀλλὰ καὶ τοῖς δόγμασιν ὁσιοτέροις βεβαιοῦσθαι, καταπαύσαντα μὲν τὰ τῶν αἱρετικῶν συντάγματα, τὰ δὲ τῶν Καθολικῶν γνώμαις ἐπικυρῶντα. Ἐν δὲ τῇ Χαλκηδονίᾳ Συνόδῳ Διόσκορον, Ἰβεναλίου, Θαλάσσιον ἐπισκόπους ὄντας αἱ πολιτικαὶ ἀρχαὶ κατέκριναν ὡς αἱρετικὸς, καὶ τῆς τάξεως ἐκ τοῦ τόπου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, δηλονότι ἀφαιρεῖσθαι.

In Constantinopolitano concilio 3. civilis magistratus Constantinus, non solùm sedit inter episcopos, sed etiam subscripsit cum episcopis: Legimus, inquit, & subscripsimus. In concilio Arausicano 2. Legati principum viri Patricii non tantùm sententiam de religione dixerunt, sed etiam inter episcopos subscripserunt. Sic enim in illo concilio scribitur ad extremum: Petrus Marcellinus Felix, Liberius, viri clarissimi, & illustres præfecti Prætorii Galliarum, atque patricii consentientes, subscripserunt. Syagrius, Opilio, Pantagathus, Deodatus, Cariatho, Marcellus viri clarissimi subscripserunt.

Quòd si Præfecti Prætorii, & viri Patricii, subscribere in concilio potuerunt, Imperatores & Reges non potuerunt? Non sanè opus erat, rem ita perspicuam tot verbis & tam prolixè prosequi, nisi nobis res cum illis esset, qui omnia clarissima etiam ea, quæ vident, quæq; oculis usurpant, tamen, contentionis & vincendi studio negare solent. Imperator Justinianus legem tulit de corrigendis moribus, & de frenanda insolentia sacerdotum, & quamvis esset Christianus & catholicus Imperator, tamen duos Pa-

pa

Πεμψε τε πρὸς αὐτὸν ὁ Κωνσταντῖνος ἐκ πάλαι ὧν τῆς λατικῆς μὴ μόνον συνεκαθέζετο τοῖς ἐπισκόποις ἐν τῇ τῶν συνόδῳ Κωνσταντινουπολιτανῆς, ἀλλὰ καὶ συνεψηφίζετο: φησὶ γὰρ, Ἀνέγνων καὶ συνεψηφισάμην. Ἐπὶ δὲ τῆς Δεφσικαίνης συνόδου τῆς δευτέρας, οἱ μὴ ὀρθόδοξοι προσβύτεροι Πελαγιανοὶ ὄντες, οὐχ ὅπως τῶν σφετέρων δεῖ δρησκείαν μεμίμηνται ἀπορρίπτοντο, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἴσης τοῖς Ἐπισκόποις τῶν λόγων ἐπέδυν. θεὸς δὲ τὴν πάλαι σφῶν πως μάζαπαν. Πέτρος Μαρκιλλῖνος, φίλιξ, Δυβήσιος ἄνδρες ἐνδοξότατοι, καὶ ὁσιωτάτοι δὴ Γαλλιῶν ἔπαρχοι καὶ Παρεικιοι συνεψηφίσαντο. Συάγριος, Ὀπλίων, Παυτάγαθος, Δεόδατος, Κιτειάδων Μάρκιλλος ὁ πάνυ συνεψηφίσατο.

Λεγουσῶν ἔξεστι μὲν τοῖς ἐπάρχοις καὶ τοῖς Παρεικίοις ἐν συνόδῳ λόγον φέρειν· τοῖς δ' Αὐτοκράτορι καὶ τοῖς βασιλεῦσιν οὐκ ἔξεστιν. Καὶ μὴν οὐ περὶ πραγμάτων ὑπὲρ προσόδων οὐκ ἄν εἰδείη τοσοῦτος μαχαιροφόρος, ὃν μὴ θεὸς ἐφιεῖσι ὁδὶ συνέσεικεν ἡμῖν ὁ ἀγών, ὃς εἰ δίκαι καὶ τὰ παλαιὰ φανερώτατα καὶ ὁρᾶσι καὶ βλέπουσιν, ὅμως διὰ τὴν φιλονεικίαν καὶ φιλοτιμίαν ἁμαρτάνουσιν. Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς νόμον ἔθηκε περὶ τοῦ ἐπανορθῶσαι τὰ τῶν ἱερέων ἤθη, καὶ τὴν ἀκολασίαν αὐτῶν κωλύειν, καὶ Χειρόνος τε καὶ Καλλικλῆς ὢν Αὐτοκράτωρ. ὅμως δὲ

pas successores Petri, vicarios Christi, Sylverium & Vigilium, de Papatu dejecit.

Jam verò qui auctoritatem sumunt in episcopos: qui à Deo accipiunt mandata de religione: qui reducunt arcam Dei, componunt sacros psalmos, præsunt sacerdotibus, ædificant templa, habent conciones de cultu Dei: qui templa repurgant, demoliuntur excelsa, incendunt lucos: qui sacerdotes admonent officii, & illis scribunt leges vitæ: qui prophetas impios occidunt: qui episcopos summovent: qui cogunt concilia episcoporum: qui cum episcopis una sedent, eosque quid agendum sit, instituunt: qui episcopum hæreticum adjudicant supplicio: qui de religione cognoscunt: qui subscribunt: qui pronunciant: atque hæc omnia, non alieno jussu, sed nomine suo, & rectè, & piè faciunt, an ad eos dicemus religionis curam non pertinere? aut magistratum Christianum, qui hisce rebus sese admisceat, aut improbè, aut immodestè, aut impiè facere? His rebus Imperatores & Reges antiquissimi, & Christianissimi sese admiscuerunt: non tamen ea caussa unquam

notati

Πέτρος μὲν διδάσκων, Χριστὸν δ' ὑπηρέτης, τίνος Σιλουανὸν καὶ Μάρκον ἀρχηγὸς ἐξήλασεν. Εἶτα τοίνυν οἱ κατεξουσιάζοντες τῶν ὑπηκόων, οἱ διὰ τὴν τοῦ ἀμφὶ θρησκείας ἐντολὰς νομίζοντες, οἱ διὰ τὴν μιβαστὸν ἐπαιάζοντες, οἱ ψαλμοὺς ἱεροὺς ζωγραφοῦντες, οἱ τοῖς ἱερεῖσθαι ζηλωτοῦντες, οἱ τοὺς ναοὺς οἰκοδομοῦντες, οἱ φεῦ τῆς θεοσεβείας δημιουργοῦντες, οἱ ναοὺς καθαιρίζοντες, οἱ τὰ ὕλαλα καθαιροῦντες, οἱ τὰ βῆλα φλέγοντες, οἱ τοὺς ἱερεῖς νεθετοῦντες, καὶ τοὺς νόμους, καθ' οὓς χρὴ διάζειν αὐτοὺς, εἰσφέροντες, οἱ τοὺς ἀσεβεῖς τῶν θεοσεβῶν ἀποκτείνοντες, οἱ τοὺς ὑπηκόους ὀκνηρεύοντες, οἱ τῶν ὑπηκόων ζωὸς ἀφαιρίζοντες, οἱ τοῖς ὑπηκόοις συγκαθήμενοι, καὶ τὸ καθήκοντες ἀναμιμνήσκοντες, οἱ δὲ πίρατικὸν διάκοσμον πεμορφωμένοι· οἱ μεγαλαύχοντες φεῦ θρησκείας· οἱ ὑφιζόμενοι, καὶ τοῖς ἄνωθεν ἐπαινόμενοι, οἱ ταῦτα πάντα ἀφ' ἑαυτῶν αὐτονόμως ὀρθοῖς καὶ ὁσίοις ποιοῦντες, ἆρα ὅμως φήσομεν τοῖς ἀπὸ ὅλως θεσμοῦσθαι τὴν τῆς θρησκείας ὁμιλείαν; ἢ τοὺς χειρίστους ἄρχοντας τοῖς τοιαῦτα θεσμοῦμένους ἀταξίαν, καὶ ἀσεβῶς πεφρονεῖν ἐρεῖμεν; Ἀλλὰ μὴν οἱ ἀρχαιότατοι καὶ χριστιανώτατοι τῶν Αὐτοκρατόρων καὶ βασιλέων ταῦτα διακεχειρίκασι; κοσμίαν πάντα, ἢ ἀκοσμίαν

destiæ. Et quis quærat, vel Principes magis catholicos, vel exempla illustriora?

Quod si hoc illis licebat, cum essent civiles tantùm magistratus, & præessent rebus publicis; quid hodie peccaverunt nostri Principes, quibus, cum eo loco sint, idem tamen non liceat? Aut quæ tanta vis doctrinæ, judicii, sanctitatis est in istis, ut præter consuetudinem omnium veterum, & catholicorum episcoporum, qui cum principibus viris de religione deliberarunt, nunc principes Christianos à causæ cognitione, & à suo consessu rejiciant? Sed recte illi cavent sibi, regnoque suo, quod alioqui vident brevi esse ruiturum. Nam si illi, quos Deus in altissimo gradu collocavit, viderent, atque intelligerent illorum artes: contemni ab illis jussa Christi: obscurari & extingui lucem Evangelii: sibi fucum fieri, imprudentibus illudi, atque obstrui aditum ad regnum Dei: nunquam illi se vel ita superbè despici, vel ita contumelioſè haberi ludibrio, ita facilè paterentur. Nunc autem illi eos inscitia & cæcitate obstrictos sibi habent atque obnoxios.

Nos quidem, uti diximus, de mutanda religione,

κομίαν ἔδοξε τοῖς ἀφελεστέροις. Καὶ τίς αὖ ἡ καθολικωτέρους ἄρχοντας, ἢ ὁμοδιήγημα λαμπρότερον ζητήσειεν; Ὅθεν ὅτε ἐμείνοις τοῖς ἐξ ἡμετέρου πολιτευομένοις, καὶ τὰ κοινὰ διοικοῦσι, τί σύμεσον παραλιμπάνομεν βαθυμότεροι ὄντες, διὰ τὴν παρ' αὐτῶν τεταγμένην τάξιν, ὅπως ταῦτα διεξιέναι ἐκ ἔστι θέμις; ἢ ποταποὶ τυγχάνομεν ὄντες τὴν τε γλῶτταν παιδείαν, καὶ τὴν χρῆσιν, καὶ τὴν ἀκριβολογίαν; ἃ νομίζομεν τοῖς παλαιοῖς καὶ τοῖς καθολικοῖς ἐπιτηδεύμασι καὶ τοῖς ἀρχαίοις συμβολικὰ διαφέρειν οὐσίας, αὐτὰ μὲν γὰρ χρεστηρίως βασιλεῖς τιμῶσι τῆς τιμῆς ἀπαξιοῦσιν, ὑφ' ἡμῶν δὲ τιμώμενα ἐπὶ ἐξουσίαν, ὑφ' ἧς θεραπεύεται μεταχεῖν ἐδύναντο ἂν κότων· ἐπεὶ οὐδεὶς ἐπίσταται φοβεῖσθαι καὶ τὴν βασιλείαν ἀρετήσαν ὡς εἰς μακρὰν ἀπολιθοῦμένην. Εἰ γὰρ μεγίστων ἀγαθῶν αἴτιος ἐκ κύκλου καταστάσεως ἐπιδείκνυται καὶ αὐτὸς ἐμοὶ τὴν ἀρχαιότητα ὡς κατεφθαρμένην τῷ χρόνῳ καταλιμπάνων, ἀδύνατον ἐστὶ τοῖς πολλοῖς ἐνθυμεῖσθαι τὸ φῶς τῆς εὐσεβείας, ἀλλ' αὐτὴν παραπεπλανῆσθαι δόξαις φενακιζομένην, καὶ ἀθεότητος πλεῖον διαβαλλομένην ἐμφάσεσιν. ἐκ ἂν ἔχοιεν ἁμαρτάνειν ἡμᾶς ἐπιτιμῶντες ἀπαιτοῦσιν, ἢ τίνος ὑβριστικῶς χλευάζομεν ἐκ τοῦ ἐκείνοις διὰ τὸ ἀγνοεῖσθαι κεκρυμμένοις ἐπιτρέπειν ἐπιτηδεύειν ἃ τοῖς ἐμοῖς ἔδοξε τοῖς ἐξ ἡμετέρου πολιτευομένοις ἐκ ἔστι θέμις ἢ ποταποὶ τυγχάνομεν ὄντες τὴν τε γλῶτταν παιδείαν καὶ τὴν χρῆσιν καὶ τὴν ἀκριβολογίαν ἃ νομίζομεν τοῖς παλαιοῖς καὶ τοῖς καθολικοῖς ἐπιτηδεύμασι καὶ τοῖς ἀρχαίοις συμβολικὰ διαφέρειν οὐσίας αὐτὰ μὲν γὰρ χρεστηρίως βασιλεῖς τιμῶσι τῆς τιμῆς ἀπαξιοῦσιν ὑφ' ἡμῶν δὲ τιμώμενα ἐπὶ ἐξουσίαν ὑφ' ἧς θεραπεύεται μεταχεῖν ἐδύναντο ἂν κότων ἐπεὶ οὐδεὶς ἐπίσταται φοβεῖσθαι καὶ τὴν βασιλείαν ἀρετήσαν ὡς εἰς μακρὰν ἀπολιθοῦμένην. Εἰ γὰρ μεγίστων ἀγαθῶν αἴτιος ἐκ κύκλου καταστάσεως ἐπιδείκνυται καὶ αὐτὸς ἐμοὶ τὴν ἀρχαιότητα ὡς κατεφθαρμένην τῷ χρόνῳ καταλιμπάνων ἀδύνατον ἐστὶ τοῖς πολλοῖς ἐνθυμεῖσθαι τὸ φῶς τῆς εὐσεβείας ἀλλ' αὐτὴν παραπεπλανῆσθαι δόξαις φενακιζομένην καὶ ἀθεότητος πλεῖον διαβαλλομένην ἐμφάσεσιν. ἐκ ἂν ἔχοιεν ἁμαρτάνειν ἡμᾶς ἐπιτιμῶντες ἀπαιτοῦσιν ἢ τίνος ὑβριστικῶς χλευάζομεν ἐκ τοῦ ἐκείνοις διὰ τὸ ἀγνοεῖσθαι κεκρυμμένοις ἐπιτρέπειν ἐπιτηδεύειν ἃ τοῖς ἐμοῖς

religione, nihil temerè aut insolenter, nihil nisi cunctanter, & magna cum deliberatione fecimus: neque id unquam animum induxissemus facere, nisi nos & manifesta, atque indubitata voluntas Dei nobis in sacrosanctis scripturis patefacta, & salutis nostræ ratio coëgisset. Etsi enim discessimus ab illa Ecclesia, quam isti appellant Catholicam, & ea re, nobis apud illos, qui judicare non possunt, invidiam faciunt, tamen id satis est nobis, satisque esse debet homini prudenti & pio, & de æterna vita cogitanti, nos ab ea Ecclesia discessisse, quæ errare potuerit, quam Christus, qui errare non potest, tantò antè prædixerit erraturam, quámque nos ipsi oculis perspicuè videbamus à sanctis patribus, ab Apostolis, à Christo ipso, à primitiva & catholica Ecclesia discessisse. Accessimus autem quantum maximè potuimus, ad Ecclesiam Apostolorum, & veterum catholicorum Episcoporum, & patrum, quam scimus adhuc fuisse integram, utque Tertullianus ait, incorruptam virginem, nulla dum idololatria, nec errore gravi ac publico contaminatam: nec tantùm doctrinam nostram, sed etiam Sacramenta, precúmque publicarum formam

πλὴν ἐξαιρῶν τὰς ἐπιπλάσεις μὲ αὐθαδιάζουσι, δηλ. βεβαίως καὶ μὴ ἀναιδῶς τὰ ἀληθευόμενα ἐλέγχουσι, μηδὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ ποιεῖν ἐπιχειρῶσιν ἂν, ἂν μὴ τὸ ἀναίδηλον καὶ ἀναμφίλογον θέλημα τοῦ θεοῦ, τὸ ἐν τοῖς ἁγίαις γραφαῖς ἡμῖν ἀναφαινόμενον, ἢ τὰ στοιχεῖα τῆς ἡμετέρας καθολικῆς συμπαίγνιζον. Εἰ δὲ ταύτης ἀφεστήκαμεν ἐκκλησίας, ἢ καθολικὴν λέγεται, ἀνθ' ὅτου καὶ διαβάλλουσιν ἡμᾶς πρὸς τὸν κρίνειν ἀδυνάμους. Δίκαιος ἡμῖν ἀπόκρισις, δοκεῖ δὴ καὶ πᾶσι τοῖς εὐφρονοῦσι, καὶ δσίοις καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς ὀρεγομένοις, ὅτι τοιαύτης μὲ ἀφεστήκαμεν ἐκκλησίας, ἣν ἀδύνατον ἐνεδέχετο ἦν αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἁμαρτῆσθαι ἐὰν ἔτω τάλαι συνέβη καὶ ἁμαρτῆσαι, ἣν δὲ ὅμως ἔχομεν τῶν ἁγίων πατέρων, τῶν ἀποστόλων, τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, τῆς παρατυπούσης ἐκκλησίας ἀρεσκείαν. Περιπλήξομεν δὲ, ὅσον μάλιστ' ἐν χάριτι, τοὺς τῶν ἀποστόλων ἐκκλησίαν, τοὺς τῶν παλαιῶν καθολικῶν ὁπαδοὺς τῶν καὶ πατέρων, ἣν ἴσμεν ἀκέραιον ἐπὶ ἔτη, καὶ τὴν Περτιναικὸν ἀγχοῦ παρθένον, εἰδωλολατρείας τὰ πάσης, καὶ τῶν φανερῶν καὶ δεινῶν ἁμαρτημάτων καταδήσαντας. Οὐ μόνον δὲ διδαχὴν ἡμετέραν, ἀλλὰ καὶ τὸ μυστήρια, καὶ τὸν τῶν δημοσίων προσευχῶν τύπον

formam, ad illorum ritus & instituta direximus: utque Christum ipsum, & omnes ferè pios fecisse scimus, religionem ab istis turpiter neglectam & depravatam, ad originem & ad primordia revocavimus. Inde enim putavimus instaurationem petendam esse, unde prima religionis initia ducta essent. Hæc enim ratio, inquit antiquissimus pater Tertullianus, valet adversus omnes Hæreses. Id esse verum, quodcunque primum: id esse adulterum quodcunque posterius. Irenæus sæpe ad antiquissimas Ecclesias provocavit, quæ Christo fuissent viciniores, quásque credibile vix esset, erravisse. Jam verò, cur ea hodie ratio non initur? Cur ad antiquarum Ecclesiarum similitudinem non redimus? Cur id à nobis hodie audiri non potest, quod olim in concilio Niceno, à tot episcopis, & catholicis patribus, nullo refragante, pronunciatum est, ἦν ἀρχαῖα κρατείτω? Esdras cùm reficere vellet ruinas templi, non misit Ephesum, quamvis ibi esset Dianæ templum pulcherrimum, & ornatissimum: eúmque vellet sacra & cæremonias restituere, non misit Romam, quamvis fortasse audisset ibi esse Hecatombas, Solitaurilia, Lectisternia, Supplicationes,

πάντων ἀπεγράψαμεθα πρὸς τὰ ἐκείνου ὑπομνήματα. Καὶ ἡ μὲν ἀνωτέρω ῥαμένη, καὶ πάντας τοὺς εὐσεβεῖς, ἡ Ὀρθοδοξία ἐκ τῶν κόλπων ἀπεμιμησαμένη, καὶ ἀναφωνήσασα, εἰς ἣν ἀρχαίαν καὶ πατρώαν κατάστασιν ἐπανήκομεν· ὃν καὶ ἐπαινεῖν ἀναγκαῖόν ἐστι τὴν Ὀρθοδοξίαν ἀρκτέον, ἵνα μὴ ἡ Ὀρθοδοξία τὸ πρῶτον ἀρχὴν ἔλαβεν. Οὗτος γὰρ ὁ συλλογισμὸς (φησὶ Τερτυλλιανὸς,) καὶ πᾶσιν αἱρέσεσιν ἰσχύει. Παῖς δέ, ἡ πρώτου εἰσηγητὴς τοῦ ὕστερον, πίθηκος. Ἑρμεῖαι γὰρ πολλαχοῦ ἐπεξήλθομεν τοὺς πάντας τούτους ψευδωνύμους, ὡς εἰκὸς ἀναμφιλόγως διατελεῖν, ἅτε δὴ τῆς Χριστοῦ ἐναντιωτέρας γενομένας. Τί οὖν χρὴ σημεῖον τὰ νῦν ἐπενεγκεῖν; ἢ πρὸς ἃ τῶν παλαιῶν ἐκκλησιῶν τύπον ἐκφορμίζουσιν ἑαυτὰς ἢ καὶ λέγουσι τὸ Πρὸ Ἰουδαίων ἐπισκόπων καὶ πατέρων καθολικῶν ἐν τῇ πάλαι καὶ Νίκαιαν συνόδῳ θαυμασθεῖσι λεγόμενον, Ἦν ἀρχαία παράδοσις;

Ἐσόμεθα τοίνυν τοῦ λαοῦ κατασφάγιά τε βουλόμενοι ἐπισκευάζειν, ἢ ἀπόκειται ὡς Ἔφεσον καὶ ὅρον ἐκεῖ τοῦ τῆς Ἀρτέμιδος νεοῦ θυμάτων καθαίρεσιν καὶ λαμπρότητος· μηδὲ τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ἅγια συγχεῖν βουλόμενοι ἀποκαθίσταμεν πρὸς τὴν Ῥωμαίων ἐπικλησιν, καὶ ἐφ' ἱστὸς πυδόνιον τὰς ἐνδιδυσκομένας, Σαλπιγγοφόρους, λαμπτῆρας, σιγοφόρους,

cationes, & libros Numæ Pompilii rituales. Satis ille sibi putavit fore, si exemplar veteris templi, quod ab initio Salomon ad Dei præscriptum excitaverat, & veteres illos ritus ac cæremonias, quas Deus ipse Mosi nominatim scripserat, haberet ante oculos, & sequeretur.

Aggæus propheta, cum jam templum ab Esdra refectum esset, & populo causa oblata satis justa videri potuisset, sibi de tanto Dei optimi maximi beneficio gratulandi, tamen excussit omnibus lachrymas, quòd qui erant adhuc superstites, & priora templi ædificia, antequam à Babyloniis diriperetur, viderant, meminissent, multum adhuc ab ea pulchritudine abesse, quæ olim fuerat. Tum enim demùm putassent, templum egregiè instauratum, si ad pristinum exemplar, & veterem templi majestatem respondisset.

Divus Paulus ut Cœnam Domini, quam Corinthii jam tum cœperant corrumpere, repurgaret, proposuit illis institutionẽ Christi, quam sequerentur. Id, inquit, ego vobis tradidi, quod acceperam à Domino. Et Christus, ut Pharisæorum errorem refelleret, Ad initia inquit,

redeundum

δυς, καὶ τὰς ἱεροφαντικὰς τοῦ Νυμᾶ Πομπιλίου βίβλους· μὴ ἐνόμιζεν δὲ ἱκανὸν, εἰ σοφίζεσθαι μοῦ καὶ ἀπειράζειν δυνηθείη τὸ τοῦ θαλαμίου ναοῦ παράδειγμα, ὃν ἐξ ἀρχῆς ὁ Σολομὼν καὶ τὴν θείαν διάταξιν ὠκοδόμει, καὶ τὰς θαλαμίας τελετὰς καὶ ἔθη, ἅπερ ὁ θεὸς αὐτὸς τῷ Μωσεῖ ῥήτως ἐνεχείρισεν Ἀγγέλου. ὁ δὲ Περσίτης, ἐπειδὴ ὁ ναὸς ἦν παρὰ τὴν Ἑσθὲρ καπηλίδα, καὶ τοῖς λαοῖς διάλογος εὐφροσύνης ἐπόθησεν ἐνδύειν, ἐπιχειρεῖν ἐπὶ τοιαύτῃ τοῦ θεοῦ παντοκράτορος ἐνεργείᾳ, λαμβάνοντας θεὸν ἀποδείξαι πάντας· διὸ δὴ θεάσασθαι, καὶ τὰ περίτεχνα οἰκοδομήματα τοῦ διαφορεῖσθαι τὸν ναὸν ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων ἐπιφερόντες, εὐθέως ἀνεμιμνήσκοντο, παραπονούμενοι ἐπὶ τούτου ὅτι εἰρήνη τοῦ κάλλους ἀπολελείφθαι. Τηλικαῦτα δὲ ἡγοῦντο τὸν ναὸν ἀξίως ἀπεικάζεσθαι, ὅταν ἐφάμιλλον γένηται πρὸς τὸ πλησίον παράδειγμα, τιμῶν τε καὶ ἀρχαίας μεγαλοπρεπείας. ὁ δὲ Παῦλος καθαιρεῖν ἐπεχείρει τὸ κενεμβατεῖσθαι τὸν ἤδη πρὸς τῆς Κοσμήσεως ἀμιαντομένον, τιμῶν Χριστοῦ διάταξιν αὐτοῖς θεσπισθέντων φάσκων· ἐγὼ παρὰ τοῦ κυρίου ἔλαβον, ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν. Καὶ ὁ Χριστὸς τὰ ψεύδη τῆς φαντασίας ἐλέγχων· δεῖ, φησι, πρὸς τιμὴν ἀρχαίων

redeundum est: ab initio non fuit sic.

Utq; sacerdotum sordes, & avaritiam coargueret, & templum purgaret, Hæc inquit, ab initio, domus orationis fuit, ut populus omnis piè & castè precaretur: atque ita vos oportebat nunc quoque eam instituere. Non enim ea caussa extructa fuit, ut esset spelunca latronum.

Sic omnes in sacris scripturis pii, & laudati Principes, eo maximè nomine laudati sunt, quòd ambulassent in viis David patris sui, videlicet, quòd ad primordia & ad fontes rediissent, & religionem in integrum restituissent.

Itaque nos cùm videremus omnia ab istis prorsus esse pessundata, & in templo Dei præter miseras ruinas nihil esse reliqui, consultissimum esse duximus, ut illas nobis Ecclesias proponeremus, quas certò sciremus, & non errasse, & Missas privatas, & preces ignotas, ac barbaras, & istam sacrorum corruptionem, atque alias ineptias non habuisse.

Et cùm templum Domini cuperemus in integrum restitutum non aliud fundamentum quærere voluimus, quàm quod jam olim ab Apostolis sciremus esse jactum, quod est Servator noster Jesus Christus.

Cùmque

ἐπανελθεῖν, ἀπ' ἀρχῆς ὐχ ὕπως ἐγένετο· καὶ πάλιν
αὖ τῇ τῆς ἱερέων αἱρεσιαρχείᾳ καὶ πλεονεξίᾳ ἐπι-
πλήττων· ἐοὖ, φησὶν, κατ' ἀρχῆς ἦν ὁ τῆς ἀσεσε-
γῆς δίκης· ὅπως δὴ πᾶς ὁ λαὸς ὁσίως καὶ ἁγνῶς
πρὸς εὐχὰς ἀναπέμψειε· καὶ τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον
ἄξιον καὶ ὑμᾶς ἑαυτῷ χρῆσθαι· ἐπειδὴ εἰς τοῦτο μὴ ἐ-
ωτηκολούθησε, ὅπως γένηται τὸ ἀπόλεμον λιμένι· καὶ
πάντες ἡμῖν συλλήβδην εἰπεῖν, ἐν ἡσυχίαις μεγάλαις
ἐξέπλευσαν καὶ θεοσεβεῖς ἄρχοντες δι' ἐκείνου μάλιστ'
ἐκρωμίζονται, ὃν τιμωρίαν ἐν ἡ ἄλλος τις δια-
βολὴ παρὸς ἑαυτῆς· ἤκουσα δὴ σφᾶς τὰ ἀρχαῖα ἐπα-
νηλθόντες πάλιν δρησκείαν ἀπεργάσεσθαι.

Οὐκοῦν ἡμεῖς ἐπειδὴ συνεπορῶμεν τοιαῦτ' ἐκεῖ
τῶν ἀκάθαρτα μανθάνοντα, καὶ μηδὲν ὑγιὲς ἐν τῷ ἑτ
ραῖς λογισμὸν, πάλιν ἡ οἰκεία μᾶς ἐρώτησις, ἐφυβρι-
σθεῖσα ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι τοιαῦτα ἐπεζήτει, ἐπὶ τοιαύτας ἐπεζή-
τει κακοποιίας, ὡς δὴ ἐπὶ τὰ ἐναντία ἐπὶ τοὺς
ἀδρανεῖς ἐπὶ τοὺς καὶ ἰδίαν ἀσθένειαν, ἐπὶ τοὺς
ἀγνώστους καὶ ἐπιδεεῖς ἐπεφέρετο, ἐπὶ τὸ τῆς
μυσερείας ἐπαφορᾶν, ἐπὶ τούτοις πᾶς ὕβρεως
ἐφικνεῖτο, καὶ τὸν ἐν κυρίοις ἐπὶ τοῖς ἐπιτη-
δεύμασι τοῖς ἐαυτοῦ ἀφορμὴν ἐποιεῖτο ἐπὶ τὸ
ζητῆσαι, καὶ ἐπὶ τοῦτο ἐδόκει τῷ Ἀποστόλῳ ἐπιτάττειν
καταβεβηκόσιν τὸν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ.

T t t

Cùmq; audiremus Deum ipsum nobis loquentem in verbo suo, & videremus exempla illustria veteris & primitivæ Ecclesiæ, incerta autem esset Concilii generalis expectatio, & eventus multò incertior: maximè verò cùm certi essemus de voluntate Dei, & nefas esse duceremus nimiùm solicitos esse atq; anxios de sententiis hominum, non potuimus amplius cum carne & sanguine deliberare: illud potius fecimus, quod & rectè posset fieri, & à piis hominibus, & catholicis episcopis sæpe multis factum esset: ut Provinciali synodo nostris Ecclesiis prospiceremus. Sic enim veteres patres scimus solitos esse experiri, antequam ad publicum orbis terrarum concilium veniretur. Extant hodie Canones scripti, in conciliis municipalibus, Carthagini sub Cypriano, Ancyræ, Neocæsareæ, Gangræ, etiam in Paphlagonia, ut quidam putant, antequam Niceni concilii Oecumenici nomen auditum esset. Ad hunc modum olim sine concilio generali statim domi privata disceptatione occursum est Pelagianis, & Donatistis. Sic cùm Imperator Constantius apertè studeret Auxentio Arrianarum partium Episcopo, Athanasius Episcopus Christianus,

Εἰ γὰρ ἐπιδημῶν ἡκόμεν τ θεῦ φθέγξασθαι ἡμῖν ἐν τῷ αὐτῷ ῥήματι, καὶ κατεῖδομεν τὰ λαμπρὰ τ παλαιᾶς καὶ θεοστυπτα ἐκκλησίας παραδείγματα· ἡ δὲ καθολικὴ συνόδ' προσδοκία λίαν ἀπεκμάρτος ἐστὴρχε, καὶ τὸ ἀπολισσόμενον καὶ δὴ μᾶλλον ἀπεκμαρτότερον· τὸ δὲ παίτων μέγιστον, ἐπειδὴ σαφῶς τινὸ θεῦ βάλησιν ἐγνωκότες δεινὸν φόμεθα τὸ ἐφαπαξ βῶς καὶ σμικρολόγως τῆς ἀνθρωπίνης γνώμης ὁτουνὶ μετεώρως ἐξιρτᾶσθαι· τίνων δὴ ἕνεκα, μηκέτι σεσαρκωμένοι τῇ σαρκὶ καὶ αἵματι, ὥσπερ ἐλόμεθα ποιεῖν, ὃ καλῶς μὲ ποιεῖσθαι ἐδόκει τισι, συχνῶς δὲ πολλοῖς τε εὐσεβῶν ἀνδρῶν καὶ καθολικῶν ὀθνείοις πεπεῖσθαι, δηλονότι, εἰ χωρὶς συνόδ' τῇ ἐκκλησίᾳ βοηθῆσαι. Καὶ ἴσως γὰρ τοὺς παλαιοὺς πατέρας ὥρᾳ πως τὰ μφισβητούμενα δοκιμάζειν ἐν ὁσιωτάτῃ ἁγίᾳ οἰκουμενικῇ σύνοδον ἀθροισθῆναι. Πρεσβύτερον τινὰ γὰρ καὶ τότε καὶ σήμερον κανόνες τινὲς ἐν ταῖς κατὰ μέρ συνόδοις γεγραμμένοι, ὅς ἐν Καρχηδόνι ἐπὶ Κυπριανῦ, ἐν Ἀγκύρᾳ, ἐν Νεοκαισαρείᾳ, ἐν Γάγγρᾳ, καὶ δὴ καὶ ἐν Παφλαγονίᾳ (καθὼς ἐφίστησιν) περὶ τ οἰκεῖσθαι κἂν τὸ φιλὸν ἄγουσα τ ἐπὶ Νίκαιαν Οἰκουμενικῆς συνόδου· ὡσαύτως καὶ πάλαι τοῖς Πελαγιανοῖς, καὶ Δονατισταῖς ἀπάντησαν, οἵτινες μόνας αὐτοῖς διαλεγόμενοι. ὡσαύτως τῷ Αὐτοκράτορι Κωνσταντίνῳ τῷ ἐπισυόντι Αὐξεντίῳ Ἀρειανῷ ὄντι φανερῶς σεσημειωμένῳ, ὁ Ἀθανάσιος χριστιανὸς ἐπίσκοπος

nus, non ad concilium generale, in quo videlicet propter Imperatoris potentiam, & studium partium videbat nihil posse fieri, sed ad cletum, populumque suum, hoc est, ad Provincialem synodum provocavit. Sic decretum est in concilio Niceno, ut in singulos annos bis, in Carthaginensi, ut minimùm semel, episcoporum conventus, in singulis provinciis haberentur: quod Chalcedonense concilium ait, ea causa fuisse factum, ut si qui errores, aut abusus uspiam emersissent, statim in ipso vestigio, ubi nati fuissent, extinguerẽtur. Ita, cùm Secundus, & Palladius Aquileïcnse concilium, quod non esset generale ac publicum, repudiarent, Ambrosius episcopus Mediolanensis respondit, Non debere illud novum cuiquã videri, aut peregrinum, si Occidentis episcopi convocent Synodos, aut agant conventus Provinciales. id enim antea & ab Occidentalibus episcopis non rarò, & à Græcis sæpe factum esse. Ita Carolus Magnus Imperator concilium habuit provinciale in Germania contra concilium Nicenum secundum, de tollendis imagimbus. Nec nobis quidem prorsus inaudita, aut nova est ea ratio. Nos enim habuimus aliquando in Anglia synodos Provin-

ὁ πρὸς τὴν κατόλου σύνοδον, ὅπερ αὐτὴ μηδὲν αὖ ἐπαίνου πλέον, διὰ τὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Νέναμιν, τήν τε τῶν ἄλλων φιλοτιμίαν, ἅμα πρὸς τὸν κλῆρον καὶ τοὺς αὐτῶν δημότας παρακαλέσατο τιμήν, ἢ ἐν χαλκέων σύνοδον. ὡσαύτως ἐψηφίσατο καὶ τὸ μὴ τὴν ἐν Νικαίᾳ συνόδου, δὶς ἀνὰ πᾶν ἔτος, ἀλλὰ καὶ τὴν Καρχηδονίας ἅπαξ τὸ ἐλάχιστον ὑποτίθεσθαι. Ταυτελεῖς τοιεῖδαι καθ' ἑκάστας ἐπιτραπείας· ὅθεν γενέσθαι φησὶν ἡ χλιγκοδοία σύνοδος, ὅπως παραχρῆμα τὰ ἀμφιδοξίας καὶ ἀμφισβητήματα τῇ αὐτῇ καταβήσεται, ἢ ἂν ἐπορθεῖται διαπράξωνται. Τὸν αὐτὸν δ' τρόπον ὅτε Σικουΐδος καὶ Παυλάδης τὴν Ἀκοσπιεῖσαν συνοδον παρηγόδυτο ἀτε καθολικὴν ἐκ ἔσαν, ἡμεβέσοις ὁ Μελκιανίτης Βάρκοπος ὑπεκρίθη, ὅτι ἐκ ὀφείλει κανὼν δικεῖν ἢ ξένον, ἔνθ' οἱ τῆς ταῖς δυσμαῖς ἐπίσκοποι συνόδῳ καταστῆσαν, ἢ συνελθόντες ἐγχειρίς, τοῦτο γὰρ καὶ φρότερον ἐνίοτε μὲ ἔδοξε τῆς ἑσπερίου ἐπισκόπων, ἔδοξε καὶ τῶν Ἑλληνικῶν πολλάκις γενέσθαι. Τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ Καρχηδονίων Αὐτοκράτωρ ἐν Γερμανίᾳ σύνοδον πρότερον ἀνήκεστον τῇ κατὰ Νέναμιν συνόδῳ τῇ πλατέρᾳ, ἐκ εἰδώλων ἀναιρέσεως. Οὐ μόνοι δὲ ἡμεῖς γε τοῦτο δικαίως ἔχειν ἔφαμεν ἦσαν καὶ πᾶσι τοῖς Ἀγγλίας σύνοδος

Provinciales, & domesticis legibus Ecclesias nostras ordinavimus. Quid multis? Certè concilia illa plenissima & maxima, de quibus isti solent tantoperè gloriari, si cum omnibus Ecclesiis, quæ per totum orbem terrarum agnoscunt & confitentur nomen Christi, conferantur, quid obsecro aliud videri possunt, quàm privata quædam episcoporum concilia, & synodi Provinciales? Nam etsi fortè Italia, Gallia, Hispania, Anglia, Germania, Dania, Scotia conveniat; absit autem Asia, Græcia, Armenia, Persia, Media, Mesopotamia, Ægyptus, Æthiopia, India, Mauritania, quibus in locis omnibus, & Christiani homines multi sunt, & episcopi: quomodo potest cuiquam sano hujusmodi concilium videri Generale? Aut cùm tot partes orbis absint, quomodò possunt verè dicere, se habere consensum orbis terrarum? Aut quale tandem erat illud concilium proximum Tridentinum, aut quomodo dici potuit generale, cùm ad illud ex omnibus regnis & regionibus Christianis, quadraginta tantùm episcopi convenissent, & ex illis aliqui ita diserti, ut remittendi essent viderentur ad Grammaticos: ita verò docti, ut nunquam perlegerint sacras literas.

ἐπιχωρίους, καὶ τὰς ἐκκλησίας ἡμῶν δοκιμεῖν καὶ πατρίους νόμους. Ἀλλὰ μὴν τί δεῖ μακρολογεῖν; αἱ μέγισται γὰρ ἐκεῖναι καὶ θεοπλησθεῖσαι σύνοδοι, ἐφ' ἅις δὴ ὅτῳ μέγα φρονοῦσι, φῶς ἁπάσας ἐκκλησίας τὰς ὑπ' αὐτοῦ ποτε τῆς γῆς χριστιανιζούσας, ἄλλο τι ἢ συνελεύσεις ἦσαν, καὶ σύνοδοι ἐπίσκοποι ὀνομάζειν; Ἐὰν γὰρ τάχα συλλέγωνταί τε εἰς τ' αὐτὸ Ἰταλία, Γαλλία, Ἰβηρία, Ἀγγλία, Γερμανία, Δακία, Σκωτία, πρὸς τοῖς πρεσβείποντες ἢ Ἀσία, Ἑλλάς, Ἀρμενία, Περσὶς, Μυσία, Μεσοποταμία, Αἴγυπτος, Λιβύη, Ἰνδία, Μαυρεταυία· καθ' ἃς δὴ φάσας ἱκανὰν χρῆναι τ' χριστιανῶν καὶ ὁποσάπερ δίχα τῆς αἱ τῷ συφρονοῦντων τοιαύτῃ σύνοδον καθολικὴν ὀνομάζοι; ἢ τοσούτων τῆς οἰκουμένης μερῶν ὄντων, πῶς ἐγχωρεῖ ἀληθεύεσθαι, τὸ, σύμπασαν τὴν οἰκουμένην ὁμολογεῖν αὐτοῖς; ἢ ποία τις ἢ πασῶν ὑστάτη σύνοδος ἢ σφίσι τοῖς τελευτῶσι γεγυμνῶσθαι καθολικὴ λέγοιτο ἄν, ὅτε ἐκ πάντων ἐθνῶν καὶ ὁπηρατείων χριστιανῶν παραγέγονται μόνον ὁπίσχρως συνελθόντα, καὶ τόπων ἔντος μὴ ὄντων δεινοὶ τοὺς λόγους, ὥστε συνοδικὴν καὶ τὴν γεωμετρικὴν ἐπιμεμαθηκέναι, ὅτῳ ἢ πανδεινοὶ, ὥστε μηδεπώποτε τὰς ἱερὰς γεγραφὰς δεδιηπορηκέναι;

Πλὴν

literas. Quidquid est, veritas Evangelii Jesu Christi non pendet à conciliis, aut, ut Paulus ait, ab humano die. Quòd si illi quibus Ecclesiam Dei curæ esse oportuit, sapere nolint, & officio suo defuerint, atque animos suos contra Deum & ejus Christum obfirmaverint, & rectas vias domini pervertere perrexerint. Deus lapides excitabit, & pueros infantes disertos faciet, ut semper existant aliqui, à quibus illorum mendacia refutentur. Potest enim Deus non solùm sine conciliis, sed etiam invitis conciliis, & tueri, & promovere regnum suum. Multæ inquit Salomon, sunt cogitationes in humano corde: sed Domini consilium manet firmum. Non enim est sapientia, non est prudentia, non est concilium contra Dominum. Humanis operibus, inquit Hilarius, extructa non durant: aliter ædificanda, aliter conservanda Ecclesia est. Ea enim posita est in fundamentis apostolorum & prophetarum, & continetur uno angulari lapide, Christo Jesu. Multò verò clarissimè & ad hæc tempora appositissimè D. Hieronymus, Quoscunq; inquit, Diabolus deceperit, & quasi suavi & pernicioso carmine Sirenarum illexerit ad dormiendum, eos excitat sermo divinus,

In prophetam Naum cap. 3.

Πλὴν ἀποστόλων ἔχει πάντες, ἢ ἀληθείας τ̃ Ἰησ̃ Χριστ̃ μιᾶς ἀπαρξάμενοι τ̃ ἀπ' ἀρχ̃ Συμεών, ἢ τ̃ Παύλου εἰπόντος, ἐπ' ἀνθρώπους ἐξέρχεσθαι. Εἰ γοῦν ἄλλης χρεὼν ἡ θε͂ ἐκκλησίας ἐπιμέλεσθαι πείθεσθαι, σωφρονεῖν ἢ διδάσκειν, ἀλλὰ τ̃ κεκλημένην ἀπολεσθῶσι, ἢ τὰς διαφορὰς ἑρετίσεως κ τ̃ θε͂, ἢ τ̃ χριστ̃ αὐτ̃ σπιλοῦσι, ἢ τὰς εὐθείας ὁδὰς τ̃ κυρίου διαστρέφοντες διαπλάσσουσιν· ὁ θεὸς δὲ πετάλιδας ἀναστήσει, ἢ παῖδας ἐπιπαίζοντας ἀνεπιτρίς ἀφεγγέστους, ὥστε εἰς ἀεί τινας ἀπατᾶν τὰ ἐκείνων ψευδῆ ἀντιτυπίας ἐλέγξαντες. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεὸς ἢ ὁ πῶς ἀνὰ συνόδων, ἀλλὰ ἢ συνόδων ἀκίνητον τ̃ αὐτ̃ βασιλείαν αὐτοῖς τ ἢ ὁδὸν πλέον αὐξήσας. Ἐν φρονήσει καρδία πολλαὶ (φησὶν ὁ Σολομὼν) ἐνδυμήσεις, ἢ ὁδὸς τ̃ κυρίου βελτίω μένει στερεά. Μήτε σοφία, μήτε φρόνησις, μήτε ἐπίνοια κατὰ τ̃ κυρίου. Τὰ παρ' ἀνθρώπων οἰκοδομούμενα (φησὶν Ἰλαρ.) εἰς μένουσιν. ἕτερος οἰκοδομεῖσθαι χρὴ τ̃ ἐκκλησίαν· ἑτέρως διαφορίζεσθαι· αὐτὴ γὰρ βέβηκεν ἐπὶ τ̃ θε͂ Ἀποστόλων ἢ Προφητῶν θεμελίῳ, ἢ ζωντανοῦ λίθου, Ἰησ̃ Χριστ̃. Πολὺ δὲ πάντων εὐσημότατα, ἢ μάλιστα τοῖς ῥηθεῖσι χαρακτῆρι ἀριθμοῦντως ἔχει τὸ τ̃ Ἱερωνύμου· ὅσους ὁ Διάβολος ἐξαπάτησε θηλυπρεπείαις ἢ παιωλεθρίοις τ̃ Σειρήνων ᾠδαῖς εἰς ὕπνον καταγαγών, τρεῖς δὲ

divinus, & dicit: Surge qui dormis, elevare, & illuminabit te Christus. In adventu ergo Christi, & sermonis Dei, & doctrinæ Ecclesiasticæ, & consummationis Ninivæ & speciosissimæ meretricis, elevabitur populus & properabit, qui sub magistris antea fuerat sopitus: & ibit ad montes scripturarum: ibi inveniet montes, Mosen, Jesum filium Nave: montes, prophetas, montes Novi testamenti, apostolos & Evangelistas. Et cùm ad tales montes confugerit, & in hujusmodi montium fuerit lectione versatus, si non invenerit qui eum doceat (messis enim erit multa, operarii pauci) tamen & populi studium comprobabitur, quòd confugerint ad hujusmodi montes, & magistrorũ negligentia coarguetur. Hæc Hieronymus ita perspicuè, ut nihil opus sit interprete: ita ad ea, quæ nos jam oculis videmus evenisse, accommodatè, ut nobis quidem videatur, universum statum temporum nostrorum, & ornatissimæ illius meretricis Babylonicæ ruinam, & Ecclesiæ Dei instaurationem, & cæcitatem, atque ignaviam episcoporum, & studium atque alacritatem populi, quasi Spiritu prophetico prædicere, & ante oculos nostros constituere voluisse. Quis enim

tam

θεῖ λόγος ἀνίσχυσι, λέγων, ἔγειρου ὁ καθεύδων καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστός. ἐν τῇ παρουσίᾳ τοίνυν τ Χριστ, καὶ τ λόγε θεῦ, καὶ τῆς διδαχῆς ἐκκλησιαστικῆς, καὶ τῆς Συντελείας τῆς Νινδὶ, καὶ τῆς ἐνειδεσάτης πόρνης, ἐξεγερθήσεται καὶ ἀναύσεται ὁ λαὸς, ὁ τέως μὲν ὑπὸ τοῖς διδασκάλοις καταπαυομενος, καὶ παραδήσεται ὅλη τὰ ὄρη τῶν χαραφῶν, τὰ μὲν οἷς Μανιάκα καὶ Ἰησοῦν υἱὸν Ναυὴ, τὰ δὲ οἷς τοὺ προφήτας, τὰ δὲ οἷς τοὺ τῆς καινῆς διαθήκης, ἤγουν τοὺ ἀποστόλες καὶ Εὐαγγελιστάς· ἐπειδὰν δὲ πρὸς ταῦτα τὰ ὄρη καταφυγῶν, καὶ τῷ τέτων ἀναγνώσει παρασλιπαρήσας, οὐχ εὑρῃ τὸν διδάξοντα (πολὺς μὲν γὰρ ἔσται ὁ διασμὸς, ὀλίγοι δ' ἐργάται ὀλίγοι·) ἐπαινεθήσεται ὅμως τὸ προθυμον τ λαῦ, ἤτε τῆς διδασκάλων ὀλιγωρία κατελεγχθήσεται.

Ταῦτα δὴ ὁ Ἱερώνυμος· ὅτω φανερῶς μὲν, ὥστε μηδαμῶς δεῖσθαι τ ἑρμηνεύσοντος, ὅτω δ' ἐπειγων, ἃ νῦν γινόμενα κατείδομεν, ἀδελφοὶ, ὧδ' ἡμῖν δοκεῖ σύμπασαν τῶν ἄρτι χρόνων κατάσασιν, πλὴν τῆς ἐυφρεπισάτης πόρνης τῆς Βαβυλωνικῆς ἀπώλειαν, καὶ τῆς θεῦ ἐκκλησίας ἀνασκλὴν, καὶ πλὴν τυφλότητα καὶ ῥαθυμίαν τῶν ἐπισκόπων, ἔτι δὲ πλὴν προθυμίαν, καὶ πλὴν ἀοκνον τῶ λαῶ σπουδὴν ἐξεπιτηδες ὡσπερεῖ προφητικῶ πνεύματι προαγγέλλειν, καὶ ὑπὸ πλὴ ἡμετέραν ὄψιν ποιεῖν βουληθῆναι· Τις γὰρ ὅτι πρότερον ὄζε τυφλὸς,

tam cæcus est, ut non videat istos illos magistros esse, à quibus populus, ut Hieronymus ait, in errorem inductus sit, & consopitus: aut Niniven istorum Romam pulcherrimis aliquando fucatam coloribus, nunc detracta persona, & melius videri, & minoris fieri: aut homines pios excitatos tanquam è gravi somno, ad lucem Evangelii, & ad voces Dei, nihil expectatis hujusmodi magistrorum conciliis, contulisse se ad montes scripturarum?

At saltem (inquiet aliquis) in jussu Romani Pontificis ista tentari non oportuit, illum enim unum esse nodum, & vinculum societatis Christianæ: illum unum esse sacerdotem: illum Levitici generis, quem Deus significaverit in Deuteronomio, à quo consilium in rebus arduis & veritatis judicium petendum sit: Si quis illius judicio non obtemperet, illum in conspectu fratrum suorum oportere interfici: illum, quidquid agat, non posse à quoquam mortalium judicari: Christum in cœlis regnare, illum in terris: illum unum posse, quidquid Christus, aut Deus ipse potest; illius & Christi unum esse consistorium: sine illo nullam esse fidem, nullam spem, nullam Ecclesiam: qui

ab

πολὺς, ὥστε μὴ ἰδεῖν, ἢ ὅτι αὐτοὶ εἰσιν οἱ διδάσκαλοι ἐκεῖνοι, ὑφ' ὧν (καθά φησιν Ἱερώνυμος) ἐξηπάτηται καὶ κατακοίμηται ὁ λαὸς; ἢ ὅτι Νινευῖται, πιστεύσαν, ἢ αὐτῶν Ῥώμη, ποτὲ μὴ πεφυκυίας, νῦν δὲ τὸ ἐσχατοπαῖον ἀφηνιάσης, ἅμα μὴ εὐσπλότερον καθορᾶται, ἅμα δὲ εἰδώλων πρίεται; ἢ ὅτι εὐσεβεῖς ἄνθρωποι διὰ τὸ φωτὸς Εὐαγγελικῆς καὶ τῆς τοῦ θεοῦ φωνῆς οὐκ ἐκ βαθέος τινὸς ὕπνου ἐξεγερθέντες, πρὸς μὲ ποιμένι διδασκάλων ζωώδους ἐκείνους, εἰδώλους δ' ἐπὶ τὰ θεῖα γραφῶν ὄρη ἐβάδισαν.

Ἀλλὰ μὴν (φήσειεν ἄν τις) παρὰ τὴν Ῥωμαίων ἀρχιερέως γνώμην ἐδαμῶς ἄν ἄπεδος ἐχεῖν τοιοῦτο ἐπιχείρημα. ἐκεῖνον γὰρ εἶναι μόνον τὸ σύναγμα καὶ δεσμὸν τῆς χριστιανῆς κοινωνίας· ἐκεῖνον εἶναι τὸν ἱερέα λαϊκὸν τὸν ἀπὸ θεοῦ ἐν Δελτεργομίῳ αἰνιττόμενον, παρ' ᾧ δεῖ συμβουλὴν καὶ χρίσιν ἀληθείας ἐν τοῖς ἀπορρήτοις τῶν θεσπισμάτων αἰτητέον· εἰ τις ἀπιδήσαι τῇ ἐκείνης χρίσει, δεῖν αὐτὴν ἐναντίον τῶν ἀδελφῶν ἀναιρεῖσθαι· ἐκεῖνον ὃ,τι ἂν θεσπίσῃ, μηδενὶ μηδενὸς ἐφαδίνυον εἶναι· καὶ μὴ χρῖσιν ἐν θεσπίσμασιν, ἐκεῖνον δὲ βασιλέα ἐπὶ τῆς γῆς· ἐκεῖνον ἴσα χρίσιν καὶ δεῖν θεῷ αὐτῷ δεδυνῆσθαι· τὴν αὐτὴν εἶναι βελτίστην τοῦ τε ἐκείνου καὶ τοῦ χρίσεως· χωρὶς ἐκείνου μηδεμίαν εἶναι πίστιν, μηδεμίαν ἐλπίδα μηδεμίαν ἐκκλησίαν· ὅστις ἂν ἐκείνου

ab illo discedat, eum abjicere & repudiare salutem suam. Hæc Canonistæ parasiti Pontificum, non nimiùm modestè illi quidem. Vix enim plura, certè non ampliora potuissent de Christo ipso dicere.

Nos quidem non voluptatis ullius humanæ, aut commodi caussa à Pontifice discessimus. Atque utinam potius ille ita se gereret, ne opus esset discessione. Verum ita res erat: nos, nisi illo relicto, non potuimus ad Christum pervenire. Neq; ille nunc aliud fœdus nobiscum ferire vult, quam quale olim rex Ammonitarum Naas ferire voluit cum Iabensibus, ut illis omnibus dextros oculos effoderet. Eripere enim vult nobis sacras scri-
1. Reg. 11. pturas, Evangelium salutis nostræ, & omnem illam spem quam habemus in Christo Jesu. Alùs enim conditionibus pacem non posse convenire.

Nam quòd quidam tantopere solent prædicare, Papam solum esse successorem Petri, quasi ea caussa Spiritum sanctum in sinu gerat, & errare non possit, leve ac nugatorium est. Animo pio ac Deũ timenti, promissa est Dei gratia, non cathedris & successionibus. Diuitiæ, inquit Hieronimus, potentioré episcopum facere possunt: omnes tamen episcopi, qui-

ἐκείνε ἀποςῆ, τοῦτον ἀθετῆσαι κὴ ἀφοσθῆναι τῆν αὐτοῦ σωτηρίαν. Ταῦτα μὲ ἡ οἱ Κανονικοὶ, οἱ τῆς ἀρχιερέων παρέσιτοι. μὴ πάνυ γε μετρίως. μόλις γὰρ ἄν τις πλείω, μείζω χρῶ ἢ χ ὁσίος ἂν εἴη ἀφ' αὐτῶ τὸ χεῖρον λέγειν.

Ἡμεῖς ὃ μήτε τοῦ λυσιτελοῦντος ἕνεκα, μήθ' ἡδονῆς τινος ἀνθρωπίνης, ἀφεικαμὲν τοῦ ἀρχιερέως· μᾶλλον δ' εἰδὲ τοιοῦτος ἂν ἐγένετο, ὥστε μηδ' ὅλως δεῖσθαι ἀποςάσεως. Ἀλλα γὰρ εἰς τοῦτο ἀνέκυψε τὸ πρᾶγμα, ὥστε μὴ ἐδυνάσθη ἡμᾶς πρὸς χεῖρον ἐλθεῖν, πλὴν ἢ λιπόντας ἐκεῖνον. ὑδὲ μὴν ἐκεῖνος ἄλλας πύας συνθήκας ποιεῖν ἀξιοῖ πρὸς ἡμᾶς, εἰ μὴ οἵας τὸ παλαιὸν ὁ Νάας τῶν Ἀμμανιτῶν βασιλεὺς πρὸς τοὺς Ἰαβησίτας, ἤρουν, ἐφ' ᾧτε ἐκκόπτειν ἡμῖν τὸν δεξιὸν ὀφθαλμόν. Βέλεται γὰρ ἡμᾶς ἀφαιρεῖσθαι τὰς ἀγίας γραφὰς, κὴ τὸ πρωτεύον εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας, κὴ πᾶσαν τὴν ἐλπίδα τὴν ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ ἐλπίδα· εἰ δὲ μὴ, πλὴν εἰρήνην ἐδαμῶς ἂν γενέσθαι.

Καὶ μὲν ἐπειδή τινες θρυλλοῦσι διηνεκῶς, ὅτι, ὁ Πάππας τοῦ Πέτρου διάδοχος ὢν τὸ ἅγιον πνεῦμα ὅλον ἐν κόλπῳ περιφέρει, τοῦτο λίπαρον φλυαρία καὶ λῆρος ἔοικεν. Ἡ γὰρ θεῖα χάρις οὐσιά τις θεοσεβοῦς ψυχῆς, ἀλλ' ἐ καθέδραις, ἢ διαδοχαῖς ἐπήγγελται. Χρήματα μὲν (φησὶν Ἱερώνυμος) διαπωτέον ἀφαιζοίνης ἀνοσίους· ὅμως δὲ πάντες διηνεκῶς ὁσίους

V

quicunque sunt, sint successores Apostolorum. Quòd si locus & inauguratio sola satis est, & Manasses successit Davidi, & Caiaphas Aaroni, & idolum sæpe stetit in templo Dei. Archidamus olim Lacedæmonius, multa de se prædicabat, quòd esset ex Hercule oriundus: ejus insolentiam ita refutabat Nicostratus: Atqui tu ex Hercule oriundus non videris, nam ille malos homines interfecit, tu ex bonis malos facis. Cumque Pharisæi jactarent successiones suas, & genus, & sanguinem Abrahami, vos, inquit Christus, quæritis me interficere, hominem qui veritatem vobis locutus sum, quam audivi à Deo, hoc Abraham nunquam fecit: vos ex patre Diabolo estis, & ejus voluntati vultis obsequi.

Tamen ut aliquid successioni largiamur, an solus Papa successit Petro? Qua ergo in re, qua in religione, in qua functione, in qua parte vitæ illi successit? Quid unquam aut Petrus Papæ simile habuit, aut Papa Petro? Nisi hoc fortè velint dicere, Petrum, cùm esset Romæ, nunquam docuisse Evangelium: nunquam pavisse gregem: abstulisse claves regni cœlorum: abscondisse thesauros domini sui: tantùm sedisse in Laterano, & omnia spatia Purgatorii,

πνίγων ἀποστόλων διάδοχοι πυγχάνουσιν ὄντες.
Ἐὰν ἡ δὲ ὁ τόπος καὶ ἡ ψυχὴ καὶ διέγωσις ἀρκάσιν,
ἀμέλει καὶ ὁ Μανασσῆς τ Δαβὶδ, καὶ ὁ Καϊάφας τ
Ἀαρὼν δὴ διάδοχοι· καὶ πολλάκις εἰδωλον ἔ-
στησαν ἐν τῷ ναῷ θεοῦ. Ἀχὰβ δὲ ὁ Δανεδυ-
μόνιος πολλὰ ἠδίκησε τὸν ἐσμαηλιτῶν, ὡς ἔφη εἰς Ἠ-
σαχλέα τὸν Δίνος ἀναιρέσεων· ὁ Νικόστρατος ἡ τ
ἐξελέγχειν πλὴν ἐκείνης ἀσφαλείαν· πῶς γὰρ φησὶ
δικαίως τὸν Ἡσαχλέα εἶ ἀπόγονος, ἐκεῖνος γὰρ
γὰ ἀνεῖλε τὸν κακὸν τῶν ἀνθρώπων, σὺ ἡ κακὸν
ἐξ ἀγαθῶν ἀποφαίνεις. Καὶ τοῖς φαεσφόροις λεπ-
φρυνομένοις ἐπὶ διαδοχαῖς, καὶ τῷ γένει, ἡ σπέρ-
ματι τ Ἀβραὰμ, ὁ Χριστὸς ἀπεχθὴς· ζητεῖτέ με
ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λε-
λάληκα, ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ θεοῦ· τοῦτο Ἀβραὰμ
οὐκ ἐποίησεν, ὑμεῖς ἐκ τ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστὲ,
καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν.

Οὐ μὴν ἀλλ' ἵνα μέχρι τινὸς ἐνδείξωμαι τῆς
διαδοχαῖς, ἆρα μόνος ὁ Παῦλος δεδέξατο τὸ Πέ-
τρου; ἐν τίνι δὴ σχήματι, ἐν τίνι θρησκείᾳ· ἐν τίνι
λειτουργίᾳ, ἐν τίνι βίου μέρει δεδέχθαι αὐτόν; τί γὰρ
πρὸ ἢ Πέτρος τοῦ Παύλου, ἢ Παῦλος τοῦ Πέτρου
παρέμφερής; ἦν μὴ τάχα τοῦτο λέξειαν, ὡς ὁ Πέτρος
ἐν Γωμόρρᾳ διατελῶν ἔδηποτ' εὐαγγελίζετο, ἔδηπο-
τε τοῦ σωθῆναι ἐπολμαίνεν· ἀλλὰ τοῖς κλείθροις ἀ-
φείλετο, τοῖς δὲ τῶν ἀρχόντων βασιλείας, τοῖς τε ἀ-
σωρὸς τ διατοῦ ἑαυτὸν κατεκρύπτετο, μόνον δὲ
καθεζόμενος ἐν Λατερανῷ, καὶ πᾶσι τοῖς Καθαρτηρίοις

gatorii, & supplicium genera digito descripsisse: animas miseras, alias in cruciarum relegâsse: alias, accepta mercede, repentè pro arbitrio exemisse: Missas privatas, quæ in omnibus angulis dicerentur, tradidisse: sacra mysteria summissa voce: & aliena lingua muttita sse: Eucharistiã in omnibus templis, & altaribus collocasse, eamq; ante se, quocunq; incederet in asturcone gradario cum luminibus & tintinnabulis circumtulisse: oleum, ceram, lanam, campanas, calices. templa, altaria, sacro anhelitu consecrâsse: jubilæa, gratias, immunitates, expectationes, præventiones, annatas, pallia, usum palliorum, bullas, indulgentias, diplomata, vendidisse; sese caput Ecclesiæ, & summum Pontificem, & episcoporum Episcopum, & solum sanctissimum appellasse: in alienas Ecclesias jus & auctoritatem sibi usurpasse: ab omni se civili potestate exemisse: bella gessisse: Principes inter se commisisse; in aurata sella, corona lemniscata, apparatu Persico, regali sceptro, aureo diademate, lucentibus gemmis, in hominum nobilium cervicibus equitasse. Hæc scilicet Petrus olim Romæ fecit, eaque successoribus suis quasi per manus tradidit. Hæc enim à Papis hodie Romæ fiunt:

διαζήμιατα καταμιξήσας, καὶ βροντὴν τινα δαιμονιωδεστάτην ἐπιδείξας τὰς πολυπλόκους τῶν ἐκεῖ πιλωτῶν ἰδίας, καὶ ἀπὸ τῶν δεκαπέντε ψυχῶν εἰς κόλασιν ἔπεμψε· τὰς δὲ ὀπὶ μυδρῷ σιδηρείῳ καὶ τὸ δοκοῦν πλοῦτον φερούσας ἰδίας δὲ μείσας ἐν ἀπόροις γοναῖς βαπολαγνείας δέδωκε, τὸν δ' ἱερὸν μυσίφεμα. ἠχημαίᾳ φωνῇ καὶ ἀλλοκότῳ ἐφθέγξατο· πᾶν δὲ ὀυχαριστίαν πᾶσι δυσιαστηρίοις καὶ ναοῖς ἀφοσιῶσε, καὶ σὺν αὐτοῦ ἐφ' ἑστηκεῖν ὅπου ἂν πορεύοιτο ζωὴ ὑπηρέτης καὶ κώδωσι σεμίγεσχεν· ὡς τῷ ἱερῷ αὖθις πυθμένα καθηγιάσαν ἅλμαν, πηρὸν, ἄειραν, κώδωνας, κύλικας, γαὰς, βωμούς· ὡς Ἰμβιλαῖα, ἀφέσεις, χαρίσματα, ἀτελείας, ἐκδοχὰς, σεσκεπασμένας ἀπέργματα, ἀμφιέσματα πίνακάς τ' ἀμφιεσμάτων χεῖσιν· Βύλλας, Ἰνδικλιγτίας, διπλώματα πιμῆς ἀπέδοτο· ὡς ἡ μεγάλη τ' ἐκκλησίας ὁ πάνυ ἀρχιερεύς· ὁ τῶν ὁπισθοπόρων ὀπίσοπος, ὁ μόνος Ἀλώπηξ ἑαυτὸν σεσαγηνεύσας, καὶ τῶν ἀλλοτρίων ἐκκλησιῶν καπηλεύσιάζε, πασῶν δὲ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν κεκλεφθ' ἑαυτόν. ὡς ἐπολλώσησεν, ὡς βασιλεὺς ζωηχρύσεν· ὡς δὲ θρόνῳ χρυσῷ κράνον λημνίσκοις δεδεμένον, καὶ σφαῖραν ἐπ' αὐτῷ κατασεβῆναι, σκῆπτρόν τε καὶ βασιλικὴν στολὴν περιβεβλῆσθαι, καὶ διαδήματι χρυσῷ τιμίαις λίθοις διαστέπτε

fiunt: atque ita fiunt, quasi aliud fieri nihil debeat.

Aut, nisi hoc malint fortasse dicere, Papam ea nunc facere omnia, quæ olim scimus fecisse Petrum: discurrere in omnes terras: docere Evangelium, non tantùm publicè, sed etiam privatim, per singulas domos: instare oportunè, importunè, tempestivè, intempestivè: opus facere Evangelistæ: implere ministerium Christi: esse speculatorem domus Israël: accipere oracula, & vôces Dei, easque ut acceperit, ita populo reddere: esse sal terræ: esse lucem mundi, non seipsum pascere, sed gregem: non implicare se civilibus negotiis hujus vitæ: non exercere dominium in populum Domini: non quærere ut id sibi ab aliis ministretur, sed ipsum potiùs aliis ministrare: omnes episcopos putare socios esse suos, & pares: subjectum esse Principibus tanquam à Deo missis: reddere quod Cæsaris est Cæsari: quódque veteres Episcopi Romani sine exceptione fecerunt, Imperatorem Dominum suum appellare.

Hæc nisi nunc Papæ faciant, & nisi ea quę diximus, Petrus fecerit, nihil est quòd de nomine Petri, & de ista successione tantoperè glorientur, quòd autem de successione

καὶ δὴ ἔτω πεπεισμένος ἐκεῖνος ἄλλο τι ποιεῖν,
Ἢν μὴ ἴσως ἐκεῖνο λέγειν ὀφείλοιντο, ὅτι ὁ
Πέτρος τοῦτο ποιεῖ νῦν, ἃ πάλαι τῷ Πέτρῳ συ-
νίσμεν πεποιηκότι· ἤτοι, ὅτι διαδρομὴν πᾶσαν
τὴν οἰκουμένην εὐαγγελίζεσθαι μὴ δημοσίᾳ μόνον,
ἀλλ' ἰδίᾳ, καὶ κατ' οἴκους· ὅτι ἐφ' ἑκάστην ἐκκαίρως,
ἀκαίρως, ἐν καιρῷ καὶ μὴ καιρῷ· ὅτι ἔργον ἀναγκα-
λιστὴν ποιεῖ, καὶ τὴν τῶν χειρῶν διακονίαν πληροφορεῖ,
καὶ κατάσκοπος ὢν τῶν οἴκων Ἰσραὴλ, ὅτι τὰ λόγια
καὶ τὰς φωνὰς θεοῦ παραλαβὼν τοῖς αὐτοῖς ἐ-
αυτοῦ τὸ λαῷ διαδίδωσιν· ὅτι ἄλλως ὅτι τῆς
ψυχῆς, φῶς ἢ κάσμα, μηθ' ἑαυτὸν βόσκει, ἀλλὰ
τὴν ποίμνην· ὅτι ἐκ ἐμπλέκεται ἢ τοῖς βίοις στρα-
τείας, οὐδὲ καταξιοπαίζει τὸν λαὸν τοῦ κυρίου, μηδὲ
ζητεῖ διακονεῖσθαι, ἀλλὰ διακονεῖν μᾶλλον· ὅτι πα-
τὴς ἐπισκόπους ὡς ἴσους καὶ ὁμοτίμους αὐτῷ ἔχει,
διδοὺς ἢ τῷ Καίσαρι τὰ Καίσαρος, καὶ τέλος, ὅτι
μέχρι πάντας τοὺς παλαιοὺς Ῥωμαίων ἐπισκόπους ἀ-
φεφασίσως ἢ Αὐτοκράτορα κύριον ἑαυτοῦ θεοσα-
βοῦσιν.

Εἰ δὲ μὴ τοίνυν καὶ οἱ Πάπαι ἐκεῖνα τὰ θεο-
εἰρημένα, καὶ ὁ Πέτρος ταῦτα τὰ ἅρπ λεγόμενα
πεποίηκε, δῆλον ὅτι θεὸς τὸν Πέτρον καὶ τὴν διαδο-
χὴν φλυαροῦντες πλανῶσιν ἄλλως, καὶ τὴν ἀπο-

cessione nostra querantur, & nos ad societatem & fidem suam revocent, multò minus, Cobilonem, aiunt, quendam Lacedæmonium, cùm fœderis feriendi caussa missus esset legatus ad Regem Persarum, & aulicos fortè invenisset ludentes alea, statim re infecta, rediisse domum: rogatum cur neglexisset ea facere, quæ publicè acceperat in mandatis, respondisse, quod ignominiosum existimasset id fore Reipublicæ, si fœdus percussisset cum aleatoribus. At, si nos ad Pontificem, pontificioſque errores redire animum induceremus, & fœdus, non tantùm cum aleatoribus, sed etiam cum hominibus longè nequioribus feriremus, esset id nobis non tantùm ad famam ignominiosum, sed etiam ad inflammandam adversus nos iram Dei, & ad opprimendam extinguendamq; conscientiam nostram pernicioſum. Nam nos quidem discessimus ab illo, quem videbamus multa jam sæcula cæcasse orbem terrarum. ab illo, qui nimiùm insolenter dicere solebat, se errare non posse, & quidquid ageret, non posse se à quoquam mortalium, non à Regibus, non ab Imperatoribus, non à toto clero, non ab universo populo judicari: non si mille animas secum abduceret

χαίρουσιν ἡμετέρων μεμφόμενοι ματαίως νῦ Δία πειρῶνται πάλιν εἰς σφᾶς τῆς ἐαυτῶν κοινωνίαν ἐπαιάγειν.

Κοβιλῶνά τινες γενέσθαι φασὶ Δαμιδαμβνιον, ὃς ἐπὶ Ζωσθένους εἰς τὸν βασιλέα Περσῶν πρεσβευτὴς ἐπιμφθεὶς ἔπειτα τοὺς ἀμφὶ αὐτὸν Μεγιστᾶνας κυβδίοντας ἐνείκων, αὐτίκα δὴ μάλα, ὡς εἰ χαλεπῶς ἔφερεν ἐρωτηθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἕνεκα τῆς δημοσίων ἠμέλησε πραγμάτων, ἀπεκρίθη, ὅτι αἰσχρὸν τὴν Ἑρετρέων πολιτείαν ἡγεμὼν Θρᾴξ κυβδιτὰς Ζωσθένους ποιεῖσθαι. Εἰ δὲ δὴ βουλοίμεθ' ἡμεῖς ὡς ἡ Ἀρχιερέα καὶ τὰς αὐτῆς πλάνας ἐπανελθεῖν, καὶ μὴ ὅπως κυβδιτὰς, ἀλλὰ τοὺς πολλῷ κακίους Ζωσθένους ποιεῖσθαι· δηλονότι τοῦτο μὴ μόνον αἰσχρὸν ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ ὀλέθριον ἂν εἴη, πρὸς τῶν παρόντων ζῆν, καὶ τὰς ἡμῶν συνειδήσεις καταβιάζεσθαι καὶ οἷς ἀποσβεννύναι. Ἡμεῖς δὲ ἀπορρήσσομεν ἀπ' ἐκείνης, ὃν ἐπόθουμεν πολλοῖς ἤδη αἰῶνας ἐκπεφλεγμένα τὸν κόσμον· ὃς εἰ ὧδε μὲν ἀλαζονεύεται ὡς ἀναμάρτητος διατελεῖ, καὶ ὁπόταν σφᾶς μὴ ἔστιν ἀδικοῦντα ἐλέγχειν, ἔτε βασιλεῦσιν, ἔτε Αὐτοκράτορσιν, οὐδ' ὅλως τῷ κλήρῳ, οὐδὲ σύμπαντι τῷ λαῷ, καὶ πάντ' ἂν εἰ χιλίας ψυχὰς εἰς ἅδ συγκαθιλ-

abduceret ad inferos, ab illo, qui sibi imperium sumebat, non tantùm in homines, sed etiam in Angelos Dei, ut irent, redirent, ducerent animas in Purgatorium, & easdem reducerent, cùm ipse vellet: quem Gregorius clarissimè dicebat esse præcursorem & antesignanum Antichristi, & à fide catholica defeciſſe: à quo Coryphæi, nostri illi, qui Evangelio, atque agnitæ veritati se opponunt, ad unum omnes jampridem ultrò, & libenter discesserunt: & nunc etiam ab eodem non inviti discederent, nisi eos inconstantiæ nota, & pudor, & populi de se existimatio impediret. Postremò ab illo discessimus, cui obstricti non eramus, quiq; præter genium quendam loci, & successionem, quod pro se diceret, nihil habuit. Et nos quidem ab illo longè omnium justissimè discessimus. Nostri enim Reges, illi etiam, qui auctoritatē, & fidem episcoporum Romanensium observantissimè sequebantur, satis jam olim senserunt jugum & tyrannidem regni pontificii. Romani enim Episcopi & Henrico regi nostro, ejus nominis secundo, diadema de capite detraxerunt, eumq; abjecta omni majestate, privato tantùm habitu, ut esset suis omnibus ludibrio, ad Legatū suum

Συγκαθέλκει· ὃς ἐξουσίαν ἔχειν περιπατεῖν τὴν μὴ
μόνον εἰς ἀθανασίαν, ἀγγέλοις ἴσα· ἀλλὰ καὶ
τάττει περιδιδοῦναι φησὶ καὶ ἐπιτρέχειν, περιπέμ-
πειν λυπὰς εἰς Καθαρτήριον, καὶ πάλιν τὰς αὐτὰς
ἀνάγειν· ὅπου αὐτῶν ἐστι κυλομένη, ὃν ἐρημέρ
διαβάλλει μὲ ὁ ἀντιπαῖς τὸν Ἀντιχρίστου πρόδρομον,
καὶ πρόμαχον· φησὶ δὲ καὶ τὰς πίστεις αὐτὸν ἀσπάζεσθαι
καὶ ὁλοτελῶς· ἀφ' ἧς πάσης ὕβρεως καὶ παραφοίας ἀνεῖναι,
καὶ τῆς ἀναγκαίας, καὶ τῆς ἀλλοδείας καὶ περιέχειν
ἐν Καθαρτηρίῳ, τὰ, ταπεινώσεις πλέκειν ἀπροφάσιστον, καὶ
παντελῶς ἐκκόπτειν ἀπὸ προσώπου, ὅτι μὴ τὴν ἀκα-
ταστασίας μίμησιν, καὶ τὴν αἰχμάλωσιν, καὶ τὴν τῶν ἀλ-
λοτρίων δόξαν πλεβῶσαι ἐκείνου· διὸ τὸ πανδοκεῖον
ἀπροφασίστως ἐφ' ὑπόστασιν ἔσεσθαι· ὃς
ἐν ἑαυτῷ μηδὲν ἔχειν ἀναγκαῖον σαλεύειν τὰ τὸ
ἀνθρώπου τόπου καὶ τὴν διαβολήν. Καὶ τότε
πάντα ἀπροφασίστως πάντων ἀπολύσασθαι πάλιν-
τες τὰ πατρικὰ καὶ ἀβασανίστως ἀμέτοχα τὴν
ἐξουσίαν καὶ πίστιν τοῦ Ῥωμαίων ἐπισκόπου ὅτε μά-
λιστα τοῦτο τετιμῆσθαι, ὅσον καὶ ἐκείνου τῆς πόλεως
τοῦ Θεοῦ τοῦ ἁγίου Ἀρχιερέως ἐξουσιάζειν
πάντα ὅσα πάλαι ἐδόξασται. Ῥωμαίου γὰρ ἐπισκόπου
τοῦ Ἱππίου βασιλεῖ ἡμέτερα τὰ δεύτερα διαδήμα
καὶ κεφαλὴν ἀφελόμενος καὶ πάλιν μιγα-
λείως, καταμάγεσθαι τὸ ἰδιάτε χειμαῤῥοῦν
αὐτῷ. Τοσοῦτον ἐπὶ πάντων ἐκείνου πάλιν
κατασχεθῆναι, ἵνα καὶ ὅσοις ἀρχαίοις κατα-

um venire demissum, & supplicem voluerunt: & in Regem nostrum Joannem, episcopos, & monachos & nonnullam etiam partem nobilitatis armaverunt, & populum omnem jurejurando, quo illi erant obstricti, liberarunt; eumq; postremò nefariè per summum scelus, non tantùm regno sed etiam vitâ exuerunt: & Henricum ejus nominis octavum, nobilissimum principem, diris & fulminibus defixerunt, & in illum modò Cæsarē, modò Gallum commoverunt, quodq; in ipsis erat, regnum nostrum prædæ, ac direptioni exposuerunt: homines insani ac fatui, qui aut tantum Regem, larvis, & crepitaculis perterrefieri posse crederēt, aut tantum Regnum tam facilè, uno quasi bolo devorari. Et quasi hæc omnia non essent satis, universam etiam provinciam vectigalem habere voluerunt: & ex ea quotannis census injustissimos exegerūt. Tanti, videlicet, nobis constitit amicitia urbis Romæ. Quòd si illi nobis ista imposturis, & malis artibus extorserunt, nihil caussæ est, cur non illis eadem legitimis rationibus, & bonis legibus possint eripi. At si ea illis Reges nostri in illa caligine superiorum temporum, inducti opinione aliqua simulatæ illorum sanctitatis, religionis

λαστὸς φανεὶς. Καὶ ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἰακώβου τοῦ ὁπισθόπους καὶ Μονάρχης καὶ δὴ καὶ ὑπὲρ Μεγιστάνων ἦν ὃς ἐφώπλιζον, καὶ τὴν λαὸν ἀφορμοσίας ἢ ποῖς ἐκεῖνον γνησιώτερον ἀφίεσαν καὶ δεινότατα ἐδεδραμήκασιν, τὸ τέλος, ἐχθρὸν τῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ζωῆς ἀπετέρησαν. Ἐπὶ δὲ τοῦ Ἐρρίκου ὀγδόῳ βασιλεῖ γενναιοτάτῳ καὶ ἐπιφανεστάτῳ ἀεὶ καὶ ἀπαρώμοιοι, τότε μὲν ἐπαφίεσαν αὐτῷ τὸν Καίσαρα, τότε δὲ τοῦ Φεύγειν, καὶ τὴν ἡμετέραν, ὅσον γ' ἐπ' αὐτοῖς ἦν, ἐλεηλάτουν, καὶ ἐξανδραποδίζοντο· συνήδεις δὲ μεταξὺ καὶ ἀγόητοι ὄντες· ἢ ὅπου τοσοῦτον ὤοντο βασιλέα χροτάλοις καὶ μυρμολυκείοις δεδιπλεδθαι· ἢ ὅπου τηλικαύτην βασιλείαν πλήξειν ἔτυν ῥᾴδιον ἀνδρὶ ἐν ἀκαρεῖ κατακεχθίζειν. Εἶτα ὑπὲρ δὲ τούτοις ἐξαρκούντως συμπάσαν τὴν χάριν ὁμολογεῖν ἐτόλμησαν, καὶ μεγάλας ἐντεῦθεν τοσούτους ἀδικώτατα καὶ ἐτῶ ἔλαβον· Τοσοῦτα μὲν οὖν τὴν ποῖς Ῥωμαίους φιλίαν ὠνήμιδε· εἰ δὲ ταῦτα μὲν ἐκεῖνοι γιτόδοντες ἡμᾶς καὶ φερακίζοντες ὑφείλοντο, δίκαιοι μὲν τοι ἐσμὲν τὰ αὐτὰ καὶ τοῦτον αὐτοδίκτες κομίζεσθαι· εἰ δὲ δὴ οἱ βασιλεῖς ἡμέτεροι ἐν τῷ σχότει τῆδε ἔμεσσθεν χρόνων ὑπαχθέντες τῇ δόξῃ τῆς Ἀδωνύμου ἐκείνου ὀζιότητος, εὐσεβείας ἕνεκα ταῦδ' ἐκουσίως καὶ φιλοδώρως ἐκαζόντος

religionis ergo, ultrò, & liberaliter donaverunt, postea animadverso errore, à posteris Regibus, qui eadem potestate sunt, possunt auferri. Irrita enim est donatio, nisi donatoris voluntate comprobetur. voluntas autem videri non potest, quam error obtuscat atque impedit.

Habes Christiane lector, non esse novum, si hodie post liminio restituta, & quasi renascens religio Christiana contumeliis, & convitiis accipiatur: id enim & Christo ipsi, & apostolis accidisse. Tamen ne tu te istis adversariorum nostrorum clamoribus abduci, & tibi imponi patiaris, exposuimus tibi universam rationem religionis nostræ; quid de Deo patre, quid de ejus unico filio Jesu Christo, quid de Spiritu sancto, quid de Ecclesia, quid de Sacramentis, quid de ministerio, quid de sacris scripturis, quid de cæremoniis, quid de omni parte persuasionis Christianæ sentiamus. Diximus nos omnes antiquas hæreses, quas aut sacrosanctæ scripturæ, aut vetera concilia condemnarunt, ut pestes & pernicies animorum detestari. nos disciplinam Ecclesiasticam, quam adversarii nostri prorsus enervârunt, quantùm maximè possumus, revocare:

ἐχαιρέζοντο, ἀλλὰ γε μᾶλλον εἰσαῦθις ὑπὸ τῆ βασιλέων τῆ τ' αὐτῶν εἰλημχότων τιμῶν, τό, τε αὐτοκρατορικὸν καταγνοποιότων, εἰκότως ἂν ἀφαιρηθείη. Δώρησις γὰρ ἀκυρὸς ὅτιν, ἂν μὴ δοκιμάσῃ αὐτῶν ἡ συγκλητος τὸ δωρησαμένυ· συγκλητον δέτοι γε ἀν χρὴ δοκεῖν, ἥτις δι' ἀγνοίας πλανᾶται καὶ ἐμποδίζεται.

ΜΕΧΡΙ μὲν δὴ δεῦρο διεξήλθομεν ὦ φιλότης, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ θαυμαστὸν, ἢ ξένον, εἰ τανῦν ἡ χριστανὴ θρησκεία παντοδαπῆς ἀσεβείας καὶ βλασφημίας· τοῦ χρισοῦ γὰρ καὶ τοῖς ἀποστόλοις παρεσκευάσθη συμβεβηκέναι· ὅπως ἢ ταῖς ἀντιδιδαχαῖς ἑτέρων κεφαλαίοις ὑπὸ λαοδάνης ἀποβιοκληθεῖς καὶ φενακιζόμενοι· διεξηγήσωμεθά σοι καθ' ἕκαστα τῆς ἡμετέρας θρησκείας μέρη· τί περὶ τοῦ θεοῦ πατρὸς, τί περὶ τοῦ υἱοῦ Ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τί περὶ τῆς ἐκκλησίας, τί περὶ τῆς λειτυργίας, τί περὶ τῶν μυστηρίων, τί περὶ τῆς τελετῶν, τί τί περὶ τῶν ἱερῶν γραφῶν. τί περὶ τῆς τῶν πίστεως φρονεῦμεν. Ἐπὶ τούτοις δ' εἰρήσεται, ὅτι πάσας τὰς ἀθρόας αἱρέσεις αὐτὰς ἤτοι ὑπὸ τῶν ἱερῶν γραφῶν, ἢ τῆς ἀρχαίων συνόδων κατεγνωσμένας ὡς λοιμὰς πνας τῆς ψυχῆς ἀλιτηρίους μυσαττόμεθα. ὅτι τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως ὑπὸ τῆς ἀντιδίκων μόνον παντάπασιν ἀφανιζομένης, ἀλλὰ, ὅσον γε ἡμῖν δυνατὸν, ἀποκαθιστῶμεν

revocare: & omnem vitæ licentiam & dissolutionem morum, priscis & avitis legibus, & ea qua par est, quaque possumus severitate vindicare. nos regnorum statum, eo quo accepimus, loco, sine imminutione ulla, aut mutatione retinere: & principibus nostris Majestatem, quantùm maximè possumus, incolumem conservare. nos ab illa Ecclesia, quam isti speluncam latronum fecerant, & in qua nihil integrum, aut Ecclesiæ simile reliquerant, quamque ipsi fatebantur multis in rebus erravisse, ut Lothum olim è Sodoma, aut Abrahamum è Chaldæa, non contentionis studio, sed Dei ipsius admonitu discessisse, & ex sacris libris quos scimus non posse fallere, certam quandam religionis formam quæsivisse, & ad veterum patrum, atque apostolorum primitivam Ecclesiam, hoc est, ad primordia atque initia, tanquam ad fontes rediisse. auctoritatem autem in ea re, aut consensum concilii Tridentini, in quo videremus nihil rectè, atque ordine geri, ubi ab omnibus in unius nomen jurare-tur: ubi legati principum nostrorum contemnerentur: ubi nemo nostrorum theologorum audiretur: ubi apertè partibus atque ambitioni studeretur, non expectasse:

καταίσχυνω· ὅτι τὰ ἴδια τῶν ἔθνων παρανομήματα
καὶ τὸν παῤῥησίας καὶ τὰς φρόνιμα καθεστηκότας
νόμους ἢ ἡγεμονικὰς πρωτείας εὐνομώτατα καλλω-
ζουσω· ὅτι τὴν αὐτὴν πολιτειῶν κατάστασιν,
ἣν ἡμῖν παρελήφαμεν, ἐν ὅτῳ παραπωῦντες
ἢ μεταθάξαντες διατηρεῖμω· ὅτι τῷ ἀρχόντων
ἐξουσίαν καὶ τὸ ἡμῶν ἔθνος τὸν, ἀκέραιον φυλάττομω·
ὅτι ἀπὸ ἐκείνης ἐκκλησίας, ἣν ἐξ ἔτους παλαιοῦ
λειτουργῶν ἐποίησας, ἐν ᾗ μηδὲν ὑγιὲς, μηδὲ τῇ ὀρ-
θοδόξῳ παρεμφερὲς ἔστιν ἰδεῖν, ἣν αὐτοὶ ὁμολογοῦσι
πολλὰ διαῤῥεῖν· ἀπὸ ταύτης τοίνυν καὶ ἀπὸ
πάντων τῶν Σοδόμων, ἢ Αἰγύπτου τῆς κακίας, ἀφιλο-
νεικίας ἔνεκεν, μηδὲ ἐξ ἐτέρου κτησαμένους
κοινωνεῖν φαμεν· ὅτι τὰς ἱερὰς βίβλους ἐρευνῶν-
τες, αὐτὸ τοῦτο ἐσμὲν ἀφεύξεσθαι ἔσας, καὶ
τὴν σωτηρίας πίστιν ἐξευρόντες ἐκ τῆς τῶν
ἁγίων πατέρων καὶ τῶν ἀποστόλων παραδόσεως
ἐκκλησίαν, πιστεύομεν ἐκ τῆς ἀρχῆς, εἶναι ταύ-
τὴν ἐπανελθεῖν δεῖν· ὅτι τῶν αὐθεντίαν καὶ
ὁμοδοξίαν τῆς Τριδεντίνης Συνόδου ἐν ᾗ μηδὲν
ὁρῶμεν ὀρθῶς καὶ τάξιν γνήσιον, ἢ πατρὸς
ἄμοιρον εἰς ἐνότητα δεῖν, ἢ τῶν ἡμετέρων ἀρχόν-
των φρένας, καταφρονήσαν, ἢ μηδεὶς τῶν θεο-
λόγων ἡμετέρων ἀκροάσεως ἔτυχε, ἐν πάντα
ἐκ χεῖρας ἐποιήσατο καὶ φιλαπεχθείας, ὑπὲρ

expectasse: sed quod olim sancti patres, quodque majores nostri sæpe fecerunt, provinciali conventu nostras Ecclesias restituisse: Episcopi verò Romani, cui obstricti non eramus, quique nihil habebat nec Christi, nec Petri, nec Apostoli, nec omninò Episcopi simile, jugum & tyrannidem pro eo, ac debuimus, excussisse. Postremò, nos inter nos, de omnibus dogmatis, & capitibus religionis Christianæ convenire, & uno ore, unoque spiritu colere Deum, & patrem Domini nostri Jesu Christi.

Quare Christiane ac pie lector, cùm videas rationes & causas, & restitutæ apud nos religionis, & successionis ab istis nostræ, mirari non debes, si Christo nostro obtemperare maluimus, quàm hominibus. Paulus nos admonuit, ne variis istis doctrinis nos abduci pateremur: utque illos in primis fugeremus, qui sererent dissensiones præter illam doctrinâ, quàm à Christo, & apostolis accepissent. Jamdudum, ut nocturna ad orientem solem, ita istorum impostura dilabuntur, & fugiunt ad aspectum, & lucem Evangelii. & quamvis ad cœlum usque extructæ atque exaggeratæ sint: tamen levi momento,

ἀναμιμνήσκω· ἀλλὰ μυημονεύω τοῦ ἀγίου πατέρος, καὶ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, ὃς δὴ τὰ αὐτὰ παλαίσας ἤδη πεπόνηται, διὰ συνόδου ἐπιχωρίου τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἡμετέρας ἀποκαθήσαμεν· ὅτι τὸν ξυμβόλῳ καὶ τῷ προφήτῃ τῷ Ῥωμαίῳ ἀποδόντι, τῷ μηδὲν χείσῳ, μηδὲ πέσῃ, μηδὲ ἁπτέσθαι, μηδὲ λαβεῖν ὑποδοῦναι μηδὲν ἑτοίκοθεν, ἀποκόπτοντας ἀποσοφίσεσθαι, ἢ τε δὴ δὴ τῷ ἀρχῷ αὐτῷ ἐνόχους ὄντες· πέλαδυσίον, ὃν ἀμήλοις παίσαι τὰ κεφάλαια τῆς ἐκκλησίας θρησκείας διωγνωμονοῦσθαι· καὶ τὸν θεὸν δὴ μὰς γλώσσης καὶ ψυχῆς θεραπεύοντα, τὸν πατέρα τῷ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἐπειδήπερ ἂν, ὦ χριστιανοὶ καὶ θεοσεβεῖς ἄνδρες, τὰς αἰτίας ὁρᾶτε, δι' ἃς ὀνείδους ἐπιλαμβάνομαι, παρ' ἡμῖν δ' αὐτοῖς τὴν θρησκείαν ἀποκτήσασθαι, ἣ χρὴ δικαίως ἡμῖν ἄγειν, ἢ τοῦ Χριστοῦ ἡμετέρῳ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις τὴν ἀρχὴν ἔχειν ἐγνωκέναι. Ὁ Παῦλος παραίνεσιν ἡμῖν μὴ ἀδελφεῖν ἑαυτοῦ τοῖς ἀτελοδιδασκαλίαις ἀποπλανήμασιν, ἀλλὰ φθάνειν εἰς τὴν μαθησιν τοῦ λόγου ἐμποιοῦντας φόβῳ τὴν διδασκαλίαν. Ἦν δὲ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀποστόλων εἰλικρινείας. Ἡδὺ γὰρ καὶ πάλαι καθάπερ γλαῦκας τοῦ πλήθους ἀνίσχοντος, ἔτος αἱ τότων ἀπάται καταλύονται καὶ ἀποκρύπτονται τὴν ὄψιν καὶ τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ μὴν εἰ καὶ ἐπ' ἔργοις ὀνειδιζόμεναι καὶ στοχαζόμεθα τυγχάνομεν, ἔμως ἐυκόλως

mento & quodammodo sua sponte corruunt. Non enim putare debes ista omnia temerè, aut casu accidisse. Dei hæc voluntas fuit, ut invitis propè omnibus, Evangelium Jesu Christi in orbem terrarum his temporibus spargeretur. Itaque, divinis vocibus admoniti homines, sese ultro ad Christi doctrinam contulerunt. Nos quidem non gloriam ex ea re quæsivimus, non opes, non voluptates, non otium. Hæc enim isti habent abundè omnia, & nos ea, cùm apud illos essemus, multò largiùs & prolixiùs habebamus. Neque nos consensionem & pacem fugimus: sed pacis humanæ caussa, cum Deo belligerari nolumus. Dulce quidem, inquit Hilarius, est nomen pacis: sed aliud est, inquit, Pax, aliud servitus. Nam ut, quod isti quærunt, Christus tacere jubeatur: ut prodatur veritas Evangelii: ut errores nefarii dissimulentur: ut Christianorum hominum oculis imponatur: ut in Deum apertè conspiretur, non ea pax est, sed iniquissima pactio servitutis. Est quædam, inquit Nazianzenus, pax inutilis: est quoddam utile dissidium. Nam paci cum exceptione studendum est quantum fas sit, quantumque liceat. Alioqui Christus ipse,

non

εὐκόλως καὶ οἱ ἐξ αὐτομάτου ἀφειλιάθαι. Τοιγάρτοι ταῦτα μὲν ἀχρεῖα νομίζειν ὡς εἰκὸς γεγόνοτα· μᾶλλον δὲ θεοῦ εὐδόκησε τὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ εὐαγγέλιον εἰς ὅλου τοῦ γένους ἄρτι χειμάρρου ἀκόντων ὀλίγων δεῖν ἁπάντων διαδοθῆναι· ὥστε ἀνθρώπους ἀπὸ θείαν ὁρμωμένους διανοιῶν ἐκείνοις αὐτοῖς αὐτίπαλα εἶδον. Οὔκουν φιλοτιμίας, ἢ χρημάτων, ἢ ἡδονῆς, ἢ ῥᾳθύμης ἕνεκα τούτοις ἐπεχειρήσαμεν· ἐπεὶ ταύτην μὲν ἐκείνοις ἀφθόνως ἐπολαύσαμεν, ἡμεῖς δὲ πολλῷ θειοτέρου ἔτι μετ' αὐτῶν ὄντες ὑπ' αὐ τοῦ εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν πρὸς ἐλάχιστον εἴχομεν, ἀλλὰ δεινὰν ἠγωνίαμεν, ὅτι τῇ κατ' ἀνθρώπους εἰρήνῃ πρὸς τὸ θεὸν πόλεμον ἄρασθαι. Τοῦτο μὲ (φησὶν Ἰλιάδ. Θ) τὸ τῆς εἰρήνης ὄνομα, πολλοῦ δεῖ ἐστὶ διάφορον εἰρήνης καὶ ἀλυσίας· τὸ γοῦν ἐκείνων βουλόμενον, τὸ ἐπιμιξίαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν εὐαγγελικὴν ἀλήθειαν τρέψαι, καὶ παφρᾶν τὰς μὲν φιλοσοφίας ἐπιπολαζούσας, πολὺ δὲ Χριστιανὸς γοητεύομένους, τοὺς δ' ἀνθρώπους ἀναφανδὸν ὑπὲρ θεὸν συρέντας, οὗτοι δῆπου μὴ ὅτι εἰρήνην, ἀλλὰ βαρυτάτην ἀλυσίαν ἐφόρουν. Ἔστι τις χρὴ Ναζιανζηνὸν ἀλυσιτελὴς εἰρήνη, καὶ ἀνάπαλιν, ἔστι τις ὠφέλιμος φλεγμαίνει· χρὴ μὲν γὰρ τοῦ εἰρήνου ἀμείνων, οὐχ ἁπλῶς μέντ' ἀπὸ ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἔξεστι καὶ πρέπει. καὶ Χριστὸς μὲν οὐκ εἰρήνην ἀλλὰ μάχαιραν

non pacem in mundum attulit, sed gladium. Quare si nos Papa secum in gratiam redire velit, ipse prius in gratiam redire debet cum Deo. Hinc enim, inquit Cyprianus, schismata oriuntur, quia caput non quæritur, & ad fontem sacrarum scripturarum non reditur: & cœlestis magistri præcepta non servantur. Non enim, inquit, pax ea est, sed bellum: nec Ecclesiæ jungitur, qui ab evangelio separatur. Isti verò cauponari tantum solent nomen pacis. Pax enim illa quam tanto-perè quærunt, otiosorum tantùm est ventrum tranquillitas. Nam hæc omnia inter nos facilè componi possent, nisi ambitio, venter, luxus impedirent. hinc illæ lacrymæ: animus est in patinis. Id scilicet, clamant, atque obstrepunt, ut malè parta, fœdiùs & nequiùs tueantur. Queruntur hodie de nobis Indulgentiarii, Datarii, quæstores, lenones, aliique, qui quæstum putant esse pietatem, nec Jesu Christo serviunt, sed suo ventri. Olim enim isti generi hominum fuit quæstus uberrimus apud sæculum prius. Nunc autem quidquid Christo accedit, id omne sibi detractum putant. Id hodie Pontifex ipse queritur, refrixisse, videlicet, pietatem: reditus suos angustiores jam esse,

quàm

ξαν εἰς τὸν κόσμον, ἐνεγκεῖν ἔρυ. Διότι δὲ ἐὰν ὁ Παῦλος παις ἀξιώσῃ πρὸς ἡμᾶς διαλλαγῆναι, πῶς φύσις δ' διαλλαχθήσεται πρὸς τὸν θεόν. Ἐντεῦθεν γὰρ φύεσθαι τὰ σχίσματα, (ὡς φησιν ὁ Κυπριανὸς) ὅτι τῶν κεφαλῶν ἐζητῆσεν. ἀλλὰ τῶν ποιμένων, καὶ τῶν ἱερῶν γραφῶν μετάσαν, καὶ ἐμμένουσι τῇ ἐκείνων διδασκαλίᾳ ἐντολαῖς. οὗτοι χάρτες πόλεμον νὰ ἐξαιρῶσι οἵτινες, καὶ τὸ τῆς εὐαγγελικῆς ἀφειδῶς μαλὲ τῆς ἐκκλησίας μέτεσι. Ἐκεῖνοι τοίνυν καταλύουσι μόνον τὸ ὄρομα τῆς εἰρήνης· ἡ γὰρ ὅτι τοσοῦτον ἀπεχθάζουσι, ὡσὲν ὅτι μὴ χαίρουσι ἀσφαλείᾳ πυγχάνειν ὄντα· καὶ ῥᾳδίως ἂν ταῦτα ζωώσαντο, τῆς φιλοτιμίας καὶ πλεονεξίας καὶ ἀσωτίας ἐκποδὼν πεποιημένων. Θορυβοῦνται γὰρ ἀλλοτρίοις λήμμασιν ἀφειδῶς ἐφαπτόμενοι, καὶ πτωχοὺς χατλιάζουσιν, ἐφ' ᾧ τὰ κοινῶς πορισθέντα ἐπὶ μᾶλλον αἰσχρῶς ἀναλίσκειν. Μέμφονται χρῶν ἡμῶν οἱ Ἰησουίται, Δατάριοι, Ἀποστόλικοι, μαχρωποί, καὶ ἄλλοι δή τινες, οἱ τὸν πορισμὸν εὐσέβειαν νομίζουσιν, οἱ τῇ αὐτῇ κοιλίᾳ δουλεύουσιν, ἀλλὰ μὴ τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ. Ἐπὶ μὲν γὰρ παιδόντων χρόνων ἐφάνιον ἄσον ἐπλούτουν οἱ παπικοὶ, νυνὶ δ' ὅ,τι ἂν ὁ Χριστὸς κερδάνῃ, τοῦτο τῶν σφετέραν λογίζονται ζημίαν. Καὶ μὲν δὴ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀρχιερεὺς τῶν εὐσεβείας καταφυγὴν, ἠδημένος δ' ὅπως τὰς ταύτῃ πορούσας ἐν τῇ παρόντι βραχυτέρας

quàm solebant. Itaq; nos in odium rapit, quantum potest, & onerat contumeliis, & condemnat pro Hæreticis: ut qui causam non intelligunt, putent, nullos esse homines nequiores. Nos tamen interim ea causa nec pudet, nec certè pudere debet Evangelii. Dei enim gloriam pluris facimus, quàm existimationem hominum. Scimus ista vera esse omnia, quæ docemus, nec possumus aut vim facere conscientiæ nostræ, aut testimonium dicere contra Deum. Nam si nos negamus partem aliquam Evangelii Jesu Christi coram hominibus, ille nos vicissim negabit coram Patre suo. Quòd si qui sunt, qui offendi velint, & Christi doctrinam non ferant, cæci sunt, & duces cæcorum: Veritas tamen prædicanda, & præ nobis ferenda est, & patienter expectandum est tribunal Dei. Interim isti videant, quid agant, & de salute sua cogitent, & desinant odisse ac persequi Evangelium Filii Dei, ne illum aliquando sentiant vindicem, & ultorem causæ suæ. Deus se haberi ludibrio non sinet. Jamdudum homines vident, quid agatur. Ista flamma, quantò magis reprimitur, tantò magis magísque erumpit, atque evolat. Infidelitas istorum non

frustrabitur

ἢ τὸ παλαιὸν ἐσαφχύσας ἄνθ' ὅτι καὶ ἡμᾶς εἰς μίσος καθίστησι πᾶσι τοῖς ἐπιγνώσεως λοιδορείας, καὶ δι' αἱρέσεως καταδικάζει, ὅπερ τῆς παλαιᾶς ἦν ἴδιον συνηθείας ἀνυπέρβλητος καὶ κακίας δοκιμῆς. Ἡμεῖς μέντοι ταῦτα μὴ ἐπαισχυνόμεθα καὶ γὰρ ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ἐπαισχυνόμεθα, πολὺ δὲ τὴν θεοῦ δόξαν θεσπεσιωτέραν τῆς παρ' ἀνθρώπων ἐυφημίας. καὶ σαφῶς εἰδότες ἃ διδασκόμεθα ἀληθῆ ὄντα, μήτε ταῖς συνειδήσεσι δοῦλοι ἐσμὲν βιάζεσθαι, μήτε τῷ θεῷ καταμαρτυρῆσαι. Ἐὰν γὰρ ἡμᾶς ἀπαρνώμεθα τὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ εὐαγγέλιον ἐνώπιον ἀνθρώπων, κἀκεῖνος ἡμᾶς ἀπαρνήσεται ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς ἑαυτοῦ. Καὶ τοίνυν κἂν εἴ τινες ἀφάλλωσι καὶ διαναστῶσι πολὺ τῆς Χριστοῦ διδασκαλίας· αὐτοὶ μὲν ἐκεῖνοι τυφλοὶ καὶ ἀρχὴ τυφλῶν εἰσιν ὁδηγοί, πολὺ δὲ ἀλήθειαν κηρύσσειν ὅμως δεῖ, καὶ φανερῶς ἐξομολογεῖσθαι, καὶ τὸ δικαστήριον θεοῦ εὐγνωμόνως ἀναμένειν. Ἐκεῖνοί γὰρ μὲν ὅπως δώσουσιν ἑαυτοῖς λόγον, καὶ τῆς σωτηρίας ἐνθυμηθήσονται τῆς σφετέρας, καὶ παύσονται μισοῦντες καὶ διώκοντες τὸ εὐαγγέλιον τοῦ υἱοῦ θεοῦ. μή πως ἄρα ἐκεῖνοι ἀντεπεξελθόντος, καὶ τοῖς ἑαυτῶν ἀμαυρομένοις. κἀκῶς ὑπὸ τῷ πλήθει ἀπαλλάξειαν· ὁ μὲν γὰρ θεὸς ἐκ ἀνέξεται χλευαζόμενος, οἱ δ' ἄνθρωποι ἐκ πολλῶν ἤδη τὰ γιγνόμενα διενοήθησαν, ἡ δὲ φλὸξ αὕτη ὅσῳ μᾶλλον καταπίζεται, τοσούτῳ μᾶλλον διαφερόντως ἐκκρήγνυται. ἐ γὰρ, ἐκ οἶδεν τὸ πεῦ

frustrabitur fidem Dei. Quod si duriciam istam animorum ponere, & Christi Evangelium recipere recusabunt, Publicani, & peccatores antevertent illis in regno Dei.

Deus, & pater Domini nostri Jesu Christi illis omnibus oculos aperiat, ut videre possint beatam illam spem, ad quam vocati sunt, ut una omnes glorificemus unum illum & verum deum, eúmque quem de cœlo ad nos demisit Jesum Christum, cui una cum Patre, & sancto Spiritu, reddatur omnis honor, & gloria in omnem æternitatem. Amen.

BRITISH MUSEUM 4 NO 75

FINIS.

τὸ πρὸν θεῦ ἀποτυγχάνειν διὰ τ ἐκείνων ἀπιστίαν. Εἰ δὲ καὶ τὸ λοιπὸν ἀμελλητοι διαγίνωνται μηδὲν ὅλως τῷ Χριστῦ εὐαγγελίῳ ἐνδιδόντες, ὁι τελῶναι δήπου καὶ ἁμαρτωλοὶ φθάξουσιν αὐτοὺς εἰς τ βασιλείαν θεῦ.

Πλὴν ὁ Θεὸς ὁ πατὴρ τῦ κυρίυ ἡμῶν Ἰησῦ Χριστῦ τοὺς ὀφθαλμὸς ἐκείνοις ἅπασιν ἀνοιξάτω, τῦ ἰδεῖν αὐτοὺ τὴν μακαρίαν ἐλπίδα, ὡς ἦν ἐκλήθησαν· ἵνα σύμπαντες ἅμα δοξάζωμεν τὸν ἀληθινὸν θεὸν, καὶ ὃν αὐτὸς ἐξαπόστειλεν ὡς ἡμᾶς ἔπεμψεν, Ἰησῦν Χριστὸν· ᾧ ἅμα τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι πᾶσα τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΤΕΛΟΣ.